

PUBLICZNA SESJA SPRAWOZDAWCZA DOKTORANTÓW I I II ROKU
SZKOŁY DOKTORSKIEJ UNIwersYTETU KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

PUBLIC REPORTING SESSION OF 1ST AND 2ND YEAR'S PHD STUDENTS
OF UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION
KRAKOW

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

(CZERWIEC 2024)

BOOK OF ABSTRACTS

(JUNE 2024)

**Publiczna Sesja
Sprawozdawcza
Doktorantów I i II roku
Szkoły Doktorskiej
UKEN**

Kraków, 13-14 czerwca 2024

**Public Reporting
Session of 1st and 2nd
PhD Students
of Doctoral School
UNEC**

Krakow, June 13-14, 2024

Księga abstraktów

(czerwiec 2024)

Book of abstracts

(June 2024)

Kraków

Publiczna Sesja Sprawozdawcza Doktorantów I i II roku
Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji
Narodowej w Krakowie. Księga abstraktów (czerwiec 2024).
Kraków 2024

Public Reporting Session of 1st and 2nd year's PhD Students
of University of the National Education Commission,
Krakow. Book of abstracts (June 2024).
Kraków 2024

Teksty w formie dostarczonej przez autorów / Texts available as supplied by the authors

© Copyright by Authors, University of the National Education Commission, Kraków 2024

Free cover art by Canva - <https://about.canva.com/license-agreements/free-media/>

Free pictures by Flaticon - <https://www.flaticon.com/>

Spis treści

Table of Contents

Literaturoznawstwo / Literary Studies

Bartłomiej Dudek

Romantycznych poetów wizje i refleksje nad podmiotowością i duchowością zwierząt w perspektywie posthumanistycznej. Panorama polsko-hiszczańska / Romantic poets' visions and reflections on the subjectivity and spirituality of animals in the posthumanist perspective. Polish-Spanish panorama 14

Gabriela Kasprzyk

Zabijanie i zjadanie. Mięso w literaturze naturalizmu polskiego i francuskojęzycznego / Killing and eating. Meat in Polish and French-language naturalist literature 16

Klaudia Klapuch

Humanistyka epistemicznej (nie)sprawiedliwości: literatura auto/reportażowa wobec problemu geopolityki głodu / The humanities of epistemic (in)justice: self/reportage literature towards the geopolitics of famine 19

Bartłomiej Kozioł

Ludowa proveniencja istot nadprzyrodzonych w poezji polskiego romantyzmu / The folk provenance of supernatural beings in the poetry of Polish Romanticism 22

Katarzyna Majca-Lipa

Poetki Antropocenu. Poezja Julii Fiedorczuk, Małgorzaty Lebdy i Urszuli Zajączkowskiej wobec zagadnień posthumanistycznych / Poets of the Anthropocene. Poetry of Julia Fiedorczuk, Małgorzata Lebda and Urszula Zajączkowska towards posthumanism issues 24

Aleksandra Polok

Vanitas i melancholia. Janusz Szuber, Jan Tulik, Wojciech Kass / Vanitas and melancholy. Janusz Szuber, Jan Tulik, Wojciech Kass 27

Konrad Sikora

Ruchome centra i peryferie w prozie Ignacego Karpowicza / Moving centers and peripheries in the prose of Ignacy Karpowicz 30

Klaudia Sordyl

Polska autorska książka obrazkowa w XXI wieku. Poetyki ideoprojektu / Polish Authorial Picture Book in the 21st Century. Poetics of the Ideoproject 31

Kamil Gleń	
Kwestia ormiańska na forum Ligi Narodów / The Armenian question in the League of Nations forum	36
Angelika Jamka	
"By kiedyś służyć mogły Narodowi Polskiemu w Odrodzonej Ojczyźnie...". Działalność kulturotwórcza, filantropijna i oświatowa konserwatystów wschodniogalicyskich w latach 1867-1914 / "So that one day they can serve the Polish Nation in the Reborn Homeland..." Cultural, philanthropic and educational activities of Eastern Galician conservatives in the years 1867-1914	39
Krystian Węgrzyniak	
Socjotopografia średniowiecznego Kazimierza (XIV-XV w.) / Sociotopography of medieval Kazimierz (XIV-XV c.)	41
Artur Karpacz	
Portret zbiorowy duchowieństwa parafialnego w dekanacie Nowa Góra w XVII wieku / A Collective Portrait of Parish Clergy in the Nowa Góra Deanery in the 17 th Century	44
Karol Kordas	
Kolejarze dystryktu krakowskiego w okresie II wojny światowej (1939-1945) / Railwaymen of the Kraków District during World War II (1939-1945)	46
Michał Maciejewski	
Stosunek państwa i społeczeństwa polskiego wobec II wojny włosko-abisyńskiej 1935-1936 / The attitude of the Polish state and society towards the Second Italo-Abyssinian War 1935-1936	49
Kasper Bednarek	
Sytuacja narodowościowa na terenie Kresów Południowo-Wschodnich w czasach II RP i w początkowym okresie II wojny światowej / National situation in the Eastern Borderlands during the Second Polish Republic and the beginning of World War II	52
Sebastian Filus	
Chłopsstwo klucza miechowskiego bożogrobców do kasaty zakonu w 1819 r. / Peasantry of the Miechów key of the Order of the Holy Sepulchre until the dissolution of the order in 1819	54
Jakub Katulski	
Percepcja Izraela i żydowskiej tożsamości narodowej wśród polskiej diaspory żydowskiej po 1991 roku / Perception of Israel and Jewish national identity among the Polish Jewish diaspora after 1991	56
Maciej Łyszczarz	
Punkty zwrotne w biografjach / Turnig points in biographies	58

Monika Łękawska

Informatorzy, gazeciarze i pocztarze Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej. Działalność służb informacyjnych w kręgu kasztelanowej krakowskiej (zm. 1729) / Informers, newspapermen and postal workers of Elżbieta née Lubomirska Sieniawska. The activity of information services in the circle of the Castellanness of Cracow (d. 1729) 59

Nauki o bezpieczeństwie / Security Sciences

Grzegorz Bator

Znaczenie wojny rosyjsko-ukraińskiej dla kształtowania architektury bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej / The significance of the Russo-Ukrainian war for shaping the security architecture of Central and Eastern Europe 63

Edyta Pytel

Bezpieczeństwo społeczne jednostek a megatrendy XXI wieku: analiza ryzyk na przykładzie województwa małopolskiego / Societal security of individuals and megatrends of the 21st century: risks analysis on the example of Małopolskie voivodship 66

Aleksandra Gębacz

Analiza działań Sił Zbrojnych RP wykorzystujących sztuczną inteligencję w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego / Analysis of Armed Forces Activities Using Artificial Intelligence in the Context of International Security 70

Dariusz Zapiór

Działania Wojsk Obrony Terytorialnej w wybranych sytuacjach kryzysowych. Optymalizacja współpracy ze społecznością lokalną / Activities of the Territorial Defense Forces of Poland in selected crisis situations. Optimizing cooperation with the local community 72

Małgorzata Cichy

Deportacje Afgańczyków z Pakistanu w 2023 roku / Deportations of Afghans from Pakistan in 2023 75

Agnieszka Homoncik

Edukacja obronna młodzieży w aspekcie różnic pomiędzy szkołami średnimi ogólnymi a szkołami mundurowymi oraz różnic w realizacji edukacji obronnej w wybranych państwach / Defense education of youth in the aspect of differences between general secondary schools and uniformed schools as well as differences in the implementation of defense education in selected countries 77

Nauki biologiczne / Biological Sciences

Danuta Kadłub

Znaczenie środowiska zurbanizowanego Krakowa dla tempa rozkładu i sukcesji owadów na zwłokach świni domowej (*Sus scrofa domestica* L.) / The Significance of Krakow's Urban Environment for the Decomposition Rate and Succession of Insects on Domestic Pig Carcasses (*Sus scrofa domestica* L.) 82

Zuzanna Mucha

Ekspresja i czynności receptorów estrogenowych w układzie pokarmowym zarodka kury domowej (*Gallus gallus domesticus*) / Expression and function of estrogen receptors in the gastrointestinal tract of the domestic chicken embryo (*Gallus gallus domesticus*) 85

Izabela Wiśniowska

Ekspozycja na rtęć i ołów wybranych gatunków ptaków wodnych – implikacje fizjologiczne i ekologiczne / Exposure to mercury and lead of selected waterbird species – physiological and ecological implications 86

Klara Dorożyńska

Ocena biologiczna materiałów wykorzystywanych do wytwarzania tabletek za pomocą selektywnego spiekania laserowego / Biological evaluation of materials used in pharmaceutical dosage forms manufacturing via selective laser sintering (SLS) 89

Konrad Jabłoński

Identyfikacja i analiza wybranych czynników zewnętrznych oraz wewnętrznych mających wpływ na funkcjonowanie centralnego i obwodowego systemu nerwowego u człowieka / Identification and analysis of selected external and internal factors influencing the functioning of the human central and peripheral nervous system 91

Nauki fizyczne / Physics**Jerzy Pryga**

Analiza możliwości detekcji kaskad promieniowania kosmicznego za pomocą prostych układów detektorów scyntylacyjnych / Analysis of capability of detection of extensive air showers by simple scintillator detectors 94

Pedagogika / Pedagogy**Karolina Kilar**

Poczucie sensu życia i własnej wartości z perspektywy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim / The sense of meaning in life and self-esteem from the perspective of students with mild intellectual disabilities 97

Julia Małkowska

Program profilaktyczny „Gra w Dobre ZachowanieA” w klasach integracyjnych / 'Good Behavior Game' preventive programme in integration classes 99

Wiktoria Cieślikiewicz

Postawy nauczycieli wobec edukacji dla zrównoważonego rozwoju / Teachers' attitudes towards education for sustainable development 102

Krystyna Koszyk

Wybrane uwarunkowania edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem /
Selected determinants of inclusive education of students with hearing impairment 104

Milana Ospanova

Kompetencje nauczyciela do pracy z uczniem przejawiający zachowania destrukcyjne
(na przykładzie Polski i Kazachstanu) / Teacher competences for working with
students displaying disruptive behavior: Cases on Poland and Kazakhstan 107

Psychologia / Psychology

Monika Sobczak

Podmiotowe i środowiskowe uwarunkowania przemocowych zachowań
adolescentów w Internecie / Personal and Environmental Factors Associated with
Adolescent Online Violence 110

Nauki prawne / Legal Sciences

Nicole Deneka

Unijne prawo pomocy państwa wobec międzynarodowych kryzysów / EU state aid
law in times of international crises 114

Natan Fischer

Ograniczenia stosowania przepisów RODO w działalności twórczej, jako próba
znalezienia równowagi między przetwarzaniem danych osobowych a prawem
do wolności wypowiedzi i informacji / Limitations on the application of GDPR
provisions in creative activities, as an attempt to achieve a balance between the
processing of a personal data and the right to freedom of speech and information 116

Artur Orzeł

Struktura kapitałowa banku – regulacje krajowe i międzynarodowe / Bank capital
structure – national and international regulations 119

Krzysztof Szastok

Rola i działalność Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego Komisji ds.
Reformy Prawa Karnego w latach 1989-1994 / The role and activities of the
Substantive and Military Criminal Law Team of the Criminal Law Reform Commission
in 1989-1994 120

Nauki o polityce i administracji / Political Science and Public Administration

Aleksandra Dudzik

Od nurtu osłonowego do nurtu usługowego. Przeobrażenia w systemie pomocy
społecznej w Polsce po roku 1989 / From the shielding trend to the service trend.
Transformations in the social assistance system in Poland after 1989 126

Piotr Fołta

Funkcjonowanie partii antysystemowych w Polsce od 1989 roku / Functioning of anti-system parties in Poland since 1989 129

Francis Salawu

Skuteczność pomocy humanitarnej Organizacji Narodów Zjednoczonych w promowaniu rozwoju społecznego w Nigerii w latach 2011-2021: analiza roli wyspecjalizowanych agencji w Organizacjach Narodów Zjednoczonych / The Effectiveness of United Nations Humanitarian Aid in Promoting Social development in Nigeria from 2011-2021: An Analysis of the Role of Specialized agencies in the United Nations Organizations 131

Sadaf Tahir

Wielostronne partnerstwa SDG prowadzone przez uniwersytety jako system doradztwa politycznego: Przemyślenie roli rządu / University-led SDG Multi-Stakeholder Partnerships as Policy Advisory System: Rethinking the Role of the Government 134

Rafał Barański

Deinstytucjonalizacja opieki długoterminowej w Polsce – wpływ polityki publicznej realizowanej w ramach Strategii Rozwoju Usług Społecznych na organizację i funkcjonowanie stacjonarnych placówek opieki długoterminowej / Deinstitutionalisation of long-term care in Poland - the impact of public policy implemented within the framework of the Social Services Development Strategy on the organisation and functioning of residential long-term care facilities 136

Chiu Wei-Chun

Upolitycznione media czy mediatyzacja polityki: porównanie nadawców w Polsce i na Tajwanie / Politicised Media or Mediatized Politics: Comparing Poland's and Taiwan's broadcasters 139

Doreen Basemera

Filozofia Ubuntu: podejście do zarządzania konfliktem w osiedlu uchodźców Rwamwanja w Ugandzie / Ubuntu philosophy: An approach for conflict management in the Rwamwanja refugee settlement in Uganda 142

Artem Susolia

Funkcjonowanie Ukrainy w ekstraordynaryjnych warunkach toczącej się wojny – refleksja deskryptywno-empiryczna / Functioning of the state in the extraordinarily coordinated conditions of the ongoing war. The case of Ukraine after 24.02.2022 – descriptive-empirical reflection 146

Sztuki plastyczne / Fine Arts**Kinga Burek-Domżańska**

Dziennik rysunkowy jako narzędzie do poszerzania wyobrażeń na temat niesamowitości w I ćwierci XXI wieku / A drawing journal as a tool to expand the ideas about the uncanny in the 1st quarter of the 21st century 149

Karol Patoła

Gra fabularna jako transmedialne narzędzie do kreowania autorskiej narracji powieści graficznej / A role-playing game as a transmedia tool for creating an original graphic novel narrative 151

Sebastian Segura Espinel

Zabawki i introspekcja kulturowa / Playthings and Cultural Introspection 153

Grzegorz Bugaj

Freeride MTB i sztuka – somaestetyka / Freeride MTB and art – somaesthetics 155

Barbara Nawrocka

Plantstoria. O pamięci roślin i o historii opowiedanej z perspektywy aktorów nie-ludzkich / Plantstory. On the Memory of Plants and History Narrated from the Perspective of Non-Human Actors 157

Magdalena Hueckel-Śliwińska

Madonny – święte kobiety oraz osoby niebinarne ukształtowane na obrzeżach katolicyzmu / Madonnas – holy women and non-binary persons formed on the peripheries of Catholicism 159

Tokarz-Paulina Mazurek

XYZ - Intermedialne reminiscencje wzorców międzypokoleniowych / XYZ - Intermedia reminiscences of intergenerational patterns 163

Nauki o sztuce / Arts studies

Magdalena Furmaniuk

Ciało tkaniny. Analiza obiektów tekstylnych powstałych po 2000 roku w Polsce / The Body of Textiles. An analysis of textile objects created after 2000 in Poland 168

Monika Koziół

Przemiany środowiska artystów plastyków Nowej Huty w II połowie XX wieku w perspektywie rozwoju urbanistycznego i transformacji społeczno-kulturowej dzielnicy / The transformation of the artists' community in Nowa Huta in the second half of the 20th century in the perspective of the urban development and socio-cultural transformation of the district 170

Piotr Sikora

Wspieranie przemian w obszarze sztuk wizualnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej po transformacji ustrojowej przez podmioty pozarządowe na przykładzie działalności Fundacji Georga Sorosa (Soros Foundations Network). Przypadek Polski, Czech i Słowacji / Supporting transformations in the field of visual arts in Central and Eastern European countries after the systemic transition by non-governmental organizations, using the example of the activities of the George Soros Foundation (Soros Foundations Network). The case of Poland, the Czech Republic, and Slovakia 172

Agnieszka Wolska

Modele funkcjonowania ukraińskich uczniów z doświadczeniem migracyjnym w polskim systemie edukacji / Models of functioning of Ukrainian students with migration experience in the Polish education system 177

Michał Jabłoński

Wpływ czynników lokalizacji i kapitału ludzkiego na rozwój przedsiębiorstw i stopnia ich innowacyjności w Polsce w okresie 2000-2022 / The impact of location and human capital factors on the development of enterprises and their degree of innovation in Poland in the period 2000-2022 181

Tomasz Klemensiewicz

Wpływ uwarunkowań społeczno-gospodarczych na kształtowanie się przestrzenne oraz strukturalne przemiany rynku niepublicznych usług edukacyjnych w Polsce / The impact of socio-economic conditions on the formation, spatial and structural changes of the market of non-public educational services in Poland 185

Aleksandra Bogucka

Przedmiot i metodologia badań dysertacji pt. Strategie rozwoju turystyki etnicznej w wybranych społecznościach tubylczych na obszarze Meksyku / Subject and research methodology of the dissertation entitled Strategies for the development of ethnic tourism in selected indigenous communities in Mexico 189

Janusz Cerek

Kompleks "Riese" jako przykład trudnego dziedzictwa / Project 'Riese' as an example of the difficult heritage 191

Filozofia / Philosophy

Kamil Rajkowski

Przeoczone, zapomniane i zmarginalizowane: anestetetyka antropologiczna / Overlooked, Forgotten, and Marginalized: Anthropological Anesthetics 196

Katarzyna Żabicka

Czy mistyk ma płeć? Rola płci w doświadczeniu mistycznym / Does the mystic have a gender? The role of gender in mystical experience 198

Maciej Czyszczon

Trzy podejścia do tworzenia sztucznych podmiotów moralnych (SPM) / Three approaches to developing artificial moral agents (AMA) 200

Turgut Garaja

Nieskończoność i niepodzielność / Infinity and indivisibility 202

Językoznawstwo / Linguistics

Mihály Köntös

Tłumaczenie i translanguaging wśród społeczności węgierskiej w Polsce / Translation and Translanguaging among the Hungarian Community in Poland 207

Dominika Spyra

Trudności w komunikowaniu się oraz zaburzenia poznawcze pacjentów w przebiegu wybranych chorób neurologicznych / Communication difficulties and cognitive disorders of patients in the course of selected neurological diseases 209

Daria Ślęzak

Proces komunikowania się pacjentów po laryngektomii całkowitej / Communication process of patients after total laryngectomy 211

Nauki o komunikacji społecznej / Communication & media studies

Martyna Jankowska

Zewnętrzny employer branding w mediach społecznościowych jako metoda budowania wizerunku pracodawcy w opinii pokolenia Z / External Employer Branding in Social Media as a Method for Building Employer Image in the Opinion of Generation Z 213

Ekonomia i finanse / Economics and Finance

Anna Calik

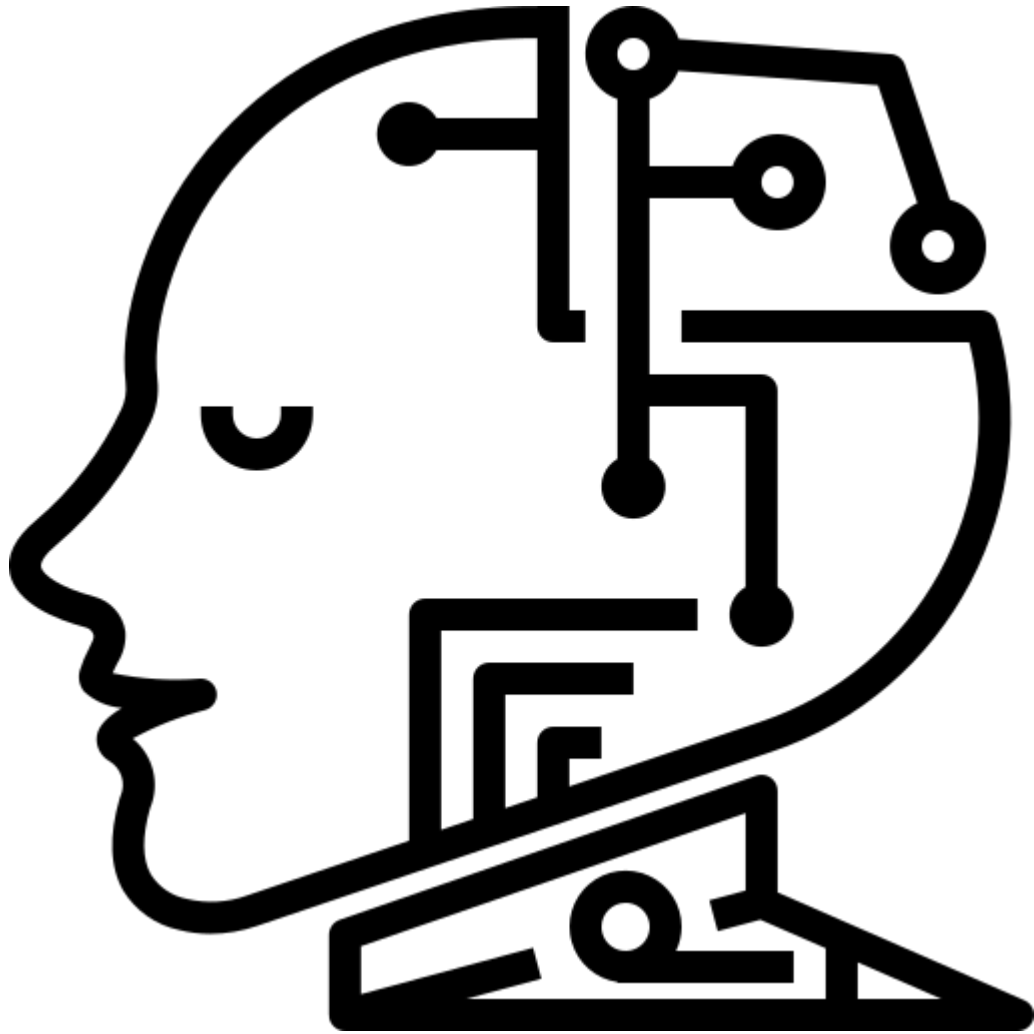
Koła gospodyń wiejskich jako podmioty ekonomii społecznej oraz kierunki ich wpływu na rozwój lokalny w Małopolsce / Koła gospodyń wiejskich (country housewives' associations) as social economy entities and directions of their impact on local development in Małopolska 214

Program / Programme (June 13-14, 2024) - Schedule 218

I

Literaturoznawstwo

Literary Studies

Mgr Bartłomiej Dudek (I)

Academic supervisor: dr hab. Anita Całek, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński)

Auxiliary supervisor: dr Marcin Sarna (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej)

Romantycznych poetów wizje i refleksje nad podmiotowością i duchowością zwierząt w perspektywie posthumanistycznej. Panorama polsko-hiszańska

Celem planowanych badań jest uzupełnienie i pogłębienie wiedzy na temat polskiego oraz hiszpańskiego romantyzmu poprzez ukazanie, w jaki sposób ówcześni poeci pojmowali duchowość, przede wszystkim w odniesieniu do zwierząt, i jaki status (podmiotowy?) zwierząt rysuje się w ich literackich refleksjach. Badania mieć będą charakter literaturoznawczy i komparatystyczny zarazem, a ich realizacja w kontekście następujących nauk szczegółowych: filozofii, teologii, psychologii, neuronauk, zoologii i innych, pozwoli rozszerzyć horyzont wiedzy o ontologicznym statusie zwierząt w twórczości poetów romantycznych: – wzbogaci to i uzupełni dyskurs zookrytyczny; – pozwoli na zrewidowanie dawnych myśli teologicznych i religijnych, których nie zawsze uświadomione reminiscencje i wpływy obecne były w dziewiętnastowiecznej Europie; – zniuansuje wiedzę na temat polskiego oraz hiszpańskiego romantyzmu; – ukaże w jaki sposób ówcześni poeci pojmowali duchowość, przede wszystkim w odniesieniu do zwierząt; – umożliwi sprawdzenie, w jakich obszarach spojrzenia twórców korespondują z ujęciami innych poetów europejskich. Dzięki ujęciu badań w ramy posthumanizmu możliwe będzie pogłębienie znajomości zakresu i charakteru dziewiętnastowiecznych wizji oraz refleksji na temat podmiotowości i duchowości zwierząt w kontekście ówczesnej wiedzy, filozofii oraz nurtów religijnych, ale także z uwzględnieniem współczesnej nauki na temat możliwości kognitywnych zwierząt oraz ich duchowości. Przedmiotem badania staną się utwory literackie oraz inne wypowiedzi poetów obrazujące dziewiętnastowieczne postrzeganie zwierząt w kontekście ówczesnego stanu wiedzy oraz współczesnej nauki, na przykład neuropsychologii czy ekologii kulturowej. Analizie poddane zostaną wybrane utwory poetów polskich (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Teofil Lenartowicz, Władysław Syrokomla), hiszpańskich (Gustavo Adolfo Bécquer, Carolina Coronado, Rosalía de Castro, Mariano José de Larra); a także innych twórców tych obszarów językowych. Przewodnikiem po szlaku relacji polsko-hiszpańskich będzie Joachim Lelewel, autor *Historycznej paraleli Hiszpanii z Polską...*, która z powodu śmierci pisarza nie mogła doczekać się kontynuacji obejmującej wiek XIX. Zbadanie obszarów wymiany między Polską i Hiszpanią epoki romantyzmu, tak w kontekście literatury (na przykład tłumaczenia literackie), kultury (na przykład emigracje), nauki, jak i horyzontów poznawczych poszczególnych poetów, których dotyczą niniejsze badania, będzie równie ważnym celem rozprawy. Zaproponowane ujęcie jest w pełni komparatystyczne, wykorzystuje także wybrane perspektywy współczesnej humanistyki (posthumanistyczna, postantropocentryczna, postsekularna, postkolonialna), nauk społecznych i przyrodniczych. Przyjętą optyką jest ekstraspekcyjna zookrytyczna, odejście od antropocentryzmu i pastoralizmu na rzecz romantycznego naturocentryzmu.

Słowa kluczowe: komparatystyka literacka, romantyzm, wiek XIX, Polska, Hiszpania, poeta, zwierzę, animal studies, ekokrytyka, zookrytyka, podmiotowość, duchowość, posthumanizm.

Romantic poets' visions and reflections on the subjectivity and spirituality of animals in the posthumanist perspective. Polish-Spanish panorama

The aim of the planned research is to complement and deepen knowledge about Polish and Spanish Romanticism by showing in which way the poets of that epoch understood spirituality, above all in relation to animals, and what status (subjective?) of animals appears in their literary reflections. The research will be of both literary and comparative nature, and its implementation in the context of the following specific sciences: philosophy, theology, psychology, neuroscience, zoology and others, will allow to expand the horizon of knowledge about the ontological status of animals in the works of Romantic poets: – it will enrich and complement the zoocritical discourse; – it will allow for the revision of old theological and religious thoughts, whose not always conscious reminiscences and influences were present in 19th-century Europe; – it will provide nuanced knowledge about Polish and Spanish Romanticism; – it will show how the poets of that time understood spirituality, primarily in relation to animals; – it will make it possible to check in what areas the creators' views correspond to those of other European poets. By framing the research in the perspective of posthumanism, it will be possible to deepen knowledge of the scope and nature of 19th-century visions and reflections on the subjectivity and spirituality of animals in the context of contemporary knowledge, philosophy and religious trends, but also taking into account contemporary science on the cognitive capabilities of animals and their spirituality. The subject of the study will be literary works and other statements made by poets, illustrating the nineteenth-century perception of animals in the context of the state of knowledge of that epoch and contemporary science, for example neuropsychology or cultural ecology. The analysis will involve selected works by Polish poets (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Teofil Lenartowicz, Władysław Syrokoma), Spanish poets (Gustavo Adolfo Bécquer, Carolina Coronado, Rosalía de Castro, Mariano José de Larra); along with other creators of these language areas. The guide on the trail of Polish-Spanish relations will be Joachim Lelewel, author of *Historical Parallel of Spain with Poland...*, which, due to the death of the writer, could not encompass the whole 19th century. Exploring the transfer areas between the romantic Poland and Spain, within the context of literature (such as literary translations), culture (such as emigration), science, along with the cognitive horizons of individual poets covered in the study, will be equally important goal of the dissertation. The proposed approach is fully comparative, it also uses selected perspectives from the contemporary humanities (posthumanistic, postanthropocentric, postsecular, postcolonial), social and exact sciences. The adopted perspective is zoocritical extraspection, a distancing from anthropocentrism and pastoralism in favor of romantic naturecentrism.

Key words: comparative literature, Romanticism, 19th century, Poland, Spain, poet, animal, animal studies, ecocriticism, zoocriticism, subjectivity, spirituality, posthumanism.

Bibliography:

- Cudworth, E., Hobden, S. (2018): *The Emancipatory Project of Posthumanism*, Routledge, Nowy Jork.
- Damrosch, D. (2020): *Comparing the Literatures: Literary Studies in a Global Age*, Princeton University Press, New Jersey.
- Kalof, L. (2017): *The Oxford Handbook of Animal Studies*, Oxford University Press, Nowy Jork.

- Moore, S.D. (red.) (2014): *Divinanimality: animal theory, creaturely theology*, Fordham University Press, Nowy Jork.
- Nawarecka, L. (2020): *Myśl i Duch: filozoficzne i teologiczne konteksty twórczości Juliusza Słowackiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Patton, K., Waldau, P. (2006): *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science, and Ethics*, Columbia University Press, Nowy Jork – Chichester – West Sussex.
- Pearce, J. M. (2008): *Animal Learning and Cognition: An Introduction*, Psychology Press, Londyn.
- Remak, H.H.H. (1961): *Comparative Literature, Its Definition and Function*, Southern Illinois University Press, Carbondale.
- Smith, C.U.M. [et al.] (2012): *The Animal Spirit Doctrine and the Origins of Neurophysiology*, Oxford University Press, Nowy Jork.
- Udell, M.A.R., Wynne, C.D.L. (2021): *Animal cognition: evolution, behavior and cognition*, Red Globe Press, Londyn.

Mgr Gabriela Kasprzyk (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Renata Stachura-Lupa (IFP UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Przemysław Szczur (IN UKEN)

Zabijanie i zjedanie. Mięso w literaturze naturalizmu polskiego i francuskojęzycznego

Mięso jako przedmiot badań funkcjonuje w humanistyce w ramach interdyscyplinarnych *food studies* zajmujących się praktykami jedzenia w perspektywie historycznej. Badania te pomijają jednak aspekt etyczny pozyskiwania pożywienia. Zastosowanie do tej tematyki perspektywy zaproponowanej przez *vegan studies* pozwala spojrzeć na mięso nie tylko jako produkt spożywczy o szczególnym znaczeniu społecznym, ale również część ciała zmarłego zwierzęcia. Za ich tekst fundatorski uznawana jest wydana w 2015 roku książka Laura Wright *The Vegan Studies Project* odwołująca się do badań ekofeministycznych, w szczególności *Polityki seksualnej mięsa* Carol J. Adams. Przedmiotem zainteresowania tego typu badań jest weganizm (i wegetarianizm) ujmowany w aspekcie polityczno-społecznym, kulturowym i etycznym, a zwłaszcza kwestia powiązanej z praktykami żywieniowymi opresyjności człowieka wobec zwierząt. Literackie ujęcia weganizmu (i wegetarianizmu) nie są przez polskich historyków literatury badane (wyjątek stanowią badania nad literaturą najnowszą). Na Zachodzie prace o rezygnacji z jedzenia mięsa skupiają się na literaturze XIX wieku (Henry David Thoreau, Mary i Percy Shelley) i współczesnej (John Maxwell Coetzee, Margaret Atwood). Celem rozprawy doktorskiej jest analiza znaczenia i sposobów obrazowania mięsa w polskiej i francuskojęzycznej prozie naturalistycznej z lat 1865-1914 z perspektywy omówionych wyżej kręgów badawczych. Za kontekst dla analizowanych tekstów literackich posłużą przemiany postrzegania relacji człowiek – zwierzę, zachodzące w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku pod wpływem m.in. darwinizmu, ruchu obrony praw zwierząt i wegetarianizmu. Projekt zweryfikuje hipotezy zakładające, że motyw mięsa w literaturze naturalistycznej wynika bezpośrednio z założeń tego nurtu przedstawiającego człowieka jako podległego tym samym prawom natury jak inne organizmy i włączonego razem z nimi w walkę o byt. Mięso, jako produkt wymagający zabicia innej istoty doskonale ilustruje tę koncepcję, a przedstawienie scen jego spożywania prezentuje ludzi jako istoty biologiczne. Jest ono przedstawiane zarówno jako pożywienie, jak i metafora obrazująca relacje społeczne oraz

ekonomiczne. Udział pokarmów mięsnych w diecie, sposób ich przyrządzania i podawania zależą od pozycji społecznej, sytuacji materialnej i upodobań kulinarnych jednostki, a zarazem stanowią część kapitału kulturowego, społecznie zróżnicowanego. Naturaliści używają mięsa także jako elementu żywieniowej metaforyki w odniesieniu do życia społecznego, politycznego, a nawet intelektualnego (np. Emil Zola i „źle przetrawiona lektura”). Mięso to metafora rozkładu, gnicia, rozpadu, przemijania, opresji. Żołnierz na froncie jest „mięsem armatnim”, robotnik – „mięsem fabrycznym”, trawionym przez fabrykę-potwora, a bokobrody oblepiające twarz fabrykanta przypominają „kotlety z kością” (Władysław Stanisław Reymont). Poddane analizie zostanie również przedstawienie w literaturze naturalistycznej wegetarianizmu, który w tamtej epoce zyskiwał na popularności jako dieta służąca zdrowiu, stosowana w zakładach przyrodoleczniczych lekarzy Konstantego Moesa-Oskargiełły i Apolinarego Tarnawskiego. Jarstwo było również propagowane jako wyrzeczenie, sposób dążenia do doskonałości fizycznej i duchowej przez mariawityzm czy stowarzyszenie Eleusis Wincentego Lutosławskiego. Obie te pobudki mają jednak charakter antropocentryczny, co jest typowe dla wegetarianizmu w tym okresie, w ograniczonym stopniu zainteresowanego dobrostanem zwierząt. Oglądowi zostanie poddana zarówno twórczość czołowych naturalistów, polskich (m.in. W. S. Reymonta, Antoniego Sygietyńskiego, Adolfa Dygasińskiego, Artura Gruszeckiego, Gabrieli Zapolskiej) i francuskojęzycznych (E. Zoli, Camille’a Lemonniera, Octave’a Mirbeau, Guy’a de Maupassanta, Julesa Renarda, J.-H. Rosny’ego, Edmonda i Julesa de Goncourtów), jak i pisarzy pomniejszych (np. Mariana Jasińczyka (Wacława Karczewskiego), Ostoi (Józefy Sawickiej), Wincentego Kosiakiewicza, Aleksandra Alfreda Konara, Zygmunta Niedźwieckiego).

Słowa kluczowe: naturalizm, animal studies, vegan studies, literatura polska, literatura francuskojęzyczna.

Killing and eating. Meat in Polish and French-language naturalist literature

Meat functions as an object of study in the humanities within the framework of interdisciplinary food studies dealing with food practices in historical perspective. However, these studies neglect the ethical aspect of sourcing food. Applying the perspective proposed by vegan studies to this subject matter makes it possible to look at meat not only as a food product with special social significance, but also as part of the body of a dead animal. Vegan studies’ foundational text is Laura Wright’s 2015 book *The Vegan Studies Project*, referring to ecofeminist studies, in particular Carol J. Adams’ *The Sexual Politics of Meat*. The object of interest of this type of research is veganism (and vegetarianism) seen in socio-political, cultural and ethical terms. Especially important is the question of human oppression of animals linked to food practices. Literary approaches to veganism (and vegetarianism) have not been studied by Polish literary historians (the exception being research on contemporary literature). In the West, works about giving up eating meat focus on 19th century literature (Henry David Thoreau, Mary and Percy Shelley) and contemporary literature (John Maxwell Coetzee, Margaret Atwood). The aim of this dissertation is to analyse the ways of depicting and meaning of meat in Polish and French-language naturalist prose from 1865-1914 from the perspective of the research fields discussed above. The literary texts will be analysed through the lens of the transformations in the perception of human-animal relations taking place in the second half of the nineteenth and the beginning of the twentieth century under the influence of, among others, Darwinism, the animal

rights movement and vegetarianism. The project will verify the hypotheses assuming that the meat motif in naturalist literature stems directly from the assumptions of this trend, which depicts humans as subject to the same laws of nature as other organisms and involved with them in the struggle for existence. Meat, as a product requiring the killing of another creature, perfectly illustrates this concept, and the depiction of scenes of its consumption presents humans as biological beings. It is presented both as food and as a metaphor depicting social and economic relations. The proportion of meat in the diet, the way it is cooked and served, depends on the social position, material situation and culinary tastes of the individual, and at the same time forms part of cultural capital, socially differentiated. Naturalists also use meat as an element of dietary metaphor in relation to social, political and even intellectual life (e.g. Emil Zola and 'badly digested reading'). Meat is a metaphor for decay, putrefaction, transience, oppression. The soldier at the front is 'cannon meat', the worker is 'factory meat', digested by the factory-monster, and the sideburns covering the face of the factory worker resemble 'chops with a bone' (Władysław Stanisław Reymont). The portrayal in naturalistic literature of vegetarianism, which was gaining popularity in that era as a diet for health, used in the naturalistic establishments of doctors Konstanty Moes-Oskargiełło and Apolinary Tarnawski, will also be analysed. Eating was also promoted as a renunciation, a way of striving for physical and spiritual perfection by Mariavism or the Eleusis association of Wincenty Lutosławski. Both of these motifs, however, are anthropocentric, which is typical for vegetarianism in this period, with limited interest in animal well-being. The work of leading naturalists, Polish (including W. S. Reymont, Antoni Sygietyński, Adolf Dygasiński, Artur Gruszecki, Gabriela Zapolska) and French (E. Zola, Camille Lemonnier, Octave Mirbeau, Guy de Maupassant, Jules Renard, J.-H. Rosny, Edmond and Jules de Goncourt), as well as minor writers (e.g. Marian Jasińczyk (Wacław Karczewski), Ostoja (Józefa Sawicka), Wincenty Kosiakiewicz, Aleksander Alfred Konar, Zygmunt Niedźwiecki).

Key words: naturalism, animal studies, vegan studies, Polish literature, French-language literature

Bibliography:

- Adams C.J., *Polityka seksualna mięsa*, translated by M. Stefański, Warszawa 2022.
- Barcz A., *Realizm ekologiczny. Od ekokrytyki do zookrytyki w literaturze polskiej*, Katowice 2016.
- Crossley C., *Consumable Metaphors: Attitudes towards Animals and Vegetarianism in Nineteenth-Century France*, Brno 2005.
- Mytych B., *Poetyka i łowy. O idei dawnego polowania w literaturze polskiej XIX wieku*, Katowice 2004.
- Piechota D., *Pożytywistów spotkania z naturą*, Gdańsk 2018.
- Stuart T., *Bezkrwawa rewolucja. Historia wegetarianizmu od 1600 roku do współczesności*, translated by J. Mikos, Warszawa 2011.
- The Edinburgh Companion to Vegan Literary Studies*, eds. L. Wright, E. Quinn, Edinburgh 2022.
- Tous Dingo ? Une politique de l'animal naturaliste*, eds. P. Aron, C. Sadoun-Édouard, Brussels 2018.
- Wright L., *The Vegan Studies Project: Food, Animals, and Gender in the Age of Terror*, Athens 2015.

Humanistyka epistemicznej (nie)sprawiedliwości: literatura auto/reportażowa wobec problemu geopolityki głodu

Celem planowanej dysertacji jest analiza literatury auto/reportażowej w kontekście problemu produkcji wiedzy na temat osób głodujących z przyczyn geopolitycznych. Zasadniczym punktem wyjścia rozprawy będzie próba opisu mechanizmów, za pomocą których z pola powszechnej świadomości usuwane są ofiary klęsk żywnościowych. Dzięki takiemu wprowadzeniu wskażę na ulokowany w sferze epistemicznej powód dotychczasowych niepowodzeń w próbie zahamowania procesu wzrastających nierówności społecznych, które są konsekwencją podziału kolonialnego świata. Przy opisie nieakcydentalnych praktyk przemilczania i zacierania śladów posłużę się teorią epistemicznej niesprawiedliwości (epistemic injustice) Fricker, co z kolei da asumpt do sformułowania tezy o systemowym i metodycznym wykluczaniu ofiar głodu z dominującego dyskursu oraz umiejscawianiu ich poza przestrzeń tzw. wspólnot epistemicznych wytwarzających wiedzę w zachodnim paradygmacie. Zaaplikowanie wyróżnionych przez Fricker koncepcji niesprawiedliwości świadczenia (testimonial injustice) oraz niesprawiedliwości hermeneutycznej (hermeneutical injustice) na grunt refleksji nad problemem geopolityki głodu umożliwi przeprowadzenie synoptycznie zorientowanych badań, których nadrzędnym celem będzie zaproponowanie metod służących analizie auto/reportażowych tekstów literackich skoncentrowanych na potrzebie opisanie doświadczeń przedstawianych wcześniej zwłaszcza z perspektywy hegemonów. W oświetlaniu działań usuwających z pola powszechnej świadomości wyzyskiwaną część świata, przy jednoczesnym skierowaniu uwagi na autoreportaże oraz reportaże zorientowane na zmianę takiego stanu rzeczy, dostrzegam możliwość wyjścia poza hegemoniczny porządek wytwarzania wiedzy. To właśnie rozmaite świadectwa stanowią fundament kształtowanej, zwłaszcza przez imperatyw etyczny, anti-historii (anti-history), dzięki której głosy dotychczas nieuprzywilejowanych, marginalizowanych, a nawet wykluczanych stają się integralną częścią równoprawnego dyskursu. Dla humanistyki epistemicznej sprawiedliwości konstytutywne mogą więc okazać się próby zwrócenia uwagi na różnorodne formy niesprawiedliwości poznawczej, praktyki wiedzo-twórcze oraz teksty literackie podejmujące problem głodu. Istotny jest tu postulat przełamania indyferentyzmu aksjologicznego oraz zadośćuczynienia ofiarom pomijanym w oficjalnych wersjach zdarzeń, proklamujących opresyjną politykę międzynarodową państw kolonizujących. Dlatego w zamierzonej dysertacji zamierzam opisać również funkcje, jakie pełnią auto/reportaże – zarówno dla ich autorów, jak i ogólnej świadomości historyczno-politycznej czytelników, ale także przybliżyć specyfikę doświadczenia osób, których życie przebiega w tak dramatycznej formie. Rozprawę zamierzam podzielić na dwie części, w pierwszej skoncentruję się na analizie reportaży, a w drugiej autoreportaży, których autorzy – jak chciał G. Agamben – zaświadczać swoim losem, a nie tylko opowieścią. Dzięki takiemu doborowi tekstów wskażę na konstytutywne dyferencje między reportażem politycznym, pisany z zewnętrznej perspektywy świadka, a uwewnętrznioną formą autoreportażu, nastawioną na afektywno-emocjonalne „Ja”. W poszczególnych rozdziałach będę analizowała auto/reportaże podejmujące problem głodu, który jest: 1) narzędziem politycznego ucisku, dyskryminacji i/lub eksterminacji (np. Wielki Głód w Irlandii, Hołodomor, Holokaust); 2) konsekwencją konfliktów zbrojnych (np. w Ukrainie, Palestynie); 3) następstwem

nieodpowiedniej dystrybucji dóbr (zwłaszcza kraje afrykańskie, np. Etiopia, Czad, Sudan, ale również azjatyckie, np. Timor Wschodni, Jemen, Chiny oraz Indie). Niektóre z nich opisują więcej niż jeden z wymienionych problemów, gdyż często implikują się one wzajemnie, lecz zazwyczaj wskazują na dominujący. Przy interpretacji istotne będą dla mnie kategorie: odpowiedzialności (np. R. Ingarden, E. Levinas, M. Buber, H. Jonas, P. Ricoeur); sprawiedliwości (np. J. Rawls, R. Nozick, M. Walzer, B. Barry, P. Singer); dialogiczności (np. F. Ebner, M. Buber, E. Levinas, J. Tischner); wrażliwości oraz empatii. Podsumowując, rozprawę zacznę od analizy relacji władzy i wiedzy po to, by wskazać na mechanizmy, za pomocą których władza usuwa z pola powszechnej świadomości wiedzę o geopolitycznym charakterze klęsk głodowych. Następnie będę starała się stworzyć ramy teoretyczne dla dyskursu odsłaniającego te sposoby, a przede wszystkim dla poetyki auto/reportaży. Na samym końcu nakreślę afirmatywną wizję humanistyki epistemicznej sprawiedliwości, która w swoim obszarze tworzy miejsce dla epistemologii Globalnego Południa, podmiotów wyzyskiwanych i skazywanych na milczenie. Nadrzędnym celem takiego zakończenia będzie – by posłużyć się słowami Ewy Domańskiej - kreowanie krytycznej nadziei.

Słowa kluczowe: epistemiczna niesprawiedliwość, reportaże, autoreportaże, głód, kultura, polityka

The humanities of epistemic (in)justice: self/reportage literature towards the geopolitics of famine

The purpose of the dissertation is to analyze self/reportage literature in the context of the problem of knowledge production about people starving for geopolitical reasons. The first fundamental point of the dissertation will be an attempt to describe the mechanisms by which victims of food disasters are removed from the field of popular consciousness. Through such an introduction, I will point to an epistemically located reason for the failures so far in the attempt to stem the process of increasing social inequalities that are a consequence of the colonial division of the world. I will use Fricker's theory of epistemic injustice to describe the non-accidental practices of silence, which analysis will give rise to the thesis of the systemic and methodical exclusion of famine victims from the dominant discourse and their positioning outside the space of epistemic communities producing knowledge in the Western paradigm. Applying the concepts of testimonial injustice and hermeneutical injustice highlighted by Fricker to reflections on the problem of the geopolitics of hunger will enable synoptically oriented research with the overarching aim of proposing methods to analyze literary texts focused on the need to describe experiences previously presented from the perspective of hegemons. In illuminating actions that remove the exploited part of the world from the field of popular consciousness, while simultaneously directing attention to self-reportage and reportages oriented towards changing this state of affairs, I see the possibility of going beyond the hegemonic order of knowledge production. These are the foundations of an anti-history shaped, especially by the ethical imperative, through which the voices of the hitherto unprivileged, marginalized, and even excluded become an integral part of an equal discourse. For humanities of epistemic justice, attempts to draw attention to various forms of cognitive injustice, knowledge-creative practices, and hunger-oriented literary texts may thus prove constitutive. What is relevant here is the demand to overcome axiological indifferentism and to make reparations to the victims omitted from official versions of events proclaiming the oppressive international policies of the colonizing states. Therefore, in the planned dissertation, I also intend

to focus on the functions that self-reportage serves - both for their authors and the general historical-political consciousness of the readers, but also the specificity of the experience of those whose lives are in such a dramatic form. I intend to divide this dissertation into two parts, in the first, I will concentrate on the analysis of reportages, and in the second on auto-reportages whose authors - as G. Agamben once said - testify with their fate and not only with their story. Through this selection of texts, I will point out the constitutive divergence between political reportage, written from the external perspective of the witness, and an internalized form of self-reportage, oriented towards the affective-emotional 'I'. In the individual chapters, I will analyze self/reportage addressing hunger as 1) a tool of political oppression, discrimination, and/or extermination (e.g. the Great Famine in Ireland, the Holodomor, the Holocaust); 2) a consequence of armed conflicts (e.g. Ukraine, Palestine); 3) a consequence of the inadequate distribution of wealth (especially African countries, e.g. Ethiopia, Chad, Sudan, but also Asian countries, e.g. East Timor, Yemen, China, and India). Some of them focus on more than one of the problems mentioned, as they often imply each other, but it is usually possible to identify the dominant one. The categories of responsibility (e.g. R. Ingarden, E. Levinas, M. Buber, H. Jonas, P. Ricoeur); justice (e.g. J. Rawls, R. Nozick, M. Walzer, B. Barry, P. Singer); dialogic (e.g. F. Ebner, M. Buber, E. Levinas, J. Tischner); sensitivity; and empathy will be relevant to my interpretation. In conclusion, I will begin the dissertation with an analysis of the relationship between power and knowledge to point out the mechanisms by which power removes knowledge of the geopolitical nature of famine disasters from the field of popular consciousness. I will then seek to provide a theoretical framework for the discourse revealing these modes and, above all, for the poetics of self/reportage focused on the problem. At the end, I will outline an affirmative vision of a humanities of epistemic justice that makes space in its field for an epistemology of the Global South, of subjects exploited and previously condemned to silence. The overarching aim of such an end will be, to use the words of Ewa Domanska, to create critical hope.

Key words: epistemic injustice, reportage, self-reportage, famine, culture, politics

Bibliography:

- N. Berenstain, Epistemic Exploitation, "Ergo, an Open Access Journal of Philosophy" 2016, Vol. 3, No. 22
- I. Boruszkowska, Defekty: literackie auto/pato/grafie, Kraków 2016.
- A. Catala, Democracy, Trust, and Epistemic Justice, „The Monist” 2015, Vol. 98, No. 4.
- E. Domańska, Sprawiedliwość epistemiczna w humanistyce zaangażowanej, „Teksty Drugie” 2017, nr 1.
- K. Dotson, Conceptualizing Epistemic Oppression, "Social Epistemology" 2014, Vol. 28, No. 2.
- M. Foucault, Power and Knowledge, New York 1980.
- M. Fricker, Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing, Oxford 2007.
- A. Memmi, The Colonizer and the Colonized, Boston 1967.
- J. Momro, Kobiety, dzieci i „środki bez celów”. Filozofia polityczna reportażu, „Teksty Drugie” 2019, nr 6.
- Nowa humanistyka. Zajmowanie pozycji, negocjowanie autonomii, red. P. Czapliński, R. Nycz, D. Antonik, J. Bednarek, A. Dauksza, J. Misuna, Warszawa 2017.
- R. Nycz, Poetyka doświadczenia. Teoria – nowoczesność – literatura, Warszawa 2012.
- Routledge Handbook of Epistemic Injustice, eds. I. J. Kidd, J. Medina, G. Pohlhaus, Jr. London 2017.
- B. Santos, Epistemologies of the South: justice against epistemicide, New York 2015.

Mgr Bartłomiej Koziół (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Magdalena Sadlik (IFP UKEN)

Ludowa proveniencja istot nadprzyrodzonych w poezji polskiego romantyzmu

Celem mojej pracy doktorskiej jest przedstawienie ludowej proveniencji istot nadprzyrodzonych w poezji polskiego romantyzmu. Przyjmie ona formę usystematyzowanej prezentacji poszczególnych motywów literackich, uobecniających się w trakcie analizy zebranego korpusu tekstów polskich poetów romantycznych (bibliografia podmiotowa), przy świadomym wykorzystaniu aparatu teoretycznoliterackiego (bibliografia przedmiotowa). Głównym celem jest próba rozpoznania i określenia związku istot nadprzyrodzonych z wyobrażeniami ludowymi, nierzadko wywodzącymi się z wierzeń prastowaniańskich. Przywołam szeroki kontekst kulturowy, etnograficzny, w tym również prace XIX-wiecznych folklorystów. Uwzględnię twórczość autorów romantycznych przynależnych do różnych szkół i społeczności literackich, co umożliwi monograficzne ujęcie tematu. Wstęp wprowadzi w tematykę rozprawy, przyjętą metodologię. W rozdziale pierwszym (Ludowość w dobie romantyzmu - prolegomena) zamierzam przedstawić: inspiracje europejską literaturą i myślą filozoficzną; dyskusje programowe; refleksję o ludowym dziedzictwie kulturowym w kategoriach przedmiotu badań epoki (prace etnograficzne). Rozdział drugi (Eros i Tanatos) pomyślany jest jako wykładnia literackich, symbolicznych oraz emocjonalnych koincydencji konstytuujących obraz miłości w wybranych utworach, a jednocześnie naznaczonych pierwiastkiem ludowej obecności wierzeń, posadów, obyczajów. Zgromadzone utwory pozwalają wyróżnić tutaj dydaktyczny aspekt refleksji o miłości (motyw zdrady =i kary). Spoiwem łączącym literackie poszukiwania będzie koncepcja miłości romantycznej, która swoje odzwierciedlenie odnajdywała w założeniach programowych epoki oraz pieśniach ludowych. Bohaterkami rozdziału trzeciego (Demoniczna kobiecość) staną się, odsyłające do wyobrażeń luduistoty: „królowe toni” (ondyny, nimfy wodne); rusałki jako upostaciowienie sił natury (środowisko życia rusałek, poetyka miejsca – tajemnica, baśniowość); syreny (motyw kuszenia i oczarowania prowadzącego do zguby); dziwożony (inspiracja folklorem podhalańskim); czarownice. Rozdział czwarty natomiast (Między niebem a ziemią) w zamyśle powinien traktować o pewnej eschatologicznej perspektywie spojrzenia na istoty nadprzyrodzone w polskiej poezji romantycznej. Ich obecność jest rezultatem połączenia wyobraźni literackiej z ludowymi przesądami, wierzeniami, zrodzonymi w wyniku kontaminacji reliktyw prastowaniańskich kultów z chrześcijaństwem. Szczególne znaczenie należy przypisać upiorom jako „pośrednikom” świata żywych i zmarłych. Zaznacza się ponadto motyw „walki o duszę”, którego wyeksponowaniu służą ewokacje postaci aniołów. Należy również zwrócić uwagę na obecność w świadomości literackiej i ludowej motywu diabła romantycznego, stanowiącego poetycką formę przedstawienia „sił nieczystych” (pakty z diabłem, „zaprzeczenie duszy”; kuszenie przez szatana, opętania, interakcja z „siłami nieczystymi”). Ostatni rozdział (W imię narodowej pamięci – w korowodzie zjaw) wskazuje na rolę romantycznej pamięci dziejowej odsyłającej do wyobrażeń o świecie pozagrobowym, duchach, jako o formie projekcji doświadczenia pamięci z nadanymi rysami fantastyczności, nadprzyrodzoności (duchy poległych żołnierzy, bohaterów narodowych, orszak zjaw). Zakończenie ma być rekapitulacją i zbiorem wniosków wynikających z opracowanego materiału, przedstawię również ewentualne, dalsze możliwości badawcze.

Słowa kluczowe: istoty nadprzyrodzone, polska poezja romantyczna, ludowość, folklor, wierzenia prasłowiańskie, rusałka, czarownica, duch, upiór, diabeł, zjawia, widmo

The folk provenance of supernatural beings in the poetry of Polish Romanticism

The objective of my doctoral dissertation is to present the folk provenance of supernatural beings in the poetry of Polish Romanticism. It will take the form of a systematised presentation of individual literary motifs appearing in the course of analysing a collected corpus of texts by Polish Romantic poets (subject bibliography), with a conscious use of theoretical and literary apparatus (object bibliography). The main objective is an attempt to identify and define the relationship between supernatural beings and folk imagery, often derived from Proto-Slavic beliefs. I will cite a broad cultural and ethnographic context, including also the works of 19th-century folklorists. I will consider the works of Romantic authors belonging to different schools and literary communities, which will enable a monographic approach to this topic. The introduction will introduce the subject of the dissertation and the methodology adopted. In the first chapter (Folk culture in the Romantic Era - prolegomena), I intend to present: inspirations from European literature and philosophical thought; programme discussions; reflection on the folk cultural heritage in terms of the object of research on the epoch (ethnographic works). The second chapter (Eros and Thanatos) is intended as an interpretation of literary, symbolic and emotional coincidences constituting the image of love in selected works and at the same time marked by the element of folk presence of beliefs, superstitions and customs. The collected works allow us to distinguish here the didactic aspect of reflections on love (the motif of betrayal and punishment). The glue that binds the literary explorations together will be the concept of romantic love which was reflected in the programme assumptions of the epoch and folk songs. The protagonists of the third chapter (Demonic Femininity) will be creatures that refer to the imagination of the people: "queens of water" (undines, water nymphs); rusalki (water sprites in Slavic mythology) as the personification of the forces of nature (the environment in which rusalki live, the poetics of the place - mystery, fairy-tale character); mermaids (the motif of temptation and enchantment leading to doom); dziwożony (female swamp demons in Slavic mythology, literal meaning: strange wives) (inspiration from Podhale folklore); witches. The fourth chapter (Between Heaven and Earth) is intended to deal with a certain eschatological perspective on supernatural beings in Polish Romantic poetry. Their presence is the result of a combination of literary imagination and folk superstitions, beliefs born out of the contamination of relics of Proto-Slavic cults with Christianity. Particular importance should be attributed to phantoms as "intermediaries" between the world of the living and the dead. In addition, the motif of the "battle for the soul" is prominent, which is emphasised by the evocation of angelic figures. Attention should also be drawn to the presence of the Romantic devil motif in the literary and popular consciousness, constituting a poetic form of representation of "evil spirits" (pacts with the devil, "selling one's soul"; temptation by Satan, possession, interaction with "evil spirits"). The last chapter (In the name of national memory - in a procession of apparitions) points to the role of romantic historical memory referring to images of the afterlife, ghosts, as a form of projection of the experience of memory with traits of the fantastic, the supernatural (ghosts of fallen soldiers, national heroes, a procession of apparitions). The conclusion is intended to be a recapitulation and collection of conclusions arising from the material developed, I will also present possible further research possibilities.

Key words: supernatural beings, Polish Romantic poetry, folk culture, folklore, Proto-Slavic beliefs, rusalka, witch, ghost, phantom, devil, apparition, spectre

Bibliography:

- Czarownice. Studia z kulturowej historii fenomenu, red. A. Anczyk, J. Doroszevska, Karolina M. Hess, Katowice 2017.
- Inspiracje ludowe w literaturach słowiańskich XI-XXI wieku, wyd. I, red. I. Rzepnikowska, Toruń 2009.
- Poklewska K., Diabły we wczesnej twórczości Mickiewicza, [w:] Księga w 170 rocznicę wydania „Ballad i romansów” Adama Mickiewicza, pod red. J. Kolbuszewskiego, Wrocław 1993.
- K. Kolberg O., Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce[wybrane tomy]. 2007.
- Pełka L., Polska demonologia ludowa, Warszawa 1987.
- W kręgu czarnego romantyzmu. Inspiracje, motywy, interpretacje, pod red. M. Piechoty, J. Strzałkowskiego, A. Szumiec, Katowice 2018.
- Walęciuk-Dejneka B., Ludowy obraz kobiety – perspektywa inności. Folklor i literatura, Siedlce 2014.
- Wenerska W., Romantyczne fantazmaty demonicznej kobiecości, Toruń 2011.
- Wężowicz - Ziółkowska D., Miłość ludowa. Wzory miłości wieśniaczej w polskiej pieśni ludowej XVIII-XX wieku, Wrocław 1991.

Mgr Katarzyna Majca-Lipa (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Katarzyna Wądołny-Tatar (IFP UKEN)

Poetki Antropocenu. Poezja Julii Fiedorczuk, Małgorzaty Lebdy i Urszuli Zająchkowskiej wobec zagadnień posthumanistycznych

Celem rozprawy doktorskiej jest zbadanie i porównawcze ujęcie twórczości trzech poetek, Julii Fiedorczuk, Małgorzaty Lebdy i Urszuli Zająchkowskiej – przedstawicielek pokolenia lat 70 i 80. Problematykę pracy można sformułować w formie pytań badawczych: jakie sposoby komunikacji literackiej i środki stylistyczne tworzą biopoetykę trzech twórczyń, w jaki sposób i w jakim stopniu biopoetyka, uprawiana przez Lebde, Fiedorczuk oraz Zająchkowską może być przejawem antropoceniczności literatury oraz jak twórczość poetek sytuuje się na tle pisarstwa i aktywności innych twórczyń i twórców literatury w XXI wieku, także w aspekcie pokoleniowym. Badania będą prowadzone z użyciem metodologii posthumanistycznej, sytuowanej także w obszarze humanistyki środowiskowej – w budowaniu refleksji użyte zostaną formuły dotyczące negatywnej ingerencji człowieka w przyrodę: ‘marazm antropocenu’ (Bińczyk 2018), a także ‘antropocień’ (Marzec 2021). Dysertacja uwzględni spojrzenie na symbiotyczne współbicie ludzi i nie-ludzi, czemu odpowiadają ujęcia Aleksandry Ubertowskiej (‘sympoietyczność’) i Anity Jarzyny (‘post-coiné’). Podobny modus operandi stosuje Katarzyna Szopa (‘zoo-/fito-narracyjność’, ‘rośl-inne myślenie’), czy Izabella Adamczewska-Baranowska (‘auto/naturo/grafia’, ‘sodatekst transgatunkowy’). Praca będzie opierała się również na ustaleniach Katarzyny Majbrody dotyczących (auto)etnograficzności oraz etnografii transrelacyjnej. Dysertacja umożliwi opis potencjałów (np. poznawczego, komunikacyjnego, estetycznego, kompensacyjnego, transgresyjnego) antropocenicznej, kobiecej literatury zaangażowanej społecznie i zarazem środowiskowo. Stała aktywność Lebdy, Fiedorczuk oraz

Zajązkowskiej pozwala uznać opis ich twórczości za otwarty, gdyż stwarzający możliwość obserwacji dynamicznego rozwoju pisarstwa i obecności twórczyń w życiu społecznym. Każda z wymienionych poetek osiąga sprawczość nie tylko za pomocą materii literackiej – stąd zamiast poetyki pojawiać się będzie pojęcie estetyki. Poetki eksplorują przestrzenie pozornie sprzeczne lub niezbieżne, lecz w tym właśnie potencjalnie innowacyjne: połączenie sztuk wizualnych i botaniki z poezją (Zajązkowska), teorii literatury i poezji (Fiedorczuk) oraz performansu i fotografii z poezją (Lebda) pozwala na świeże spojrzenie na biopoetykę, bioetykę i topikę antropocenu. Interdyscyplinarność, stanowiąca wyróżnik dla ich poezji, daje szansę na odkrycie sposobów konwergencji poszczególnych języków epoki człowieka i języków nie-ludzi. Indywidualne estetyki auto-trans-soma-fito-relacyjne, jako strategie wyrażania egalitarności antropocenicznych spostrzeżeń, zostaną porównane z dykcją poetycką innych, wybranych twórczyń. Umożliwi to ukazanie twórczości Fiedorczuk, Lebdy i Zajązkowskiej we współczesnych tendencjach literackich pokolenia lat 70 i 80. Hybrydyczna, auto-trans-relacyjna twórczość Julii Fiedorczuk może być traktowana jako łączenie ze sobą nieprzystających elementów by stworzyć „wielopunktowe konstelacje programu” (Grądział-Wójcik 2018) artystycznej poetki i pisarki – formalną różnorodność, wielogatunkowość, która gwarantuje wielostronność refleksji poetyckiej. Fiedorczuk stosuje akcenty ekofeministyczne, które w połączeniu z tropologicznym charakterem tej poezji czynią ją biolingwistyczną. Poetka w dystansującym procesie sobąpisania („oddycham, więc jestem” – programowy wiersz Tlen) dokonuje również pisania siebie, rzadziej pisania o sobie – transwersalizuje, multiplikuje sensy wiersza, co decyduje o wielowymiarowości jej utworów. Auto-somato-relacyjna twórczość Małgorzaty Lebdy opisuje klarownie termin auto/naturo/kulturo/grafii autorstwa Izabelli Adamczewskiej-Baranowskiej. Mimo topograficznych i biografizujących poetycką dykcję konkretów zawartych w twórczości Lebdy, jej poezja to próba spetryfikowania pamięciowych obrazów miejsca autobiograficznego (Czerwińska 2011), których rozumienie ulegało stopniowym przeobrażeniom. Lebda – jako fotograficzka – posługuje się w swojej poezji pojęciami będącymi pokrewnymi kategorii fototekstualności (Koszowy 2014). Lebda somatyzuje (np. infirmeryjność Łakomych)., wnikliwie rekonstruuje rustykalną rzeczywistość, reinterpretuje statyczne „kadry”. Piotr Śliwiński (2017) proponuje dla jej twórczości kategorię: „wysiedlenie z nowoczesności”. Doświadczenie Małgorzaty Lebdy reprezentuje sytuacje pokoleń odczuwających dotkliwość ingerencji człowieka w środowisko, którego skutkiem są m.in. decyzje tożsamościowe. Poezja Urszuli Zajązkowskiej zdaniem Katarzyny Szopy (2018) to „poetyckie archiwum”: twórczyni integruje w sobie perspektywę naukową i poetycką. Hybrydyczność utworów Zajązkowskiej polega więc na łączeniu przez nią pozornie niekoherentnych dziedzin – botaniki oraz humanistyki. Auto-fito-relacyjna perspektywa botaniczki przejawia się w mikrologiczności poezji: to, co dostrzeżone pod laboratoryjną „lupą” w skali mikro-, staje się również podstawą do wnioskowania na temat makro-świata. Poezja Zajązkowskiej stawia też pytania o ujętykowanie nie-ludzkiego – ukazuje napięcie pomiędzy różnymi rejestrami języka: naukowym i ogólnym – ludzkim i nie-ludzkim.

Słowa kluczowe: antropocen, humanistyka środowiskowa, posthumanizm, poezja kobiet, proza kobiet

Poets of the Anthropocene. Poetry of Julia Fiedorczuk, Małgorzata Lebda and Urszula Zajązkowska towards posthumanism issues

The aim of this dissertation is to examine and compare the work of three female poets, Julia Fiedorczuk, Małgorzata Lebda and Urszula Zajązkowska: representatives of the generation of the 1970s and 1980s. The problem of the work can be formulated in the form of research questions: what modes of literary communication and stylistic devices make up the biopoetics of the three authors, how and to what extent biopoetics as practised by Lebda, Fiedorczuk and Zajązkowska can be a manifestation of the anthropocenic character of literature, and how the work of the poets is positioned against the background of the writing and activity of other female authors and authors of literature in the 21st century, also in terms of generation. The research will be carried out using posthumanist methodology, situated also in the field of environmental humanities - formulas concerning negative human interference with nature will be used in the construction of reflections: 'the marasm of the Anthropocene' (Bińczyk 2018), as well as 'the Anthropocene' (March 2021). The dissertation will consider the view of the symbiotic cohabitation of humans and non-humans, to which Aleksandra Ubertowska's ('sympoiety') and Anita Jarzyna's ('post-coiné') approaches correspond. A similar modus operandi is used by Katarzyna Szopa ('zoo-/fito- narrativity', 'plant thinking'), or Izabella Adamczewska-Baranowska ('auto/naturo/graphy', 'trans-species somatext'). The work will also build on Katarzyna Majbroda's findings on (auto)ethnography and trans-relational ethnography. The dissertation will enable a description of the potentials (e.g. cognitive, communicative, aesthetic, compensatory, transgressive) of anthropocenic, socially and environmentally engaged women's literature. The constant activity of Lebda, Fiedorczuk and Zajązkowska makes it possible to consider the description of their work as open, as it provides an opportunity to observe the dynamic development of their writing and the presence of female authors in social life. Each of the above-mentioned poets achieves agency not only through literary matter - hence the term aesthetics will appear instead of poetics. The poets explore seemingly contradictory or divergent spaces, but in this they are potentially innovative: the combination of visual arts and botany with poetry (Zajązkowska), literary theory and poetry (Fiedorczuk) and performance and photography with poetry (Lebda) allows for a fresh look at biopoetics, bioethics and the topics of the Anthropocene. The interdisciplinarity that is a distinguishing feature of their poetry provides an opportunity to explore the ways in which the individual languages of the human and non-human eras converge. Individual self-trans-soma-fito-relational aesthetics, as strategies for expressing the egalitarianism of Anthropocene insights, will be compared with the poetic diction of other selected female authors. This will make it possible to show the work of Fiedorczuk, Lebda and Zajązkowska in the contemporary literary tendencies of the generation of the 1970s and 1980s. Julia Fiedorczuk's hybrid, self-trans-relational work can be seen as combining incompatible elements to create the 'multi-point constellations of the programme' (Grądział-Wójcik 2018) of the artistic poet and writer - a formal diversity, a multi-genre that guarantees the multifacetedness of poetic reflection. Fiedorczuk employs ecofeminist accents, which, combined with the tropological character of this poetry, make it biolinguistic. In the distancing process of self-writing ('I breathe, so I am' - the programme poem Tlen), the poet also writes herself, less often writing about herself - she transversalises, multiplies the senses of the poem, which determines the multidimensionality of her works. Małgorzata Lebda's auto-somato-relational work is clearly described by the term auto/naturo/cultural/graphic by Izabella

Adamczewska-Baranowska. Despite the topographical and biographical specifics contained in Lebda's work, her poetry is an attempt to flesh out memory images of the autobiographical site (Czermińska 2011), the understanding of which has been gradually transformed. Lebda - as a photographer - uses concepts in her poetry that are related to the category of photo-textuality (Koszowy 2014). Lebda somatises (e.g. the infirmity of Łakome), insightfully reconstructs rustic reality, and reinterprets static 'frames'. Piotr Śliwinski (2017) proposes a category for her work: 'displaced from modernity'. Małgorzata Lebda's experience represents the situations of generations experiencing the severity of human interference with the environment, resulting in, among other things, identity decisions. Urszula Zajązkowska's poetry, according to Katarzyna Szopa (2018), is a 'poetic archive': the artist integrates scientific and poetic perspectives. The hybridity of Zajązkowska's works thus lies in her combining seemingly incoherent fields - botany and the humanities. The botanist's self-relational perspective manifests itself in the micrology of her poetry: what is perceived under a laboratory 'magnifying glass' on a micro-scale also becomes the basis for inferences about the macro-world. Zajązkowska's poetry also raises questions about the linguistics of the non-human - it reveals the tension between the different registers of language: scientific and general - human and non-human.

Key words: Anthropocene, environmental humanities, posthumanism, women's poetry, women's prose

Bibliopgraphy:

- Antropocen czy kapitałocen? Natura, historia i kryzys kapitalizmu red. J. W. Moore, tłum. K. Hoffmann, P. Szaj, W. Szwebs, WBPiCAK, Poznań 2021.
- Bakke Monika, Bio-transfiguracje: sztuka i estetyka posthumanizmu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2010.
- Barcz Anna, Realizm ekologiczny: od ekokrytyki do zookrytyki w literaturze polskiej, „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2016.
- Beltrán Gerardo, Fiedorczyk Julia, Ekopoetyka / Eco-poética / Eco-poetics. Ekologiczna obrona poezji, Biblioteka Iberyjska, Warszawa 2015.
- Bińczyk Ewa, Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu, PWN, Warszawa 2018.
- Chakrabarty Dipesh, Humanistyka w czasach antropocenu, tłum. E. Domańska, M. Sugiera, Universitas, Kraków 2023.
- Filipowicz Anna, Sztuka mięsa. Somatyczne oblicza poezji, słowo / obraz terytoria, Gdańsk 2013.
- Majbroda Katarzyna, W relacjach, sieciach, splotach asamblaży. Wyobrażenia antropologii społeczno-kulturowej wobec aktualnego, Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2019.
- Marzec Andrzej, Antropocień. Filozofia i estetyka po końcu świata, PWN, Warszawa 2021.
- Ubertowska Aleksandra, Historie biotyczne. Pomiędzy estetyką a geotraumą, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2020.

Mgr Aleksandra Polok (I)

Academic supervisor: dr hab., prof. UKEN Krystyna Latawiec (IFP UKEN)

Vanitas i melancholia. Janusz Szuber, Jan Tulik, Wojciech Kass

Celem dysertacji jest uchwycenie funkcjonalności kategorii melancholii twórczej w poezji Janusza Szubera, Jana Tulika i Wojciecha Kassa. Wspólna dla wymienionych autorów zdaje się być

wpisana w światopogląd poetycki próba zmagania z doświadczeniem braku, implikująca jednak różnorodne strategie melancholicznego ustosunkowania, które odzwierciedlają nieustanną, dialektyczną zależność między destrukcją a rekonstrukcją ładu wpisanego w ciągłość tradycji, historii oraz kultury. Badana poezja przynależy do nurtu melancholii modernistycznej, czerpiącej z tradycji barokowej i romantycznej. Dlatego istotne zdaje się uchwycenie i przeanalizowanie relacji intertekstualnych oraz form artystycznego wyrażania na wielu płaszczyznach odniesień (ukierunkowanie w stronę przeszłości, koncepcja pomiotu melancholijnego, obecność topiki wanitatywnej, style i konwencje o czytelnej proveniencji barokowej). Niebagatelne znaczenie w tym kontekście odgrywa doświadczenie elegijne (istota modernistycznego konceptu melancholizacji literackiej), które należy rozumieć nie tylko jako symptomat kryzysu, ale również dostrzegać w nim potencjalny mechanizm korektywny, stan antycypujący efektywną zmianę. Zbadanie poetyckich realizacji tak pojmowanej dialektyki ekspansji i regresji jest możliwe przy uwzględnieniu zarówno aspektu egzystencjalnego melancholii, jak również jej potencjału retorycznego. Jednym z najważniejszych działań, zmierzających do właściwego uchwycenia tego problemu byłaby odpowiedź na pytanie, jakie jest ustrukturyzowanie melancholiczne poezji wspomnianych autorów – co można uznać za obiekty straty. W przypadku twórczości Janusza Szubera istotną rolę odgrywa antropologia miejsca, ukierunkowana zarówno na percepcyjne, jak i sentymentalno-nostalgiczne doświadczenie lokalnego mikroświata, będącego w zasadniczy sposób przestrzenią konstytutywną dla podmiotu melancholicznego. Z kolei utwory poetyckie Jana Tulika naprowadzają refleksję melancholijną na tory nostalgicznych, wielozmysłowych i sensualistycznych doznań, subtelnie ewokujących strefy tego, co zostało utracone, a co może zaistnieć w poezji jako fantazmat – twór wyobraźni skierowanej ku przeszłości. Jeszcze inną orientację badawczą wyznacza poezja Wojciecha Kassa, w której szczególnej manifestacji podlega problem zagubienia ontologicznego, kryzysu metafizyki – zaniedbania szeroko pojętej sfery sacrum (jako fundamentalnej kategorii doświadczenia egzystencji, pozwalającej wyjść poza granice empirii). Zasadne okazuje się więc pytanie o postawę, jaką przyjmuje artysta wobec zastanej rzeczywistości kulturowej – adaptacyjną, kompensacyjną czy nonkonformistyczną. Warto również zaznaczyć, że sama kategoria melancholii ściśle wiąże się z badaniem różnorodnych realizacji poetyki apofatycznej (zorientowanej na problem niewyraźności straty), z obszarem retorycznym, w którym partycypują figury alegoryczne (uwydatniające tendencję do asymbolii). Pytanie o to, w jaki sposób doświadczenie braku referowane jest na płaszczyźnie językowej otwiera przestrzeń do szczegółowej analizy strukturalnej, ujawniającej chociażby charakterystyczną dla poetyki melancholijnej – anamorfozę.

Słowa kluczowe: melancholia, topika wanitatywna, doświadczenie braku, poetyka negatywna

Vanitas and melancholy. Janusz Szuber, Jan Tulik, Wojciech Kass

The aim of this dissertation is to capture the functionality of the category of creative melancholy in the poetry of Janusz Szuber, Jan Tulik, and Wojciech Kass. Common to these authors seems to be a poetic worldview that grapples with the experience of loss, yet involves diverse strategies of melancholic engagement, reflecting a continuous, dialectical dependence between destruction and reconstruction of order embedded in the continuity of tradition, history, and culture. The poetry studied belongs to the current of modernist melancholy, drawing from Baroque and Romantic traditions. Therefore, it seems crucial to capture and analyze the

intertextual relationships and forms of artistic expression on various levels of reference (orientation towards the past, the concept of the melancholic subject, the presence of vanitas motifs, styles, and conventions with clear Baroque provenance). In this context, elegiac experience plays a significant role (the essence of the modernist concept of literary melancholization), which should be understood not only as a symptom of crisis but also recognized as a potential corrective mechanism, a state anticipating effective change. Investigating poetic realizations of such a dialectic of expansion and regression is possible by considering both the existential aspect of melancholy and its rhetorical potential. One of the most important actions to properly capture this problem would be to answer the question of what is the melancholic structure of the poetry of the mentioned authors – what can be considered as objects of loss. In the case of Janusz Szuber's work, the anthropology of place plays a crucial role, oriented towards both the perceptual and sentimental-nostalgic experience of the local micro-world, which is fundamentally a constitutive space for the melancholic subject. In turn, the poetic works of Jan Tulik direct melancholic reflection towards nostalgic, multisensory, and sensualist experiences, subtly evoking the realms of what has been lost, which can exist in poetry as a phantasm – a creation of imagination directed towards the past. Another research orientation is set by the poetry of Wojciech Kass, in which the problem of ontological disorientation, the crisis of metaphysics – the neglect of the broadly understood sphere of the sacred (as a fundamental category of existential experience, allowing one to go beyond the limits of empiricism) is particularly manifested. Therefore, the question of the artist's stance towards the cultural reality – adaptive, compensatory, or nonconformist – is justified. It is also worth noting that the category of melancholy itself is closely related to the study of various realizations of apophatic poetics (oriented towards the problem of the inexpressibility of loss), with the rhetorical area where allegorical figures participate (highlighting the tendency towards asymbolism). The question of how the experience of loss is referred to on the linguistic level opens the space for a detailed structural analysis, revealing, among other things, the anamorphosis characteristic of melancholic poetics.

Key words: melancholy, vanitas topos, experience of absence, negative poetics

Bibliography:

- Bałus W., *Mundus melancholicus. Melancholiczny świat w zwierciadle sztuki*, Kraków 1996.
- Bieńczyk M., *Melancholia: o tych, co nigdy nie odnajdą straty*, Warszawa 1998.
- Burton R., *The Anatomy of Melancholy*, New York 2001.
- Kilbansky R., Panofsky E., Saxl F., *Saturn and Melancholy. Studies in the History of Natural Philosophy, Religion and Art*, Nendeln 1979.
- Kuczyńska A., *Piękny stan melancholii. Filozofie niedosytu i sztuka*, Warszawa 1999.
- Radden J., *The Nature of Melancholy: From Aristotle to Kristeva*, New York 2000.
- Ratuszna H., *Okruchy melancholii. Przybyszewski i inni- o literaturze i sztuce Młodej Polski*, Toruń 2017.
- Świeściak A., *Melancholia w poezji polskiej po 1989 roku*, Kraków 2010.
- Zeidler-Janiszewska A., *Między melancholią a żałobą. Estetyka wobec przemian w kulturze współczesnej*, Warszawa 1996.
- Żywiołek A., *Tristitia moderna. Pasja mitu tristanowskiego w nowoczesnej literaturze, filozofii i muzyce*, Kraków 2020.

Mgr Konrad Sikora (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Katarzyna Wądolny-Tatar (IFP UKEN)

Ruchome centra i peryferie w prozie Ignacego Karpowicza

Wystąpienie prezentuje jedno ze zbadanych zagadnień wybranych z dużego obszaru współistnienia tego, co lokalne, z tym, co kosmopolityczne w prozie Ignacego Karpowicza. Relacje centro-peryferijne są bowiem najbardziej wyeksponowane spośród wszystkich, które określilibyśmy mianem topografii literackich. W niniejszym wystąpieniu interesować nas będą centra i peryferie geopolityczne, którymi w trzech analizowanych powieściach są: Białystok, Warszawa i Moskwa/Berlin. Obserwowanie imaginariów topograficznych autora *Sońki* pozwala przyjrzeć się przestrzeniom jako swoistemu tygłowi tożsamości podmiotów egzystujących w tych miejscach. Wychodząc przede wszystkim od badań Elżbiety Rybickiej i Tomasza Zaryckiego, proponuję wprowadzić pojęcie przestrzeni (dy)fuzyjnych, rozumianych jako te, wewnątrz których procesy tożsamościowe uwikłane w konstelacje różnorodnych zależności konfrontują się nie tylko z tym, co geopolityczne (a więc dominacyjne), ale również z tym, co wyobrażone. Każdy bohater powieści Karpowicza zamieszkuje jakąś przestrzeń, ale strategia topograficzna autora *Miłości* nie zatrzymuje się jedynie na przedstawieniu miejsc, ale zdaje się ukazywać przede wszystkim tożsamości podmiotów jako niestabilne, właśnie (dy)fuzyjne, czyli wystawione na działanie sprzecznych procesów, z jednej strony dążących do ukonstytuowania i ustabilizowania własnego Ja, z drugiej zaś – wciąż narażonych na niestabilność i rozpad. To powoduje, że same relacje centro-peryferijne są ruchome: wystarczy przesunąć niektóre akcenty i to, co było centralne, jest peryferijne.

Słowa kluczowe: Ignacy Karpowicz, centrum, peryferie, tożsamość, (dy)fuzyjność

Moving centers and peripheries in the prose of Ignacy Karpowicz

The speech presents one of the researched issues selected from the large area of coexistence of the local with the cosmopolitan in the prose of Ignacy Karpowicz. Indeed, centro-peripheral relations are the most exposed of all that we would call literary topographies. In this presentation we will be interested in geopolitical centers and peripheries, which in the three novels analyzed are: Bialystok, Warsaw and Moscow/Berlin. Observing the topographical imaginariums of the author of *Sonka* allows us to look at the spaces as a kind of crucible of the identity of the subjects who exist in these places. Drawing primarily on the research of Elzbieta Rybicka and Tomasz Zarycki, I propose to introduce the concept of (dis)fusion spaces, understood as those within which identity processes entangled in constellations of diverse dependencies confront not only the geopolitical (and therefore dominant), but also the imaginary. Each protagonist of Karpowicz's novel inhabits a space, but the topographical strategy of the author of *Miłość* does not stop only at the depiction of places, but seems to show, above all, the identities of the subjects as unstable, precisely (dis)fusional, that is, exposed to contradictory processes, on the one hand striving to constitute and stabilize their own Self, and on the other - constantly exposed to instability and disintegration. This makes the center-periphery relations themselves movable: just shift some accents and what was central is peripheral.

Key words: Ignacy Karpowicz, center, periphery, identity, (dis)fusionism

Bibliography:

Ignacy Karpowicz, Niehalo, Warszawa 2013.

Ignacy Karpowicz, Nowy kwiat cesarza (i pszczoły), Warszawa 2007.

Ignacy Karpowicz, Ości, Warszawa 2013.

Buczyńska-Garewicz Hanna, Miejsca, strony, okolice. Przyczynek do fenomenologii przestrzeni, Kraków 2006.

Czapliński Przemysław, Poruszona mapa. Wyobrażenia geograficzno-kulturowa polskiej literatury przełomu XX i XXI wieku, Kraków 2016.

Kunce Aleksandra, Człowiek lokalny. Rozważania umiejscowione, Katowice 2018.

Rybicka Elżbieta, Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich, Kraków 2014.

Zarycki Tomasz, Peryferie. Nowe ujęcie relacji centro-peryferyjnych, Warszawa 2008.

Mgr Klaudia Sordyl (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Katarzyna Wądolny-Tatar (IFP UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Anna Machwic (ASP Katowice)

Polska autorska książka obrazkowa w XXI wieku. Poetyki ideoprojektu

Tematem rozprawy jest synteza zjawisk zachodzących w polskiej literaturze i ukształtowaniu wizualnym oraz edytorskim książek dla dzieci w XXI wieku ze szczególnym uwzględnieniem książki autorskiej rozumianej jako ideoprojekt artystyczny, będący nośnikiem idei, wartości, punktów widzenia przyjętych przez autora. Uchwycenie relacji słowa i obrazu, która realizowana jest poprzez zastosowanie konkretnych poetyk pozwoli na opisanie zmian zachodzących we współczesnej literaturze i książce dla dzieci. Celem rozprawy jest zbadanie książki autorskiej jako dzieła integralnego zarówno w jej aspekcie materialnym (wydawniczym, edytorskim, ilustracyjnym), jak i tekstowym za pomocą metodologii kulturowej teorii literatury, nowej humanistyki, sztuki. Podejście uni/inter/dyscyplinarne pozwoli zbliżyć się do odpowiedzi na pytanie, jak funkcjonuje i czym cechuje się literatura i książka dla dzieci w XXI wieku w autorskiej odmianie. Celem głównym dysertacji jest syntetyzacja zjawisk zachodzących w polskiej autorskiej książce dla dzieci w XXI wieku z wykorzystaniem kategorii ideoprojektu artystycznego. Celem szczegółowym jest uchwycenie poszczególnych poetyk charakteryzujących autorską książkę obrazkową w XXI wieku. W swoim wystąpieniu skupię się na przekroju tych poetyk, które udało mi się po części opracować. 1) ekopoetyka w twórczości Oli Woldańskiej-Płocińskiej; 2) geo/regio/etnopoetyka w twórczości Aleksandry i Daniela Mizielińskich oraz Marianny Oklejak; 3) somatopoetyka w twórczości Krystyny Lipki-Sztauba; 4) socjopoetyka w twórczości Iwony Chmielewskiej. Zauważalna „synergia obrazu i tekstu” w książkach dla dzieci znajduje potwierdzenie w rozmaitych poetykach, w ramach których realizowane są koncepcje artystyczno-autorskie, podejmujące ważne z punktu widzenia nowoczesnej (a właściwie: nowej) humanistyki, reagującej na tematy i problemy współczesnego człowieka i świata. Tendencję wzrostową w tworzeniu wysokoartystycznych ilustracji książkach dla najmłodszych można obserwować od 2000 roku, potwierdza to mnogość znakomitych prac młodych (i nie tylko) polskich grafików, pozytywnie ocenianych przez krytyków sztuki oraz powstawanie tzw. lilipucich oficyn specjalizujących się w wydawaniu książek dla młodszych odbiorców [„Ezop” (2000), „Muchomor” (2002), „Hokus -Pokus” (2003), „Wytwórnia” (2005), „Dwie Siostry” (2005)]. Zbiega się to również

z 1999 rokiem, kiedy z inicjatywy Krystyny Lipki-Sztaarbałło powstała pierwsza ogólnopolska sekcja ilustratorów przy okręgu warszawskim ZPAP, której ilustratorka przewodniczyła do 2005 roku, organizując 3 edycje (2000–2023) konkursu Pro Bolonia. Ponad to udział Polski jako gościa honorowego w 2003 roku na Międzynarodowych Targach Książki Dziecięcej w Bolonii stał się wydarzeniem, które wzmocniło rangę polskich ilustratorów na świecie (po „białej plamie”, czyli latach od 1989 do mniej więcej początku XXI wieku, kiedy to polskie wydawnictwa skupiły się na wydawaniu często obcojęzycznych publikacji spod znaku „disnejowskiej pstrokacizny”). Układ problematyki badawczej przyjętej dla dysertacji, eksponujący poetyki, nie wyklucza zatem także eksploracji zagadnień ilustratorskich, edytorsko-graficznych, takich jak „tekst okładki”, wyklejka książki, ukształtowanie typograficzne. Możliwe staje się też poszerzenie pola badawczego, choćby okazjonalnie, o aspekty socjologii literatury np. wydawnictwa tzw. lilipucie, konkursy, festiwale, nagrody, związane z tą książką i literaturą. Metodologia zaproponowana w projekcie ma więc charakter synkretyczny, warunkowany wielością poetyk funkcjonujących równolegle w nowej humanistyce. Postawiony problem badawczy wymaga podejścia uni/inter/dyscyplinarnego ze względu na charakter literatury podmiotu. Przeważającą część stanowić będą zagadnienia zaczerpnięte z badań literaturoznawczych: nowej humanistyki oraz kulturowej teorii literatury, właściwe dla wyodrębnionych poetyk. Z uwagi na niejednorodność problematyki używane będą również metody badań właściwe dla sztuki, jaką obecnie reprezentują wybrani autorzy książek obrazkowych.

Słowa kluczowe: książka obrazkowa, somatopoetyka, geopoetyka, geo/regio/etnopoetyka, ekopoetyka

Polish Authorial Picture Book in the 21st Century. Poetics of the Ideoproject

The dissertation focuses on the synthesis of phenomena occurring in Polish literature and the visual and editorial formation of children's books in the 21st century, with a particular emphasis on the authorial picture book understood as an artistic ideoproject, a carrier of ideas, values, and viewpoints adopted by the author. Capturing the relationship between word and image, which is realized through the application of specific poetics, will allow for the description of changes taking place in contemporary literature and children's books. The aim of the dissertation is to examine the authorial picture book as an integral work both in its material aspect (publishing, editorial, illustrative) and textual aspect using the methodology of cultural literary theory, new humanities, and art. An interdisciplinary approach will help approach the answer to the question of how literature and children's books function and what characterizes them in the 21st century in their authorial form. The primary goal of the dissertation is to synthesize the phenomena occurring in the Polish authorial children's book in the 21st century using the category of the artistic ideoproject. The specific goal is to capture the individual poetics characterizing the authorial picture book in the 21st century. In my presentation, I will focus on the cross-section of these poetics, which I have managed to partially develop: 1) ecopoetics in the works of Ola Woldańska-Płocińska; 2) geo/regio/ethnopoetics in the works of Aleksandra and Daniel Mizieliński and Marianna Oklejak; 3) somatopoetics in the works of Krystyna Lipka-Sztaarbałło; 4) sociopoetics in the works of Iwona Chmielewska. The noticeable "synergy of image and text" in children's books is confirmed in the various poetics within which artistic and authorial concepts are realized, addressing important issues from the perspective of modern (and indeed new)

humanities, responding to the topics and problems of contemporary people and the world. The increasing trend in creating highly artistic illustrations in books for the youngest readers can be observed since 2000. This is confirmed by the multitude of excellent works by young (and not only young) Polish graphic artists, positively evaluated by art critics, and the emergence of so-called liliputian publishing houses specializing in publishing books for younger audiences ["Ezop" (2000), "Muchomor" (2002), "Hokus-Pokus" (2003), "Wytwórnia" (2005), "Dwie Siostry" (2005)]. This coincides with 1999, when, on the initiative of Krystyna Lipka-Sztarbałło, the first nationwide section of illustrators was established at the Warsaw branch of ZPAP, chaired by the illustrator until 2005, organizing 3 editions (2000-2023) of the Pro Bologna competition. Moreover, Poland's participation as an honorary guest in 2003 at the Bologna International Children's Book Fair became an event that strengthened the prestige of Polish illustrators worldwide (after the "white spot" period, i.e., the years from 1989 to the early 21st century, when Polish publishers focused on often foreign-language publications marked by "Disneyesque gaudiness"). The structure of the research problem adopted for the dissertation, emphasizing poetics, does not exclude the exploration of illustrative, editorial, and graphic issues, such as the "cover text," book endpapers, and typographic design. It is also possible to occasionally broaden the research field to include aspects of the sociology of literature, such as liliputian publishing houses, competitions, festivals, and awards related to this book and literature. The methodology proposed in the project is therefore syncretic, conditioned by the multitude of poetics functioning simultaneously in the new humanities. The research problem requires an interdisciplinary approach due to the nature of the subject literature. The majority will consist of issues derived from literary studies: new humanities and cultural literary theory, appropriate for the identified poetics. Due to the heterogeneity of the issues, research methods appropriate for the art represented by selected authors of picture books will also be used.

Key words: picturebook, somapoetics, geopoetics, geo/regio/ethnopoetics, eco-poetics

Bibliography:

- Kronenberg A., Geopoetyka. Związki literatury i środowiska, Łódź 2014.
- Leszczyński G, Wielkie małe książki. Lektury dzieci i nie tylko, Media Rodzina, Poznań 2015.
- Łebkowska A., Somatopoetyka – afekty – wyobrażenia, Kraków 2019.
- Nycz, R, Od teorii nowoczesnej do poetyki doświadczenia, [w:] Kulturowa teoria literatury 2. Poetyki, problematyki, interpretacje, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2012.
- Olech J., Ilustracja polska po potopie, [w:] Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka w XXI wieku: Diagnozy i postulaty, red. D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński, M. Zając, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2008 s. 189–194.
- Remi C., *Wimmelbooks*, [w:] *The Routledge Companion to Picturebooks*, red. B. Kümmerling-Meibauer, Londyn-Nowy Jork 2018.
- Rybak K, How Informational Activity Picturebooks Work: Interactive Invitation to a Critical Approach to Knowledge, „International Research in Children’s Literature” 2022, nr 15.
- Rybicka E., Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich, Kraków 2014.
- Shusterman R., Świadomość ciała. Dociekania z zakresu somaestetyki, Kraków 2008.
- Sipe, R.L., How Picture Books Work: A Semiotically Framed Theory of Text-Picture Relationships, „Children Literature in Education” 1998, t. 29, nr 2, s. 97–108.
- Śniecikowska, B., Książka obrazkowa: próba porządkowania doświadczeń (czyli o genologii, słowografii i intymistyce logowizualnej), „Teksty Drugie” 2021, nr 1, s. 47–67.

White K., Zarys geopoetyki, tłum. A. Czarnacka, „Białostockie Studia Literaturoznawcze” 2011, nr 2.

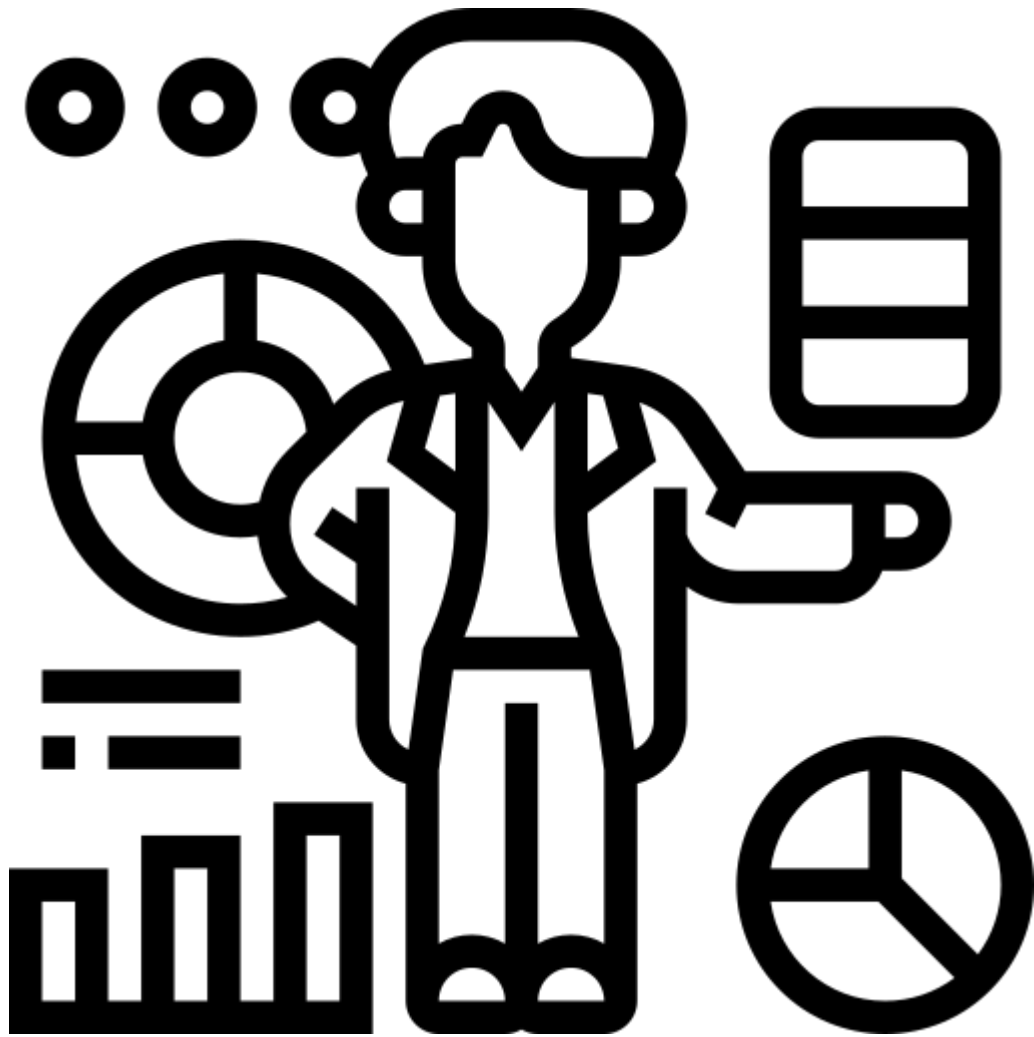
Wincencjusz-Patyna, A., Odpowiedni dać rzeczy obraz. O genezie ilustracji książkowych, ASP we Wrocławiu 2019.

Wincencjusz-Patyna, A., Polska szkoła ilustracji 2.0?, „Teksty Drugie” 2021, nr 1, s. 209–229.

II

Historia

History

Mgr Kamil Gleń (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Anna Zapalec (IHIA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr hab. prof. UKEN Krzysztof Kloc (IHIA UKEN)

Kwestia ormiańska na forum Ligi Narodów

Temat kwestii ormiańskiej pojawił się po raz pierwszy na forum europejskim, za sprawą ormiańskiej delegacji na czele z patriarchą konstantynopolitańskim Hrimianem Hairikiem, podczas trwania obrad kongresu berlińskiego w 1878 roku. Postanowiono wtedy zredagować memorandum, za pomocą którego zamierzano zabiegać u mocarstw europejskich o akceptację pomysłu nadania Ormianom szerokiej autonomii we wschodniej Anatolii. Sprawa ormiańska pojawiła się również w polityce międzynarodowej w 1918 r., kiedy to 28 maja tego roku została proklamowana Demokratyczna Republika Armenii. W oparciu o dotychczasową znajomość źródeł i literatury przedmiotu mogę już wskazać, że kwestia ormiańska pojawiła się po raz pierwszy na forum Ligi Narodów dzięki podjętym działaniom przez rząd Demokratycznej Republiki Armenii w 1920 r., pragnący uzyskać tym samym zgodę na akcesję państwa ormiańskiego do grona członków Ligi. Dzięki tym wysiłkom politycy ormiańscy chcieli doprowadzić do uznania Demokratycznej Republiki Armenii na arenie międzynarodowej oraz zapewnić jej wsparcie państw członkowskich Ligi Narodów. Ponownie sprawa ormiańska została omówiona przez Ligę Narodów w 1922 r., kiedy poruszono temat utworzenia w Turcji bezpiecznego miejsca dla ludności ormiańskiej. Poza tym dyskutowano o kwestii udzielenia pomocy emigrantom ormiańskim rozsyłanym po całym świecie, ocalałym z ludobójstwa dokonanego przez władze młodotureckie oraz debatowano także o przesiedleniu części z nich do sowieckiej Armenii. Znaczącym zaangażowaniem w niesieniu pomocy dla Ormian wykazał się norweski oceanograf, badacz polarny, międzynarodowy działacz społeczny i laureat Pokojowej Nagrody Nobla Fridtjof Nansen, pełniący od 1921 r. funkcję pierwszego Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców. Wykorzystał on swoją pozycję do przeprowadzenia akcji repatriacyjnej do sowieckiej Armenii tych Ormian, którzy znaleźli się poza jej granicami. W przedłożonym Lidze Narodów sprawozdaniu z wyników wizyty w sowieckiej Armenii, Nansen podał, że istnieje możliwość repatriacji 25-30 tys. emigrantów, jeśli zostanie im udzielona odpowiednia pomoc. To właśnie dzięki podjętym wysiłkom Nansena Liga Narodów postanowiła podjąć decyzję o przyznaniu uchodźcom i bezpaństwowcom tymczasowych dowodów tożsamości tzw. paszportów Nansena. Wybór tematu rozprawy wynika z braku dotychczas całościowych badań naukowych dotyczących proponowanego zagadnienia badawczego. Jest rzeczą poniekąd osobliwą, że brakuje w obecnej literaturze naukowej dogłębnego zbadania tematyki dotyczącej kwestii ormiańskiej poruszanej na forum Ligi Narodów, chociaż istnieją bogate materiały archiwalne. Pomysł podjęcia tego zagadnienia pojawił się po analizie materiałów archiwalnych zgromadzonych przede wszystkim przez United Nations Library&Archives Geneva, wydzielonych w ramach zespołów obejmujących materiały archiwalne Rady, Zgromadzenia i Sekretariatu Ligi Narodów. Celem głównym przyszłej rozprawy doktorskiej będzie analiza spraw poruszanych na forum Ligi Narodów odnoszących się do kwestii ormiańskiej dla przedstawienia dynamiki toczących się debat i rozmów na ten temat oraz osiągniętych efektów. Rozprawa ma także na celu przedstawienie przyczyny, przebiegu i skutków działań związanych z badanym zagadnieniem. Zostanie również podjęta próba ukazania stanowiska największych mocarstw mających przedstawicielstwa w Lidze względem kwestii ormiańskiej. W tym celu postanowiono postawić następujące pytania badawcze a) w jakim zakresie był

omawiany temat kwestii ormiańskiej na forum Ligi Narodów?, b) jakie państwa poruszały kwestię ormiańską w Lidze Narodów?, c) skutki podejmowania tematyki ormiańskiej na forum Ligi Narodów?, d) jak często Liga Narodów zajmowała się kwestią ormiańską?, e) jak do problematyki ormiańskiej odnosiły się państwa członkowskie Ligi Narodów?, f) jaki był wpływ prezydenta Woodrowa Wilsona na forum międzynarodowy oraz w Lidze Narodów wobec kwestii ormiańskiej? W celu realizacji przedstawionych zagadnień oraz weryfikacji hipotez planowane badania zostaną przeprowadzone w oparciu o analizę dokumentacji wytworzonej przez organy Ligi Narodów, która znajduje się w United Nations Library&Archives Geneva (dostęp online) oraz materiały źródłowe zgromadzone w archiwach we Francji, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Niemczech, Włoszech i innych, w tym Archives Nationales de France, The National Archives (United Kingdom) oraz Parliamentary Archives (United Kingdom). Podczas pracy zostaną wykorzystane różne metody badań. Ze względu na cel i charakter rozważań będą to klasyczne sposoby, takie jak metoda indukcyjna i dedukcyjna, za pomocą których można ustalić fakty i przebieg wydarzeń. Jak również metoda instytucjonalnoprawna, która okazuje się niezbędną pomocą w przypadku badań dotyczących uwarunkowań prawnych uchodźców ormiańskich. Dzięki tej metodzie będzie możliwe zrozumienie, a przede wszystkim dostrzeżenie trudności, z jakimi musieli się borykać ormiańscy uchodźcy w państwach, na terenach których się znaleźli.

Słowa kluczowe: Armenia, forum, Kaukaz Południowy, kwestia ormiańska, Liga Narodów

The Armenian question in the League of Nations forum

The Armenian question first appeared in the European forum, due to an Armenian delegation headed by Constantinople Patriarch Hirmian Hairik, during the proceedings of the Berlin Congress in 1878. It was then decided to draft a memorandum through which it was then decided to solicit approval from European powers for acceptance of the idea of granting Armenians broad autonomy in eastern Anatolia. The Armenian issue also emerged in international politics in 1918, when on May 28 of that year the Democratic Republic of Armenia was proclaimed. Based on my current knowledge of the sources and literature on the subject, I can already indicate that the Armenian question first appeared in the League of Nations forum thanks to actions taken by the government of the Democratic Republic of Armenia in 1920, thus desiring to obtain approval for the accession of the Armenian state to the League of Nations. Through these efforts, Armenian politicians aimed to achieve international recognition of the Democratic Republic of Armenia and secure its support from the member states of the League of Nations. The Armenian question was discussed once again by the League of Nations in 1922 when the issue of creating a safe place for the Armenian population in Turkey was raised. Furthermore, there was discussion on the issue of assisting Armenian emigrants scattered all over the world, who were survivors of the genocide perpetrated by the Young Turk authorities, as well as debating on the relocation of some of them to Soviet Armenia. A significant involvement in providing aid to Armenians was demonstrated by Norwegian oceanographer, polar explorer, international social activist, and Nobel Peace Prize laureate Fridtjof Nansen, who served as the first High Commissioner for Refugees since 1921. He used his position to carry out a repatriation campaign to Soviet Armenia for those Armenians who found themselves outside its borders. In the report submitted to the League of Nations regarding the results of his visit to Soviet Armenia, Nansen stated that there was a possibility of

repatriating 25,000-30,000 emigrants if they were given appropriate assistance. It was thanks to Nansen's efforts that the League of Nations decided to grant refugees and stateless individuals temporary identity documents known as Nansen passports. The choice of the dissertation topic stems from the lack of comprehensive scientific research on the proposed research issue to date. It is somewhat peculiar that the current scientific literature lacks an in-depth examination devoted to the subject of the Armenian question discussed at the League of Nations forum, despite the existence of rich archival materials. The idea to take up this issue arose from analyzing archival materials primarily gathered by the United Nations Library & Archives Geneva, divided into groups covering archival materials of the League's Council, Assembly, and Secretariat. The main objective of the future doctoral dissertation will be to precisely analyze the issues raised at the League of Nations, referring to the Armenian Question to present the dynamics of the ongoing debates and discussions on the subject, as well as the achieved results and to show the genesis, preparation of the opinions and positions on these matters by the major powers and countries acting on behalf of the Armenians. The dissertation also aims to present the cause, course, and consequences of actions related to the researched issue. An attempt will also be made to show the positions of the major powers with representations in the League regarding the Armenian question. To this end, it was decided to pose the following research questions a) to what extent was the Armenian question discussed at the League of Nations?, b) which countries addressed the Armenian question in the League of Nations?, c) the consequences of taking up the Armenian question at the League of Nations?, d) how often did the League of Nations address the Armenian question?, e) how did the member states of the League of Nations relate to the Armenian question?, f) what influence did President Woodrow Wilson have on the Armenian question? To implement the presented issues and verify hypotheses, the study will be carried out based on the analysis of the documentation produced by the organs of the League of Nations, which can be found in United Nations library&archives Geneva (online access), along with source materials collected in other archives in France, the United Kingdom, the United States, Germany, Italy, and others, including Archives Nationales de France, The National Archives (United Kingdom) and Parliamentary Archives (United Kingdom). Various research methods will be used during the work. Due to the purpose and nature of the deliberations, there will be classical approaches, such as the inductive and deductive methods, by which the facts and course of events can be established. As well as the institutional and legal method, which appears to be an indispensable help when researching the legal conditions of Armenian refugees. Thanks to this method, it will be possible to understand and, above all, see the difficulties that Armenian refugees had to face in the countries where they had found themselves.

Key words: Armenia, forum, South Caucasus, Armenian question, League of Nations

Bibliography:

- Adossidès A., Arméniens et Jeunes Turcs. Les massacres de Cilicie, Paryž 1910
- Afanasyan S., L'Arménie, l'Azerbaïdjan et la Géorgie: de l'indépendance à l'instauration du pouvoir soviétique 1917-1923, Paris, 1981
- Gzoyan E., Reclaiming Children after the Armenian Genocide: Neutral House in Istanbul, „Holocaust and Genocide Studies” 2020.
- Gzoyan E., The League of Nations and Armenian Refugees. The Formation of the Armenian Diaspora in Syria, „Central and Eastern European Review” 2014.
- Hovannisian R. G., The Republic of Armenia. Volume I: The First Year 1918-1919, London 1971.

- Hovannisian R. G., *The Republic of Armenia. Volume II: From Versailles to London 1919-1920*, London 1982.
- Hovannisian R. G., *The Republic of Armenia. Volume III: From London to Sevres February- August 1920*, London 1996.
- Hovannisian R. G., *The Republic of Armenia. Volume IV: Between Crescent and Sickle: Partition and Sovietization*, London 1996.
- Lityński A., *O tworzeniu republik parlamentarnych na Zakaukaziu po Wielkiej Wojnie*, [w] *Zgromadzenia stanowe i organy przedstawicielskie w dziejach. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Marianowi Józefowi Ptakowi*, pod red. J. Koredczuk, P. Wiązek. Wrocław 2020.
- Olszewski P., *Polityka państw ententy wobec Zakaukazia w latach 1918-1921*, Piotrków Trybunalski 2001.
- Olszewski P., *Sprawy zakaukaskie na forum Konferencji Pokojowej w Paryżu 1919-1920. Część I: styczeń-lipiec 1919*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica” 1998.
- Olszewski P., *Sprawy zakaukaskie na forum Konferencji Pokojowej w Paryżu 1919-1920. Część II: sierpień 1919 - sierpień 1920*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica” 1998.
- Papian A., *Arbitral award of the president of the united states of America Woodrow Wilson*, Yerevan 2011.
- Sakmaslian A., *Bibliographie de l'Arménie*, Paryż 1946.
- Ternon Y., *Du négationnisme: Mémoire et tabou*, Paryż 1999.
- Ternon Y., *Enquête sur la négation d'un génocide*, Paryż 1983.
- Ternon Y., *La Cause arménienne*, Paryż 1983.
- Thoumanian G., *Les Massacres en Arménie*, Marsylia 1983.

Mgr Angelika Jamka (I)

Academic supervisor: prof. dr. hab. Konrad Meus (IHiA)

"By kiedyś służyć mogły Narodowi Polskiemu w Odrodzonej Ojczyźnie...". Działalność kulturotwórcza, filantropijna i oświatowa konserwatystów wschodniogalicyskich w latach 1867-1914

Zasadniczym celem projektu jest opracowanie dogłębnej analizy z działalności społecznej konserwatystów wschodniogalicyskich stanowiących człon elit politycznych autonomicznej Galicji. Dotychczasowa historiografia nie poświęciła zbyt wiele uwagi owemu ugrupowaniu. Uzasadnieniu zastałej luki badawczej sprzyjał pogląd o wyższości intelektualnej Krakowskich Stańczyków w kontraście do mało postępowych Podolaków utożsamianych z hasłem „naj bude, jak buwało”. Do głównych zadań stawianych przez autora należy stworzenie portretu zbiorowego opisywanej zbiorowości. Opracowanie go ma uzupełnić zastałe niedobory bibliograficzne do których w pierwszej kolejności zalicza się brak jakiegokolwiek monografii całościowo poświęconej konserwatystom wschodniogalicyskim. Projekt zakłada ponadto pytania dotyczące zmian w postrzeganiu dobroczynności wobec podniesienia standardów życia najuboższych mieszkańców Galicji. Kolejny ważki problem badawczy stanowić będzie analiza zależności pomiędzy finansowaniem oświaty a programem politycznym ostatniej generacji Podolaków (m.in. Tadeusza Cieńskiego, Witolda Czartoryskiego, Włodzimierza Kozłowskiego). Nie mniej istotne pytanie dotyczy udziału Podolaków w kształtowaniu społeczeństwa narodowego na terenach z większością ludności ukraińskiej (wspomniany czynnik zajmował pierwszorzędne miejsce w

polityce ugrupowania po strajkach rolnych z 1902 roku). Kwerendą objęte zostaną archiwa oraz biblioteki w kraju jak i zagranicą. W pierwszym przypadku fundamentalne znaczenie odegrają źródła zdeponowane w Bibliotece oraz Zakładzie im. Ossolińskich we Wrocławiu, gdzie przechowywany jest szereg zbiorów rękopiśmiennych dawnego Ossolineum we Lwowie. Drugim równie istotnym miejscem w kontekście omawianego zagadnienia jest Warszawa, a dokładniej rzecz ujmując Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD) oraz Archiwum Akt Nowych (AAN) Pośrednich informacji dostarczy kwerenda prowadzona w Państwowym Archiwum w Przemyślu oraz Krakowie m.in. Biblioteka Naukowa PAN i PAU, Archiwum Nauki PAN i PAU, Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu czy Archiwum Narodowym. Wśród kwerend zagranicznych pierwszorzędną rolę odgrywają archiwa i biblioteki zlokalizowane we Lwowie. Wśród nich wyróżnić można chociażby Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy czy Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego.

Słowa kluczowe: Lwów, konserwatyści wschodniogalicyjscy, autonomia galicyjska, filantropia

"So that one day they can serve the Polish Nation in the Reborn Homeland..." Cultural, philanthropic and educational activities of Eastern Galician conservatives in the years 1867-1914

The main goal of the project is to develop an depth analysis of the social activities of Eastern Galician conservatives who are part of the political elite of autonomous Galicia. So far, historiography has not paid much attention to this group. The existing research gap was justified by the view of the intellectual superiority of the Krakow Stańczycy in contrast to the unprogressive Podolacy identified with the slogan "let it be as it used to be." The main tasks set by the author include creating a portrait of described community. Its purpose is to supplement existing bibliographic deficiencies, which include, first of all, the lack of any monograph entirely devoted to Eastern Galician conservatives. The project also include questions about changes in the perception of charity towards raising the living standards of the poorest inhabitants of Galicia. Another important research problem will be the analysis of the relationship between financing education and the political program of the last generation of Podolians (including Tadeusz Cieński, Witold Czartoryski, Włodzimierz Kozłowski). An equally important question concerns the participation of Podolacy in shaping national society in areas with a majority Ukrainian population (the above-mentioned factor occupied a primary place in the group's policy after the agricultural strikes of 1902). Preliminary research assumes archives and libraries in Poland and abroad. In the first case, the sources deposited in the Library and the Institute of Ossoliński family in Wrocław will take the essential value. The second equally important place in the context of the discussed issue is Warsaw, and more precisely the Central Archives of Old Records (AGAD) and the Archive of New Records (AAN). Indirect information will be provided by a query conducted in the State Archives in Przemyśl and Krakow m.in. Scientific Library of the Polish Academy of Sciences, the Archive of the Polish Academy of Sciences, the Archive of the Wawel Royal Castle and the National Archives. The most crucial foreign archives and libraries is the Central State Historical Archive of Ukraine and the State Archive of the Lviv Oblast.

Key words: Lviv, eastern galician conservatives, galician autonomy, philanthropy

Bibliopgraphy:

Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, red. Adam Redzik, Kraków 2015.
Arkusza O., Mudryj M., XIX-wieczna arystokracja polska w Galicji Wschodniej wobec ruskich (ukraińskich) aspiracji narodowych, „Krakowskie Pismo Kresowe” 2012, nr 4, s. 145-171.
Buszko J., Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848–1918, Warszawa 1996.
Chrobak Ł., Książę Andrzej Lubomirski. Ordynat i przemysłowiec w latach 1882–1939, Kraków 2021.
Feldman W., Stronnictwa i programy polityczne w Galicji 1846–1906, T. 1, Kraków 1907.
Górski A., Podolacy. Obóz polityczny i jego liderzy, Warszawa 2013.
Łazuga W., Ostatni stańczyk: Michał Bobrzyński–portret konserwatysty, Poznań 1982.
Łazuga W., Kalkulować... Polacy na szczytach c.k. monarchii, Poznań 2013.
Wątor A., Ziemianin–polityk Tadeusz Cieński 1856–1925: z dziejów konserwatyzmu wschodniogalicyskiego, Szczecin 1997.

Mgr Krystian Węgrzyniak (I)

Academic supervisor: prof. dr hab. Jerzy Rajman (IHiA UKEN)

Socjotopografia średniowiecznego Kazimierza (XIV-XV w.)

Badania socjotopograficzne dotyczące miast polskich epoki średniowiecza rozwijają się od początku lat. 80 XX w. Do tej pory ukazało się jednak jedynie kilka monografii z wykorzystaniem tej metody (prace dotyczące takich miast jak Poznań, Sieradz, Elbląg, Warta, Wrocław, Toruń i Świdnica). Spośród miast małopolskich kompleksowej analizie socjotopograficznej poddany został jedynie Chrzanów. Brak tego typu kompleksowych badań dla ośrodków tworzących krakowski zespół osadniczy, stanowi poważną lukę w historiografii. Średniowieczne królewskie miasto Kazimierz doczekało się kilku prac poświęconych zagadnieniom tradycyjnie ujmowanym w analizach socjotopograficznych. Wymienić tu należy prace Bogusława Krasnowolskiego dotyczące układu urbanistycznego miasta czy Marcina Starzyńskiego traktujące o miejskiej elicie władzy. Zygfryd Rymaszewski zajmował się z kolei obrotem nieruchomości w tym mieście, jednakże ujmował to zagadnienie z perspektywy prawnej. Kwintesencję badań socjotopograficznych stanowi, jednakże ukazanie związków pomiędzy przestrzenią a społeczeństwem miasta. Głównym celem planowanej dysertacji będzie zatem zlokalizowanie nieruchomości miejskich i zbadanie struktury społeczno-zawodowej ich właścicieli. W tym celu użyte zostaną źródła w postaci ksiąg miejskich urzędów radzieckich i ławniczych, których zasób dla epoki średniowiecza jest wyjątkowo bogaty w porównaniu z innymi miastami Małopolski (księgi radzieckie zachowane począwszy od 1369 r., ławnicze od 1407 r.). Wspomniane źródła notowały sprawy podejmowane przed urzędami miejskimi, takie jak min. obrót nieruchomościami, spisywano w nich także pobór czynszu od parcel miejskich w tym pobór tzw. szosu (podatku uiszczanego przez mieszczan na rzecz skarbu państwa, pobieranego od wysokości majątku i uzyskiwanych dochodów). Socjotopografia nie jest metodą jednolitą i dobór odpowiedniej metodologii zależy od zachowanego materiału źródłowego. W przypadku Kazimierza zasadne wydaje się użycie w przyszłej dysertacji tzw. metody „biografii ulic” stosowanej z powodzeniem przez innych badaczy polegającej na stworzeniu kartoteki właścicieli nieruchomości miejskich, a następnie umiejscowienie ich w czasie i przestrzeni. Pozwoli to na zaobserwowanie zjawiska specjalizacji konkretnych ulic czy przedmieść pod kątem zawodowym a także waloryzację przestrzeni miejskiej. Księgi miejskie notowały ponadto każdego roku skład

ławy i rady miejskiej co pozwala na prześledzenie kształtowania się elity władzy w mieście. W badaniach nad elitą miasta wykorzystana zostanie metoda prozopograficzna. Poza przedstawicielami władz, elitą miasta kształtowała inteligencja i najbogatsi mieszczaństwo. Celem badań będzie również prześledzenie jak różne kategorie elit wzajemnie się przenikały. Ze względu na specyfikę badań nad średniowieczem i niekompletność zasobu źródłowego z tej epoki, konieczne może się okazać sięgnięcie do źródeł z okresu późniejszego i wykorzystanie metody retrogresywnej. Zastosowanie powinna znaleźć ponadto metoda porównawcza, aby uzyskane wyniki skonfrontować z innymi miastami, najlepiej o porównywalnej wielkości i znaczeniu. Wydarzeniem, które określa schyłek badań jest wydzielenie przez króla Jana Olbrachta w 1494 r. w granicach miasta tzw. Oppidum ludeorum czyli gminy żydowskiej. Cezura początku badań jest nieostra, gdyż badania socjotopograficzne w naturalny sposób wyznacza najstarsza zachowana miejska księga, nie należy jednak pominąć w rozprawie zagadnienia lokacji miasta w 1335 r. i jego rozwoju przestrzennego w pierwszych latach po lokacji. Odnotować należy także rozwój osadnictwa na terenie późniejszego miasta w okresie przed lokacją. Poza wspomnianymi księgami miejskimi zasób źródłowy uzupełnią kodeksy dyplomatyczne, zbiory dokumentów, metryki uniwersyteckie, zasadne może się też okazać skorzystanie z archiwów biskupich bądź klasztornych. Rozprawa zostanie podzielona na trzy rozdziały, z których pierwszy dotyczyć będzie topografii miasta, w drugim poruszone zostaną kwestie społeczne, w trzecim natomiast omówione zostaną stosunki własnościowe w poszczególnych częściach miasta.

Słowa kluczowe: Kazimierz, społeczeństwo, socjotopografia, średniowiecze, XIV-XV w.

Sociotopography of medieval Kazimierz (XIV-XV c.)

Sociotopographical research on Polish cities of the medieval period has been developing since the early 1980s. To date, however, only a few monographs using this method have been published (works about Poznań, Sieradz, Elbląg, Warta, Wrocław, Toruń and Świdnica). Among the towns in Lesser Poland, only Chrzanów was subjected to comprehensive sociotopographic analysis. The lack of this type of comprehensive research for the towns that make up the Cracow settlement complex, represents a significant gap in historiography. The medieval royal city of Kazimierz has been the subject of several works devoted to issues traditionally included in sociotopographic analyses. These include Bogusław Krasnowolski's work on the urban layout of the city or Marcin Starzyński's work on the urban power elite. Zygfryd Rymaszewski, on the other hand, dealt with real estate transactions in the city, however, he has shown the issue from the perspective of a legal principles. The essence of sociotopographical research, however, is to show the relationship between space and urban society. The main aim of the planned dissertation will therefore be to locate urban properties and investigate the socio-professional structure of their owners. For this purpose, sources will be used in the form of municipal records of city council and tribunal, whose resources for the Middle Ages are exceptionally rich compared to other cities in Lesser Poland (council records preserved from 1369 onwards and tribunal records from 1407 onwards). The aforementioned sources recorded cases taken before municipal offices, such as real estate transactions, they also recorded the collection of rent from urban plots, including the collection of the so-called "shos" (a tax paid by townspeople to the royal treasury, levied on the amount of property and income received). Sociotopography is not a uniform method, and the selection of an appropriate methodology depends on the surviving source material. In case of

Kazimierz therefore seems reasonable to use the so-called "street biography" method in a future dissertation successfully applied by other researchers, consisting in creating a file of urban property owners and then locating them in time and space. This will allow us to observe the phenomenon of specialization of specific streets or suburbs in terms of profession and to valorize the urban space. The municipal records also inform us about the composition of the tribunal and council each year, which makes it possible to trace the formation of the city power elite. The prosopographic method will be used in research on the city's elite. In addition to government officials, the city's elite was shaped by the intelligence and the wealthiest citizens. The analysis will also aim to trace how the different categories of elites intermingled. Due to the specific nature of research on the medieval period and the incompleteness of the sources from this era, it may be necessary to turn to sources from a later period and use the retrogressive method. In addition, a comparative method should be applied so that the results obtained from the study are contrasted with other cities, preferably of comparable size and significance. The event that defines the end of the research is the separation of the so-called Oppidum Iudeorum, or Jewish community, within the city limits by King Jan Olbracht in 1494. The date that indicates the beginning of the research is not very clear, as the sociotopographical study is naturally marked by the oldest surviving city ledger, however, the dissertation should not overlook the issue of the city's foundation in 1335 and its spatial development in first years of functioning. The development of settlements in the area of the future city in the pre-foundation period should also be noted. The sources will be supplemented by documents, university metrics and it might be necessary to use the episcopal or monasterial archives. The dissertation will be divided into three chapters, the first of which will deal with the topography of the city, the second will address social issues, while the third will discuss property relations in different parts of the city.

Key words: Kazimierz, society, sociotopography, Middle Ages, XIV-XV c.

Bibliopgraphy:

- Konieczna W., Początki Kazimierza (do r. 1419), [in]: Studia nad przedmieściami Krakowa, Kraków 1938, pp. 7-90.
- Krasnowolski B., Krakowski Kazimierz. Historia i kultura, Kraków 2022.
- Krasnowolski B., Układ przestrzenny krakowskiego Kazimierza w wieku XIV, „Rocznik Krakowski”, 54, 1998, pp. 17-57.
- Rymaszewski Z., Obrót prawny nieruchomościami w Krakowie i podkrakowskim Kazimierzu w średniowieczu, Łódź 2020.
- Starzyński M., Średniowieczny Kazimierz, jego ustrój i kancelaria, Kraków 2015.
- Starzyński M., Urzędnicy miejscy Kazimierza do 1550 roku, Kraków 2016.
- Wyrozumski J., Dzieje Krakowa t. 1: Kraków do schyłku wieków średnich, Kraków 1992.

Mgr Artur Karpacz (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Halina Dudała (IHIA UKEN)

Academic supervisor: dr Stanisław Witecki (Uniwersytet Jagielloński)

Portret zbiorowy duchowieństwa parafialnego w dekanacie Nowa Góra w XVII wieku

Głównym celem dysertacji będzie nakreślenie portretu zbiorowego kleru niższego, posługującego w dwudziestu siedmiu parafiach dekanatu nowogórskiego w XVII stuleciu. Kompleksowa analiza wybranej grupy zawodowej posłuży zbadaniu wielu aspektów związanych z ścieżkami edukacji, posługą duszpasterską, relacjami społecznymi, warunkami ekonomicznymi i codziennością duchowieństwa. W pracy oprę się na bogatej bazie źródłowej z Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, zasobach archiwów parafialnych dekanatu nowogórskiego oraz listach pasterskich, statutach synodalnych i drukach. Rozprawa doktorska przyjmie układ oddający cykl życia księży, począwszy od pochodzenia stanowego i geograficznego, rozpoczęcia nauki i przyjęcia święceń, poprzez objęcie beneficjum, wieloletnią posługę kapłańską, kończąc na schyłku życia i śmierci. Przyszłą pracę będzie otwierał rozdział poświęcony dekanatowi Nowa Góra, jako jednostce administracyjnej i zarazem swoistemu „mikrokosmosowi”, w którym niczym w soczewce skupiały się największe sukcesy i bolączki Kościoła katolickiego. Analizie zostaną poddane struktury kościelne, w tym rozwój sieci parafialnej i fundacje klasztorne. Pytania badawcze będą dotyczyć stosunków społecznych i relacji między duchowieństwem świeckim, zakonnym, kolatorami i poddanymi. W drugim rozdziale poddam pod dyskusję pochodzenie geograficzne i stanowe kleru, ścieżki edukacji i przyjęcie święceń oraz stan liczebny i jego stratyfikację wewnętrzną. W kolejnej części pracy skupię się na gospodarce plebańskiej i siedzibach mieszkalnych duchowieństwa, co stanowić będzie próbę oszacowania wartości beneficjów i folwarków oraz rekonstrukcji domostw i warunków bytowych. Niezmiernie ważny będzie rozdział czwarty, w którym padnie ważne pytanie o zaangażowanie duchowieństwa w reformę trydencką. Do obowiązków kleru należała przede wszystkim rezydencja, szeroko rozumiane duszpasterstwo (kaznodziejstwo, udzielanie sakramentów, zakładanie bractw, utrzymywanie szkół i szpitali, prowadzenie ksiąg metrykalnych), dbanie o beneficjum (majątek plebański i obiekty sakralne) oraz moralne prowadzenie się (czystość stroju i obyczajów). Zgłębienie różnych aspektów reformy trydenckiej rzuci zatem światło na stosunek duchownych do nowych zaleceń władzy zwierzchniej. Wielce pomocne okażą się w tej mierze akta kongregacji dekanalnych, które nie tylko umożliwią rekonstrukcję przebiegu obrad i całego systemu ich organizacji, ale przede wszystkim oferują bogaty w szczegóły obraz niemal wszystkich blasków i cieni wdrażania kanonów soborowych na szczeblu parafialnym. Przedostatnia część dysertacji będzie oscylować wokół życia prywatnego kleru, stawiając pytania o kulturę umysłową i pobożność osobistą księży, spędzanie wolnego czasu, relacje nieformalne czy nawet wzorce konsumpcji wynikające z otaczających ich obiektów kultury materialnej. Ostatni rozdział pracy to klamra spinająca niejako cały cykl życia, a zarazem wątek rzadko podejmowany w dotychczasowej literaturze. Przedmiotem dociekań będą tutaj choroby i realia starości. Ponadto analiza akt konsystorza biskupiego może również dostarczyć odpowiedzi na istotne zagadnienia w kwestii majątków prywatnych i plebańskich, osób egzekwujących ostatnią wolę zmarłych oraz ceremonii pogrzebowych.

Słowa kluczowe: kler, duchowieństwo, parafia, dekanat, kongregacja, wizytacja, reforma trydencka, patronat, edukacja, gospodarka, życie codzienne, duszpasterstwo, testamenty, kontrreformacja

A Collective Portrait of Parish Clergy in the Nowa Góra Deanery in the 17th Century

The primary goal of the dissertation will be to outline a collective portrait of the lower clergy serving in the twenty-seven parishes of the Nowa Góra deanery in the 17th century. A comprehensive analysis of this selected professional group will serve to examine many aspects related to educational paths, pastoral service, social relations, economic conditions, and the daily life of the clergy. The work will be based on a rich source base from the Archive of the Metropolitan Curia in Krakow, the resources of the parish archives of the Nowa Góra deanery, as well as pastoral letters, synodal statutes, and printed materials. The doctoral dissertation will be organized to reflect the life cycle of priests, starting from their social and geographical origins, beginning of education and ordination, through taking benefices, many years of priestly service, ending with the twilight of life and death. The dissertation will open with a chapter dedicated to the Nowa Góra deanery as an administrative unit and a unique "microcosm" where the greatest successes and challenges of the Catholic Church were concentrated. Church structures will be analyzed, including the development of the parish network and monastic foundations. Research questions will address social relations and interactions between secular and religious clergy, patrons, and subjects. In the second chapter, I will discuss the geographical and social origins of the clergy, their educational paths and ordination, as well as their numbers and internal stratification. The next part of the work will focus on the parish economy and the residential housing of the clergy, which will attempt to estimate the value of benefices and manors, and reconstruct homes and living conditions. The fourth chapter will be extremely important, where the crucial question of the clergy's involvement in the Tridentine reform will be addressed. The duties of the clergy included residence, broadly understood pastoral care (preaching, administering sacraments, founding brotherhoods, maintaining schools and hospitals, keeping parish registers), caring for the benefice (parish property and sacred objects), and moral conduct (purity of dress and customs). Exploring various aspects of the Tridentine reform will thus shed light on the clergy's attitude towards new recommendations from the higher authorities. The records of the deanery congregations will prove very helpful in this regard, as they not only allow for the reconstruction of the proceedings and the entire system of their organization but also offer a rich and detailed picture of almost all the highlights and shadows of implementing council canons at the parish level. The penultimate part of the dissertation will focus on the private life of the clergy, asking questions about the intellectual culture and personal piety of priests, their leisure activities, informal relationships, and even consumption patterns resulting from the surrounding material culture objects. The final chapter of the work will serve as a closing bracket, encompassing the entire life cycle, while also addressing a topic rarely undertaken in existing literature: diseases and the realities of old age. Moreover, the analysis of the bishop's consistory records may also provide answers to important questions regarding private and parish estates, individuals executing the last wills of the deceased, and funeral ceremonies.

Key words: clergy, parish, deanery, visiting protocols, Trident reforms, patronage, economics, everyday life, pastoral service, last will, counter-reformation

Bibliography:

- B. Maciejowski, *Epistola pastoralis ad parochos provinciae Gnesnensis auctoritate synodorum prouincialium, Cracoviae 1641 [przedruk listu z 1601 r.]*.
- Dokumenty Soborów Powszechnych, Lateran V, Trydent, Watykan I (1511 1870), t. IV, cz. 1, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004.
- P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach i sprzętach kościelnych wydane na polecenie Karola Boromeusza i ich recepcja w Kościele katolickim, Kraków 2021*.
- Reformationes Generales ad Clerum et populum Dioecesis Cracovien[is] pertinentes. Ab Illustrissimo & Reverendiss [...] Martino Szyszkowski Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Crac[oviensis] in Synodo Dioecesana sancitae et promulgatae, Cracoviae 1621*.
- H. Dudała, *Clerus decanatus plesnensis w świetle protokołów kongregacji dekanalnych pszczyńskich z lat 1691-1756, Katowice 2015*.
- D. Główka, *Majątek osobisty duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII wieku, Warszawa 2004*.
- J. Kracik, *Duszpasterstwo parafialne w dekanacie Nowa Góra w pierwszej połowie XVIII wieku, [w:] Studia Kościelno-Historyczne, t. 2, red. B. Kumor, Lublin 1977, s. 127–282*.
- J. Kracik, *Vix Venerabiles. Z dziejów społecznych niższego kleru parafialnego w archidiakonacie krakowskim w XVII-XVIII wieku, Kraków 1982. 46*.
- J. Kracik, *Najstarsze akta kongregacji dekanalnych w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, „Archiwa, biblioteki i muzea kościelne” 29 (1974), s. 261-272. 47*.
- T. Markiewicz, *Duchowieństwo dekanatu Skała w świetle wizytacji z 1618 roku, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 94 (2010), s. 79–193*.
- S. Olczak, *Duchowieństwo parafialne diecezji poznańskiej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku, Lublin 1990*.
- J. Pałyga, *Duchowieństwo parafialne dekanatu kazimierskiego w XVII i XVIII wieku, „Roczniki Humanistyczne”, 14 (1966), z. 2, s. 7-57*.
- B. Szady, *Prawo patronatu w Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych, Lublin 2003*.
- E. E. Wróbel, *Kościółowi mojemu jako ukochanej oblubienicy mojej. Wybór testamentów duchownych małopolskich z XVII wieku, Kraków 2010*.

Mgr Karol Kordas (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Krzysztof Kloc (IHIA UKEN)

Kolejarze dystryktu krakowskiego w okresie II wojny światowej (1939-1945)

Rozprawa doktorska koncentruje się na kolejarzach pracujących w dystrykcie krakowskim (w którego skład weszły starostwa powiatowe: krakowski, miechowski, nowotarski, nowosądecki, tarnowski, jasielski, dębicki, rzeszowski, krośnieński, jarosławski, przemyski, sanocki) Generalnego Gubernatorstwa (GG) w latach 1939-1945. Dystrykt krakowski oraz sam Kraków odgrywały bardzo ważną rolę w planach okupanta niemieckiego, dlatego już w trakcie trwania wojny rozpoczęto rozbudowywanie krakowskiego węzła kolejowego. Przez stolicę GG prowadziły strategiczne linie kolei z Berlina i Wiednia do Lwowa oraz dalej na wschód. Szczególnie ważną rolę odegrał krakowski węzeł po rozpoczęciu Operacji Barbarossa w czerwcu 1941 r., kiedy to zaczęto na pełną skalę używać kolei do transportu wojsk oraz sprzętu militarnego na front wschodni. Dodatkowo przez wspomniane połączenie kolejowe przejeżdżały transporty wysiedleńcze, do obozów zagłady oraz na roboty w głąb Rzeszy. Przedmiotem badań będą

pracownicy sektora gospodarczego związanego z kolejnictwem, w którego skład wchodziły osoby pracujące na stacjach kolejowych, w Dyrekcji Okręgowej Ostbahn (tł. Kolej Wschodnia), Generalnej Dyrekcji Ostbahn w Krakowie, Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego, Służby Budowlanej Kolei i Policji Kolejowej. Szacuje się, że w całym GG od 1940 r. kolejarze liczyli od 100 do 150 tys. osób różnej narodowości. Tak liczna i wyspecjalizowana grupa zawodowa stanowiła ważny (także ze względów strategicznych) element w polityce okupanta niemieckiego na ziemiach polskich. Kolejarze byli bezpośrednimi świadkami działań wojennych oraz polityki zagłady ludności, którą prowadziła III Rzesza. Praca doktorska wykaże stopień zaangażowania kolejarzy w ramach organizacji konspiracyjnych bądź pomoc, jaką nieśli społeczeństwu oraz osobom zagrożonym wywózką do obozu zagłady lub na roboty w głąb Rzeszy. Przedstawione zostanie także, w jaki sposób funkcjonowała administracja niemiecka kolei na ziemiach dystryktu krakowskiego i jaki miała stosunek do kolejarzy. Opisany zostanie również stosunek społeczeństwa zamieszkującego dystrykt krakowski do tej grupy zawodowej, a także organizacji konspiracyjnych i władz Polski na wychodźstwie. Jednakże zasadniczym celem badań będzie scharakteryzowanie pracowników kolei z dystryktu krakowskiego, ich codziennego funkcjonowania w okupacyjnej rzeczywistości, stopień relacji wewnątrz poszczególnych podgrup zawodowych oraz poziom zaangażowania na rzecz pracy dla okupanta bądź niepodległej Polski. Powyższe cele badawcze pozwoliły wyłonić wstępną strukturę dysertacji, która przedstawia się następująco: 1. Wprowadzenie, 2 rozdział – Kolej w II Rzeczypospolitej, III – Kolej w Polsce w przededniu i w czasie kampanii polskiej 1939 r., IV – Kolej Wschodnia w okupowanej Polsce, V – Praca kolejarzy z dystryktu krakowskiego pod niemieckim okupantem, VI – Konspiracja, walka, represje, VII – Ostatnie miesiące Kolei Wschodniej. Podczas prowadzenia badań będą wykorzystane metody właściwe dla dyscypliny historia. Krytycznej analizie zostaną poddane dotąd wydane publikacje naukowe oraz materiały pozyskane w wyniku kwerendy w archiwach znajdujących się w Polsce i za granicą. Jednakże zasadniczą metodą wykorzystaną podczas badań będzie metoda prozopograficzna. Pozwoli ona na analizę całej grupy zawodowej pracowników Kolei Wschodniej dystryktu krakowskiego pod kątem ich kariery w administracji niemieckiej oraz zaangażowaniu w działalność konspiracyjną. Natomiast metoda ilościowa umożliwi analizę danych statystycznych związanych nie tylko z funkcjonowaniem Kolei Wschodniej, ale także stopę życiową jej pracowników.

Słowa kluczowe: kolejarze, II wojna światowa, Generalne Gubernatorstwo, dystrykt krakowski

Railwaymen of the Kraków District during World War II (1939-1945)

The dissertation focuses on railwaymen working in the Kraków District (which included the following poviats: Kraków, Miechów, Nowy Targ, Nowy Sącz, Tarnów, Jasło, Dębica, Rzeszów, Krosno, Jarosław, Przemyśl, Sanok) of the General Government (GG) in the years 1939-1945. The Kraków District and Kraków itself played a very important role in the plans of the German occupier, so already during the war the expansion of the Kraków railway junction began. Strategic railway lines from Berlin and Vienna to Lviv and further east ran through the GG capital. The railway junction from the Kraków District played a particularly important role after the beginning of Operation Barbarossa in June 1941, when railways began to be used on a full scale to transport troops and military equipment to the Eastern Front. In addition, transports of displaced persons, to extermination camps and to labour camps deep into the Reich passed

through the said railway connection. The subject of the study will be the employees of the economic sector related to the railways, which included those working at railway stations, the Ostbahn District Directorate (transl. Eastern Railway), the General Directorate Ostbahn in Kraków, Rolling Stock Repair Plants, Railway Construction Service and Railway Police. It is estimated that throughout the GG from 1940 onwards, railwaymen numbered between 100,000 and 150,000 people of various nationalities. Such a large and specialised professional group was an important (also for strategic reasons) element in the policy of the German occupier in the Polish lands. Railwaymen were direct witnesses of the war effort and of the Third Reich's policy of extermination of the population. The dissertation will show the extent to which railwaymen were involved in underground organisations or the help they gave to the public and those in danger of being deported to extermination camps or to labour camps deep inside the Reich. It will also be shown how the German railway administration functioned in the Kraków District and what its attitude to railwaymen was. It will also describe the attitude of the population living in the Kraków district to this professional group, as well as to underground organisations and the Polish government in exile. However, the main aim of the research will be to characterise railway workers from the Kraków District, their everyday functioning in the occupation reality, the degree of relations within particular professional sub-groups and the level of commitment to work for the occupant or for an independent Poland. The above-mentioned research objectives allowed the preliminary structure of the dissertation to emerge as follows: Chapter 1 - Introduction, 2 - Railways in the Second Polish Republic, III - Railways in Poland on the eve of and during the Polish Campaign of 1939, IV - The Eastern Railway in Occupied Poland, V - Work of Railwaymen from the Kraków District under the German occupation, VI - Conspiracy, struggle, repression, VII - The Last Months of the Eastern Railway. The research will use methods appropriate to the discipline of history. A critical analysis will be made of scholarly publications to date and of materials obtained through queries in archives located in Poland and abroad. However, the main method used during the research will be the prosopographical method. It will make it possible to analyse the entire occupational group of employees of the Eastern Railway of the Kraków District in terms of their careers in the German administration and their involvement in underground activities. The quantitative method, on the other hand, will make it possible to analyse statistical data related not only to the operation of the Eastern Railway, but also to the standard of living of its employees.

Key words: railwaymen, World War II, General Government, Kraków District

Bibliography:

- Bakunowicz Cz., Koleje Generalnego Gubernatorstwa w wojennej organizacji kolejnictwa III Rzeszy Niemieckiej 1939-1945, „Dzieje Najnowsze” 2005, vol. 37, no. 1, pp. 29-45.
- Gmitruk J., Komorowski K., Matusak P., Żołnierze żelaznych szlaków. Wspomnienia polskich kolejarzy 1939-1945, Warszawa 1988.
- Kubitzki V., Reimer M., Die Eisenbahn in Polen 1939-1945: Die Generaldirektion der Ostbahnen, Stuttgart 2004.
- Mierzejewski A., The Most Valuable Asset of the Reich: A History of the German National Railway. Volume 2, 1933-1945, Chapel Hill, NC 2000.
- Pischel W., Die Generaldirektion der Ostbahn in Krakau 1939 - 1945: ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Eisenbahnen im Zweiten Weltkrieg, „Archiv für Eisenbahnwesen” 1964, vol. 74 no. 1.
- Pottgiesser H., Die Deutsche Reichsbahn im Ostfeldzug: 1939-1944, Neckargemünd 1975.

- Rettinghaus H., Die Bahnpolizei deutscher Eisenbahnen Geschichte, Uniformen, Organisation, Stuttgart 2012.
- Scharf H., Eisenbahnen zwischen Oder und Weichsel, Freiburg 1981.
- Stroössenreuther H., Eisenbahnen und Eisenbahner zwischen 1941 und 1945; Teil V, Frankfurt 1973.
- Wadrawy B., Kolejarze w Katyniu i innych miejscach kaźni i męki. Biogramy i dokumenty. T. 2, Lublin 2011.
- Wesołowski A., Bujniewicz N., Kolejnictwo w polskich przygotowaniach obronnych i kampanii wrześniowej. Cz. 1, Opracowania i dokumenty, Warszawa 2011.

Mgr Michał Maciejewski (I)

Academic supervisor: prof. dr. hab. Mariusz Wołos (IHiA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr. prof. UKEN Piotr Puchalski (IHiA UKEN)

Stosunek państwa i społeczeństwa polskiego wobec II wojny włosko-abisyńskiej 1935-1936

Celem realizowanego projektu jest zbadanie miejsca, jakie konflikt włosko-abisyński zajmował w porządku politycznym oraz społecznym II Rzeczypospolitej. Badania mają obejmować dwie główne płaszczyzny. Pierwszą z nich jest stosunek i działania podjęte przez państwo polskie w obliczu II wojny włosko-abisyńskiej, drugą zaś wpływ tych wydarzeń na kształtowanie się dyskursu masowego i elitarnego. Włoska inwazja na Abisynię rozpoczęta w 1935 roku stała się jednym z głównych sprawdzianów dla powszechnego porządku świata opartego na idei respektowania prawa międzynarodowego oraz szerszej wizji stosunków międzynarodowych, w której Liga Narodów miała pełnić funkcję głównego stabilizatora. Zaburzenie owego porządku stworzyło sytuację, w której państwa należące do Ligi Narodów stanęły przed poważnym wyzwaniem oceny potencjalnych konsekwencji włoskiej ekspansji, oraz koniecznością podjęcia decyzji co do tego, jakie kroki należy przedsięwziąć. Przesilenie w stosunkach międzynarodowych, które nastąpiło w tamtym okresie, uwypukliło dwa pytania istotne z perspektywy Warszawy. Pierwsze z nich dotyczyło międzynarodowej legitymizacji aspiracji kolonialnych, drugie zaś bezpieczeństwa gwarantowanego państwom małym i średnim przez międzynarodowe instytucje takie jak Liga Narodów. Mimo odległości dzielącej Polskę od teatru wojny, decyzje podejmowane w Genewie, Londynie i Paryżu miały bezpośrednie przełożenie na interesy II Rzeczypospolitej. Mechanizmy sankcyjne, jakie zostały uruchomione w wyniku włoskiej agresji, oddziaływały również na polską gospodarkę i przemysł. Jednocześnie lata 30. to okres nawiązywania kontaktów pomiędzy Polską a Cesarstwem Etiopii. Za początek oficjalnych relacji należy uznać pojawienie się polskiego chargé d'affaires w Kairze Juliusza Marii Dzieduszyckiego na koronacji cesarskiej Hajle Syllasje w 1930 r.. Dalszym etapem w rozwoju kontaktów pomiędzy Warszawą a Addis-Abeba była misja przedstawiciela Państwowego Instytutu Eksportowego, Bohdana Wojewódzkiego, która jednak nie przyniosła wymiernych skutków. Jednak duża inicjatywa wykazywana przez etiopską dyplomację umożliwiła nawiązanie ściślejszych kontaktów, które zaowocowały podpisaniem w 1934 r. w Paryżu traktatu polsko-etiopskiego. Traktat ten ostatecznie jednak nie wszedł nigdy w życie ze względu na pogarszającą się sytuację międzynarodową Cesarstwa Etiopii. Zaburzenie porządku międzynarodowego przez wybuch II wojny włosko-abisyńskiej nastąpiło dokładnie w chwili najintensywniejszego rozwijania się kontaktów polsko-etiopskich. Takie okoliczności

sprawiły, iż pewne idee i postawy obecne wśród polskich elit musiały ulec przewartościowaniu, inne z kolei uległy natężeniu. Druga część prezentowanego projektu skoncentrowana jest na badaniu polskiego dyskursu, zarówno masowego, jak i elitarnego, w kontekście konfliktu. Postać Włoch jako ojczyzny europejskiego faszyzmu, a jednocześnie państwa, wobec którego historii i kultury europejska inteligencja przejawiała pewien sentyment, stawiała je na szczególnym miejscu w toczącej się debacie. W latach 30. wiele osób odpowiedzialnych za kreowanie polskiego dyskursu masowego wciąż posługiwało się cywilizacyjną argumentacją kolonializmu, nieznacznie jedynie zmienioną względem narracji dziewiętnastowiecznych. Z drugiej strony Cesarstwo Etiopii było postrzegane nie tylko jako ostatnie w pełni niezależne afrykańskie państwo, ale również kraj związany w pewien sposób za sprawą religii ze światem zachodnim. Co więcej, wraz z intensyfikacją konfliktu coraz częściej odwoływano się do historii Etiopii zwłaszcza za czasów panowania Menelika II i pamiętnej bitwy pod Aduą. Z drugiej strony w dyskursie masowym funkcjonował obraz Etiopii jako państwa zacofanego, niestabilnego politycznie, w którym wciąż obowiązywało niewolnictwo. Te szczególne okoliczności ideologiczne i polityczne, sprawiły, że walczące strony stały się reprezentantami idei niezwykle ważnych w dwudziestowiecznym dyskursie. II wojna włosko-abisyńska dostarczyła asumpt dla wielu środowisk do wyrażenia swojego ustosunkowania wobec zjawisk takich jak kolonializm, imperializm czy faszyzm. W okresie międzywojennym wielu polskich komentatorów nadal patrzyło na Afrykę i jej mieszkańców przez pryzmat kolonialnych tropów ukształtowanych w XIX wieku. Przyłączenie się do rywalizacji kolonialnej było w pewnych środowiskach II RP uważane wręcz za warunek konieczny do osiągnięcia przez Polskę silnej pozycji międzynarodowej oraz wkroczenia na drogę szybkiej modernizacji. Jednym z głównych założeń projektu jest wytyczenie wyraźnych osi sporu, wokół których koncentrowała się opinia publiczna, oraz zbadanie, jakie zagadnienia znalazły się w centrum dyskursu. Te ustalenia stanowiąby wkład w rozwój historii intelektualnej i kulturowej II Rzeczypospolitej oraz wpisywałyby się w coraz prężniej rozwijający się nurt postkolonialny polskiej historiografii.

Słowa kluczowe: Abisynia, Włochy, dyskurs kolonialny, II wojna włosko-abisyńska, historia II Rzeczypospolitej

The attitude of the Polish state and society towards the Second Italo-Abyssinian War 1935-1936

The aim of the ongoing project is to investigate the place that the Italo-Abyssinian conflict occupied in the political and social order of the Second Polish Republic. The research is to cover two main questions. The first is the attitude and actions taken by the Polish state in the face of the Second Italo-Abyssinian War, and the second is the impact of these events on the formation of mass and elite discourse. The Italian invasion of Abyssinia launched in 1935 became one of the main tests for a post-Versailles world order based on the idea of respect for international law and a broader vision of international relations, in which the League of Nations was to serve as the main stabiliser. The disruption of this order created a situation in which member states of the League of Nations were faced with the serious challenge of assessing the potential consequences of Italian expansion, and the necessity of deciding what actions should be taken. The shift in international relations that took place during that period highlighted two questions relevant from the perspective of Warsaw. The first concerned the international legitimacy of

colonial aspirations, while the second was the security guaranteed to small and medium-sized states by international institutions such as the League of Nations. Despite the distance separating Poland from the theatre of war, decisions taken in Geneva, London, and Paris had a direct bearing on the interests of the Second Polish Republic. The sanctioning mechanisms that were set in motion as a result of the Italian aggression also affected the Polish economy and industry. At the same time, the 1930s were a period of establishing contacts between Poland and the Ethiopian Empire. The beginning of official relations was marked by the appearance of the Polish chargé d'affaires in Cairo, Juliusz Maria Dzieduszycki, at the coronation of Haile Selassie in 1930. A further stage in the development of contacts between Warsaw and Addis Ababa was the mission of the representative of the State Export Institute, Bohdan Wojewódzki, which, however, had no tangible effect. However, the great initiative shown by Ethiopian diplomacy made it possible to establish closer contacts, which resulted in the signing of the Polish-Ethiopian Treaty in Paris in 1934. However, this treaty ultimately never entered into force due to the deteriorating international situation of the Ethiopian Empire. Polish-Ethiopian contacts were at their most intensive when the international order was disrupted by the outbreak of the Second Italo-Abyssinian War. These circumstances meant that certain ideas and attitudes among the Polish elite had to be re-evaluated and others intensified. The second part of the project presented here focuses on the study of Polish discourse, both mass and elite, in the context of the conflict. Italy's position as the homeland of European fascism, and at the same time a country towards whose history and culture the European intelligentsia manifested a positive sentiment, placed it in a special position in the ongoing debate. In the 1930s, the civilisational argument for colonialism, only slightly modified from the narratives of the nineteenth century, was still used by many of those responsible for creating the Polish mass discourse. On the other hand, the Ethiopian Empire was seen not only as the last fully independent African state, but also as a country with some kind of religious connection to the Western world. Moreover, as the conflict intensified, references to Ethiopian history became more frequent, especially during the reign of Menelik II and the memorable Battle of Adua. Meanwhile, the image of Ethiopia as a backward, politically insecure country practicing slavery still operated in mass discourse. These particular ideological and political circumstances made the warring parties symbolize ideas that were vital in twentieth-century discourse. The Second Italo-Abyssinian War provided the apex for many circles to express their stance on phenomena such as colonialism, imperialism, and fascism. In the interwar period, many Polish commentators continued to view Africa and its people through the prism of colonial tropes formed in the 19th century. Joining the colonial rivalry was even considered, in certain circles of the Second Republic, a prerequisite for Poland to achieve a strong international position and embark on a path of rapid modernization. Identifying the clear axes of contention around which public opinion was focused and exploring the issues that were at the centre of the discourse is one of the main aims of the project. The studies of the attitude of the Polish state and society towards the Second Italo-Abyssinian War are part of the increasingly thriving postcolonial movement in Polish historiography. They can constitute not only a valuable study of the mentality of the Second Polish Republic's society, but also provide a point of reference for contemporary discourses centred around seemingly distant conflicts.

Key words: Abyssinia, Italy, colonial discourse, Second Italo-Abyssinian War, history of the Second Polish Republic

Bibliography:

- Banaś Konrad, Polsko-abisyńskie stosunki handlowe w latach 1918-1939, „Przegląd Orientalistyczny” 2018, nr. 3-4, s.265-282.
- Bartnicki Andrzej, Abisyńskie próby nawiązania stosunków z Polską w okresie międzywojennym, „Przegląd Historyczny” 1971, t. 56, s.104-110.
- Bartnicki Andrzej, Pierwszy front II wojny światowej. Konflikt włosko-etiopski 1935–1936, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1971
- Bartnicki Andrzej, Mantel-Niećko Joanna, Historia Etiopii, Ossolineum, Wrocław 1987.
- Biały Tadeusz, Liga Morska i Kolonialna 1930–1939, Gdańsk 1983
- Białokur M., Karbowski A. (red.), Włochy i stosunki polsko-włoskie w XX wieku. Studia z dziejów idei historii i kultury, Cum Laude, Opole 2012.
- Borejsza Jerzy W. Mussolini był pierwszy..., Czytelnik, Warszawa 1989.
- Del Boca Angelo, The Ethiopian War, 1935-1941, University of Chicago Press, Chicago 1969.
- Di Simone M., Eramo N., Fiori A., Stoch J. (red.), Dokumenty dotyczące historii stosunków polsko-włoskich (1918-1940 r.), Ministero per i beni culturali e ambientali. Ufficio centrale per i beni archivistici, Roma 1998.
- Jędrzejczak Juliusz, Włoska polityka zagraniczna w analizach Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej przy Kwirynale (1933–1938), „Koło Historii” 2019, nr.24, s.128-159.
- Kowalski Marek Arpad, Dyskurs kolonialny w Drugiej Rzeczypospolitej, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.
- Piotrowicz Roman, Kwestja abisyńska, Drukarnia Współczesna, Warszawa 1935.
- Piotrowicz Roman, Zagadnienie abisyńskie a polskie tezy kolonialne, Kolumna, Warszawa 1935.
- Puchalski Piotr, Poland in a Colonial World Order Adjustments and Aspirations, 1918-19139, Routledge, London/ New York 2022
- Sierpowski Stanisław, Stosunki polsko-włoskie w latach 1918–1940, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975.

Mgr Kasper Bednarek (II)

Academic supervisor: prof. dr hab. Grzegorz Mazur (Uniwersytet Jagielloński)

Auxiliary supervisor: dr Mateusz Drozdowski (IHIA UKEN)

Sytuacja narodowościowa na terenie Kresów Południowo-Wschodnich w czasach II RP i w początkowym okresie II wojny światowej

Tytuł wystąpienia jest związany z pierwszym rozdziałem mojej dysertacji doktorskiej, w której przedstawiam strukturę społeczną, gospodarczą, i narodowościową na terenie Kresów Południowo-Wschodnich. Na początku chciałbym uszczegółwić pojęcia użyte w moim wystąpieniu. Do obszaru Kresów Południowo-Wschodnich zaliczam dawne województwa: lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i wołyńskie. Jeśli chodzi o ramy czasowe, to rozpoczynają się od 18 marca 1921 roku, kiedy wcześniej wymienione województwa zostały przyznane Polsce w wyniku podpisania Traktatu Ryskiego, a kończą się na 22.06.1941 roku, kiedy III Rzesza napadła na ZSRS. W krótkim czasie Wehrmacht zajął tereny Kresów Południowo-Wschodnich. Obszary te były zamieszkiwane przez wiele mniejszości narodowych: ukraińską, żydowską, niemiecką i ormiańską. Duży odsetek (powyżej 60%) ludności ukraińskiej zamieszkiwał tereny województwa wołyńskiego i stanisławowskiego. Ukraińcy zamieszkiwali głównie tereny wiejskie. Duże miasta były zamieszkiwane przez ludność polską i żydowską. Mieszkańcy Kresów Południowo-Wschodnich utrzymywali się przede wszystkim z rolnictwa. Jedynie w dużych miastach

funkcjonował przemysł przetwórczy, a w Zagłębiu Drohobyckim wydobywano resztki ropy. Dlatego mieszkańcy tych terenów nie byli bogaci. Takie zarysowanie tematu pomoże później zrozumieć jakie problemy miała polska konspiracja na terenach Kresów Południowo-Wschodnich.

Słowa kluczowe: Kresy Południowo-Wschodnie, Zachodnia Ukraina, województwo lwowskie, województwo stanisławowskie, województwo wołyńskie, województwo tarnopolskie, II RP, I okupacja sowiecka

National situation in the Eastern Borderlands during the Second Polish Republic and the beginning of World War II

The title of my speech is related to the first chapter of my doctoral dissertation, in which I present the social, economic and national structure in the Eastern Borderlands. I would like to specify the terms used in my speech. The area of the Eastern Borderlands includes the former voivodeships: Lviv, Stanisławów, Tarnopol and Volhynia. As for the time frame, it starts from March 18th, 1921, when the previously mentioned voivodeships were granted to Poland as a result of signing the Treaty of Riga, and ends on June 22nd, 1941, when the Third Reich attacked the USSR. In a short time, the Wehrmacht occupied the areas of the Eastern Borderlands. These areas were inhabited by many national minorities: Ukrainian, Jewish, German and Armenian. A large percentage (over 60%) of the Ukrainian population lived in the areas of the Volhynian and Stanisławów voivodeships. Ukrainians lived mainly in rural areas. Large cities were inhabited by Polish and Jewish people. The inhabitants of the Eastern Borderlands worked primarily in agriculture. Only in large cities there was a food industry, and the rest of oil was extracted in the Drohobych Oil Field. Therefore, the inhabitants of these areas were not rich. Such an outline of the topic will later help us to understand what problems the Polish conspiracy had in the Eastern Borderlands.

Key words: Eastern Borderlands, Western Ukraine, Lviv Voivodeship, Stanisławów Voivodeship, Volhynia Voivodeship, Tranopol Voivodeship, Second Polish Republic, frist Soviet occupation

Bibliopgraphy:

Włodzimierz Bonusiak, Polityka ludnościowa i ekonomiczna ZSRR na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939-1941 („Zachodnia Ukraina” i „Zachodnia Białoruś”), Rzeszów 2006.

Czesław Brzoza, Andrzej Leon Sowa, Historia Polski 1918-1945, Kraków 2006.

Grzegorz Hryciuk, Polacy we Lwowie 1939-1941 – życie codzienne, Warszawa 2000.

Grzegorz Hryciuk, Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931-1948, Toruń 2005.

Bohdan Hud, Ukraińcy i Polacy na Naddnieprzu, Wołyniu i w Galicji Wschodniej w XIX i pierwszej połowie XX wieku, Lwów-Warszawa 2013.

Mgr Sebastian Filus (II)

Academic supervisor #1: prof. dr hab. Jerzy Rajman (IHIA UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. prof. UKEN Mateusz Wyżga (IHIA UKEN)

Chłoptwo klucza miechowskiego bożogrobców do kasaty zakonu w 1819 r.

Głównym celem prowadzonych badań jest zbadanie rozwoju społecznego i gospodarczego klucza miechowskiego należącego do zakonu bożogrobców w okresie długiego trwania (1163-1819), a zamieszkałego w większości przez ludność chłopską. Ponadto ustalenie relacji, jakie zachodziły pomiędzy poszczególnymi stanami (chłopami, zakonnikami, mieszczanami oraz szlachtą), oraz kwestię mobilności chłopów. Dzięki olbrzymiemu majątkowi w badanym obszarze (25 wsi oraz miasto Miechów podległe w XVI w.), możliwy był rozkwit i zamożność zakonników, co odbywało się dzięki wysiłkowi chłopów (oprócz własnych gospodarstw) również w dobrach pańskich – folwarkach, ale także młynach i karczmach oraz dzięki ich daninom i powinnościom. Ostatecznie ukształtowany w XVI w. klucz miechowski, obejmował obszar ok. 250 km². Pierwsze informacje o warstwie kmiecej pojawiają się w dokumentach z XIV w., jednak szczegółów dotyczących ich liczby w poszczególnych wsiach dostarcza nam dopiero Liber beneficiorum J. Długosza z końca XV wieku. Wielkość domostw i ich zaludnienia była niezwykle zróżnicowana co widać zwłaszcza w rodzinach kmiecyh i półkmiecyh, gdzie często mieszkali z rodzinami komorniczymi (nie posiadającymi najczęściej własnego gospodarstwa). Na stan zaludnienia miały wpływ przede wszystkim prawidłowości rynku pracy związane z ruchami ludności, co możemy zobaczyć poprzez dobór matrymonialny, rejestry zbiegów czy kształt gospodarstw domowych. Błędnym przekonaniem w dawnej historiografii polskiej jest przywiązanie chłopa do roli, której nie powinien opuszczać. Z punktu widzenia prawa chłopi mieli możliwość opuścić wieś, gdzie pracowali, jeżeli rozliczyli się ze swoich zobowiązań wobec dworu. Najczęściej chłopi miechowscy zbiegali do wsi znajdujących się w niewielkiej odległości od siebie, a na przełomie XVI/XVII w. możemy zauważyć, że chłopi pokonywali dłuższe dystanse. Kwestię pracy i obowiązków ludności poddańczej w dobrach miechowskich regulowało przede wszystkim prawo monarsze lub biskupie. Dalsze badania pozwolą ustalić przebieg obciążeń pańszczyźnianych oraz skonstatować ciągle powtarzaną tezę o „niewolnictwie” polskich chłopów końca średniowiecza i okresu staropolskiego.

Słowa kluczowe: majątek ziemski, chłopi, bożogrobcy, Miechów, praca, gospodarka, pańszczyzna, „długie trwanie”

Peasantry of the Miechów key of the Order of the Holy Sepulchre until the dissolution of the order in 1819

The main objective of this research is to study the social and economic development of the Miechów estate, which belonged to the Equestrian Order of the Holy Sepulchre during its long history (1163-1819) and was inhabited mostly by peasants. In addition, to establish the relationships that existed between the different states (peasants, monks, burghers and nobility) and the issue of peasant mobility. Thanks to the enormous estate in the area under study (25 villages and the town of Miechów subordinated in the 16th century), the monks were able to flourish and become wealthy, which was possible thanks to the efforts of the peasants (in

addition to their own farms) also in the lords' estates - manors, but also mills and inns - and thanks to their tributes and duties. The Miechów key, finally formed in the 16th century, covered an area of approx. 250 km². The first information about the peasant stratum appears in documents from the 14th century, but it is not until the Liber beneficiorum of J. Długosz from the end of the 15th century that we find details about their number in individual villages. The size of the houses and their population varied enormously, which can be seen especially in farmyard and semi-domesticated families, where they often lived with bailiff families (who usually did not have their own farm). Population status was influenced primarily by labour market patterns related to population movements, which we can see through matrilineal selection, fugitive registers or the shape of households. A misconception in old Polish historiography is the peasant's attachment to the land, which he should not leave. From the point of view of the law, peasants were allowed to leave the village where they worked if they settled their obligations to the manor. Most often the peasants of Miechów ran to villages located at a short distance from each other, and at the turn of the 16th/17th century we can see that the peasants covered longer distances. The question of labour and the duties of the serfs on the Miechów estate was regulated primarily by monarchical or episcopal law. Further research will make it possible to establish the course of serfdom burdens and confront the constantly repeated thesis of the 'slavery' of Polish peasants at the end of the Middle Ages and in the Old Polish period.

Key words: landed property, peasants, Order of the Holy Sepulchre, Miechów, labour, economy, serfdom, "long duration"

Bibliography:

- Długosz J., Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis, wyd. A. Przeździecki, Kraków 1863-1864.
Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1392-1506, wyd. K. Kaczmarczyk, Kraków 1913.
Makowski M., Inwentarz klucza miechowskiego z 1731 r. [w:], „Res Gestae. Czasopismo historyczne”, 2016, s. 19-68.
Nekanda Trepka W., Liber generationis plebeanorum („Liber chamorum”), oprac. R. Leszczyński, Wrocław 1995
Pęckowski Z., Miechów, studia z dziejów miasta i ziemi miechowskiej do roku 1914, Kraków 1967.
Pęckowski Z., Ziemia Miechowska, zarys dziejów osadnictwa do końca XVIII wieku, Kraków 1992.
Rajman J., Gospodarka w dobrach klasztoru bożogrobców miechowskich w XV-XVI w. [w:] Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej, pod. red. M. Derwicha, Wrocław 2013, s. 413-431.
Szpak J., Polska prowincja paulinów od XVII wieku do 1864 roku. Dzieje gospodarcze: klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie, Katowice 2020.

Mgr Jakub Katulski (II)

Academic supervisor #1: prof. dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (IHiA UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. prof. UJ Joanna Dyduch (Uniwersytet Jagielloński)

Percepcja Izraela i żydowskiej tożsamości narodowej wśród polskiej diaspory żydowskiej po 1991 roku

Celem projektu jest zbadanie percepcji Izraela, jego historii i polityki, wśród Żydów mieszkających w Polsce. Według spisu powszechnego z 2021 roku około 7,2 tysiąca polskich obywateli podało, że jest narodowości żydowskiej, a kolejne 8,5 tys. zadeklarowało narodowość żydowską jako drugą tożsamość narodową. W Polsce aktywne są liczne organizacje zrzeszające Żydów, wśród których można wymienić między innymi Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich RP, JCC Kraków, JCC Warszawa, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce i wiele innych. Organizacje te działają zarówno poprzez współpracę z polskimi instytucjami, jak i partnerami w Izraelu. Jako punkt początkowy badań wybrano rok 1991, czyli moment ponownego nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Izraelem, po którym nastąpiło znaczne ożywienie relacji między narodami. Badanie zadaje jednak pytania o wydarzenia historyczne z wcześniejszych dekad. Podjęcie się tej problematyki jest istotne, ze względu na fakt, że polityka Izraela absorbuje polską opinię publiczną, o czym świadczyć może relatywnie częsta obecność tego tematu w publicystyce. Istotne jest więc zbadanie tożsamości i percepcji polskiej społeczności żydowskiej, co pomoże w ustaleniu jej oddziaływania na politykę, życie społeczne i relacje międzynarodowe. Postawiono hipotezy, iż: a) obecność i aktywność diaspory żydowskiej wpływa na relacje Polski z Izraelem, b) doświadczenie kolejnych pokoleń Żydów wpływa na ich stosunek wobec polityki Izraela. Hipotezy zostaną zweryfikowane w drodze odpowiedzi na następujące pytania badawcze: a) jak doświadczenie badanych wpłynęło na decyzję o wyborze miejsca zamieszkania?, b) czy i w jaki sposób Żydzi w Polsce czują się związani z Izraelem?, c) jak Żydzi mieszkający w Polsce postrzegają i interpretują izraelską politykę?, d) jak Żydzi mieszkający w Polsce interpretują wydarzenia historyczne, których doświadczyli oni i/lub ich przodkowie? Odpowiedź na te pytania badawcze pomoże w ustaleniu, jak sami identyfikują się żyjący w Polsce Żydzi, jakie deklarują związki z Izraelem i jaki mają stosunek do Polski. Głównymi metodami badawczymi są analiza porównawcza i analiza przypadku, prowadzone na danych zgromadzonych przy pomocy wywiadów semi-ustrukturyzowanych. Badanymi są mieszkający w Polsce Żydzi i członkowie społeczności żydowskich, zarówno urodzeni w Polsce jak i emigrujący do Polski, zrzeszający się w organizacjach żydowskich takich jak gminy wyznaniowe, stowarzyszenia czy centra społeczności. Kluczowe dla projektu jest zastosowanie ilościowej analizy treści wywiadu, wraz z ujęciem jakościowym przy wykorzystaniu oprogramowania MaxQDA. Zestawienie poszczególnych przypadków pomoże w zrozumieniu motywacji badanych w podejmowaniu decyzji o zamieszkaniu w Polsce lub Izraelu i opisanie ich stosunku do izraelskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej, szczególnie w odniesieniu do konfliktu izraelsko-palestyńskiego, gospodarki czy polityki etnicznej. Ważną rolę odgrywa także kwerenda materiałów archiwalnych i prasowych, w tym komunikatów wydawanych przez żydowskie instytucje, jak również tekstów autorstwa publicystów pochodzenia żydowskiego, które koncentrują się na tematyce Izraela i relacji polsko-izraelskich. Wstępnie przeprowadzone wywiady, wraz z przygotowanym narzędziem badawczym i ukończonymi rozdziałami I i II pracy pozwoliły na sformułowanie wstępnych wniosków, które będą musiały zostać poddane dalszej

analizie w toku badań. Wstępne wnioski pokazują, że atak Hamasu 7 października na Izrael stał się punktem zwrotnym dla respondentów, którzy wcześniej sceptycznie lub negatywnie odnosili się do Izraela. W dalszej kolejności czynnikiem polaryzującym społeczność żydowską w Polsce stała się odpowiedź Izraela, wkroczenie do Strefy Gazy, sytuacja Palestyńczyków mieszkających w enklawie i reakcja izraelskich władz. Respondenci w odpowiedzi na wydarzenia zaznaczają również, że wzrosło w nich poczucie bycia niezrozumianymi przez społeczeństwo, poczucie alienacji, potrzeba przynależności do grup Żydów, jak również poczucie zagrożenia. Respondenci porównują także swoją sytuację w szczególności do wydarzeń czasów Marca 68, w swojej percepcji historii znajdując paralele do współczesności.

Perception of Israel and Jewish national identity among the Polish Jewish diaspora after 1991

The aim of the project is to explore the perception of Israel, its history and politics, among Jews living in Poland. According to the 2021 census, some 7,200 Polish citizens reported that they are of Jewish nationality, and another 8,500 declared Jewish nationality as a second national identity. A number of Jewish organisations are active in Poland, including the Union of Jewish Religious Communities of Poland, JCC Krakow, JCC Warsaw, the Social and Cultural Society of Jews in Poland (TSKŻ) and many others. These organisations work both through cooperation with Polish institutions and with partners in Israel. The year 1991 was chosen as the starting point of the research, the moment when diplomatic relations between Poland and Israel were re-established, followed by a significant revival of relations between the nations. However, the study asks questions about historical events from earlier decades. It is important to address this issue in view of the fact that Polish public opinion is interested in internal and external Israeli politics, as evidenced by the relatively frequent presence of this topic in both mainstream as well as grassroots journalism. It is therefore important to examine the identity and perception of the Polish Jewish community, which will help to determine its impact on politics, social life and international relations. The following hypotheses were put forward: a) the presence and activity of the Jewish Diaspora influences Poland's relations with Israel, b) the experience of successive generations of Jews influences their attitude towards Israeli policy. The hypotheses will be verified by answering the following research questions: a) how did the experience of the respondents influence their decision to choose their place of residence?, b) do and how do Jews in Poland feel connected to Israel?, c) how do Jews living in Poland perceive and interpret Israeli policy?, d) how do Jews living in Poland interpret historical events which they and/or their ancestors experienced? Answering these research questions will help to establish how Jews living in Poland identify themselves, what ties they declare to Israel and what their attitude towards Poland is. The main research methods are comparative analysis and case study, conducted on data collected through semi-structured interviews. The respondents are Jews living in Poland and members of Jewish communities, both those born in Poland and those emigrating to Poland, and associated in Jewish organisations such as religious communities, associations or community centres. Central to the project is the use of quantitative analysis of interview content, together with qualitative capture using MaxQDA software. The collation of individual cases will help to understand respondents' motivations in deciding to live in Poland or Israel and to describe their attitudes towards Israeli domestic and foreign policy, particularly with regard to the Israeli-Palestinian conflict, the economy or ethnic politics. An important role is also played by the search

for archival and press materials, including communiqués issued by Jewish institutions, as well as texts written by publicists of Jewish origin which focus on the subject of Israel and Polish-Israeli relations. The preliminary interviews conducted, together with the prepared survey instrument and the completed Chapters I and II of the thesis, allowed for the formulation of preliminary conclusions, which will have to be further analysed in the course of the research. Preliminary conclusions show that the Hamas attack on Israel on 7 October became a turning point for respondents who had previously been sceptical or negative about Israel. Subsequently, the Israeli response, the incursion into the Gaza Strip, the situation of Palestinians living in the enclave and the response of the Israeli authorities became a polarising factor for the Polish Jewish community. In response to the events, respondents also indicate that their sense of being misunderstood by society, their sense of alienation, their need to belong to Jewish groups, as well as their sense of threat have increased. Respondents also compare their situation in particular to the events of March 68, finding parallels to the present day in their perception of history.

Mgr Maciej Łyszczarz (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Agnieszka Chłosta-Sikorska (IHIA UKEN)

Punkty zwrotne w biografiach

Celem mojej rozprawy doktorskiej poświęconej krakowskim orientalistom, którzy pracowali naukowo w Polsce po 1945 r., jest nakreślenie portretu zbiorowego tej grupy. Zadając sobie rozmaite pytania badawcze chciałbym scharakteryzować główne kierunki badań tej grupy, jej sieć kontaktów zarówno na gruncie polskim jak i międzynarodowym czy też rozwój indywidualnych karier akademickich. Ponadto w kręgu moich zainteresowań są pozanaukowe elementy ich biografii związane między innymi z rodziną i statusem majątkowym. W toku poznawania życiorysów kolejnych członków tej grupy zwraca na siebie uwagę jedno nazwisko – Franciszka Machalskiego. Jego losy wymykają się typowemu schematowi rozwojowi kariery naukowej. Człowiek ten po uzyskaniu stopnia doktora z filologii perskiej w 1930 r. pracował na uniwersytecie we Lwowie zaledwie rok. Później splot niekorzystnych wypadków zmusił go do porzucenia tej ścieżki rozwoju. Do wybuchu II wojny światowej Machalski pracował jako nauczyciel w szkole średniej. Punktem zwrotnym w jego biografii jest sowiecka okupacja, aresztowanie i deportacja w głąb ZSRS. Wydarzenia te przyczyniły się paradoksalnie do powrotu tego człowieka do pracy naukowej i w konsekwencji na uniwersytecką katedrę po zakończeniu wojny.

Słowa kluczowe: historia nauki, PRL, prozopografia

Turnig points in biographies

The aim of my doctoral thesis devoted to the Krakow orientalists who worked academically in Poland after 1945 is to draw a collective portrait of this group. By asking myself various research questions, I would like to characterise the main research directions of this group, its network of contacts both in Poland and internationally, or the development of individual academic careers. In addition, I am interested in the non-academic elements of their biographies related to, among

other things, family and property status. In the course of learning about the biographies of successive members of this group, one name stands out - that of Franciszek Machalski. His fate escapes the typical pattern of the development of an academic career. After receiving his doctorate in Persian philology in 1930, this man worked at the University of Lwów for just one year. A series of unfavourable events later forced him to abandon this path of development. Until the outbreak of the Second World War, Machalski worked as a secondary school teacher. The turning point in his biography came with the Soviet occupation, arrest and deportation deep inside the Soviet Union. These events paradoxically contributed to this man's return to academic work and, consequently, to the university chair after the end of the war.

Key words: history of science, Polish People's Republic, prosopography

Bibliography:

Humanistyka polska w latach 1945-1990, red. U. Jakubowska, J. Myśliński, Warszawa 2006.

Łowiecki M. Dzieje nauki polskiej, Warszawa 1981.

Lewicki T., Orientalistyka krakowska przed pół wiekiem, [w:] „Przegląd Orientalistyczny” 1985, t. 1-4, s. 3-7.

Machalski F., Wędrowki irańskie, Warszawa 1960.

Machalski F., Z ziemi perskiej do Polski. Wybór tekstów, Kraków 2016.

Stone L., Prosopography, [w:] „Historical Studies Today”, vol. 100, nr 1, 1971, s. 46-79.

Mgr Monika Łękawska (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Urszula Kicińska (IHIA UKEN)

Informatorzy, gazeciarze i pocztarze Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej. Działalność służb informacyjnych w kręgu kasztelanowej krakowskiej (zm. 1729)

Elżbieta Helena z Lubomirskich Sieniawska (ok. 1669-1729), kasztelanowa krakowska to bezwątpienia jedna z najwybitniejszych polskich magnatek okresu saskiego. Jej szeroka działalność gospodarcza, polityczna i kulturowa pozwoliła dzisiejszym badaczom na poznanie mentalności kobiecej przełomu XVII i XVIII wieku. Kasztelanowa krakowska regularnie nawiązywała współpracę z informatorami, gazeciarzami i pocztarzami, którzy świadczyli dla niej usługi z zakresu składania meldunków, raportów, przekazywania plotek i pogłosek, a także dostarczania prasy staropolskiej i korespondencji prywatnej. Wszyscy informatorzy Elżbiety Sieniawskiej czerpali różne korzyści z utrzymywania takich relacji z kasztelanową. To na rozpoznaniu i analizie ich usług, częściowo niekiedy anonimowych postaci, opiera się cała idea pracy doktorskiej. Główną grupą badawczą są te osoby, które w kręgu Sieniawskiej pracowały na wszelkie korzyści, które można czerpać z bycia informatorem przedsiębiorczej i znanej magnatki. Dzięki analizie prasy rękopiśmiennej i drukowanej, jesteśmy w stanie stwierdzić, z jakich tekstów kasztelanowa czerpała informacje o świecie i dlaczego były one jej tak potrzebne. Wyodrębniając i skrupulatnie rozpatrując sposoby pozyskiwania nowinek staropolskich, docieramy do źródeł, które w okresie saskim były często jedynymi kopalniami wiedzy o bieżących sprawach w kraju i na salonach. Ciekawym aspektem rozpoznania problemu badawczego jest niewątpliwie brak ograniczeń dotyczących płci informatora, środowiska pochodzenia, wykształcenia czy pozycji w społeczeństwie. W tym zakresie ambitnie działali zarówno mężczyźni, jak i kobiety, szlachta,

kupcy i mieszczenie, świetnie, przeciętnie i lichy wyedukowani. Znane są już sylwetki i nazwiska niektórych z nich, jak np. Jakub Kazimierz Rubinkowski czy Jadwiga Rafałowiczówna, jednak nadal w dostępnych materiałach drzemie wiele nieopisanych dotąd postaci, zasługujących na wyszczególnienie w pracy doktorskiej. Projekt założonej dysertacji zakłada również zagłębienie się w informatorskie motywacje, a także oczekiwania i warunki świadczeń ich uprzejmości. W tym celu badane są również rachunki wraz z dworskimi wydatkami, rejestry i listy Sieniawskiej do rodziny, przyjaciół, zarządców. Korespondencja staropolska, nieustannie wykorzystywana do badań nad epoką, nadal pozostaje niewyczerpanym źródłem epistolograficznym, systematycznie budującym solidny pomost pomiędzy współczesnymi badaczami a wiedzą o społeczeństwie nowożytnym. Kwerendą archiwalną zostały objęte archiwa zarówno polskie, jak i zagraniczne.

Słowa kluczowe: informatorzy, poczta saska, Elżbieta Sieniawska, historia mentalności, klientelizm

Informers, newspapermen and postal workers of Elżbieta née Lubomirska Sieniawska. The activity of information services in the circle of the Castellanness of Cracow (d. 1729)

Elżbieta Helena née Lubomirska Sieniawska (c. 1669-1729), Castellan of Kraków, is undoubtedly one of the most eminent Polish magnates of the Saxon period. Her extensive economic, political and cultural activities have allowed today's researchers to gain insight into the female mentality of the turn of the 17th and 18th centuries. The castellaness of Cracow regularly established cooperation with informers, newspapermen and postmen, who provided her with services in the field of reporting, reports, passing on gossip and rumours, as well as delivering the Old Polish press and private correspondence. All of Elżbieta Sieniawska's informants benefited in various ways from maintaining such relationships with the castellan. It is on the recognition and analysis of their services, some of them anonymous figures, that the whole idea of the doctoral thesis is based. The main research group are those individuals who worked in Sieniawska's circle for all the benefits that can be derived from being an informer of the enterprising and well-known magnate. Thanks to the analysis of the manuscript and printed press, we are able to ascertain from which texts the castellaness drew information about the world and why she needed it so much. By isolating and meticulously dissecting the ways in which Old Polish news was sourced, we reach sources which, in the Saxon period, were often the only mines of knowledge about current affairs in the country and in the salons. An interesting aspect of the identification of the research problem is undoubtedly the lack of restrictions concerning the informant's gender, background, education or position in society. Both men and women, noblemen, merchants and bourgeoisie, the superbly, mediocre and poorly educated, were ambitious in this field. The profiles and names of some of them are already known, such as Jakub Kazimierz Rubinkowski or Jadwiga Rafałowiczówna, but there are still many undescribed figures in the available materials who deserve to be mentioned in a dissertation. The project of the dissertation also involves delving into the informants' motivations, as well as the expectations and conditions of their kindness. To this end, bills with court expenses, registers and Sieniawska's letters to family, friends and administrators are also examined. Old Polish correspondence, constantly used for research into the era, still remains an inexhaustible epistolographic source, systematically

building a solid bridge between contemporary researchers and knowledge of modern society. The archival queries covered both Polish and foreign archives.

Key words: informants, Saxon post office, Elisabeth Sieniawska, history of mentality, clientelism

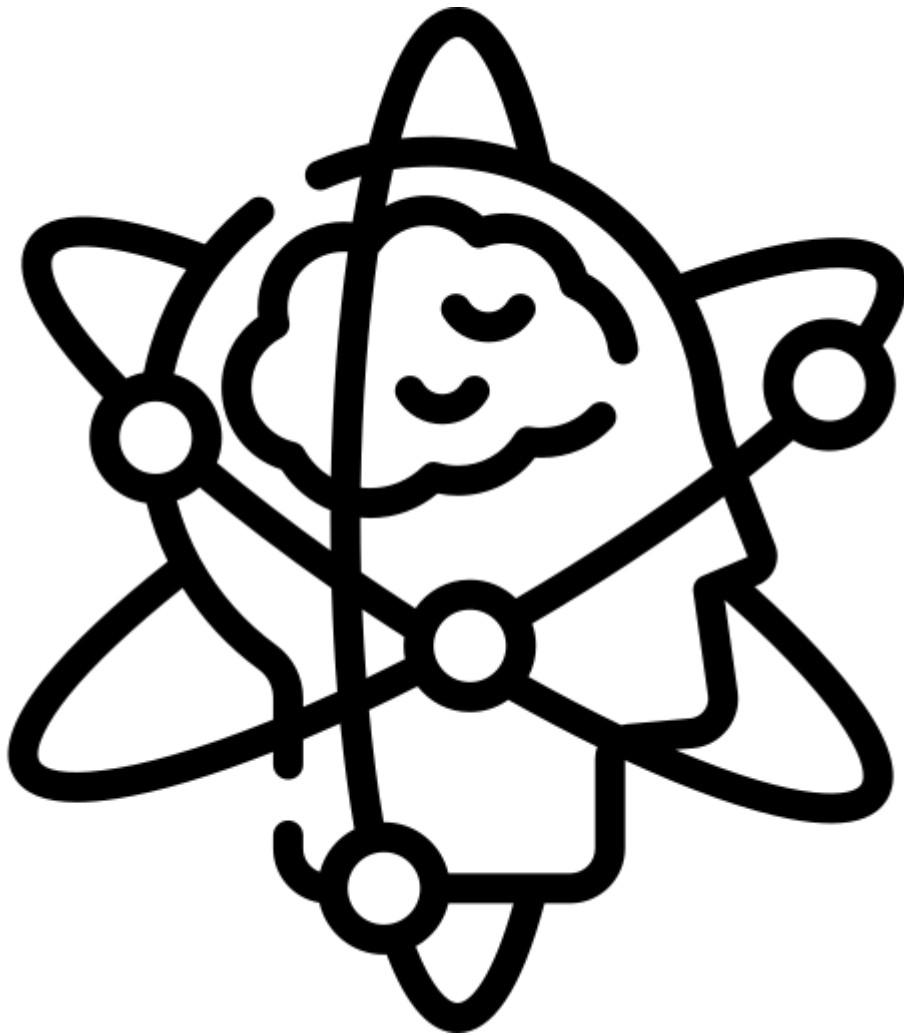
Bibliography:

- Bąkowski-Kois D., Zarządcy dóbr Elżbiety Sieniawskiej – studium historii mentalności 1704-1726, Historia Jagellonica, Kraków 2005.
- Penkała-Jastrzębska A., Wytrawny polityk czy interesowna magnatka? Kłopotliwy portret Elżbiety Sieniawskiej w świetle korespondencji osób jej współczesnych, [w:] Działalność Elżbiety Sieniawskiej. Polityka – gospodarka – kultura, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, red. B. Popiołek, Warszawa 2020, s. 35-52.
- Popiołek B., Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Warszawa 2020.
- Popiołek B., Gdańskie kontakty Elżbiety Sieniawskiej kasztelanowej krakowskiej, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, Prace Historyczne XVI, R. 1993, z. 158, s. 203-220.
- Popiołek B., Królowa bez korony: studium z życia i działalności Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej ok. 1669-1729, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kraków 1996.
- Popiołek B., Na marginesie ważnych spraw. Listy kobiece epoki saskiej, [w:] Rola i miejsce kobiet w edukacji i kulturze polskiej, Instytut Historii UAM, red. W. Jamrożek, D. Żołędź-Strzelczyk, T. I, Poznań 1998, s. 89-102.
- Popiołek B., Najniższy podnózek, sługa i więzień pański - klientalne listy proszalne czasów saskich, [w:] „Krakowskie Studia Małopolskie”, nr 16/2011, s. 151-166.
- Popiołek B., Rytuály codzienności. Świat szlacheckiego dworu w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Warszawa 2022.
- Popiołek B., Tematyka węgierska w polskich gazetach rękopiśmiennych z przełomu XVII i XVIII wieku, „Res Gestae”, 1, 19–32.
- Słaby A., Rządzicha oleszycka. Dwór Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej jako przykład patronatu kobiecego w czasach saskich, Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner, Kraków 2014.
-

III

Nauki o bezpieczeństwie

Security Sciences

Mgr Grzegorz Bator (I)

Academic supervisor: dr hab. Rafał Kopeć (IBiI UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Tomasz Wójtowicz (IBiI UKEN)

Znaczenie wojny rosyjsko-ukraińskiej dla kształtowania architektury bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej

Europa Środkowo-Wschodnia od wieków była regionem w którym prowadzone były bitwy i operacje wojskowe decydujące o losach dziesiątek lub setek milionów osób. Doświadczenia II wojny światowej oraz postępująca integracja polityczno-gospodarcza na kontynencie zdawały się wykluczać możliwość wystąpienia na tym terenie konfliktu zbrojnego, którego ofiary liczone będą w setkach tysięcy. Pogląd ten został negatywnie zweryfikowany za sprawą rozpoczęcia przez Federację Rosyjską pełnoskalowej wojny przeciwko Ukrainie w ostatnich dniach lutego 2022 roku. Ten największy od 1945 roku konflikt przyczynił się do głębokich zmian w funkcjonowaniu europejskiego społeczeństwa, gospodarki na kontynencie oraz zweryfikował politykę państw regionu. Rezultat tej wojny definiować będzie przyszłość nie tylko Ukrainy, ale również wszystkich państw Europy Środkowo-Wschodniej. Celem niniejszej pracy jest analiza znaczenia wojny rosyjsko-ukraińskiej dla kształtowania się architektury bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej. Jako główną hipotezę badawczą przyjęto, że geopolityczne konsekwencje wojny rosyjsko-ukraińskiej dla obszaru Europy Środkowo-Wschodniej są odwrotne od oczekiwanych przez Rosję i naznaczone są przez następujące tendencje: polityczno-wojskową konsolidację państw regionu, niekorzystną dla Rosji zmianę otoczenia geopolitycznego regionu, zarówno w ujęciu regionalnym (sąsiedztwo regionu) jak i globalnym (zacieśnienie partnerstwa transatlantyckiego) oraz destabilizacja sytuacji wewnątrz Federacji Rosyjskiej oraz degradacja jej pozycji na arenie międzynarodowej. Weryfikacja przyjętej hipotezy zostanie dokonana przy pomocy analizy systemowej, która stanowić będzie główną metodę badawczą przyszłej dysertacji. Dla prowadzonych badań, istotnym będzie scharakteryzowanie Europy Środkowo-Wschodniej jako osobnego konstruktów geopolitycznego z uwzględnieniem procesu kształtowania się architektury bezpieczeństwa tego regionu oraz analiza genezy i przebiegu wojny rosyjsko-ukraińskiej od jej początku w 2014 roku. Umożliwi to zobrazowanie sposobu w jaki narodowe i międzynarodowe struktury bezpieczeństwa funkcjonowały przed oraz w trakcie trwania pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej. Proponowanym punktem wyjścia do przedmiotowych rozważań jest "Wielka Szachownica" Z. Brzezińskiego, który odwołując się m.in. do dzieł N. Spykmana oraz H. Mackindera opracował własną koncepcję sworzni geopolitycznych. Brzeziński przypisuje im fundamentalną rolę na "Wielkiej Szachownicy" w ramach konkurencji między mocarstwami. Jeden z nich pokrywa się z obszarem Europy Środkowo-Wschodniej. Obraz architektury bezpieczeństwa w regionie dopełniony zostanie analizą rosyjskiego punktu widzenia w oparciu o prace przeglądowe, takie jak „Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku” P. Mickiewicza oraz publikacje i wypowiedzi rosyjskich i prorosyjskich badaczy. Istotnym elementem dysertacji będzie analiza prac publikowanych przez autorów zagranicznych z obszaru Międzymorza, co pozwoli lepiej zrozumieć zachodzące obecnie procesy, jednocześnie uwzględniając perspektywę prezentowaną w pozostałych państwach regionu. Następnie, wykonana zostanie analiza zmian geopolitycznych, których źródłem jest przedmiotowy konflikt, a których skutki obserwujemy w skali globalnej jak np. kształt relacji Federacji Rosyjskiej z Chińską Republiką Ludową czy wzrost nastrojów antyfrancuskich w Afryce. Jednym z najważniejszych

wyzwań podczas pracy nad dysertacją jest fakt, że konflikt stanowiący punkt odniesienia, jest obecnie konfliktem aktywnym. Generuje to szereg wyzwań i problemów, których istnienia badacz musi być świadomy, jak np. utrudniony dostęp do weryfikowalnych źródeł informacji, prowadzenie operacji psychologicznych oraz funkcjonowanie propagandy. Przebieg oraz bieżące i krótkookresowe skutki aktualnie toczącej się wojny analizuje szereg naukowców m.in. współpracujących z Polskim Instytutem Spraw Międzynarodowych, jak Sławomir Dębski, Anna Dynner czy Agnieszka Legucka. Rozwój nauki zdalnej oraz możliwość szybszej publikacji wyników badań i analiz doprowadziły do sytuacji w której treści naukowe przekazywane są nie tylko w formie pisemnych raportów i publikacji w czasopiśmie naukowych, ale również w ramach wywiadów eksperckich o różnym stopniu sformalizowania. Analogiczną działalność podjęto wielu praktyków jak m.in. Jarosław Wolski (publikujący wcześniej w czasopiśmie "Nowa Technika Wojskowa"), Maciej Korowaj (oficer wywiadu w stanie spoczynku) czy Rajmund Andrzejczak (był Szeff Sztabu Generalnego SZRP). Materiały te stanowią uzupełnienie przeglądu literatury.

Słowa kluczowe: wojna rosyjsko-ukraińska, Europa Środkowo-Wschodnia, Międzymorze, Federacja Rosyjska, Ukraina, geopolityka, architektura bezpieczeństwa

The significance of the Russo-Ukrainian war for shaping the security architecture of Central and Eastern Europe

Central and Eastern Europe has for centuries been a region where battles and military operations have determined the fate of tens or hundreds of millions of people. The experiences of World War II and the ongoing political and economic integration on the continent seemed to rule out the possibility of a military conflict in this area that would result in casualties numbering in the hundreds of thousands. This view was decisively challenged by the Russian Federation's full-scale war against Ukraine in the final days of February 2022. This largest conflict since 1945 has led to profound changes in the functioning of European society, the continent's economy, and has revised the policies of the countries in the region. The outcome of this war will define the future not only of Ukraine but also of all Central and Eastern European countries. The aim of this study is to analyze the significance of the Russian-Ukrainian war for the shaping of the security architecture in Central and Eastern Europe. The primary research hypothesis posits that the geopolitical consequences of the Russian-Ukrainian war for Central and Eastern Europe are contrary to those expected by Russia and are marked by the following trends: political and military consolidation of the region's countries, a shift in the geopolitical environment unfavorable to Russia, both regionally (the neighborhood of the region) and globally (strengthening of the transatlantic partnership), and the destabilization of the internal situation within the Russian Federation and the degradation of its position on the international stage. The verification of the adopted hypothesis will be carried out through systemic analysis, which will be the main research method of the future dissertation. For the conducted research, it will be essential to characterize Central and Eastern Europe as a distinct geopolitical construct, considering the process of shaping the security architecture of this region, and to analyze the origins and course of the Russian-Ukrainian war since its inception in 2014. This will enable an illustration of how national and international security structures functioned before and during the full-scale Russian-Ukrainian war. A proposed starting point for these considerations is Z. Brzezinski's "The Grand Chessboard," which, drawing on the works of N. Spykman and H.

Mackinder among others, developed his own concept of geopolitical pivots. Brzezinski assigns them a fundamental role on the "Grand Chessboard" within the competition among great powers. One of these pivots coincides with the area of Central and Eastern Europe. The picture of the security architecture in the region will be complemented by an analysis of the Russian perspective based on review works, such as P. Mickiewicz's "Russian Strategic Thought and Military Potential in the 21st Century" and publications and statements by Russian and pro-Russian scholars. An essential element of the dissertation will be the analysis of works published by foreign authors from the Intermarium region, which will allow a better understanding of the ongoing processes while taking into account the perspectives presented in other countries of the region. Subsequently, an analysis of the geopolitical changes triggered by the conflict in question will be conducted, whose effects we observe on a global scale, such as the nature of relations between the Russian Federation and the People's Republic of China, or the rise of anti-French sentiments in Africa. One of the most significant challenges during the work on the dissertation is the fact that the conflict serving as the reference point is currently an active conflict. This generates a series of challenges and problems that the researcher must be aware of, such as limited access to verifiable sources of information, the conduct of psychological operations, and the functioning of propaganda. The course and the current and short-term effects of the ongoing war are being analyzed by a number of scholars, including those collaborating with the Polish Institute of International Affairs, such as Sławomir Dębski, Anna Dynner, and Agnieszka Legucka. The development of remote science and the possibility of faster publication of research results and analyses have led to a situation where scientific content is conveyed not only in the form of written reports and publications in academic journals but also through expert interviews of varying degrees of formality. Similar activities have been undertaken by many practitioners, such as Jarosław Wolski (previously publishing in the magazine "New Military Technology"), Maciej Korowaj (a retired intelligence officer), and Rajmund Andrzejczak (former Chief of the General Staff of the Polish Armed Forces). These materials constitute a supplement to the literature review.

Key words: Russo-Ukrainian War, Central-Eastern Europe, Intermarium, Russian Federation, Ukraine, geopolitics, security architecture

Bibliography:

- Abely C., *The Russia Sanctions The Economic Response to Russia's Invasion of Ukraine*, Cambridge 2023
- Baluk, W. (2018). Formalny i materialny wymiar partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy. *Sprawy Międzynarodowe*, 71(1)
- Bartosiak J., *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*, Warszawa 2018
- Bruszewski M., Szopa M., Kozubel M., *Wojna rosyjsko-ukraińska. Pierwsza faza*, Warszawa 2024
- Brzeziński Z., *Wielka Szachownica*, Warszawa, 1998
- Budzisz M., *Samotność strategiczna Polski*, Warszawa 2023
- Chodakiewicz, M.J. (2021). *Międzymorze*. Warszawa: Veritatis Splendor
- Chodorkowski M., *How to Slay a Dragon: Building a New Russia After Putin*, b.m.w. 2024
- Cziomer, E. (2011). *Geneza struktura oraz przesłanki wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej w latach 2008–2010*. [w:] J. Sawczuk (red.). *Partnerstwo Wschodnie: wielka szansa dla Europy*. Poznań: Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu.

- Czaputowicz, J. (2015). Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny. [w:] J. Czaputowicz, E. Haliżak (red.). Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze
- D'Anieri P., *Ukraine and Russia. From Civilized Divorce to Uncivil War*, Cambridge 2023
- Doroshko M., Tsyryfa I., *Baltic – Black Sea Area as a Geopolitical Reality: Does It Exist?*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, 2021, vol. 1
- Edele M., *Russia's War Against Ukraine: The Whole Story*, Melbourne 2023
- Kivimaa P., *Security in Sustainable Energy Transitions Interplay between Energy, Security, and Defence Policies in Estonia, Finland, Norway, and Scotland*, Cambridge 2024
- Kushnir, O. (2021). The Intermarium As a Pivotal Geopolitical Buzzword. „East/West: Journal of Ukrainian Studies, 8(2)
- Poltorak, V. (2019). Ukraine and the Intermarium: From the Middle Ages to the Collapse of the USSR. [w:] O. Kushnir (red.). The Intermarium as the Polish-Ukrainian Linchpin of Baltic Black Sea Cooperation
- Shevchenko, O. (2020). Idea Sojuszu Bałtycko-Czarnomorskiego oraz reakcja na utworzenie Trójmorza w ukraińskiej myśli politycznej 2015–2019. *Sprawy Międzynarodowe*, 3(2)
- Sörensen J. S., *Splitting Europe: The EU, Russia, and the West*, Lanham 2021
- Sviridenko, D., Orzechowski M. (2021). Biało-ruskij mir. Reaktywacja reinteegracyjna w relacjach rosyjsko-białoruskich. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 19 (2)
- Voytyuk, O. (2019). Koncepcja Międzymorza we współczesnej myśli politycznej Ukrainy. *Europa Orientalis. Studia z Dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich*, 10
- Waingertner P., *Międzymorze – wizja, iluzja, czy... racja stanu? Z dziejów polskiej myśli i praktyki politycznej*, Łódź, 2022
- Walter C., *Spies: The Epic Intelligence War Between East and West*, Nowy Jork 2023
- Weber Y., *The Russian Economy*, Newcastle 2024
- Zweerde E., *Russian Political Philosophy. Anarchy, Authority, Autocracy*, Edynburg 2022
- Żochowski, P., Matuszak, S., Nieczypor, K. (2020). *Nowa strategia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Ośrodek Studiów Wschodnich*, Warszawa.

Mgr Edyta Pytel (I)

Academic supervisor: dr hab. Prof. UKEN Józef Młyński (IZSS UKEN)

Bezpieczeństwo społeczne jednostek a megatrendy XXI wieku: analiza ryzyk na przykładzie województwa małopolskiego

Współczesna rzeczywistość przechodzi dynamiczne transformacje we wszystkich aspektach funkcjonowania jednostkowego i zbiorowego. Megatrendy XXI wieku, jako długoterminowe i trwałe wzorce globalnych przemian, mają potencjał rewolucjonizowania społeczeństw. Megatrendy społeczne, technologiczne, gospodarcze, polityczne, urbanizacyjne oraz inne, generują zarówno szanse, jak i zagrożenia dla bezpieczeństwa społecznego jednostek. Aby zagwarantować bezpieczeństwo społeczne jednostek, konieczne jest skuteczne reagowanie na zmiany i adaptacja do zmiennych warunków. Bezpieczeństwo konceptualizowane jest, jako stan wolny od zagrożeń. W celu efektywnej eliminacji potencjalnych zagrożeń dla bezpieczeństwa społecznego jednostek, konieczne jest dokonanie kompleksowej analizy ryzyk generowanych przez główne megatrendy XXI wieku. Głównym celem badań jest identyfikacja, analiza i ocena kluczowych ryzyk dla bezpieczeństwa społecznego jednostek, wynikających z megatrendów XXI

wieku, z uwzględnieniem perspektywy mieszkańców województwa małopolskiego. Dociekania naukowe w ramach dysertacji pozwolą na identyfikację kluczowych ryzyk dla bezpieczeństwa społecznego jednostek i ich potencjalnych konsekwencji. Zbadana zostanie również świadomość mieszkańców małopolskiego na temat istniejących ryzyk bezpieczeństwa społecznego związanych z megatrendami XXI wieku, ogólne poczucie bezpieczeństwa względem identyfikowanych ryzyk oraz to jak mieszkańcy małopolski oceniają obecny system ochrony bezpieczeństwa społecznego w kontekście zidentyfikowanych ryzyk. Nadto rozeznane zostanie prawdopodobieństwo wystąpienia poszczególnych ryzyk, zidentyfikowane zostaną potencjalne skutki wskazanych ryzyk oraz dokonana zostanie priorytetyzacja zidentyfikowanych ryzyk. Priorytetyzacja ryzyk w ramach megatrendów umożliwi skoncentrowanie uwagi na najistotniejszych czynnikach ryzyka, co jest kluczowe dla długoterminowego planowania w zakresie bezpieczeństwa społecznego. Badania pozwolą dostosować strategię reagowania na zmiany w sposób adekwatny do lokalnych warunków. Integracja różnorodnych obszarów, takich jak demografia, technologia czy gospodarka, umożliwi holistyczne podejście do zagadnienia bezpieczeństwa społecznego. Końcowe wnioski z badań stanowić będą punkt odniesienia dla strategii i planowania długoterminowego w kontekście zmieniającej się rzeczywistości globalnej. Potrzeba dogłębnej analizy omawianej problematyki wynika z braku kompleksowych badań w tym obszarze, co prowadzi do fragmentaryzacji wiedzy i braku holistycznego spojrzenia na problem. W odniesieniu do metodologii badawczej, badania naukowe oparte będą o podejście triangulacyjne, które dąży do kompleksowej, rzetelnej oraz wieloaspektowej analizy, podnosząc, jakość i wiarygodność wyników badawczych poprzez zintegrowanie różnych metod badawczych. W ramach teoretycznej części prowadzonych badań zastosowana zostanie metoda analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metoda badania dokumentów, skupiające się na analizie treści oraz interpretacji kontekstu literatury przedmiotu, aktów prawnych i innych dokumentów. Natomiast w ramach empirycznego komponentu badań zastosowany zostanie sondaż diagnostyczny, w którym wykorzystana zostanie technika badawcza w postaci ankiety internetowej, przy zastosowaniu narzędzia badawczego, jakim jest kwestionariusz ankiety. W ramach tej metody zbierane będą dane dotyczące ryzyk generowanych przez megatrendy XXI wieku w obszarze bezpieczeństwa społecznego z perspektywy mieszkańców województwa małopolskiego, obejmujące obszary takie jak świadomość ryzyk, główne ryzyka i ich potencjalnych konsekwencje, poczucie bezpieczeństwa oraz ocena systemu bezpieczeństwa społecznego. Ponadto zastosowana zostanie metoda delficka z narzędziem badawczym w postaci wielokryterialnej macierzy ryzyk. Przy zastosowaniu rzeczonyj metody nastąpi rozpoznanie prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka, określenie potencjalnej skali konsekwencji oraz dokonanie priorytetyzacji ryzyk. Struktura dysertacji składać się będzie z sześciu rozdziałów. Pierwszy rozdział dotyczył będzie bezpieczeństwa społecznego w ujęciu teoretycznym i obejmuje rys historyczny, definicję, klasyfikację, wymiary bezpieczeństwa społecznego oraz system bezpieczeństwa społecznego w Polsce. Kolejny rozdział poświęcony zostanie megatrendom XXI wieku, z uwzględnieniem ustaleń definicyjnych, klasyfikacji oraz deskrypcji kluczowych megatrendów społecznych, technologicznych, gospodarczych i urbanizacyjnych. Rozdział trzeci obejmować będzie analizę teoretyczną ryzyk związanych z kluczowymi megatrendami XXI wieku. Kolejna sekcja dysertacji przedstawiać będzie metodologię badań własnych. Rozdział piąty skupi się na ryzykach w obszarze bezpieczeństwa społecznego jednostek determinowanych przez megatrendy XXI wieku w percepcji mieszkańców województwa małopolskiego. Ostatni rozdział zawierać będzie analizę i priorytetyzację ryzyk w obszarze bezpieczeństwa społecznego wynikających z kluczowych

megatrendów XXI wieku, uwzględniając prawdopodobieństwo wystąpienia i potencjalną skalę konsekwencji.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo społeczne, megatrendy, ryzyka, analiza ryzyk, XXI wiek

Societal security of individuals and megatrends of the 21st century: risks analysis on the example of Małopolskie voivodship

Contemporary reality is undergoing dynamic transformations in all aspects of individual and collective functioning. The megatrends of the 21st century, as long-term and sustainable patterns of global change, have the potential to revolutionize societies. Social, technological, economic, political, urbanization and other megatrends generate both opportunities and threats to the societal security of individuals. In order to guarantee the societal security of individuals, it is necessary to respond effectively to change and adapt to changing conditions. Security is conceptualized as a state free from threats. In order to effectively eliminate potential threats to the societal security of individuals, it is necessary to make a comprehensive analysis of the risks generated by the major megatrends of the 21st century. The main objective of the research is to identify, analyse and assess the main risks to the societal security of individuals resulting from the megatrends of the 21st century, taking into account the perspective of the inhabitants of the Małopolskie voivodship. Scientific research within the framework of the dissertation will allow to identify key risks for the societal security of individuals and their potential consequences. It will also examine the awareness of the inhabitants of Malopolska about the existing societal security risks related to the megatrends of the 21st century, the general sense of security in relation to the identified risks and how the inhabitants of Malopolska assess the current system of societal security protection in the context of the identified risks. In addition, the probability of occurrence of individual risks, their potential effects and prioritisation of these risks will be identified. The prioritisation of risks within megatrends will allow a focus on the most relevant risk factors, which is crucial for long-term societal security planning. Research will make it possible to adapt strategies to respond to change, in a way that is appropriate to local conditions. The integration of diverse areas, such as demography, technology and the economy, will enable a holistic approach to societal security. The final research findings will serve as a reference point for long-term strategy and planning in the context of a changing global reality. The need for in-depth analysis of this issue stems from the lack of comprehensive research in this area, which leads to fragmentation of knowledge and lack of a holistic view of the problem. With regard to research methodology, research will be based on a triangulation approach, which aims for a comprehensive, reliable and multi-faceted analysis, improving the quality and reliability of research results by integrating different research methods. As part of the theoretical part of the research, the method of analysis and criticism of literature and the method of document research will be applied, focusing on the analysis of the content and interpretation of the context of the literature of the subject, legal acts and other documents. As part of the empirical component of the study, a diagnostic survey will be used, in which a research technique in the form of an online survey will be used, using a research tool, which is a questionnaire. The method will collect data on the risks generated by the megatrends of the 21st century in the field of societal security from the perspective of the inhabitants of the Małopolskie voivodship, covering areas such as risk awareness, main risks and their potential consequences, sense of security and assessment of the

societal security system. In addition, the Delphic method with a research tool in the form of a multi-criteria risk matrix will be used. This method will identify the probability of occurrence of risks, determine the potential scale of consequences and prioritize risks. The structure of the dissertation will consist of six chapters. The first chapter deals with societal security in theoretical terms and covers the historical outline, definition, classification, dimensions of societal security and the societal security system in Poland. The next chapter will be devoted to the megatrends of the 21st century, taking into account the definition, classification and description of key societal, technological, economic and urban megatrends. The third chapter will include a theoretical analysis of the risks associated with the key megatrends of the 21st century. The next section of the dissertation will present the methodology of own research. The fifth chapter will focus on the risks in the area of societal security of individuals determined by the megatrends of the 21st century in the perception of the inhabitants of the Małopolska voivodship. The final chapter will analyse and prioritise societal security risks arising from the key megatrends of the 21st century, taking into account the likelihood of occurrence and the potential scale of consequences.

Key words: societal security, megatrends, risks, risk analysis, 21st century

Bibliography:

- Aleksandrowicz T. R., Kluczowe megatrendy w bezpieczeństwie państwa XXI wieku, Difin, Warszawa 2020.
- Artuso F., Gujtt I., Global Megatrends: Mapping the forces that affect us all, Oxfam, Oxford 2020.
- Babbie E., The basic of social research, Wadsworth Cengage Learning, Boston, 2013.
- Beck U., Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Dziemianowicz W., Jurkiewicz I., Stokowski M., Megatrendy społeczno-gospodarcze w kontekście Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2023.
- Gierszewski J., Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa, „Historia i Polityka” 2018, nr 23, s. 21-38, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2018.002>.
- Gierszewski J., Pieczywok A., Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa, Difin, Warszawa 2020.
- Jeflea F. V. et al., Societal technological megatrends: A bibliometric analysis from 1982 to 2021, „Sustainability” 2020, no. 14 (3), <https://doi.org/10.3390/su14031543>.
- Kardis K., Pauliuchuk Y., Zagrożenia mające wpływ na bezpieczeństwo społeczne państwa, „Współczesne Problemy Zarządzania” 2018, nr 1 (12), s. 33-48.
- Leszczyński M., Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku, Difin, Warszawa 2011.
- Merlini C., The World We Live In. Megatrends in Global Security, Economy and Governance, „IAI Working Papers” 2012, no. 12, (downloaded from 37.128.101.158 on Fri, 26 April 2024).
- Naisbitt J., Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives, Warner Books, New York 1982.
- Odhiambo O., Mega Trends that Will Shape National and Global Prosperity by 2030, Centre for Sustainable Development, University of Ibadan, 2018.
- Panić B., Societal security—security and identity, „Western Balkans Security Observer-English Edition” 2009, no. 13, pp. 28-39.
- Prandecki K., Rola megatrendów w przewidywaniu przyszłości, „Przyszłość. Świat-Europa-Polska” 2012, nr 2, s. 75-94.

Analiza działań Sił Zbrojnych RP wykorzystujących sztuczną inteligencję w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego

Celem pracy doktorskiej jest dokładna analiza wpływu sztucznej inteligencji (SI, w nomenklaturze anglosaskiej: artificial intelligence, AI) na działanie Sił Zbrojnych poprzez jej użycie oraz identyfikację najlepszych praktyk i strategii adaptacji do dynamicznego rozwoju środowiska operacyjnego, przyczyniającego się do skuteczniejszego zapewnienia bezpieczeństwa Polski na tle coraz bardziej wymagającej sytuacji międzynarodowej. Sztuczną inteligencję rozumiemy tutaj w jej słabym sensie – jako algorytmów imitujących zdolności człowieka. Słaba sztuczna inteligencja jest zazwyczaj zorientowana na wykonywanie jednej klasy zadań – na przykład rozpoznawania twarzy czy prowadzenia pojazdów (samochody autonomiczne). Sztuczna inteligencja w „słabej” wersji jest obecnie coraz bardziej rozpowszechniona. Istnienie sztucznej inteligencji w wersji „silnej” (sztuczna inteligencja posiadająca wszystkie atrybuty dostępne ludzkiemu umysłowi) jest natomiast wciąż przedmiotem kontrowersji. Praktyczne implikacje wynikające z niniejszej analizy obejmują dostarczenie decydom politycznym, dowódcom wojskowym oraz innym kluczowym interesariuszom strategicznym istotnych informacji dotyczących zmian związanych z implementacją sztucznej inteligencji w Siłach Zbrojnych RP. Uzyskane wyniki mają potencjał wspomaganie procesu opracowywania bardziej wyrafinowanych strategii i polityk obronnych, dostosowujących się do dynamicznych zmian w środowisku cyfrowym. Rozprawa zakłada przeprowadzenie szczegółowej analizy wdrożenia sztucznej inteligencji w kontekście militarnym, skupiając się zwłaszcza na Siłach Zbrojnych RP jako obiekcie badawczym. Oprócz analizy wpływu sztucznej inteligencji na funkcjonowanie Sił Zbrojnych, niniejsza praca doktorska będzie również dążyć do identyfikacji potencjalnych wyzwań, ograniczeń oraz zagrożeń związanych z implementacją SI w kontekście militarnej sfery działań. Ponadto, zostaną zbadane aspekty etyczne i bezpieczeństwa związane z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w militariach, uwzględniając kwestie związane z prywatnością, odpowiedzialnością, a także ryzykiem związanym z potencjalnymi atakami cybernetycznymi i manipulacją algorytmiczną. Wspomniane elementy analizy mają na celu nie tylko zrozumienie sposobu, w jaki sztuczna inteligencja może wspierać operacje wojskowe, ale także identyfikację potencjalnych luk w zabezpieczeniach oraz potrzeb dalszych badań i rozwoju w tej dziedzinie. Poprzez podejście do tematu, praca ma przyczynić się do budowy kompleksowego obrazu wyzwań i możliwości związanych z adaptacją sztucznej inteligencji w kontekście działań wojskowych, wraz z propozycjami strategii zarządzania tymi zagadnieniami. Metodologia obejmuje przeprowadzenie wywiadów z ekspertami wojskowymi oraz planowanie ankiet w jednostkach wojskowych. Jednak kluczową rolę odgrywać będzie analiza porównawcza oraz metoda analizy literatury, co pozwoli na pełniejsze zrozumienie badanego zagadnienia.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja, siły zbrojne, bezpieczeństwo międzynarodowe

Analysis of Armed Forces Activities Using Artificial Intelligence in the Context of International Security

The aim of the doctoral thesis is a thorough analysis of the impact of artificial intelligence (AI) on the activities of the Armed Forces through its use and identification of best practices and strategies for adaptation to the dynamic development of the operational environment, contributing to more effective security of Poland against the background of increasingly demanding international situation. Artificial intelligence will be understood here in its weak sense – as algorithms imitating human abilities. Poor AI is usually oriented towards performing one class of tasks – such as facial recognition or driving (autonomous cars). Artificial intelligence in the “weak” version is now more and more widespread. However, the existence of “strong” artificial intelligence (AI with all the attributes available to the human mind) is still a matter of controversy. The practical implications of this analysis include providing policy makers, military commanders and other key strategic stakeholders with relevant information on changes related to the implementation of artificial intelligence in the Polish Armed Forces. The results obtained have the potential to support the process of developing more sophisticated defence strategies and policies, adapting to the dynamic changes in the digital environment. The thesis assumes a detailed analysis of the implementation of artificial intelligence in the military context, focusing in particular on the Polish Armed Forces as a research object. In addition to analyzing the impact of AI on the functioning of the Armed Forces, this doctoral thesis will also seek to identify potential challenges, limitations and threats related to the implementation of AI in the context of the military sphere of activity. In addition, ethical and security aspects related to the use of AI in the military will be explored, taking into account issues related to privacy, liability, as well as risks related to potential cyber attacks and algorithmic manipulation. These elements of the analysis aim not only to understand how AI can support military operations, but also to identify potential security gaps and the need for further research and development in this area. Through the approach to the topic, the thesis aims to contribute to building a comprehensive picture of the challenges and opportunities related to the adaptation of artificial intelligence in the context of military operations, along with proposals for management strategies of these issues. The methodology includes conducting interviews with military experts and planning surveys in military units. However, a key role will be played by comparative analysis and the method of literature analysis, which will allow a fuller understanding of the studied issue.

Key words: artificial intelligence, armed forces, international security

Bibliography:

- Artiemjew, P. (2013). Wybrane paradygmaty sztucznej inteligencji. Wydawnictwo PJWSTK.
- Banasik M., Znaczenie nowoczesnych technologii dla bezpieczeństwa, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2018, t. 12, nr 2.
- Belda, I. (2011). Umysł, maszyny i matematyka: Sztuczna inteligencja i wyzwania, które przed nią stoją. RBA, Barcelona.
- Byłeń, S. (2018). Stan i perspektywy zapewnienia widzialności zasobów w aspekcie implementacji narzędzi informatycznych usprawniających procesy logistyczne w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Wydawnictwo Gospodarka Materiałowa i Logistyka, Warszawa.
- Chmielewski, M. (2022). Perspektywy wykorzystania i obszary zastosowań sztucznej inteligencji w bezpieczeństwie narodowym, Military University of Technology, 2022,

- Fehler, W., Araucz-Boruc, A., Dana, A., & Lasota-Kapczuk, A. (2021). Systemy sztucznej inteligencji jako wyzwanie dla sfery bezpieczeństwa i obronności RP. *Zeszyty Prawnicze*, 2(70), 273-298.
- Janik, W. (2021). Adaptacja personelu lotniczego do nowych technologii: Wyzwania i strategie szkoleniowe. *Logistyka Lotnicza*, 42(5), 15-28.
- Johnson, R. B. (2018). Robotics in Military Aviation: Current Applications and Future Prospects. *Journal of Defense Technology*, 12(3), 210-225.
- Kaczmarek, R. (2021). Rola sztucznej inteligencji w procesie podejmowania decyzji w operacjach lotniczych. *Przegląd Techniczny Lotnictwa*, 38(3), 56-69.
- Kłopotka, M., & Tchórzewski, J. (red.). (2002). *Sztuczna Inteligencja: Materiały V Konferencji Naukowej*. Akademia Podlaska, Siedlce.
- Kowalczywska, K. (2021). *Sztuczna Inteligencja na Wojnie*. Wydawnictwo Scholar, Warszawa.
- Kurp, F. (2023). *Sztuczna Inteligencja od podstaw*. Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Leclerc, G. (2022). Les implications éthiques de l'utilisation de l'intelligence artificielle dans les forces armées. *Revue de Défense Nationale*, 78(4), 112-125.
- Marciszewski, W. (1998). *Sztuczna inteligencja*. Znak, Kraków.
- Marciszewski, W., & Stacewicz, P. (2011). *Umysł – Komputer – Świat. O zagadce umysłu z informatycznego punktu widzenia*. Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- McAfee, A., & Brynjolfsson, E. (2020). *Competing in the Age of AI: Strategy and Leadership When Algorithms and Networks Run the World*. Harvard Business Review Press.
- Machalica, W. (2018). *Siły Powietrzne w strategii i działaniach*. Oficyna Wydawnicza RYTM.
- Makowski, R. (2020). Wykorzystanie sztucznej inteligencji w obszarze analizy danych lotniczych. *Technologie Informacyjne*, 22(3), 45

Mgr Dariusz Zapiór (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Danuta Kaźmierczak (IBiI UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Łukasz Czekaj (IBiI UKEN)

Działania Wojsk Obrony Terytorialnej w wybranych sytuacjach kryzysowych. Optymalizacja współpracy ze społecznością lokalną

Temat mojej rozprawy doktorskiej to "Działania Wojsk Obrony Terytorialnej w wybranych sytuacjach kryzysowych. Optymalizacja współpracy ze społecznością lokalną". Celem głównym pracy jest zaproponować rozwiązania proceduralne optymalizujące współpracę WOT ze społecznością lokalną w czasie sytuacji kryzysowych, zatem główny problem badawczy mojej przyszłej pracy doktorskiej brzmi: jakie rozwiązania prawno-organizacyjne mogą przyczynić się do optymalizacji współpracy i komunikacji WOT ze społecznością lokalną w trakcie działań przeciwkryzysowych? Cel użyteczny przedstawia się następująco: wypracować nowy algorytm administracyjny w celu udoskonalenia współpracy i komunikacji WOT ze społecznością lokalną w sytuacjach kryzysowych. Główna hipoteza badawcza zakłada, że Wojska Obrony Terytorialnej poprzez podejmowanie działań przeciwkryzysowych są postrzegane w sposób pozytywny przez społeczność lokalną województw, w których formacja ta wykonywała działania na rzecz bezpieczeństwa. Ma to związek z szybką reakcją w stosunku do zaistniałej sytuacji kryzysowej, która zagraża infrastrukturze miejskiej, ważnym obiektom, obszarom czy dobrom materialnym oraz zdrowiu i życiu obywateli. Pojawiają się w literaturze głosy, że ta współpraca mogłaby być bardziej sprawna i bardziej kompleksowo obejmująca omawianą problematykę. Przedłużające się

czynności związane z usuwaniem skutków zaistnienia sytuacji kryzysowej lub stanu nadzwyczajnego są czynnikiem, który w opinii społeczności lokalnej negatywnie wpływa na postrzeganie działań Wojsk Obrony Terytorialnej. Sądzę, także że brak możliwości pozyskiwania przez społeczność lokalną bieżących informacji o stanie działań przeciwkryzysowych ogranicza możliwości efektywnej współpracy Wojsk Obrony Terytorialnej i społeczności lokalnej. W związku z tak postawioną hipotezą badania będą koncentrować się na ocenie podejmowanych działań przeciwkryzysowych przez Wojska Obrony Terytorialnej w percepcji społeczności lokalnej wybranych województw Polski, adekwatnie do realizowanych zadań. Chcę również opracować modyfikację postępowania w ramach ścieżki decyzyjnej Wojsk Obrony Terytorialnej w celu ochrony ludności lokalnej w stanach nadzwyczajnych i sytuacjach kryzysowych oraz wykreować sposoby zaangażowania społeczności lokalnej w procesy prewencji, rozpoznawania, przeciwdziałania oraz zwalczania skutków zaistnienia sytuacji kryzysowych i stanów nadzwyczajnych. Planuję również przedstawić dotychczasowe procedury działania formacji w kontekście stanów nadzwyczajnych i sytuacji kryzysowych i wytworzyć schemat komunikacji Wojsk Obrony Terytorialnej ze społecznością lokalną w trakcie sytuacji kryzysowych i stanów nadzwyczajnych. W związku z planowanymi działaniami zakładam podział mojej pracy na trzy części. Pierwsza część obejmuje analizę dokumentów i aktów prawnych dotyczących bezpieczeństwa narodowego, w tym militarnego i społeczności lokalnych oraz roli Wojsk Obrony Terytorialnej w zapewnieniu bezpieczeństwa. Druga część będzie zawierać założenia metodologiczne i wyniki przeprowadzonych badań empirycznych na temat funkcjonowania badanego podmiotu w zapewnianiu bezpieczeństwa, w tym realizacji działań przeciwkryzysowych w percepcji społeczności lokalnych. Trzecia część pracy obejmuje wytworzenie innowacyjnych sposobów, metod, schematów i algorytmów dotyczących sposobu komunikacji, współpracy oraz zaangażowania społeczności lokalnych w trakcie sytuacji kryzysowych i działań Wojsk Obrony Terytorialnej z nimi związanych. Przewiduję, że wyniki moich badań pozwolą na sformułowanie istotnych wniosków dotyczących poruszanych aspektów w badanym zakresie. Mam nadzieję, że zaproponowane przeze mnie innowacje w zakresie optymalizacji współpracy Wojsk Obrony Terytorialnej ze społecznością lokalną przyczynią się do zwiększenia efektywności i poprawy zdolności operacyjnych tej formacji zwiększając poziom bezpieczeństwa społeczności lokalnych w ich stałych rejonach odpowiedzialności.

Słowa kluczowe: Wojska Obrony Terytorialnej, bezpieczeństwo wewnętrzne, społeczność lokalna

Activities of the Territorial Defense Forces of Poland in selected crisis situations. Optimizing cooperation with the local community

The title of my doctoral dissertation is "Activities of the Territorial Defense Forces of Poland in selected crisis situations. Optimizing cooperation with the local community". The main aim of the dissertation is to propose procedural solutions that optimize the cooperation of the Territorial Defense Forces with the local community during crisis situations. Therefore, the primary research problem of my future doctoral dissertation is: what legal and organizational solutions can contribute to optimizing the cooperation and communication of the Territorial Defense Forces with the local community during crisis response activities? The utilitarian aim is to develop a new administrative algorithm to improve the cooperation and communication of the Territorial Defense Forces with the local community in crisis situations. The main research hypothesis

assumes that the Territorial Defense Forces, through their crisis response activities, are perceived positively by the local communities in the provinces where this formation has carried out security activities. This is related to their rapid response to crisis situations that threaten urban infrastructure, important facilities, areas, or material goods, as well as the health and lives of citizens. There are voices in the literature suggesting that this cooperation could be more efficient and more comprehensively address the discussed issues. Prolonged activities related to mitigating the effects of a crisis situation or state of emergency are factors that, in the opinion of the local community, negatively affect the perception of the actions of the Territorial Defense Forces. I also believe that the inability of the local community to obtain current information about the state of crisis response activities limits the potential for effective cooperation between the Territorial Defense Forces and the local community. Based on this hypothesis, the research will focus on assessing the crisis response actions taken by the Territorial Defense Forces as perceived by the local communities in selected provinces of Poland, in accordance with the tasks performed. I also want to develop a modification of the decision-making process within the Territorial Defense Forces to protect the local population in states of emergency and crisis situations, and to create ways to engage the local community in prevention, recognition, counteraction, and mitigation processes related to crisis situations and states of emergency. I also plan to present the current procedures of the formation in the context of states of emergency and crisis situations, and to develop a communication scheme between the Territorial Defense Forces and the local community during crisis situations and states of emergency. In line with the planned activities, I propose a division of my dissertation into three parts. The first part includes an analysis of documents and legal acts concerning national security, including military security and local communities, as well as the role of the Territorial Defense Forces in ensuring security. The second part will contain the methodological assumptions and results of empirical research on the functioning of the studied entity in ensuring security, including the implementation of crisis response activities as perceived by local communities. The third part of the dissertation involves developing innovative ways, methods, schemes, and algorithms regarding the communication, cooperation, and engagement of local communities during crisis situations and the related actions of the Territorial Defense Forces. I anticipate that the results of my research will allow for the formulation of significant conclusions regarding the discussed aspects within the studied scope. I hope that the innovations proposed by me in the optimization of the cooperation of the Territorial Defense Forces with the local community will contribute to increasing the efficiency and improving the operational capabilities of this formation, thereby enhancing the level of security of local communities in their permanent areas of responsibility.

Key words: Territorial Defense Forces, internal security, local community

Bibliography:

- Ciekanowski Z. 2010. Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa. [IN:] Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego, Państwowy Instytut Badawczy (ed.) Bezpieczeństwo i technika pożarnicza. Wydawnictwo Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy, pp. 26-46. Józefów.
- Domeracki K. 2019. Istota bezpieczeństwa dyplomacji. [IN:] M. Trombski, Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach (ed.) Zeszyty Naukowe WSZOP, Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach, pp. 89-102. Katowice.

- Marczak J. 2011. Bezpieczeństwo narodowe. [IN:] R. Jakubczak, J. Marczak (red.), Bezpieczeństwo Narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie. pp.21. Warszawa.
- Maślak Z., Mikołajczyk Ł. 2020. Wojska Obrony Terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej – geneza, początki tworzenia i stan obecny. [IN:] Wydawnictwo Naukowe Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim (ed.) Studia Administracji i Bezpieczeństwa 2020, pp. 73-95. Gorzów Wielkopolski.
- Nastarowicz T. 2017. Proces tworzenia brygady Obrony Terytorialnej RP. Studium przypadku. [IN:] Kwartalnik Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzejewskiego, M. Lasoń, M. Klisz (ed.) Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka. Wojska Obrony Terytorialnej w Polsce i na świecie w drugiej dekadzie XXI wieku, nr 3, pp. 99-114. Kraków.
- Otwinowski W. 2010. Kryzys i sytuacja kryzysowa. [IN:] Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa (ed.) Przegląd naukowo metodyczny. Edukacja dla bezpieczeństwa nr 2, pp. 83-89. Poznań. 7. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2020.

Mgr Małgorzata Cichy (II)

Academic supervisor: prof. dr hab. Olga Wasiuta (IBI UKEN)

Deportacje Afgańczyków z Pakistanu w 2023 roku

Przedmiotem moich ostatnich badań są deportacje Afgańczyków z Pakistanu. Metody badawcze, jakich użyłam, to przede wszystkim analiza piśmiennictwa i danych, głównie doniesień medialnych oraz dokumentów organizacji rządowych i pozarządowych. Jest to część badań na temat tego, jak konflikt w Afganistanie i jego następstwa oddziałują na sytuację wewnętrzną i politykę wybranych państw Azji Centralnej i Bliskiego Wschodu, w tym przypadku Pakistanu. Masowe deportacje mają miejsce od jesieni 2023 roku i są wypadkową zarówno zagrożeń dla bezpieczeństwa, jak i, przede wszystkim, wewnętrznych problemów Pakistanu, kryzysu politycznego oraz gospodarczego w tym kraju. W ich efekcie łamane są prawa człowieka, ludzie tracą swoje domy, pracę, często dobytek całego życia. Niszczony jest ich dokumenty, stosowana jest przemoc, a wszystko dotyczy potencjalnie 1,7 miliona osób. Rząd w Islamabadzie twierdzi, że akcja deportacji nie jest wymierzona w Afgańczyków, jednak stanowią oni ok. 95 procent osób, którym grozi wydalenie. Sytuacji nie poprawia fakt, że Pakistan nie jest sygnatariuszem Konwencji genewskiej o statusie uchodźców z 1951 roku, w związku z czym nie podlega także jej najważniejszej zasadzie non-refoulement. W marcu rząd pakistański ogłosił plany rozszerzenia deportacji na Afgańczyków posiadających dokumenty potwierdzające rejestrację, czyli technicznie mających prawo do życia w Pakistanie. Deportacje miały rozpocząć się 15 kwietnia, jednak ważność kart przedłużono do końca czerwca. Działania Pakistanu spotykają się z szeroką krytyką, m.in. ze strony Amnesty International i Human Rights Watch.

Słowa kluczowe: Pakistan, Afgańczycy, deportacja, uchodźcy, bezpieczeństwo

Deportations of Afghans from Pakistan in 2023

The subject of my recent research is the mass deportation of Afghans from Pakistan. The research methods I used were primarily the analysis of literature and data, mainly media reports and documents of governmental and non-governmental organizations. This is a part of my research on how the conflict in Afghanistan and its consequences affect the internal situation and policy

of selected states in Central Asia and the Middle East, in this case Pakistan. Mass deportations have been taking place since autumn 2023 and are the result of both security threats and, primarily, Pakistan's internal problems and the political and economic crises in this country. As a result, human rights are violated, people lose their homes, jobs, and often all of their possessions. Their documents are destroyed, they are subject to violence, and all this potentially affects 1.7 million people. The government in Islamabad claims that the deportation action does not target Afghans, but the latter constitute approximately 95 per cent of those at risk of expulsion. The situation is not improved by the fact that Pakistan is not a signatory to the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and is therefore not subject to its most important principle of non-refoulement. In March, the Pakistani government announced plans to expand deportations to Afghans with proof of registration, who technically have the right to live in Pakistan. Deportations were supposed to start on April 15, but the validity of the cards was extended until the end of June. Pakistan's actions have been widely criticized, by Amnesty International and Human Rights Watch, among others.

Key words: Pakistan, Afghans, deportation, refugees, security

Bibliography:

- „1.7 Million Afghans Face Deportation from Pakistan”, International Rescue Committee, <https://www.rescue.org/eu/article/17-million-afghans-face-deportation-pakistan>, dostęp: 15.05.2024.
- „Afghanistan Situation”, UNHCR, <https://data.unhcr.org/en/situations/afghanistan>, dostęp: 25.05.2024.
- „Deportacja”, Słownik Języka Polskiego, <https://sjp.pl/deportacja>, dostęp: 25.05.2024.
- Megan Fahrney, „Why Pakistan Is Deporting Afghan Migrants”, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/in-brief/why-pakistan-deporting-afghan-migrants>, dostęp: 15.05.2024.
- Jagoda Grondecka, „1,5 mln afgańskich uchodźców w Pakistanie zagrożonych deportacją. Co z nimi będzie?”, OKO.press, <https://oko.press/pakistan-afganistan-deportacja-uchodzczy>, dostęp: 25.05.2024.
- Somaiyah Hafeez, Ali M. Latifi, „Afghans Fear Life on Both Sides of Durand Line”, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2024/05/22/afghans-fear-life-both-sides-durand-line>, The New Humanitarian, dostęp: 25.05.2024.
- Hasaan Ali Khan, „Over 570,000 Afghans Expelled Since Pakistan Deportation Drive Began Last Year — State Media”, <https://www.arabnews.com/node/2514211/pakistan>, dostęp: 25.05.2024.
- Jonathan Landay, Charlotte Greenfield, „Exclusive: Pakistan deported Afghans waiting for US resettlement”, Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pakistan-deported-afghans-waiting-us-resettlement-sources-2023-12-26/>, dostęp: 15.05.2024.
- Ali M. Latifi, Lutfullah Samim Sherzai, „Pakistan Threatens New Wave of Afghan Deportations”, The New Humanitarian, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2024/04/10/pakistan-threatens-new-wave-afghan-deportations>, dostęp: 15.05.2024.
- „Pakistan: Government Must Stop Ignoring Global Calls to Halt Unlawful Deportation of Afghan Refugees”, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/04/pakistan-government-must-halt-deportation-of-afghan-refugees/>, dostęp: 15.05.2024.

- „Pakistan: Widespread Abuses Force Afghans to Leave”, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/news/2023/11/28/pakistan-widespread-abuses-force-afghans-leave>, dostęp: 15.05.2024.
- „Pakistan’s Top Court Hears Petition to Halt Deportations of Afghans”, al-Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/1/pakistans-top-court-hears-petition-to-halt-deportations-of-afghans>, dostęp: 15.05.2024.
- RFE/RL's Radio Azadi, „Pakistan's Campaign To Expel Millions Of Afghan Refugees Enters Second Phase”, RadioFreeEurope/RadioLiberty, <https://www.rferl.org/a/pakistan-afghan-refugees-expulsions-campaign-second-phase/32870404.html>, dostęp: 25.05.2024.
- „UN Women Asia and the Pacific”, <https://www.flickr.com/photos/unwomenasiapacific/>, dostęp: 25.05.2024.

Mgr Agnieszka Homoncik (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Przemysław Wywiół (IBI UKEN)

Edukacja obronna młodzieży w aspekcie różnic pomiędzy szkołami średnimi ogólnymi a szkołami mundurowymi oraz różnic w realizacji edukacji obronnej w wybranych państwach

Rozprawa doktorska, która obecnie jest w procesie tworzenia nosi tytuł „Edukacja obronna młodzieży szkół średnich jako element kształtowania bezpieczeństwa narodowego Polski po 1999 roku”. Głównym celem pracy jest odkrycie i ujawnienie rzeczywistości dotyczącej założeń i realizacji kształcenia uczniów szkół średnich z zakresu wiedzy i umiejętności związanych z bezpieczeństwem na przestrzeni lat od 1999 roku oraz stworzenie szczegółowego opisu i porównania tego zjawiska na przestrzeni lat w wybranych krajach oraz zestawienie badanego obszaru z uwzględnieniem podziału na ogólne szkoły średnie oraz na szkoły lub klasy mundurowe. Obecnie rozwiązywane problemy badawcze zawrzeć można w następujących pytaniach badawczych: - Czy różnice w programach nauczania i sposobach kształcenia uczniów szkół ogólnokształcących i uczniów szkół lub klas mundurowych warunkują chęć wykorzystania kompetencji związanych z bezpieczeństwem po ukończeniu edukacji szkolnej? - Czy zmiany w programach nauczania przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa są konieczne by móc sprostać wymaganiom współczesnego środowiska bezpieczeństwa państwa? - Czy inne państwa europejskie podobnie jak Polska wprowadzają zmiany w edukacji obronnej młodzieży i jeżeli tak to w jaki sposób oraz jakie są oczekiwane rezultaty? Tak sformułowany cel badawczy oraz problemy badawcze uwarunkowały w procesie badawczym postawienie następujących hipotez badawczych, których słuszność i trafność sprawdzona jest poprzez aktualnie prowadzony proces badawczy: - Edukacja obronna młodzieży jest ważnym elementem budowy polityki bezpieczeństwa państwa; - Programy nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w szkołach ogólnokształcących różnią się od programów nauczania w szkołach lub klasach mundurowych co ma znaczny wpływ na chęć i umiejętność wykorzystania omawianych zagadnień w życiu po ukończeniu edukacji w szkole średniej, co w dalszej perspektywie stanowi ważny czynnik dla obrony narodowej; - Edukacja obronna stanowi ważny element edukacji młodzieży szkół średnich w Polsce i wybranych innych krajach (Republika Czeska, Republika Federalna Niemiec, Królestwo Szwecji, Ukraina). Dotychczas prowadzony proces badawczy skupiał się przede wszystkim na szerokiej analizie programów edukacji obronnej Polski oraz innych wybranych krajów.

Przeprowadzony został szczegółowy przegląd i ocena programów nauczania oraz treści edukacyjnych związanych z obronnością w szkołach średnich po 1999 roku. Główną metodą badawczą wykorzystaną do realizacji tego zadania stanowiła analiza dokumentów i programów nauczania. Zrealizowany został przegląd aktów prawnych, programów nauczania oraz treści edukacyjnych związanych z obronnością w szkołach średnich po 1999 roku. Ze względu na trudny dostęp do niektórych dokumentów znajdujących się w różnych miejscach na terenie Polski i nie tylko proces ten jest nieustannie kontynuowany. Kwerenda biblioteczna prowadzona jest na bieżąco, co powoduje zwiększanie literatury przedmiotu niezbędnej do prowadzenia rzetelnych badań. Proces badawczy obejmuje również badanie postaw, wiedzy i umiejętności młodzieży w zakresie obronności i bezpieczeństwa narodowego. Obecnie zbierana jest grupa, która stanowić będzie próbę badaną. Grupa ta obejmuje osoby, które od 1999 roku realizowały przedmioty związane z edukacją dla bezpieczeństwa (np. przedmiot przysposobienie obronne). Możliwość przeprowadzenia badań poprzez formularz ankiety stanowi fakt, iż grupa osób mogących potencjalnie wziąć udział w badaniu cały czas się zwiększa. Badania te pozwolą na ocenę wpływu edukacji obronnej na kształtowanie postaw proobronnych oraz gotowości do obrony kraju w sytuacji wystąpienia zmiany środowiska bezpieczeństwa. Kluczowe znaczenie dla badań ma dotarcie na chwilę obecną już do ponad 50 osób, które realizowały naukę w szkołach lub klasach mundurowych. Nawiązane zostały kontakty z nauczycielami oraz ekspertami w dziedzinie edukacji obronnej, co pozwoliło na przeprowadzenie wstępnych rozmów, będących podwalinami do przeprowadzenia wywiadów eksperckich, do których pytania są już w zaawansowanej fazie tworzenia. Postępy badawcze obejmuje zgromadzenie obszernych materiałów teoretycznych dotyczących historii i ewolucji edukacji obronnej w Polsce i innych wybranych krajach po 1999 roku. Dokonano szczegółowej analizy programów nauczania i aktów prawnych regulujących edukację obronną w szkołach średnich. Zidentyfikowano kluczowe zmiany i aktualizacje, które miały miejsce w odpowiedzi na zmieniające się środowisko bezpieczeństwa państwa. Przeprowadzone zostały badania pilotażowe obejmujące ankiety i wywiady, których wstępne wyniki wskazują zróżnicowanie poziomu wiedzy i zaangażowania w kwestiach obronności wśród respondentów, co potwierdza postawione hipotezy oraz stanowi cenną informację do dalszej analizy. Postępy w pracy doktorskiej wskazują na istotny związek między edukacją obronną, a kształtowaniem postaw proobronnych wśród młodzieży. Dotychczas przeprowadzone badania wykazują szereg różnic pomiędzy edukacją obronną realizowaną w ogólnych szkołach średnich, a w szkołach lub klasach mundurowych. Wynik przeprowadzonych badań potwierdza fakt, że różne kraje zmieniają podejście do nauczania bezpieczeństwa w perspektywie krajowych i światowych zmian bezpieczeństwa. Dalsze badania stanowić będą kontynuację procesu badawczego.

Słowa kluczowe: edukacja obronna, młodzież, szkoła mundurowa, edukacja dla bezpieczeństwa, bezpieczeństwo narodowe, programy edukacyjne, środowisko bezpieczeństwa

Defense education of youth in the aspect of differences between general secondary schools and uniformed schools as well as differences in the implementation of defense education in selected countries

The dissertation, which is currently in the process of being written, is entitled "Defense education of high school students as an element in the formation of Poland's national security after 1999." The main purpose of the dissertation is to discover and reveal the reality of the assumptions and

implementation of the education of high school students in the field of knowledge and security-related skills over the years since 1999, and to create a detailed description and comparison of this phenomenon over the years in selected countries, as well as to juxtapose the area under study with a division into general secondary schools and uniformed schools or classes. The research problems currently being addressed can be framed in the following research questions:

- Do differences in the curricula and modes of education of general school students and students of uniformed schools or classes determine the desire to use security-related competencies after schooling?
- Are changes in the curricula of the subject of security education necessary to be able to meet the requirements of the modern state security environment?
- Are other European countries similarly to Poland making changes in the defense education of young people, and if so, how, and what are the expected results?

The research objective and research problems formulated in this way conditioned the following research hypotheses in the research process, the validity and relevance of which is verified through the research process currently underway:

- Youth defense education is an important element in the construction of state security policy;
- The curricula of security education in general schools differ from the curricula in schools or uniformed classes, which has a significant impact on the willingness and ability to use the issues discussed in life after high school, which in the long run is an important factor for national defense;
- Defense education is an important part of the education of high school students in Poland and selected other countries (Czech Republic, Federal Republic of Germany, Kingdom of Sweden, Ukraine).

The research process conducted to date has focused primarily on an extensive analysis of the defense education programs of Poland and other selected countries. A detailed review and evaluation of curricula and educational content related to defense in high schools after 1999 was conducted. The main research method used for this task was the analysis of documents and curricula. A review of legal acts, curricula and educational content related to defense in high schools after 1999 was carried out. Due to the difficult access to some documents located in various places in Poland and elsewhere, this process is continually continuing. Library searches are carried out on an ongoing basis, resulting in an increase in the literature on the subject necessary for reliable research. The research process also includes a survey of young people's attitudes, knowledge and skills in defense and national security. Currently, a group is being assembled that will constitute the study sample. This group includes people who have pursued subjects related to security education (such as the subject of defense preparation) since 1999. The possibility of conducting research through a survey form is that the group of people who can potentially participate in the study is growing all the time. This research will allow us to assess the impact of defense education on the formation of pro-defense attitudes and readiness to defend the country in the event of a change in the security environment. It is crucial for the research to reach, at the moment, already more than 50 people who have pursued education in uniformed schools or classes. Contacts have been made with teachers and experts in the field of defense education, which has made it possible to conduct preliminary interviews, which are the foundations for conducting expert interviews, the questions for which are already in an advanced stage of development. Research progress includes the collection of extensive theoretical materials on the history and evolution of defense education in Poland and other selected countries after 1999. A detailed analysis of the curricula and legal acts governing defense education in secondary schools was conducted. Key changes and updates that took place in response to the changing national security environment were identified. A pilot study was conducted, including surveys and interviews, the preliminary results of which indicate varying

levels of knowledge and involvement in defense issues among respondents, confirming the hypotheses and providing valuable information for further analysis. The progress of the doctoral thesis indicates a significant relationship between defense education and the formation of pro-defense attitudes among young people. The research conducted so far shows several differences between defense education implemented in general high schools and in schools or uniformed classes. The result of the research confirms the fact that different countries are changing their approach to teaching security in the perspective of national and global security changes. Further research will continue the research process.

Key words: defense education, youth, uniformed school, security education, national security, education programs, security environment

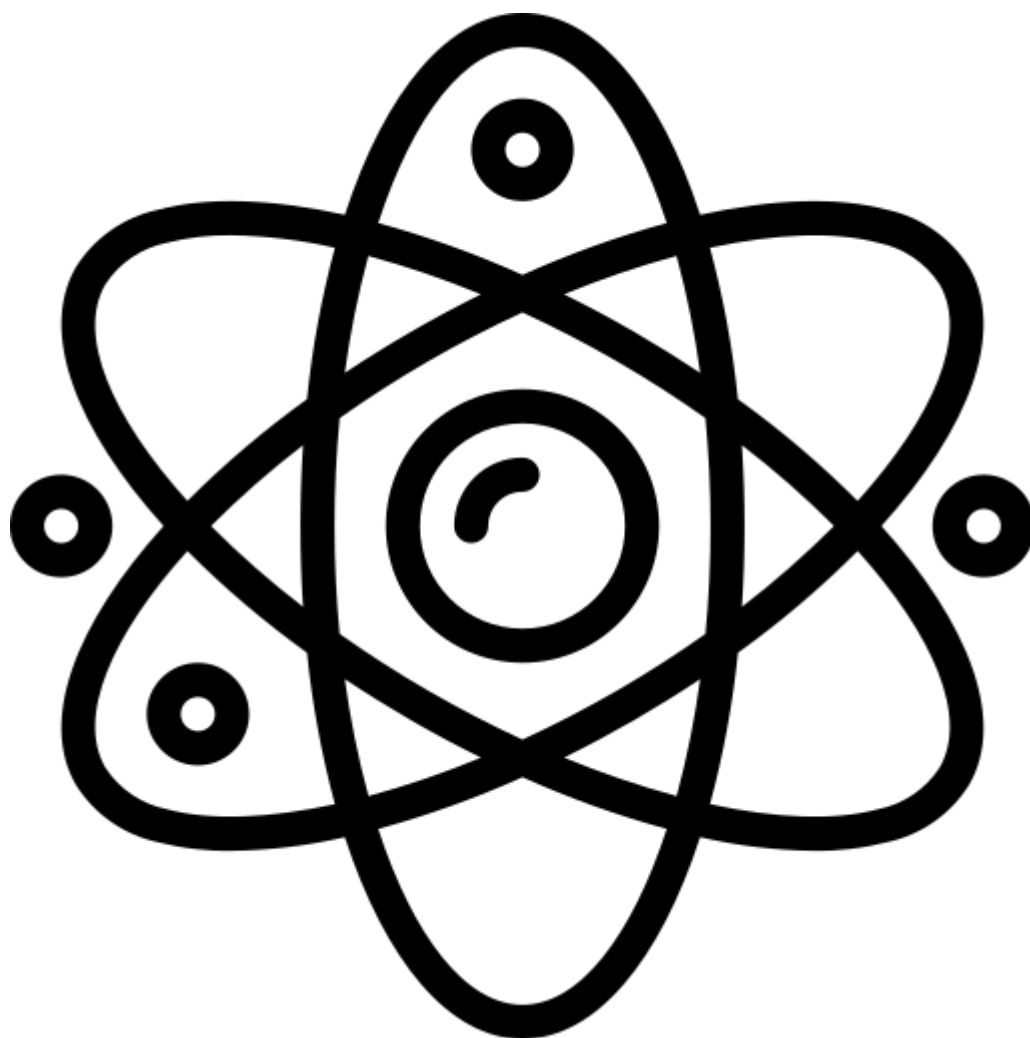
Bibliography:

- Dziewulak D., Polityka oświatowa. Przegląd ekspertyz z wybranych obszarów oświatowych (lata 2008-2018), wyd. Copyright by Kancelaria Sejmu, Warszawa 2020.
- Gotkowska J., Szwedzka polityka bezpieczeństwa. Obrona totalna na miarę możliwości, wyd. OSW, styczeń 2021.
- Mika O., Mares M., Fiserova L., Security Education during the Process of Democratization and Internationalization: The Czech Lesson, Artykuł w Journal of Homeland Security and Emergency Management, 2011.
- Urych I., Potencjał klas wojskowych. Teoretyczno-empiryczne aspekty kształcenia obronnego, Warszawa 2019
- Wasiuta O., Wasiuta S. (red), Encyklopedia bezpieczeństwa, Wydawnictwo Libron, Kraków 2021
- Zalewski S., Polityka bezpieczeństwa państwa a edukacja obronna, wyd. Ergos, Warszawa 2001.
- Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 (Art. 70).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 900).
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2007
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2020
- Ustawa z dnia 11 marca 2022r. o obronie Ojczyzny (Dz.U. 2022 poz. 655)
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz. U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. z 2018 r. poz. 467).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych dla nauczycieli.
-

IV

Nauki ścisłe

Natural Sciences

Mgr Danuta Kadłub (I biology)

Academic supervisor: dr hab. Andrzej Górz (IBiNoZ UKEN)

Znaczenie środowiska zurbanizowanego Krakowa dla tempa rozkładu i sukcesji owadów na zwłokach świni domowej (*Sus scrofa domesticus* L.)

Za rozkład ciała odpowiadają przede wszystkim owady, dla których stanowi ono zarówno źródło pokarmu, jak i miejsce do rozmnażania się i rozwoju. Te nekrofilne organizmy, w zależności od swoich preferencji pokarmowych pojawiają się sukcesyjnie. Jednak szybkość rozkładu i aktywność owadów determinowana jest przez szereg czynników biotycznych i abiotycznych (Matuszewski 2010). Znaczące będzie położenie geograficzne, z którym związane są warunki środowiskowe (Anderson 2010). Umieszczenie zwłok w mieście również będzie odgrywać ważną rolę w przebiegu sukcesji owadów na zwłokach. Zjawisko miejskich wysp ciepła (MWC), tłumaczące wyższe temperatury w mieście w porównaniu do terenów podmiejskich (Adams i in. 2020) może przyspieszać rozkład i rozwój owadów nekrofilnych. Z kolei fragmentacja siedlisk, wynikająca z rozbudowy infrastruktury miejskiej, prowadzi do izolacji terenów i odcięcia ich od naturalnych korytarzy ekologicznych, ograniczając w ten sposób populacje owadów i występowanie niektórych istotnych gatunków (Angold i in. 2006; Fattorini 2016). Ponadto, z uwagi na silną urbanizację miast i rozwinięty przemysł, znaczące będzie także zanieczyszczenie środowiska związkami chemicznymi i metalami ciężkimi, które wpływają na ogólną kondycję owadów, a w tym także na sukces reprodukcyjny (González-Tokman i in. 2017). Kolejnym niezwykle ważnym czynnikiem jest zanieczyszczenie światłem, które zakłóca rytmy dobowe owadów, wpływając na wzorce ich aktywności, nawigację i reprodukcję (Firebaugh, Haynes 2019; Owens i in. 2020; Foster i in. 2021). Badania nad sukcesją owadów na zwłokach w różnych lokalizacjach miejskich są więc kluczowe dla precyzyjnego określania post-mortem interval (PMI). Istotne jest, aby takie badania uwzględniały lokalne warunki, specyficzne dla różnych siedlisk w mieście (Anderson 2010). Obecnie badania nad sukcesją owadów na zwłokach w środowiskach miejskich skupiają się głównie na samych muchówkach nekrofagicznych z uwagi na łatwość wykonywania takich badań (Mashaly, Al-Mekhlafi 2016). Z kolei większość badań związanych z ogólną bioróżnorodnością w miastach najczęściej dotyczy owadów zapylających (Theodorou i in. 2020), roślinożernych lub drapieżnych (Mata i in. 2021). Dlatego głównym celem tego badania będzie zrozumienie wpływu struktury środowiska miejskiego Krakowa na tempo rozkładu i sukcesję owadów nekrofilnych na zwłokach świni domowej (*Sus scrofa domesticus* L.). W związku z tym, planuje się przeprowadzenie w 2024 i 2025 roku sześciu doświadczeń. Trzy razy w roku zwłoki sześciu świń będą umieszczane w dwóch środowiskach miejskich Krakowa. Zwierzęta zostaną uśmiercone w nocy i przetransportowane na wybrane miejsca przed godziną 5:00. Na stanowisku zostaną one włożone do przygotowanych klatek, które zabezpieczą je przed większymi kręgowcami. Ponadto dookoła klatek umieszczone zostanie ogrodzenie z siatki maskującej, by zapobiec nadmiernemu zainteresowaniu osób trzecich. Każde doświadczenie trwać będzie do zaniku aktywności owadów. Oględziny ciała i zbiór materiału entomologicznego odbywały się będą codziennie około godziny 9:00, aż do momentu gdy większa część zwłok zostanie objęta zaawansowanym rozkładem. Po tym czasie procedury te prowadzone będą co 3 dni. Ponadto każdego dnia w godzinach popołudniowych (około 16:00) zbierane będą również owady z pułapek ziemnych umieszczonych przy zwłokach. Podczas badania wykonywane będą zdjęcia, by móc zidentyfikować poszczególne procesy rozkładu. Ponadto w trakcie procesu

wzdęcia mierzony będzie obwód tułowia w jego najgrubszym miejscu. Zebrane owady, zarówno larwy, jak i dorosłe osobniki zostaną oznaczone do najniższego możliwego poziomu taksonomicznego. Badania te mają na celu dostarczenie cennych danych dla lokalnej entomologii sądowej, umożliwiającących dokładniejsze szacowanie czasu pośmiertnego w warunkach miejskich. Wyniki tych badań będą miały zarówno znaczenie poznawcze, jak i aplikacyjne.

Słowa kluczowe: muchówki, chrząszcze, zwłoki, miasto, PMI, owady nekrofilne

The Significance of Krakow's Urban Environment for the Decomposition Rate and Succession of Insects on Domestic Pig Carcasses (*Sus scrofa domesticus* L.)

Insects, among others, are responsible for the decomposition of the body, for which it provides both a food source and a place to breed and grow. These necrophilous organisms appear successively based on their feeding preferences. However, the rate of decomposition and insect activity are determined by numerous biotic and abiotic factors (Matuszewski 2010). Geographic location, which influences environmental conditions, is significant (Anderson 2010). The placement of carcasses within a city also plays a crucial role in the succession of insects on the remains. The phenomenon of urban heat islands (UHI), which explains higher temperatures in cities compared to suburban areas (Adams et al. 2020), can accelerate decomposition and the development of necrophilous insects. Furthermore, habitat fragmentation resulting from urban infrastructure development leads to the isolation of areas and the disconnection from natural ecological corridors, thereby limiting insect populations and the occurrence of certain crucial species (Angold et al. 2006; Fattorini 2016). Additionally, due to intense urbanization and industrial development, environmental pollution with chemicals and heavy metals significantly impacts insect health and reproductive success (González-Tokman et al. 2017). Another factor is light pollution, which disrupts the circadian rhythms of insects, affecting their activity patterns, navigation, and reproduction (Firebaugh, Haynes 2019; Owens et al. 2020; Foster et al. 2021). Therefore, studies on insect succession on carcasses in various urban locations are essential for accurately determining the post-mortem interval (PMI). Such studies must account for local conditions specific to different urban habitats (Anderson 2010). Currently, research on insect succession on urban carcasses primarily focuses on necrophagous flies due to the ease of conducting such studies (Mashaly, Al-Mekhlafi 2016). On the other hand, most studies on urban biodiversity typically concern pollinating insects (Theodorou et al. 2020), herbivores, or predators (Mata et al. 2021). Therefore, this study aims to understand the impact of Krakow's urban environment on the decomposition rate and succession of necrophilous insects on domestic pig carcasses (*Sus scrofa domesticus* L.). For this purpose, six experiments are planned for 2024 and 2025. Three times a year, six pig carcasses will be placed in two urban environments in Krakow. The animals will be euthanized at night and transported to selected sites before 5:00 AM. At the site, they will be placed in prepared cages to protect them from larger vertebrates. Additionally, a fence with a camouflage net will be placed around the cages to prevent excessive interest from third parties. Each experiment will continue until the insect activity disappears. Visual inspection of the body and collection of entomological material will take place every day at around 9:00 am until most of the corpse is covered by advanced decomposition. After this time, these procedures will be carried out every 3 days. Additionally, insects from pitfall traps placed near the carcasses will be collected every afternoon (around 4:00 PM). Photographs will be taken during the study

to identify individual decomposition processes. Furthermore, during the bloating process, the circumference of the torso will be measured at its thickest point. Collected insects, both larvae and adults, will be identified to the lowest possible taxonomic level. This research aims to provide valuable data for local forensic entomology, allowing more precise estimates of post-mortem time in urban settings. The results of this research will be of both cognitive and applied interest.

Key words: flies, beetles, city, cadavers, PMI, necrophilous insects

Bibliography:

- Adams B.J., Li E., Bahlai C.A., Meineke E.K., McGlynn T.P., Brown B.V. 2020. Local and landscape scale variables shape insect diversity in an urban biodiversity hot spot. *Ecological Applications*, 30 (4), e02089. <https://doi.org/10.1002/eap.2089>
- Anderson G.S. 2010. Factors that influence insect succession on carrion. Byrd J.H., Castner J.L. (Eds.). *Forensic entomology: The Utility of Arthropods in Legal Investigations*. Second edition: 201-242. CRC press.
- Angold P.G., Sadler J.P., Hill M.O., Pullin A., Rushton S., Austin K., Small E., Wood B., Wadsworth R., Sanderson R., Thompson, K. 2006. Biodiversity in urban habitat patches. *Science of The Total Environment*, 360 (1-3): 196-204. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2005.08.035>
- Fattorini S. 2016. Insects and the city: what island biogeography tells us about insect conservation in urban areas. *Web Ecology*, 16 (1): 41-45. <https://doi.org/10.5194/we-16-41-2016>
- Firebaugh A., Haynes K.J. 2019. Light pollution may create demographic traps for nocturnal insects. *Basic and Applied Ecology*, 34: 118-125. <https://doi.org/10.1016/j.baae.2018.07.005>
- Foster J.J., Tocco C., Smolka J., Khaldy L., Baird E., Byrne M.J., Nilsson D.E, Dacke M. 2021. Light pollution forces a change in dung beetle orientation behavior. *Current Biology*, 31 (17): 3935-3942. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2021.06.038>
- González-Tokman D., Martínez I., Villalobos-Ávalos Y., Munguía-Steyer R., del Rosario Ortiz-Zayas M., Cruz-Rosales M., Lumaret J.P. 2017. Ivermectin alters reproductive success, body condition and sexual trait expression in dung beetles. *Chemosphere*, 178: 129-135. <https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2017.03.013>.
- Mashaly A.M.A., Al-Mekhlafi F.A. 2016. Differential Diptera succession patterns on decomposed rabbit carcasses in three different habitats. *Journal of Medical Entomology*, 53 (5): 1192-1197. <https://doi.org/10.1093/jme/tjw079>
- Mata L., Andersen A.N., Morán-Ordóñez A., Hahs A.K., Backstrom A., Ives C.D., Bickel D., Duncan D., Palma E., Thomas F., Cranney K., Walker K., Shears I., Semeraro L., Malipatil M., Moir M.L., Plein M., Porch N., Vesik P.A., Smith T.R., Lynch Y. 2021. Indigenous plants promote insect biodiversity in urban greenspaces. *Ecological Applications*, 31 (4), e02309. <https://doi.org/10.1002/eap.2309>
- Matuszewski S. 2010. Katalog owadów przydatnych do ustalania czasu śmierci w lasach Polski. Część 1: Wprowadzenie. *Problemy Kryminalistyki*, 267.
- Owens A.C.S., Cochard P., Durrant J., Farnworth B., Perkin E.K., Seymoure B. 2020. Light pollution is a driver of insect declines. *Biological Conservation*, 241, 108259. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2019.108259>
- Theodorou P., Radzevičiūtė R., Lentendu G., Kahnt B., Husemann M., Bleidorn C., Settele J., Schweiger O., Grosse I., Wubet T., Murray T.E., Paxton R.J. 2020. Urban areas as hotspots for bees and pollination but not a panacea for all insects. *Nature Communication*, 11 (1), 576. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-14496-6>

Mgr Zuzanna Mucha (I biology)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Grzegorz Formicki (IBiNoZ UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Jacek Kieżun (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)

Ekspresja i czynności receptorów estrogenowych w układzie pokarmowym zarodka kury domowej (*Gallus gallus domesticus*)

Estrogeny odgrywają rolę nie tylko w żeńskim układzie rozrodczym, ale także w ośrodkowym i obwodowym układzie nerwowym. Działanie tych hormonów odbywa się za pośrednictwem receptorów estrogenowych alfa, beta oraz receptorów estrogenowych sprzężonych z białkiem G. Współczesne badania wykazały obecność receptorów estrogenowych w neuronach budujących jelitowy układ nerwowy zwierząt, jednak ekspresja tych receptorów nie została dotychczas zbadana w trakcie rozwoju embrionalnego. Zarodek ptaka jest uważany za jeden z bardziej odpowiednich modeli do badania rozwoju embrionalnego kręgowców, dlatego celem projektu jest określenie lokalizacji receptora estrogenowego alfa, receptora estrogenowego beta oraz receptora estrogenowego sprzężonego z białkiem G w przewodzie pokarmowym kury domowej, jak również ustalenie roli receptorów estrogenowych w rozwijającym się przewodzie pokarmowym tych zwierząt. Zgodnie z hipotezą, ekspresja receptorów estrogenowych może rozpocząć się podczas lub po zakończeniu rozwoju embrionalnego ptaka, dlatego badania prowadzone będą na zarodkach 7, 10, 14 i 18-dniowych oraz w pierwszej dobie po wylęgu. W celu określenia rozmieszczenia receptorów estrogenowych w mięśniach przewodu pokarmowego kury, zastosowane zostaną metody barwienia immunohistochemicznego z użyciem specyficznych dla poszczególnych typów receptorów estrogenowych przeciwciał. Wykonane w tym celu zostaną także testy Western Blot. Celem zbadania ekspresji receptorów estrogenowych w neuronach jelitowego układu nerwowego, wykonane będą podwójne barwienia receptorów i komórek nerwowych. Zastosowanie agonistów i antagonistów receptorów estrogenowych w badaniach czynnościowych pozwoli z kolei na zbadanie roli tych receptorów w aktywności motorycznej rozwijającego się przewodu pokarmowego kury domowej. Dotychczasowe badania pozwoliły na ustalenie lokalizacji receptora estrogenowego beta w badanych tkankach.

Słowa kluczowe: receptory estrogenowe, jelitowy układ nerwowy, zarodek ptaka, *Gallus gallus domesticus*

Expression and function of estrogen receptors in the gastrointestinal tract of the domestic chicken embryo (*Gallus gallus domesticus*)

Estrogens play a role not only in the female reproductive system, but also in the central and peripheral nervous system. The action of these hormones is mediated by estrogen receptors alpha, beta and G-protein-coupled estrogen receptors. Current research has demonstrated the presence of oestrogen receptors in the neurons that build up the enteric nervous system of animals, however, the expression of these receptors has not yet been investigated during embryonic development. The avian embryo is considered one of the most appropriate models to study embryonic development in vertebrates, so the aim of the project is to determine the localisation of estrogen receptor alpha, estrogen receptor beta and G-protein-coupled estrogen

receptor in the gastrointestinal tract of the domestic chicken, as well as to establish the role of estrogen receptors in the developing gastrointestinal tract of these animals. According to the hypothesis, the expression of estrogen receptors may begin during or after the bird's embryonic development, therefore the studies will be carried out on 7th, 10th, 14th and 18th-day-old embryos, as well as on the first day after hatching. In order to determine the distribution of estrogen receptors in the muscles of the chicken's digestive tract, immunohistochemical staining methods using estrogen receptor type-specific antibodies will be used. Western Blot tests will also be performed for this purpose. In order to examine the expression of estrogen receptors in neurons of the enteric nervous system, double staining of receptors and nerve cells will be performed. The use of estrogen receptor agonists and antagonists in functional studies, in turn, will allow us to examine the role of these receptors in the motor activity of the developing digestive tract of the domestic chicken. So far, studies have identified the location of the estrogen receptor beta in the tissues studied.

Key words: Ke estrogen receptors, enteric nervous system, avian embryo, Gallus gallus domesticus

Bibliography:

- Bondesson M., Hao R., Lin C.Y., Williams C., Gustafsson J.A. 2015. Estrogen receptor signaling during vertebrate development. *Biochimica et Biophysica Acta*, 1849: 142-151.
- Farzaneh S., Zarghi A. 2016. Estrogen Receptor Ligands: A Review (2013–2015). *Scientia Pharmaceutica*, 84(3), 409-427.
- Goldstein A.M., Nagy N. 2008. A bird's eye view of enteric nervous system development: lessons from the avian embryo. *Pediatric Research*, 64(4): 326-333.
- Harris H.A., Katzenellenbogen J.A., Katzenellenbogen B.S. 2002. Characterization of the biological roles of the estrogen receptors, ERalpha and ERbeta, in estrogen target tissues in vivo through the use of an ERalpha-selective ligand. *Endocrinology*, 143(11): 4172-4177.
- Jiang Y., Van Meerveld B.G., Johnson A.C., Travagli R.A. 2019. Role of estrogen and stress on the brain-gut axis. *American Journal of Physiology - Gastrointestinal and Liver Physiology*, 317(2): 203-209.
- Kawano N., Takehiko K., Yoshitaka H., Kunihiko M., Ikuo M., Shigeru K. 2004. Identification and localization of estrogen receptor α - and β -positive cells in adult male and female mouse intestine at various estrogen levels. *Histochemistry and Cell Biology*, 121(5): 399-405.
- Liu J.Y.H., Lin G., Fang M., Rudd J.A. 2019. Localization of estrogen receptor ER α , ER β and GPR30 on myenteric neurons of the gastrointestinal tract and their role in motility. *General and Comparative Endocrinology*, 272: 63-75.
- Qu Z.D., Thacker M., Castelucci P., Bagyánszki M., Epstein M.L., Furness M.J.B. 2008. Immunohistochemical analysis of neuron types in the mouse small intestine. *Cell and Tissue Research*, 334(2): 147-161.

Mgr Izabela Wiśniowska (I biology)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Łukasz J. Binkowski (IBiNoZ UKEN)

Ekspozycja na rtęć i ołów wybranych gatunków ptaków wodnych – implikacje fizjologiczne i ekologiczne

Rtęć (Hg) i ołów (Pb) są jednymi z najczęściej badanych pierwiastków pod kątem narażenia ptaków wodnych. W środowisku wodnym Hg jest szczególnie niebezpieczna, ponieważ ulega ona przekształceniu do łatwo przyswajalnej przez organizmy formy organicznej – metylortęci - która podlega biomagnifikacji (czyli obserwowany jest wzrost jej stężenia wzdłuż łańcucha troficznego)

(Chen i in. 2020). Dlatego jest ona bardzo niebezpieczna dla zwierząt znajdujących się na wyższych poziomach troficznych i drapieżników związanych z ekosystemami wodnymi (m.in. ptaków rybożernych) (Soldatini i in. 2020). Ołów z kolei często jest uwzględnianym w badaniach terenów wodno-błotnych poprzez jego specyficzne źródło – śruty ołowiane (skutki uboczne gospodarki łowieckiej i wędkarskiej). Elementy te, pozostają w środowisku nawet kilkaset lat powodując potencjalne skażenie środowiska i żyjących tam organizmów (Kanstrup, Balsby 2019). Hg i Pb są powszechnie uważane za czynniki stresogenne, które mogą indukować stres fizjologiczny między innymi poprzez zakłócanie procesu tworzenia enzymów (np. dehydratazy kwasu delta-aminolewulinowego – enzymu szlaku biosyntezy hemu) (Binkowski, Sawicka-Kapusta 2015) i białek potrzebnych do produkcji hemoglobiny (Berggren 2018), zmniejszoną masę ciała, obniżony poziom hematokrytu (Meissner i in. 2020) czy zwiększanie produkcji reaktywnych form tlenu (RFT) (Koivula, Eeva 2010). W rezultacie, w literaturze można znaleźć wiele przykładów, że szkodliwe są już niewielkie stężenia Hg i Pb, a nawet minimalne podniesienie ich ekspozycji w ekosystemie może znacząco wpływać na ich populację. Celem badań jest ocena bioakumulacji Hg i Pb u pięciu wolnożyjących gatunków ptaków wodnych oraz ich wpływu na szeroko rozumianą kondycję tych zwierząt. Badania są prowadzone przez zespół profesjonalnych ornitologów, posiadających wymagane zgody Komisji Bioetycznej do odłowu ptaków i pobierania próbek. Próbkę, w postaci krwi i piór, są pobierane głównie w południowej Polsce, a dokładne tereny badawcze są wybierane na podstawie dostępności kolonii ptaków. Krew pobierana jest z żyły śródstopia za pomocą sterylnej igły, a następnie umieszczana w probówkach typu Eppendorf z heparyną (czynnikiem zapobiegającym krzepnięciu krwi). Pióra pobierane są z brzucha oraz pleców za pomocą sterylnych nożyczek laboratoryjnych, a następnie umieszczane w odpowiednio opisanych woreczkach strunowych. Pobrany materiał jest transportowany do laboratorium, gdzie zostanie następnie przeanalizowany pod względem zawartości pierwiastków w celu znalezienia wzorców bioakumulacji – przede wszystkim w aspekcie czasowym i przestrzennym. Ostatecznie uzyskane wyniki pozwolą ocenić realne zanieczyszczenie Hg i Pb terenów wodnych w południowej Polsce, narażenie na te metale badanych gatunków i odpowiedzieć na pytanie, czy praktycznie wpływają one na populacje w południowej Polsce.

Słowa kluczowe: zanieczyszczenie, metale, środowisko, biomagnifikacja, bioakumulacja

Exposure to mercury and lead of selected waterbird species – physiological and ecological implications

Mercury (Hg) and lead (Pb) are the most commonly studied elements for waterbird exposure. In the aquatic environment, Hg is particularly dangerous because it is converted to an organic form - methylmercury - easily assimilated by organisms and undergoes biomagnification (its concentrations increase along the trophic chain) (Chen et al. 2020). Therefore, it is dangerous to animals at higher trophic levels and predators associated with aquatic ecosystems (including fish-eating birds) (Soldatini et al. 2020). In contrast, lead is often included in wetland studies through its specific source - lead shot (side effects of hunting and fishing activities). These elements may remain in the environment for up to several hundred years, causing potential contamination of the environment and organisms (Kanstrup, Balsby 2019). Hg and Pb are also widely regarded as stressors that can induce physiological stress by, among other things, interfering with the formation of enzymes (e.g. delta-aminolevulinic acid dehydratase from the heme biosynthesis pathway) (Binkowski, Sawicka-Kapusta 2015), proteins required for hemoglobin production

(Berggren 2018), reduced body weight, decreased hematocrit levels (Meissner et al. 2020) or increased production of reactive oxygen species (ROS) (Koivula, Eeva 2010). Thus, there are many examples in the literature of the harmful effects of small concentrations of Hg and Pb in individual animals and their populations. The aim of the research is to assess the bioaccumulation of Hg and Pb in five free-living waterbird species and their effects on the broader condition of these animals. The research will be conducted by a team of professional ornithologists who have the required consent from the Bioethics Committee to catch birds and take samples. Samples, in the form of blood and feathers, are collected mainly in southern Poland, and the exact study areas are selected based on the availability of bird colonies. Blood is collected from the metatarsal vein using a sterile needle and then placed in Eppendorf tubes with heparin (an agent that prevents blood clotting). Feathers are collected from the abdomen and back using sterile laboratory scissors and then placed in adequately labelled string bags. The collected material is transported to the laboratory, which will then be analyzed for its elemental content to find bioaccumulation patterns, primarily in terms of spatial and temporal variance. Ultimately, the results will make it possible to assess the real Hg and Pb contamination of aquatic areas in southern Poland, the exposure of the studied species to these metals, and answer whether they practically affect populations in southern Poland.

Key words: pollution, metals, environment, biomagnification, bioaccumulation

Bibliography:

- Berggren A. 2018. *Ficedula hypoleuca* hemoglobin levels in lead contaminated areas.
- Binkowski Ł.J., Sawicka-Kapusta K. 2015. Lead poisoning and its in vivo biomarkers in Mallard and Coot from two hunting activity areas in Poland. *Chemosphere*, 127: 101–108.
- Chen C.F., Ju Y.R., Lim Y.C., Chen C.W., Wu C.H., Lin Y.L., Dong C. Di. 2020. Dry and wet seasonal variation of total mercury, inorganic mercury, and methylmercury formation in estuary and harbor sediments. *Journal of Environmental Management*, 253: 1-10.
- Kanstrup N., Balsby T.J.S. 2019. Ingested shot in mallards (*Anas platyrhynchos*) after the regulation of lead shot for hunting in Denmark. *European Journal of Wildlife Research*, 65: 1-8.
- Koivula M.J., Eeva T. 2010. Metal-related oxidative stress in birds. *Environmental Pollution* 158: 2359-2370.
- Meissner W., Binkowski Ł.J., Barker J., Hahn A., Trzeciak M. 2020. Relationship between blood lead levels and physiological stress in mute swans (*Cygnus olor*) in municipal beaches of the southern Baltic. *Science of the Total Environment*, 710: 1-7.
- Soldatini C., Sebastiano M., Albores-Barajas Y. V., Abdelgawad H., Bustamante P., Costantini D. 2020. Mercury exposure in relation to foraging ecology and its impact on the oxidative status of an endangered seabird. *Science of the Total Environment*, 724: 1-7.

Mgr Klara Dorożyńska (I biology)

Academic supervisor #1: dr hab. inż. prof. UKEN Piotr Kulinowski (INT UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. prof. UKEN Grzegorz Formicki (IBiNoZ UKEN)

Ocena biologiczna materiałów wykorzystywanych do wytwarzania tabletek za pomocą selektywnego spiekania laserowego

Druk 3D otwiera szerokie spektrum nowych możliwości projektowych i produkcyjnych, wykraczające zarówno poza standardowe zastosowania tak otrzymanych produktów, jak również wykorzystanie nowatorskich materiałów. Dziedziną, w której jest to szczególnie widoczne jest farmacja, gdzie drukowanie produktów leczniczych stało się intensywnie badanym tematem. Druk 3D pozwala na personalizację dawkowania substancji leczniczych i wytwarzanie produktów leczniczych na żądanie np. dla pacjentów z rzadkimi chorobami (tzn. występującymi u mniej niż 5 na 10 000 osób). Umożliwia także wytwarzanie tabletek o zróżnicowanych profilach uwalniania substancji leczniczej, co nie jest w takim samym stopniu możliwe w tabletkach wytwarzanych standardowymi metodami. Ponadto tradycyjne farmaceutyczne procesy produkcyjne wymagają wykorzystania wielu substancji pomocniczych (czyli substancji umożliwiających wytworzenie preparatu, jednak w stosowanej dawce niemających własnego działania farmakologicznego) aby umożliwić standardowe procesy technologiczne jak mieszanie, granulację, tabletkowanie, transport, pakowanie itd. Druk 3D pozwala na ograniczenie ich wykorzystywania. Jednym z rodzajów modelowania przyrostowego jest selektywne spiekanie laserowe (ang. SLS –selective laser sintering), metoda, w której wykorzystywane są proszki poddawane celowej obróbce termicznej polegającej na ogrzewaniu złoża materiału do temperatury nieco niższej niż temperatura jego topnienia, a następnie selektywnym spiekaniu laserowym kolejnych warstw, w wyniku czego powstaje wydruk. Niezużyty w podczas procesu proszek jest często wykorzystywany później po raz kolejny, co może wpływać na pojawianie się zmian we właściwościach fizykochemicznych tworzących go cząstek, a przez to może się zwiększać jego potencjalna toksyczność. Podobnie, wysoki wkład energetyczny jaki daje wykorzystanie lasera może powodować powstawanie produktów degradacji chemicznej, a także produktów ubocznych, takich jak mikro i nanocząstki, czy substancje lotne, które są wydzielane do środowiska pracy podczas procesu produkcji. Cząstki w skali mikro- lub nano- mogą wchodzić w interakcje z barierami biologicznymi a także przenikać w głąb struktur biologicznych, co może prowadzić do szkodliwych rezultatów, takich jak np. stany zapalne, stres oksydacyjny, procesy rakotwórcze i inne. Jednak wiedza dotycząca niekorzystnych wpływów cząstek tworzących proszki stosowane w druku 3D oraz ich produktów ubocznych na ludzi jest wciąż niekompletna, tym samym domagając się kompleksowej oceny bezpieczeństwa całego cyklu wykorzystanie proszku – od nowości do ponownego wykorzystania. Dlatego celem planowanych badań jest ocena bezpieczeństwa stosowania proszków wykorzystywanych w produkcji tabletek przy pomocy SLS oraz wpływu wielokrotnego procesowania materiału na jego właściwości biologiczne. Dodatkowo ocena potencjalnej szkodliwości produktów degradacji chemicznej oraz produktów ubocznych powstałych podczas produkcji, w tym zanieczyszczeń i mikro- oraz nanocząstek. W ramach projektu zostanie wykonana analiza reologiczna i morfologiczna proszków, obrazująca właściwości tworzących je cząsteczek oraz chromatografia, której celem jest identyfikacja potencjalnych produktów rozkładu powstałych w wyniku wielokrotnego procesowania. Głównym aspektem badań będzie analiza cytotoxyczności proszków na różnych

etapach ich wykorzystania, z wykorzystaniem hodowli komórkowych linii komórkowych spermatocytów i hepatocytów oraz analiza przenikalności i wchłaniania z wykorzystaniem izolowanego fragmentu przewodu pokarmowego.

Słowa kluczowe: wytwarzanie przyrostowe, druk 3D, selektywne spiekanie laserowe (SLS), charakterystyka proszków, bezpieczeństwo operacyjne, matrycowe postacie leku

Biological evaluation of materials used in pharmaceutical dosage forms manufacturing via selective laser sintering (SLS)

3D printing opens a whole new spectrum of possibilities, both in design and in production, and it oversteps application boundaries of products created in this way, as well as allows utilizing innovative materials. The field in which it is especially apparent is pharmacy, where 3D printing tablets is becoming a heavily investigated topic. 3D printing allows creating personalized dosage forms, e. g. for patients with rare diseases (less than 5 cases in 10 000 people). It also allows obtaining tablets with unique dissolution profiles – something not possible with classical pharmaceutical manufacturing methods. Additionally traditional pharmaceutical production processes require numerous excipients (substances that make production of the medicinal product possible, but in amount that has no pharmacological impact), that ease the process of mixing, grinding, pressing, realising and packing. 3D printing allows to avoid an excessive usage of those substances. One type of pharmaceutically used 3D printing is selective laser sintering (SLS), a technique that uses thermally processed powders, which involves sintering subsequent layers, creating the print as an outcome. The excessive powder, that wasn't used in one printing, is often later reused more than one time, which may lead to physio-chemical changes in its structure and composition, which in turn may cause a potential toxicity to appear. The high energy input that applying the laser provides may also cause side products to emerge i.e. micro- and nanoparticles, spatters and volatile substances, that are emitted into the work environment during the production process. The micro- and nanoscale of the particles makes it easier for them to interact and cross biological barriers, which may lead to harmful results such as inflammation, oxidative stress, activation of signaling pathways genotoxicity and cancerogenic processes. However, the state of knowledge concerning the adverse influence of powders used in 3D printing on people is still lacking, demanding a complex safety evaluation of the whole cycle of powder usage – from first to reuse, as well as volatile particles. Therefore, the aim of this research is an evaluation of safety of powders utilized in SLS tablet production and if multiple processing of material affects its biological properties. Also, an evaluation of potential adversity of chemical degradation products and side products, created during production, including contaminations and micro- and nano- particles. The research will include rheological and morphological analysis of powders, which will present the characteristics of the particles they are made of. A chromatography will be carried out in order to identify potential degradation products created during the multiple cycles of processing. The study will focus on classic excipients (polymers) used in pharmaceutical technology, as well as substances dedicated for SLS application. The study will be focused on cytotoxicity of powders at different stages of their exploitation (new ones and ones reused a few times) using the cell lineages of hepatocytes and spermatocytes, as well as, permeability and absorption analysis, that will be carried out using isolated fragments of digestive tracks.

Key words: additive manufacturing, 3D printing, selective laser sintering (SLS), powder characteristics, operational safety, matrix dosage forms

Bibliography:

- Alijagic A., Engwall M., Särndahl E., Karlsson H., Hedbrant A., Andersson L. et al (2022) "Particle Safety Assessment in Additive Manufacturing: From Exposure Risks to Advanced Toxicology Testing." *Frontiers in Toxicology* 4:836447. doi: 10.3389/ftox.2022.836447.
- Araújo M. R. P., Sa-Barreto L. L., Gratieri T., Gelfuso G. M. & Cunha-Filho M. (2019) "The Digital Pharmacies Era: How 3D Printing Technology Using Fused Deposition Modeling Can Become a Reality" *Pharmaceutics* 11, 128; doi:10.3390/pharmaceutics11030128.
- Bai, C.G., Dallasega, P., Orzes, G. & Sarkis, J. (2020) "Industry 4.0 technologies assessment: A sustainability perspective." *International Journal of Production Economics*, 229, 15, doi:10.1016/j.ijpe.2020.107776.
- Chakka L.R.J. & Chede S. (2023) "3D printing of pharmaceuticals for disease treatment." *Frontiers in Medical Technology*, 4:1040052. doi: 10.3389/fmedt.2022.1040052.
- Damanhuri A.A.M., Hariri A., Ab Ghani S., Mustafa M.S.S., Herawan S.G. & Paiman N.A. (2021) "The Effects of Virgin and Recycled PA12 Powders in SLS Processes on Occupational Exposures" *International Journal of Environmental Science and Development* Vol. 12, No. 11, 339-345.
- Mancilla-De-la-Cruz J., Rodriguez-Salvador M., An J. & Chua C.K. (2022) "Three-Dimensional Printing Technologies for Drug Delivery Applications: Processes, Materials, and Effects." *International Journal of Bioprinting*, 8(4):622. doi: 10.18063/ijb.v8i4.622.
- Van den Eynde M., Verbelen L. & Van Puyvelde P. (2015) "Assessing polymer powder flow for the application of laser sintering." *Powder Technology*, 286, 151-155, doi:10.1016/j.powtec.2015.08.004.

Lek. med. Konrad Jabłoński (I biology)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Robert Stawarz (IBiNoZ UKEN)

Identyfikacja i analiza wybranych czynników zewnętrznych oraz wewnętrznych mających wpływ na funkcjonowanie centralnego i obwodowego systemu nerwowego u człowieka

Głównym celem badania jest analiza wybranych czynników środowiskowych na funkcjonowanie centralnego systemu nerwowego u człowieka szczególnie w aspekcie poznawczym oraz próba zobiektywizowania tego wpływu za pomocą pomiaru sakad. Inspiracją dla tego projektu było zadawane od wieków przez badaczy pytanie: w jaki sposób zwiększyć możliwości poznawcze człowieka. Skoro wiemy że nadmiar lub niedobór niektórych czynników może niekorzystnie wpływać na pracę układu nerwowego, a nawet go uszkadzać, to wydaje się sensownym zadanie pytania czy niewielkie wahania tych czynników mogą mieć wpływ na funkcje poznawcze, za które odpowiedzialny jest nasz mózg. Aby to sprawdzić zostało postawione pytanie badawcze (1) oraz wstępne pytania pomocnicze (2-5): 1) czy badając czynniki, o których wiemy że mają negatywny wpływ na działanie układu nerwowego możemy wyodrębnić te, które mają wpływ na funkcje poznawcze człowieka, 2) czy ocena zmian pracy układu wzrokowego może być dobrym miernikiem (wskaźnikiem) wpływu wybranych czynników na funkcję układu nerwowego, 3) czy wahania stężeń witamin w osoczu będą miały wpływ na pracę układu wzrokowego człowieka lub

jego funkcje poznawcze, 4) czy zaburzenia bariery antyoksydacyjnej będą miały wpływ na pracę układu wzorkowego człowieka lub jego funkcje poznawcze, 5) czy stres i zmęczenie związane z sesją egzaminacyjną będą miały wpływ na pracę układu wzrokowego człowieka. Grupą badawczą zostaną studenci II roku medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum. Badanie zostanie podzielone na dwa etapy: etap 1) w okresie sesji egzaminacyjnej (koniec maja/początek czerwca), etap 2) po dłuższym okresie wypoczynku (po wakacjach - przełom września i października). W pierwszym etapie studenci zostaną poddani badaniu podmiotowemu, wywiad będzie obejmował pytania dotyczące przebytych i obecnych chorób, zażywanych leków, używek, alergii, czasu snu, czasu aktywności, zmęczenia. Następnie zostanie dokonany pomiar sakad za pomocą sakadometru (Ober Consulting Poland) oraz pobrana próbka krwi celem oceny parametrów biochemicznych osocza: witaminy B1, witaminy B2, witaminy B6, witaminy B12, witaminy E i magnezu – substancji mających wpływ na funkcjonowanie systemu nerwowego oraz pomiar stężenia w surowicy substancji związanych z procesami stresu oksydacyjnego: dialdehydu malonowego (MDA), glutationu, homocysteina, dipeptydu Gly-His oraz całkowitej zdolności oksydacyjnej osocza (FRAP). W drugim etapie zostanie dokonany pomiar sakad oraz pobrana próbka krwi celem pomiaru stężenia w surowicy substancji związanych z procesami stresu oksydacyjnego. Kryteriami wykluczenia z badania będą: ciąża, zdiagnozowana choroba neurologiczna, w drugim etapie badania również brak wypoczynku (konieczność kontynuacji nauki w okresie wakacyjnym z powodu sesji poprawkowej). W opracowaniu wyników będą brane pod uwagę testy statystyczne dla grup zależnych (m. in. Test t-Studenta dla grup zależnych, Test Wilcozona) oraz statystyki korelacji i regresji.

Słowa kluczowe: centralny system nerwowy, sakady, funkcje poznawcze, zmęczenie, antyoksydanty, stres, witaminy

Identification and analysis of selected external and internal factors influencing the functioning of the human central and peripheral nervous system

The main aim of the study is to analyse selected environmental factors on the functioning of the human central nervous system, particularly in the cognitive aspect, and to try to objectivise this influence by measuring saccades. The project was inspired by a question researchers have been asking for centuries: how to increase a person's cognitive abilities. Since we know that an excess or deficiency of certain factors can influence on functioning of the nervous system and even damage it, it seems reasonable to ask whether small variations in these factors can affect the cognitive functions for which our brain is responsible. To test this, a research question (1) and preliminary auxiliary questions (2-5) were posed: 1) whether by examining factors that we know have a negative effect on nervous system function we can isolate those that have an effect on human cognitive function, 2) whether assessing changes in visual system function can be a good measure (indicator) of the effect of selected factors on nervous system function, 3) whether fluctuations in plasma vitamin concentrations will affect human visual system function or cognitive function, 4) whether disruption of the antioxidant barrier will affect human visual system function or cognitive function, 5) whether exam session-related stress and fatigue will affect human visual system function. The research group will be second-year medical students of the Jagiellonian University Medical College. The study will be divided into two stages: stage 1) during the examination session (end of May/beginning of June), stage 2) after a longer rest period (after the holidays - late September/early October). In the first stage, a medical history will be

taken, the interview will include questions about past and present illnesses, medications taken, stimulants, allergies, sleep time, activity time, fatigue. Then saccades will be measured using a saccadometer (Ober Consulting Poland) and a blood sample will be taken to assess plasma biochemical parameters: vitamin B1, vitamin B2, vitamin B6, vitamin B12, vitamin E and magnesium - substances affecting the functioning of the nervous system, and measurement of serum concentrations of substances related to oxidative stress processes: malondialdehyde (MDA), glutathione, homocysteine, Gly-His dipeptide and total plasma oxidative capacity (FRAP). In the second stage, saccades will be measured and a blood sample will be taken to measure serum concentrations of substances related to oxidative stress processes. Exclusion criteria for the study will be: pregnancy, diagnosed neurological disease and, in the second stage of the study, also lack of rest (the need to continue studying during the summer holidays due to a revision session). Statistical tests for dependent groups (e.g. Student's t-test for dependent groups, Wilcoxon test) as well as correlation and regression statistics will be considered in the elaboration of the results.

Key words: central nervous system, saccades, cognition, fatigue, antioxidants, stress, vitamins

Bibliopgraphy:

- Abrams R.A, Meyer D.E., Kornblum S.. Speed and Accuracy of Saccadic Eye Movements: Characteristics of Impulse Variability in the Oculomotor System. American Psychological Association 1989; Vol. 15, No.3: 529-543.
- Demant KM, Vinberg M, Kessing L V., Miskowiak KW. Assessment of subjective and objective cognitive function in bipolar disorder: Correlations, predictors and the relation to psychosocial function. Psychiatry Res. 2015;229(1-2):565-71.
- Leigh RJ, Kennard C. Using saccades as a research tool in the clinical neurosciences. Vol. 127, Brain. 2004. p. 460-77.
- Nij Bijvank J.A., Petzold A., Balk L.J., Tan H.S., Uitdehaag- B.M.J., Theodorou M., van Rijn L.J. A Standardized Protocol for Quantification of Saccadic Eye Movements: DEMoNS; 2018; PLoS ONE 13(7): 1-19.
- Oelszlaeger-Kosturek Beata. Neurobiologiczne uwarunkowania uczenia się. Neurobiological Determinants of Learning. Selected Issues. Wybrane zagadnienia. Prima Educatione 2020. 4. 59-71.
- Rachmat Ali Khan, Muhammad Rashid Khan and Sumaira Sahreen. Brain antioxidant markers, cognitive performance and acetylcholinesterase activity of rats: efficiency of *Sonchus asper*. Behavioral And Brain Function. 2012. 8: 21.
- Sparks DL. The brainstem control of saccadic eye movements. Nature Reviews Neuroscience 2002; 3: 952 - 964

Mgr Jerzy Pryga (II physics)

Academic supervisor: dr hab. prof. PAN Krzysztof Woźniak (Instytut Fizyki Jądrowej im. Henryka Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie)

Auxiliary supervisor: dr Łukasz Bibrzycki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie)

Analiza możliwości detekcji kaskad promieniowania kosmicznego za pomocą prostych układów detektorów scyntylacyjnych

Promienie kosmiczne jest źródłem informacji na temat różnych zjawisk astrofizycznych oraz z zakresu fizyki cząstek elementarnych. Ich badanie może zatem prowadzić do nowych odkryć, na przykład na temat ich pochodzenia lub propagacji w przestrzeni kosmicznej. Jedną z metod są pośrednie pomiary Wielkich Peków Atmosferycznych (ang. Extensive Air Showers, EAS), prowadzone na powierzchni Ziemi. Celem niniejszej pracy jest opracowanie metod detekcji EAS z wykorzystaniem prostych i niedrogich stacji detektorowych oraz metod analizy danych. Stacje takie są zaprojektowane aby być wykorzystywane jako część sieci składającej się z dziesiątek, setek, a nawet tysięcy takich urządzeń. Wierzymy, że praca ta dostarczy wielu przydatnych narzędzi dla współpracy CREDO (ang. Cosmic Ray Extremely Distributed Observatory, CREDO) [1], które bada promienie kosmiczne w innowacyjny globalny sposób, poszukując wszelkich anomalii, nietypowych korelacji oraz nowych zjawisk [2, 3]. Głównym celem takich badań jest obserwacja grup EAS skorelowanych w czasie i przestrzeni zwanych Zespołami Promieniowania Kosmicznego (ang. Cosmic Ray Ensembles) [4, 5]. Niniejsza prezentacja podsumowuje wyniki ostatniego roku prac, które obejmują głównie symulacje z wykorzystaniem oprogramowania CORSIKA i Geant4 [6, 7] oraz budowę detektorów [8], ale także ich testowanie oraz inne aktywności. Dotychczasowe wyniki są obiecujące i pokazują, że rozważane małe stacje detektorów powinny być źródłem wiarygodnych danych naukowych oraz cennym narzędziem edukacyjnym.

Słowa kluczowe: Wielkie Peki Atmosferyczne, detektor, koincydencja, korelacje, symulacje, CREDO

Analysis of capability of detection of extensive air showers by simple scintillator detectors

Cosmic rays bring information on various astrophysical and particle physics phenomena, thus studying them may lead to new discoveries for example about their origin or propagation in space. Indirect measurements of Extensive Air Showers (EAS), which means on the surface of the Earth, are one of methods to do so. The purpose of this work is to develop methods of detection of EAS with the use simple and inexpensive detector arrays and methods for data analysis. Such stations are meant to be used as part of network consisting of dozens, hundreds or even thousands of such devices. We believe, this work will provide a variety of useful tools for Cosmic Ray Extremely Distributed Observatory (CREDO) [1], which studies cosmic rays in an innovative global way searching for any anomalies, unusual correlations and new phenomena [2, 3]. Main goal of such research is to observe groups of EAS correlated in time and space called Cosmic Ray Ensembles [4, 5]. This presentation sums up results from the last year of work which includes mostly simulation with CORSIKA and Geant4 software [6, 7] and construction of detectors [8], but also its testing and other activities. Up to date results are promising and shows that

considered small detector arrays should be a reliable source of scientific data and a valuable educational tool.

Key words: Extensive Air Showers, detector, coincidence, correlations, simulations, CREDO

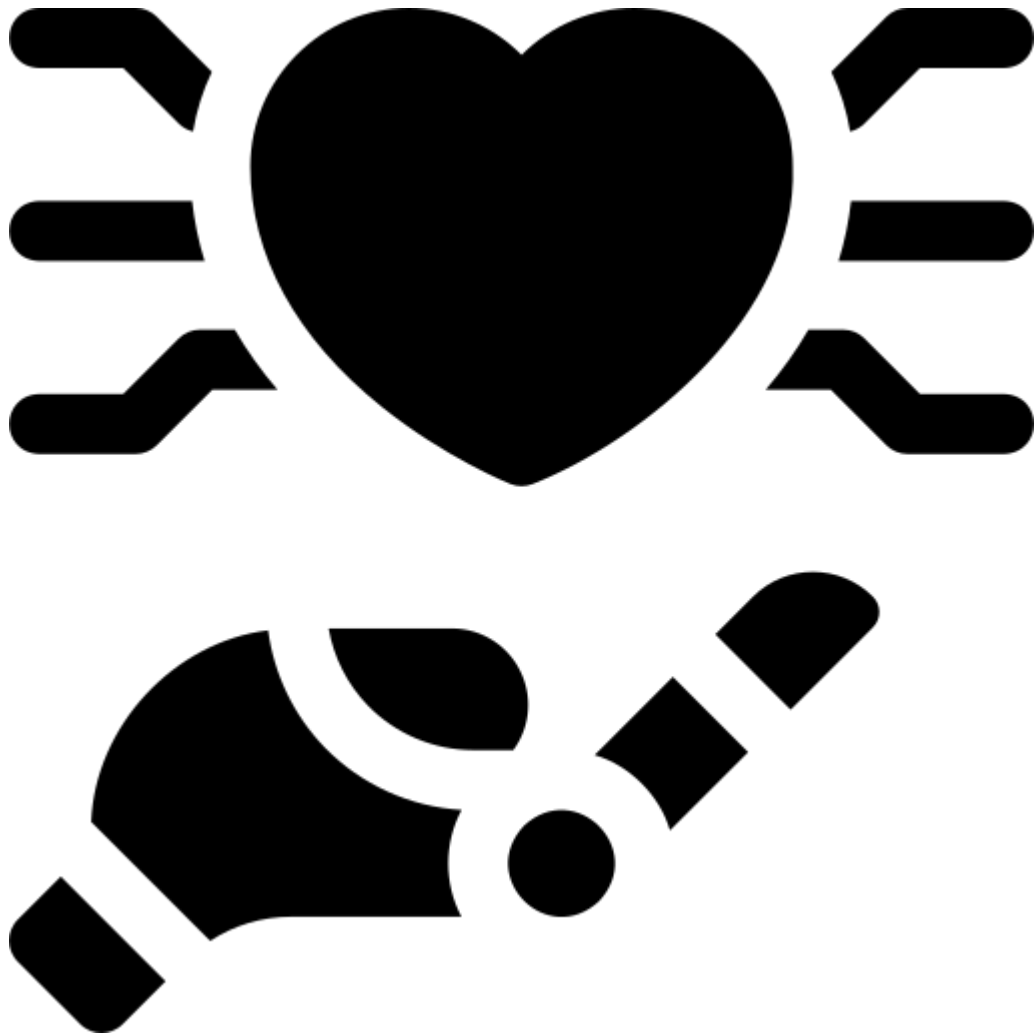
References

- [1] Piotr Homola, Dmitriy Beznosko, Gopal Bhatta, Łukasz Bibrzycki, Michalina Borczyńska, Łukasz Bratek, Nikolay Budnev, Dariusz Burakowski, David E Alvarez-Castillo, Kevin Almeida Cheminant, et al. Cosmic-ray extremely distributed observatory. *Symmetry*, 12(11):1835, 2020.
 - [2] Gary R Smith, M Ogmen, E Buller, and S Standil. Possible observation of a burst of cosmic-ray events in the form of extensive air showers. *Physical review letters*, 50(26):2110, 1983.
 - [3] P Homola, V Marchenko, A Napolitano, R Damian, R Guzik, D Alvarez-Castillo, S Stuglik, O Ruimi, O Skorenok, J Zamora-Saa, et al. Observation of large scale precursor correlations between cosmic rays and earthquakes. arXiv preprint arXiv:2204.12310, 2022.
 - [4] Kévin Almeida Cheminant, Dariusz Góra, David E Alvarez Castillo, Aleksander Ćwikła, Niraj Dhital, Alan R Duffy, Piotr Homola, Konrad Kopański, Marcin Kasztelan, Peter Kovacs, et al. Search for ultra-high energy photons through preshower effect with gamma-ray telescopes: Study of cta-north efficiency. *Astroparticle Physics*, 123:102489, 2020.
 - [5] David J Fegan, B McBreen, and Colm O’Sullivan. Observation of a burst of cosmic rays at energies above 7×10^{13} ev. *Physical review letters*, 51(25):2341, 1983.
 - [6] D. Heck, J. Knapp, J. N. Capdevielle, G. Schatz, and T. Thouw. CORSIKA: a Monte Carlo code to simulate extensive air showers. FZKA 6019, 1998.
 - [7] John Allison, Katsuya Amako, John Apostolakis, Pedro Arce, Makoto Asai, Tsukasa Aso, Enrico Bagli, A Bagulya, S Banerjee, GJNl Barrant, et al. Recent developments in geant4. *Nuclear instruments and methods in physics research section A: Accelerators, Spectrometers, Detectors and Associated Equipment*, 835:186–225, 2016.
 - [8] SN Axani, K Frankiewicz, and JM Conrad. Cosmicwatch: The desktop muon detector. *J. Instrum*, 13:03, 2018.
-

V

Pedagogika & Psychologia

Pedagogy & Psychology

Mgr Karolina Kilar (I pedagogy)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Katarzyna Plutecka (IPS UKEN)

Poczucie sensu życia i własnej wartości z perspektywy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Zaproponowany projekt badawczy dotyczy poczucia sensu życia oraz własnej wartości w narracjach uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, którzy pochodzą z rodzin dysfunkcyjnych. Podjęcie niniejszej tematyki badawczej wynika z przekonania, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim są grupą, która wśród osób niepełnosprawnych intelektualnie ma największy potencjał do osiągnięcia znaczących, z punktu widzenia ich możliwości rozwoju i dynamizmu rozwojowego, efektów. Wiąże się to zarówno z możliwościami, jakie daje uczniom edukacja, ale także ze środowiskiem rodzinnym, z jakiego pochodzą. Podjęte w projekcie badania wspomogą osoby, które na co dzień pracują z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Zrozumienie sytuacji uczniów, ich trudności życiowych, a także możliwość wskazania im w odpowiednim czasie ich mocnych stron oraz potencjału rozwojowego, z pewnością wpłynie na późniejsze decyzje uczniów, którzy będą wchodzili w dorosłe życie z innym spojrzeniem na świat niż to, którego doświadczyli w środowisku rodzinnym. Problemem badawczym ogólnym w pracy będzie: Jaki jest obraz poczucia sensu życia oraz własnej wartości w opiniach uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych? Problemami badawczymi szczegółowymi będą: Czy i w jakim stopniu rodzina dysfunkcyjna ma znaczenie dla poczucia sensu życia oraz własnej wartości uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim? oraz: Jakie inne czynniki środowiskowe mają znaczenie dla poczucia własnej wartości? Celem badań będzie poznanie poczucia sensu życia oraz własnej wartości uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych. Cel poznawczy (diagnostyczny) to poznanie znaczenia rodziny dysfunkcyjnej dla poczucia sensu życia oraz własnej wartości uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Cel teoretyczny – opracowanie modelu wsparcia dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim z rodzin dysfunkcyjnych. Celem praktycznym będzie opracowanie praktycznych wskazówek, które kierowane będą zarówno do rodziców, uczniów, jak i nauczycieli, dotyczących potrzeby wielowymiarowego wsparcia dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim z rodzin dysfunkcyjnych. Wybrana metoda badawcza to studium przypadku w ramach którego zostaną przeprowadzone wywiady narracyjne, obserwacje oraz analiza dokumentów. Wybór tej metody jest celowy, ze względu na złożoność problemu badawczego (obejmuje wiele zmiennych i elementów, z których nie można oczekiwać jednego wyniku) oraz chęć wnikliwej i dogłębnej analizy tego konkretnego zjawiska. Zgromadzony materiał umożliwi dokonanie analizy jakościowej i wskaże kierunki, w ramach których należy wesprzeć rozwój dorastającej młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Wierzę również, że zaproponowany zakres badawczy projektu przyczyni się do poszerzenia wiedzy osób które na co dzień pracują z młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną, która pochodzi z rodzin dysfunkcyjnych.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność intelektualna, sens życia, rodzina dysfunkcyjna

The sense of meaning in life and self-esteem from the perspective of students with mild intellectual disabilities

The proposed research project investigates the sense of life and self-worth in the narratives of students with mild intellectual disability from dysfunctional families. The study is motivated by the belief that people with mild intellectual disability have the greatest potential for significant development among people with intellectual disabilities. This is due to the opportunities that education provides for students, as well as the family environment from which they come. The study will benefit those who work with students with mild intellectual disability on a daily basis. By understanding the students' situation, their life difficulties, and by being able to identify their strengths and developmental potential at the right time, the study will undoubtedly influence the students' later decisions as they enter adulthood with a different view of the world than that which they experienced in their family environment. The general research problem in the work will be: What is the image of the sense of meaning in life and self-worth in the opinions of students with mild intellectual disabilities from dysfunctional families? The specific research problems will be: Does a dysfunctional family have an impact on the sense of meaning in life and self-esteem of students with mild intellectual disabilities, and to what extent? and: What other environmental factors are important for self-esteem? The aim of the research will be to understand the sense of meaning in life and self-esteem of students with mild intellectual disabilities who come from dysfunctional families. The cognitive (diagnostic) goal is to learn the importance of a dysfunctional family for the sense of meaning in life and self-esteem of students with mild intellectual disabilities. Theoretical goal - developing a support model for students with mild intellectual disabilities from dysfunctional families. The practical goal will be to develop practical guidelines addressed to parents, students and teachers regarding the need for multidimensional support for students with mild intellectual disabilities from dysfunctional families. The selected research method is a case study in which narrative interviews, observations and document analysis will be conducted. The chosen research method is a case study, which will involve narrative interviews, observations, and document analysis. The choice of this method is intentional, due to the complexity of the research problem (it involves many variables and elements, from which one result cannot be expected) and the desire for a thorough and in-depth analysis of this specific phenomenon. The collected material will enable qualitative analysis and will indicate the directions in which support for adolescents with mild intellectual disability should be provided. I also believe that the proposed scope of the research project will contribute to the expansion of knowledge of those who work with adolescents with intellectual disability from dysfunctional families.

Key words: intellectual disability, meaning of life, dysfunctional family

Bibliography:

- Adler, A. (1986). Sens życia. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Bandura, A. (2007). Teoria społecznego uczenia się. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D. (2002). The pursuit of meaningfulness in life. [w:] Snyder C. R., Lopez S. J. Handbook of positive psychology, US: Oxford University Press.
- Chełstowski, K. (2002). Wartości a wychowanie dziecka niepełnosprawnego intelektualnie. [w:] Jodłowska, B. Dziecko w kręgu wychowania, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

- Chrzanowska, I. (2015). Pedagogika specjalna. Od tradycji do współczesności. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Czapiński, J. (1992). Psychologia szczęścia: przegląd badań i zarys teorii cebulowej. Oficyna Wydawnicza Akademos.
- Imrie, R. (2004). Disability, Embodiment and the meaning of the home. *Housing Studies*, 19(5), pp. 745-763.
- Spętana, J. (2015) Sens życia jako problem badawczy we współczesnej pedagogice [w:] Spętana, J., Domagała, D., Drabik – Podgórna, V. (red.), *Filozoficzne implikacje w pedagogice. O sensie życia, edukacji i wychowaniu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Wyczesany, J. (2002) Biopsychospołeczna koncepcja niepełnosprawności i jej znaczenie dla funkcjonowania dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych [w:] Wyczesany, J., Mikrut, A. (red.), *Kształcenie zintegrowane dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

Mgr Julia Małkowska (I pedagogy)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Ireneusz Świtała (IPS UKEN)

Program profilaktyczny „Gra w Dobre ZachowaniA” w klasach integracyjnych

Termin „Edukacja dla wszystkich” oznacza prawo wyboru oferty edukacyjnej, która jest dostosowana do indywidualnych możliwości ucznia. Obecnie wymienia się trzy formy realizacji obowiązku szkolnego przez jednostki o specjalnych potrzebach edukacyjnych: - Klasy i szkoły integracyjne, - Klasy specjalne, nauczanie indywidualne, nauczanie zindywidualizowane w szkołach ogólnodostępnych, - Szkoły specjalne. Praca w klasie integracyjnej w znaczący sposób różni się od tradycyjnej. Zadaniem szkół integracyjnych jest dostosowanie programu nauczania do możliwości intelektualnych i poznawczych uczniów. Klasy integracyjne są także miejscem nauki tolerancji, otwartości oraz akceptacji drugiego człowieka. Umożliwiają dzieciom, które borykają się z różnymi trudnościami (niepełnosprawność, wycofanie społeczne, problemy psychologiczne) na rozwój społeczny, emocjonalny, poznawczy dzięki przebywaniu z rówieśnikami. Znaczącą rolę w edukacji integracyjnej odgrywa nauczyciel, którego zadaniem jest zindywidualizowanie podejście do każdego ucznia oraz dostosowanie w prawidłowy sposób materiału do możliwości intelektualnych dziecka. Podczas realizowania ścieżki edukacyjnej dziecka wskazane jest podejmowanie także działań profilaktycznych, mających na celu wspieranie dziecka podczas wchodzenia w nową rolę społeczną rolę ucznia, tworzenie prawidłowych relacji pomiędzy rówieśnikami. Program profilaktyczny Gra w Dobre ZachowaniA jest polską adaptacją amerykańskiego programu Good Behavior Game. Program ten został wybrany do adaptacji jako jeden z najbardziej skutecznych projektów profilaktycznych. Jest rekomendowany przez takie instytucje jak: Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA), Center for the Study and Prevention of Violence (CSPV). Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii EMCDDA zakwalifikowało ten program do najwyższej grupy skuteczności "BENEFICIAL". Adaptacja została przygotowana we współpracy z American Institutes for Research (AIR) przez Fundację Ukryte Skrzydła z Krakowa w ramach zadań zleczanych przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W Polsce Gra w Dobre ZachowaniA realizowana jest od 2017 roku. Obecnie projekt jest realizowany w Krakowie, Gdańsku i Sopocie. Założenia programu Gra w Dobre ZachowaniA oparte są na teoriach

behawioralnych, biegu życia i pól życiowych. Behawioryzm podkreśla istotną rolę: środowiska jako czynnika kontrolującego zachowania ludzi i indywidualną historię uczenia się poprzez konsekwencje. Szczególnie ważne są wzmocnienia pozytywne, które utrwalają pożądane zachowania. Teoria biegu życia i pól społecznych wskazuje, że socjalizacja ma zarówno wymiar społeczny, jak i indywidualny, gdzie istotne jest funkcjonowanie jednostki w poszczególnych rolach społecznych, w różnych kontekstach i na różnych obszarach. Wyposażenie dzieci w instrument samokontroli pozwala na lepsze funkcjonowanie w przestrzeni całego życia. Według Dr Kellam okres młodszego wieku szkolnego jest bardzo trudny. Dzieci często nie potrafią się odnaleźć w roli ucznia, narażone są wówczas na brak zrozumienia oraz odrzucenie i wykluczenia ze strony rówieśników (zwłaszcza narażone są na to dzieci z niepełnosprawnościami). Co z kolei może doprowadzić do zachowań aspołecznych i autoagresywnych. Wszystkie wymienione aktywności sprzyjają dzieciom w zaangażowaniu w lekcje oraz uczyć uważności. Praca w zespołach posiada pozytywny aspekt, jeśli chodzi o sferę społeczną- uczy współodpowiedzialności za innych, chęci pomocy osobą słabszym oraz przede wszystkim uświadamia dzieciom, że nie zawsze jest się wygranym (dziecko uczy się zarówno cieszyć się z wygranej jak i radzić sobie z porażką). Uczniowie również podczas Gry muszą liczyć na siebie i na swój zespół (nauczyciel nie podpowiada, nie pomaga dzieciom, jedynie obserwuje i informuje czy jakaś zasada została złamana). Dzięki temu dziecko uczy się odpowiedzialności zarówno za swoje zachowanie, jak i zachowanie osób z grupy. Główną ideą GBG jest wzmocnianie i chwalenie zachowań pożądanych (oparte na szanowaniu zasad, współpracy, wzajemnej pomocy i życzliwości), przez co dziecko uczy się pewnych wzorców jak, powinno się zachowywać. Patrząc dalekosiężnie umiejętności społeczne nabyte podczas trwania programu, są czynnikiem chroniącym przed sięganiem po różnego rodzaju używek oraz występowania zachowań agresywnych. Podczas realizowania programu uczniowie uczą się poprzez zabawę- uczą się współpracy, rozwijają swoją kreatywność, komunikatywność, elastyczność oraz dynamizm działania. Uczą się też zarządzać czasem i co najważniejsze koncentrować uwagę na zadaniu. W niniejszej pracy będę chciała przedstawić potencjał programu profilaktycznego w pracy z dziećmi w klasie integracyjnej. Celem badań jest ukazanie czy program profilaktyczny wpływa na funkcjonowanie uczniów w klasie integracyjnej, jeśli tak to w jaki sposób. Głównym pytaniem badawczym jest: Jaki jest obraz rozwoju dzieci w klasach integracyjnych objętych programem profilaktyczny Gra w Dobre ZachowanieA?

Słowa kluczowe: terapia behawioralna, niepełnosprawność, klasy integracyjne, pozytywne wzmocnianie, program profilaktyczny, uzależnienia

"Good Behavior Game" preventive programme in integration classes

The term "education for all" means the right to choose an educational offer that is tailored to the student's individual capabilities. Currently, there are three forms of fulfilling compulsory schooling by individuals with special educational needs: - Integration classes and schools, - Special classes, individual teaching, individualized teaching in mainstream schools, - Special schools. Working in an integrated classroom differs significantly from a traditional one. The task of integrated schools is to adapt the curriculum to intellectual and cognitive capabilities of students. Integration classes are also a place to teach pupils tolerance, openness and acceptance of other people. They enable children struggling with various difficulties (disability, social withdrawal, psychological problems) to develop socially, emotionally and cognitively by spending

time with their peers. Teachers play a significant role in integrated education as they provide an individual approach to each student and properly adapt the material to the child's intellectual capabilities. To complete the educational path, it is also advisable to support the children entering a new social role - of a student, and create proper relationships between peers. The preventive programme Good Behavior Game is a Polish adaptation of the American Good Behavior Game selected as one of the most effective preventive projects. It is recommended by institutions such as: Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA) and Center for the Study and Prevention of Violence (CSPV). The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction EMCDDA classified this programme as the highest effectiveness group "BENEFICIAL". The adaptation was prepared in cooperation with the American Institutes for Research (AIR) by the Ukryte Skrzydła Foundation from Kraków as part of tasks commissioned by the State Agency for Solving Alcohol Problems. In Poland, Good Behavior Game has been implemented since 2017. Currently, the project is run in Kraków, Gdańsk and Sopot. The assumptions of the Good Behavior Game program are based on the behavioral/behavioural, life course and life field theories. Behaviorism/Behaviourism emphasizes the important role of the environment as a factor controlling people's actions/behavior and individual learning history through consequences. Positive reinforcements are particularly important as they enhance/reinforce desired behaviors/behaviours. The theory of the life course and social fields indicates that socialization has an both a social and individual dimension since people, where the functioning of an individual in particular social roles, in various contexts and in various areas is important. Equipping children with self-control tools allows them to function better throughout their lives. According to Dr. Kellam, the early school age period is very difficult. Children are often unable to settle/find their place as a students. They experience and are then exposed to lack of understanding, rejection and exclusion from their peers (children with disabilities are especially susceptible to this), w. Which in turn may lead to antisocial and self-aggressive behaviour. All the above-mentioned activities of GBG help children engage in lessons and learn/teach mindfulness. Working in teams has a positive aspect when it comes to the social skills/sphere - it teaches co-responsibility for others and, the willingness to help the weaker. people and, above all/Moreover, it makes children aware that you do not always win (the children learns how/both to enjoy winning and cope with failure). . Students must also count on themselves and their team during the gGame (the teachers does not give suggestions or help students/the children, he/she only observes and informs when a/ther any rule is/has been broken). Thanks to this, the children take/learns responsibility for both their/his own behaviour and the other team members/behavior of people in the group. The main idea of GBG is to strengthen and praise desired behaviors/behaviours (based on respect for rules, cooperation, mutual help and kindness), through which the child learns certain patterns of how he should behave. In/Taking a long-term view, social skills acquired due to/during the programme are a factor that protect childrens against the future use of various types of stimulants and the occurrence of aggressive behaviour. While implementing the programme, students learn through play - they practise/learn cooperation, develop their creativity, communication skills, flexibility and dynamism of action. They also learn to manage time and, most importantly, focus on the task at hand. In this work, I would like to present the potential of a preventive programme when working with children in an integrated classroom. The aim of the research is to show whether the preventive programme affects the functioning of students in an integrated classroom, and if so, how. The main research question

is: wWhat is the picture of the how do children development of children in integration classes implementingcovered by the Good Behavior Game preventive program?

Key words: behaviuoral therapy, disability, integration classes, positive reinforcement, preventive program, addictions

Bibliopgraphy:

- Jagiełło-Wolsza A., (2019). Raport GOOD BEHAVIOR GAME 2019, Kraków.
- Kocoń-Rychter K., Okulicz-Kozaryn K., (2020) Good Behavior Game w realiach polskiej szkoły, Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Serwis informacyjny Uzależnienia, ISSN 2543-8816, nr. 4 (92)
- Kwaterna A., (2019). GOOD BEHAVIOR GAME. Alternatywna dla tradycyjnych metod zarządzania klasą, Fundacja Ukryte Skrzydła, Kraków
- Kwaterna, A. (2023). Kształtowanie kompetencji społeczno-emocjonalnych dzieci w młodszym wieku szkolnym z wykorzystaniem programu Good Behavior Game (Gra w Dobre ZachowaniA). Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce, 18(2(69), 31-41.
- Nolan, J.D., Filter, K.J., Houlihan, D., (2014). Preliminary report: An application of the Good Behavior Game in the developing nation of Belize. School Psychology International.
- Poduska, J., Kellam, S. G, Wang, W., Brown, C.H., lalongo, N., Toyinbo, P., (2008). Impact of the Good Behavior Game, a Universal Classroom–Ba-sed Behavior Intervention, on Young Adult Service Use for Problems with Emotions, Behavior, or Drugs or Alcohol. Drug Alcohol and Dependence.
- Medland, M. B., & Stachnik, T. J. (1972). United Kingdom, Good-Behavior Game: a replication and systematic analysis. Journal of Applied Behavior Analysis, 5(1), 45–51.
- Nolan, J.D., Filter, K.J., Houlihan, D., (2014). United Kingdom. Preliminary report: An application of the Good Behavior Game in the developing nation of Belize. School Psychology International, 35 (4): 421-42.
- Pelham, W. E., Jr., Fabiano, G. A., (2000). United Kingdom. Behavior modification. Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 9, 671–688.
- Pennington, B., & McComas, J. J. (2017). Effects of the good behavior game across classroom contexts. Journal of Applied Behavior Analysis, 50(1), 176–180.
- Phillips, D., Christie, F., (1986). United Kingdom. Behaviour management in a secondary school classroom: Playing the game. Maladjustment and Therapeutic Education, 4, 47–53.
- Poduska, J., Kellam, S. G, Wang, W., Brown, C.H., lalongo, N., Toyinbo, P., (2008). United Kingdom. Impact of the Good Behavior Game, a Universal Classroom–Based Behavior Intervention, on Young Adult Service Use for Problems with Emotions, Behavior, or Drugs or Alcohol. Drug Alcohol and Dependence, 95 (Suppl 1), 29-44.

Mgr Wiktoria Cieślikiewicz (I pedagogy)

Academic supervisor: dr hab. Natalia Demeshkant prof. UKEN (IP)

Postawy nauczycieli wobec edukacji dla zrównoważonego rozwoju

Postawy prezentowane przez nauczycieli mają istotne znaczenie dla efektywności działań podejmowanych przez uczniów na rzecz zrównoważonego rozwoju. Pozytywne postawy nauczycieli mogą wzmocnić zainteresowanie i chęć podejmowania inicjatyw prospołecznych i środowiskowych wśród uczniów. Planowane badania zmierzają do określenia czynników, które mogą warunkować postawy nauczycieli wobec problematyki zrównoważonego rozwoju, tj: kraj, poziom szkoły (podstawowa, ponadpodstawowa), poziom wykształcenia, płeć, staż pracy,

poziomy wiedzy dotyczącej wybranych aspektów zrównoważonego rozwoju; emocjonalne postrzeganie oraz behawioralne reakcje/aktywności wobec dostrzegania zasad zrównoważonego rozwoju w życiu codziennym, zawodowym, społecznym. Celem badań jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: (1) Które ze zmiennych niezależnych są istotnie związane z postawami wobec problematyki zrównoważonego rozwoju (2) Które ze zmiennych niezależnych są silnymi predyktorami postaw wobec zrównoważonego rozwoju?, (3) Jakie różnice w zakresie uwarunkowań postaw są związane ze środowiskowym, gospodarczym, społecznym, edukacyjnym i kulturowym kontekstem?, oraz (4) Jakie rekomendacje dla systemu edukacji w Polsce można sformułować w oparciu o wyniki badań empirycznych? Celem badań jest pomiar postaw wobec problematyki zrównoważonego rozwoju u nauczycieli z trzech odmiennych kulturowo krajach: Polski, Niemiec i Holandii. Założono, że (1) pewne cechy indywidualne nauczycieli (skromność wobec potrzeb materialnych, tolerancja, empatia) stanowią predyktor pozytywnych postaw wobec problematyki zrównoważonego rozwoju, oraz (2) wyniki badań dostarczą opisu modelowej sylwetki nauczyciela który przejawia pozytywne postawy wobec zrównoważonego rozwoju, co będzie mogło być wykorzystane dla praktycznego wdrożenia w programy kształcenia nauczycieli w Polsce. W badaniach wykorzystane zostanie podejście mixed method. Badania ilościowe online przy pomocy kwestionariuszy (Attitudes toward Sustainable Development scale, Biasutti & Frate, 2017) tłumaczonych na j. polski będą realizowane w pierwszej fazie metodą kuli śnieżnej. Przebadanych zostanie 900 osób (po 300 z każdego kraju, w równych proporcjach ze względu na płeć oraz typ szkoły). W drugiej fazie zostaną przeprowadzone wywiady indywidualne z badanymi, którzy wyrazili akceptację. Uzyskane dane zostaną poddane analizie statystycznej z wykorzystaniem statystyk opisowych, oraz analizy korelacyjnej. Badania pozwolą na weryfikację podstawowego założenia, iż uwzględnione w modelu zmienne niezależne w istotnym zakresie wyjaśniają zmienność postawy nauczycieli wobec problematyki zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: postawy, nauczyciele, edukacja dla zrównoważonego rozwoju

Teachers' attitudes towards education for sustainable development

The attitudes presented by teachers are important for the effectiveness of actions taken by students for sustainable development. Positive attitudes of teachers can strengthen students' interest and willingness to undertake pro-social and environmental initiatives. The planned research aims to determine the factors that may determine teachers' attitudes towards the issue of sustainable development, i.e.: country, school level (primary, secondary), level of education, gender, work experience, levels of knowledge regarding selected aspects of sustainable development; emotional perception and behavioral reactions/activities towards recognizing the principles of sustainable development in everyday, professional and social life. The aim of the research is to answer the following questions: (1) Which of the independent variables are significantly related to attitudes towards the issue of sustainable development, (2) Which of the independent variables are strong predictors of attitudes towards sustainable development?, (3) What are the differences in the determinants of attitudes? are related to the environmental, economic, social, educational and cultural context?, and (4) What recommendations for the education system in Poland can be formulated based on the results of empirical research? The aim of the research is to measure attitudes towards the issue of sustainable development among

teachers from three culturally different countries: Poland, Germany and the Netherlands. It was assumed that (1) certain individual characteristics of teachers (modesty towards material needs, tolerance, empathy) are predictors of positive attitudes towards the issue of sustainable development, and (2) the research results will provide a description of the model figure of a teacher who manifests positive attitudes towards sustainable development, which will be could be used for practical implementation in teacher education programs in Poland. The research will use a mixed method approach. Quantitative online research using questionnaires (Attitudes toward Sustainable Development scale, Biasutti & Frate, 2017) translated into Polish will be carried out in the first phase using the snowball method. 900 people will be examined (300 from each country, in equal proportions according to gender and type of school). In the second phase, individual interviews will be conducted with respondents who expressed acceptance. The obtained data will be subjected to statistical analysis using descriptive statistics and correlation analysis. The research will allow for verification of the basic assumption that the independent variables included in the model explain to a significant extent the variability of teachers' attitudes towards the issue of sustainable development.

Key words: attitudes, teachers, education for sustainable development

Bibliopgraphy:

- Andersson, K. (2017). Starting the pluralistic tradition of teaching? Effects of education for sustainable development (ESD) on pre-service teachers' views on teaching about sustainable development. *Environmental Education Research*, 23(3), 436-449.
- Bałachowicz, J. (2017). Idea zrównoważonego rozwoju w edukacji dziecka. *Prima Educatione*, (1).
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation.
- Blaikie, N. W. H. (1993). Education and environmentalism: ecological world views and environmentally responsible behaviour. *Australian Journal of Environmental Education*, 9, 1–20.
- Bogner, F. X., & Wiseman, M. (1997). Environmental perception of rural and urban pupils. *Journal of Environmental Psychology*, 17, 111–122.
- Bonnett, M. (1999) 'Education for sustainable development: a coherent philosophy for environmental education?'. *Cambridge Journal of Education*, 29: 313–24.
- Rajewski, D. W. (1990). *Attitudes*. Sinauer Associates.
- Rogalska- Marasińska, A. (2017) *Edukacja międzykulturowa na rzecz zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Wojciszke, B.(2000). Postawy i ich zmiana. *Psychologia* 3, 79-105
- Zimbardo, P.G& Leipe, M.R (1991) *The psychology of attitude change and social influence*. Mcgraw-Hill Book Company.

Mgr Krystyna Koszyk (II pedagog)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Katarzyna Plutecka (IPS UKEN)

Wybrane uwarunkowania edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem

W Polsce z roku na rok zwiększa się liczba dzieci, które potrzebują wsparcia w procesie nauczania oraz specjalnej organizacji nauki. Uczniowie ci najczęściej posiadają opinię lub orzeczenie wydane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną. Jest to związane ze zwiększoną świadomością nauczycieli i rodziców, który dużo częściej niż kiedyś zwracają się po pomoc. Aby każdy uczeń mógł korzystać z wysokiej jakości systemu edukacyjnego, a w konsekwencji był lepiej

przygotowany do życia w dorosłości Ministerstwo Edukacji i Nauki ciągle podejmuje kompleksowe działania, których celem jest poprawa efektywności edukacji włączającej. Zaproponowany projekt badawczy dotyczy wybranych uwarunkowań edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem w szkołach ogólnodostępnych na terenie województwa małopolskiego. Podjęcie niniejszej tematyki badawczej wynika z przekonania, że aktualne przepisy dotyczące kształcenia dzieci z niepełnosprawnościami mimo tego, że ciągle są udoskonalane i zmieniane, to są w praktyce trudne do zrealizowania, a w szczególności jeśli chodzi o dzieci z uszkodzonym słuchem. Podjęte w projekcie badania mają przyczynić się do bardziej świadomego postrzegania problemu jakim jest edukacja włączająca (inkluzja), a dokładnie realizowanie obowiązku szkolnego przez dzieci z uszkodzonym słuchem. W procesie kształcenia kluczowym elementem jest nauczyciel i jego kompetencje zawodowe. W głównej mierze to od tego czynnika zależy czy nauczanie będzie przebiegać efektywnie. Praca badawcza ma odpowiedzieć na pytania: 1. Czy i w jakim stopniu wybrane uwarunkowania determinują efektywność edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem?. 2. Jaki jest obraz edukacji włączającej w percepcji uczniów z uszkodzonym słuchem ?. Pytania szczegółowe do których postawiono hipotezy będą dotyczyły kompetencji zawodowych, poziomu resilience, warunków kształcenia oraz relacji społecznych między uczniami słyszącymi a uczniami z uszkodzeniem słuchu. Hipotezy, które zostały zaproponowane znajdują uzasadnienie w badaniach autorstwa m.in.: G. Dryżałowskiej (2016), I. Chrzanowskiej i G. Szumski (2020), Z. Gajdzicy (2021). Celem diagnostycznym jest poznanie wybranych uwarunkowań determinujących efektywność edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem. Celem teoretycznym jest zebranie jak największej ilości materiału badawczego, aby opracować ogólne założenia modelu edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem w Polsce. Natomiast celem praktycznym jest sformułowanie wskazówek pedagogicznych dla nauczycieli, specjalistów i studentów pedagogiki, które będą dotyczyć znaczenia edukacji włączającej dla wspomagania funkcjonowania uczniów z uszkodzonym słuchem. W projekcie badawczym zostaną połączone dwie strategie badawcze: ilościowa oraz jakościowa z zastosowaniem triangulacji badań. Pozwoli ona na wyeliminowanie niedokładności pomiaru. Połączenie dwóch strategii badawczych spowoduje zróżnicowanie narzędzi, które będą wykorzystane w rozprawie doktorskiej. W dysertacji został przyjęty podział metod według Krzysztofa Rubachy. W projekcie badawczym zostaną zastosowane dwie metody: wywiad oraz ankieta. Rozwój edukacji i zmieniająca się rzeczywistość wpływa na metody nauczania w szkolnictwie i w związku z tym, przeprowadzenie aktualnych badań z zakresu wybranych uwarunkowań edukacji włączającej uczniów z uszkodzonym słuchem na terenie Małopolski byłoby znacznym wkładem w rozwój takiej dyscypliny, jak pedagogika.

Słowa kluczowe: edukacja włączająca, uczeń z uszkodzonym słuchem, komunikacja, kompetencje nauczycieli, Głusi, język migowy

Selected determinants of inclusive education of students with hearing impairment

In Poland, the number of children who need support and special organization of learning is increasing year by year. Most often, these students have an opinion or a certificate issued by a psychological and pedagogical counseling center. This is related to the increased awareness of teachers and parents, who ask for help much more often than before. In order for every student to be able to benefit from a high-quality educational system and, consequently, be better

prepared for life in adulthood, the Ministry of Education and Science is constantly undertaking comprehensive actions aimed at improving the effectiveness of inclusive education. The proposed research project concerns selected conditions of inclusive education of hearing-impaired students in mainstream schools in the Małopolska Voivodeship. Taking up this research topic stems from the belief that the current regulations regarding the education of children with disabilities are difficult to implement in practice - despite the fact that they are constantly being improved and changed- in particular when it comes to children with hearing impairment. The research undertaken in the project is intended to contribute to a more conscious perception of the problem of inclusive education, and more specifically, the implementation of the school obligation for hearing-impaired children. The key element in the education process is the teacher and his professional competences. To a large extent, it depends on this factor whether teaching will be effective. The research work is to answer the following questions: 1. Whether and to what extent selected conditions determine the effectiveness of inclusive education of hearing-impaired students? 2. What is the image of inclusive education in the perception of hearing-impaired students? Detailed questions, to which hypotheses were formulated, will concern professional competences, the level of resilience, education conditions and social relations between hearing students and students with hearing impairment. The hypotheses that have been proposed are justified in studies by, among others: G. Dryżowska (2016), I. Chrzanowska and G. Szumski (2020), Z. Gajdzica (2021). The diagnostic goal is to identify selected conditions determining the effectiveness of inclusive education of hearing-impaired students. The theoretical goal is to collect as much research material as possible in order to develop the general assumptions of the model of inclusive education of students with hearing impairment in Poland. The practical goal, however, is to formulate pedagogical guidelines for teachers, specialists and students of pedagogy, which will concern the importance of inclusive education to support the functioning of students with hearing impairment. Two research strategies will be combined in the research project: quantitative and qualitative ones with the use of research triangulation. It will eliminate measurement inaccuracies. The combination of two research strategies will diversify the tools that will be used in the doctoral dissertation. The dissertation adopts the division of methods according to Krzysztof Rubacha. Two methods will be used in the research project: an interview and a survey. The development of education and the changing reality affect teaching methods in education, and therefore, conducting current research in the field of selected conditions of inclusive education of hearing-impaired students in Małopolska would be a significant contribution to the development of such a discipline as pedagogy.

Key words: inclusive education, hearing-impaired student, communication, teachers' competences, Deaf people, sign language

Bibliography:

- Chrzanowska, I. Szumski G. (2020). Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole. Warszawa: FRSE.
- Plutecka, K. (2006). Kompetencje zawodowe surdopedagoga z wadą słuchu. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Pomirska, Z. (2021). Podejście inkluzyjne w nauczaniu uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych – szansa na zmianę polskiej szkoły. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio N - Educatio Nova*, 43–57. <https://doi.org/10.17951/en.2021.6.43-57>
- Rubacha, K. (2008). Metodologia badań nad edukacją. Warszawa: WSiP.

Mgr Milana Ospanova (II pedagogy)

Academic supervisor: dr hab. prof. URK Joanna Łukasik (Uniwersytet Rolniczy w Krakowie)

Auxiliary supervisor: ks. dr Mariusz Gajewski (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II)

Kompetencje nauczyciela do pracy z uczniem przejawiający zachowania destruktcyjne (na przykładzie Polski i Kazachstanu)

System edukacji odgrywa kluczową rolę w rozwoju jednostek i społeczeństw, dostarczając wiedzę i umiejętności oraz wspierając rozwój uczniów na różnych płaszczyznach, w tym emocjonalnej i społecznej. Niestety, nie wszyscy uczniowie doświadczają pozytywnych aspektów edukacji. Wiele negatywnych przeżyć uczniów wynika z ich środowiska życiowego i pozaszkolnego. Te negatywne doświadczenia mogą być dodatkowo potęgowane przez środowisko szkolne, zwłaszcza gdy brakuje profesjonalnych działań ze strony nauczycieli, specjalistów i wychowawców. Nieprawidłowa diagnoza lub jej brak, jak również brak odpowiednich działań profilaktycznych, terapeutycznych i edukacyjnych, prowadzą do zastosowania metod pracy nieodpowiadających potrzebom uczniów. Brak profesjonalizmu w działaniach szkoły skutkuje eskalacją zachowań destruktcyjnych, takich jak przemoc wobec nauczycieli i uczniów, agresywność, negatywizm, otwarty opór, wagarowanie oraz podejmowanie ryzykownych działań, które przenoszone są do klasy szkolnej. Te zachowania zakłócają proces edukacyjny zarówno uczniów z trudnościami, jak i pozostałych członków klasy. Kompetencje nauczyciela odgrywają kluczową rolę w radzeniu sobie z uczniami przejawiającymi zachowania destruktcyjne. Zrozumienie tych kompetencji, zwłaszcza w kontekście różnych kultur i systemów edukacyjnych - realizowanym projekcie badawczym dotyczy to Polski i Kazachstanu - jest istotne dla skutecznego wsparcia uczniów i tworzenia pozytywnego środowiska edukacyjnego. Wybór wskazanych powyżej, dwóch krajów jest uzasadniony różnicami w systemach edukacyjnych, kulturze szkolnej i podejściach do rozwiązywania problemów w odniesieniu do uczniów przejawiających zachowania destruktcyjne. Celem badań jest diagnoza kompetencji pedagogicznych nauczycieli w zakresie pracy z uczniem przejawiającym zachowania destruktcyjne, a także opracowanie modułu kształcenia dla wzmocnienia kompetencji pedagogicznych w procesie kształcenia kandydatów do zawodu. Główny problem badawczy przyjął postać pytania: Jakie są kompetencje nauczycieli z Polski i z Kazachstanu do pracy z uczniem przejawiającym zachowania destruktcyjne? Projekt zakłada przeprowadzenie badań w paradygmacie badań ilościowych. Metody badań: sondaż mający na celu zebrania: ogólnych kompetencji nauczyciela, czynników destruktcyjnego zachowania uczniów oraz analiza dokumentów. Techniki badań: ankieta – diagnoza wiedzy nauczycieli (WN) nt. zachowań destruktcyjnych i ryzykownych uczniów (narzędzie kwestionariusz ankiety WN; Kwestionariusz „Kompetencje Pedagogiczne Nauczycieli na Starcie” KPNS – diagnoza wszystkich kompetencji pedagogicznych); Test – diagnoza działań diagnostycznych, terapeutycznych i interwencyjnych (narzędzie kwestionariusz z 3-stopniową skalą Likerta - DTI). Wszystkie kwestionariusze zostaną przetłumaczone i dostosowane do warunków edukacyjnych i społeczno-kulturowych nauczycieli reprezentujących Polskę i Kazachstan. Ze względu na specyfikę nauczycieli pracujących w Kazachstanie tłumaczenie i adaptacja kulturowa będzie przygotowana w dwóch językach: oficjalnym (kazachski) oraz urzędowym (rosyjski). Po procedurze tłumaczenia i adaptacji narzędzi, zostaną przeprowadzone badania pilotażowe, a następnie właściwe. Osoby biorące udział w badaniach zostaną dobrane zgodnie z wytycznymi obowiązującymi przy doborze dogodnym próby badawczej. W badaniach weźmie udział 600 nauczycieli (300 z Polski, 300 z

Kazachstanu, w podziale: do 10 lat pracy w zawodzie po 100 z każdego kraju, 11-20 lat pracy w zawodzie – po 100 osób z każdego kraju, 21- i więcej – po 100 osób z każdego kraju). Uwzględniono również i typ szkoły w której pracują badane nauczyciele: szkoły podstawowe w Polsce (klasy 6-8) zaś w Kazachstanie gimnazja (klasy 6-8). (zachowania destrukcyjne i ryzykowne zaczynają narastać wraz z procesami rozwojowymi uczniów, zaś ich ekspansja widoczna jest od 12 roku życia). Przewidywane rezultaty badawcze mogą przyczynić się do rozwinięcia skutecznych praktyk w obydwu krajach w zakresie nauczania, wychowania i wsparcia uczniów przejawiających zachowania destrukcyjne. Zidentyfikowanie mocnych stron i obszarów do doskonalenia w obu systemach edukacyjnych pozwoli na wymianę dobrych praktyk i dostosowanie metod pracy nauczycieli do potrzeb uczniów. Porównanie działań nauczycieli z Polski i Kazachstanu (traktowane jako swoiste, socjopedagogiczne studium przypadku) dostarczy wartościowych wskazówek dla praktyków edukacyjnych, decydentów i badaczy. Nawiązując do walorów naukowych i praktycznych realizowanego projektu, warto podkreślić, że wnioski z jego realizacji mogą mieć szeroki zakres zastosowań. Efektem pracy badawczej będzie (po analizie i interpretacji wyników badań) opracowanie modułu kształcenia w zakresie pracy z uczniem przejawiającym zachowania destrukcyjne (wdrożenie do procesu kształcenia w Polsce i w Kazachstanie). Mogą służyć jako podstawa do opracowania programów szkoleniowych dla nauczycieli, skierowanych na rozwijanie kompetencji w obszarze pracy z uczniami przejawiającymi zachowania destrukcyjne. Ponadto, wyniki badań mogą przyczynić się do zauważenia problemów uczniów, lepszej i skuteczniejszej ich diagnozy, a przede wszystkim do udzielania profesjonalnego wsparcia uczniom w szkole.

Słowa kluczowe: edukacja, destrukcyjne zachowanie, szkoła, dzieci, uczniowie, nauczyciel

Teacher competences for working with students displaying disruptive behavior: Cases on Poland and Kazakhstan

Contemporary education has a significant impact on the development of individuals and societies by imparting knowledge, skills, and supporting students' development on various levels, including emotional and social aspects. Unfortunately, not all students have positive educational experiences. Many negative experiences stem from factors related to their living environment and functioning outside of school. Moreover, these experiences can be reinforced negatively by the school environment, particularly in cases where teachers, specialists, and educators fail to take professional actions (such as proper diagnosis or lack thereof, and the absence of proactive, therapeutic, and educational interventions) or employ inadequate teaching methods that do not meet students' needs (resulting from a lack of or incorrect diagnosis). The lack of professional actions by schools ultimately leads to the escalation of destructive behaviors (such as violence towards teachers and students, aggression, negativity, open defiance, truancy, engaging in risky behaviors, and spreading them within the classroom), disrupting the educational process for both students exhibiting difficulties and other classmates. Teacher competencies play a crucial role in addressing students displaying destructive behavior. Understanding these competencies, especially in the context of different cultures and educational systems, is essential for effectively supporting students and creating a positive educational environment. The choice of the two countries, Poland and Kazakhstan, in the research project is justified by the differences in their educational systems, school culture, and approaches to addressing students with destructive

behavior. The aim of the research is to diagnose the pedagogical competencies of teachers in working with students displaying destructive behavior and to develop a training module to strengthen pedagogical competencies in the education process for prospective teachers. The main research problem is based on following question: what are the competencies of teachers from Poland and Kazakhstan to work with a student displaying destructive behavior? The project assumes conducting research within the quantitative research paradigm. Research methods include surveys aimed at collecting information on general teacher competencies and factors related to students' destructive behavior. Research techniques involve questionnaires to assess teachers' knowledge regarding destructive and risky behaviors among students (using the "Teacher Competence at the Start" questionnaire for diagnosing all pedagogical competencies) and a test to evaluate diagnostic, therapeutic, and intervention actions (using a questionnaire with a 3-point Likert scale - DTI). All questionnaires will be translated and adapted to the educational and socio-cultural conditions of teachers representing Poland and Kazakhstan using the Guillemin method and process (1993). Due to the specificity of teachers working in Kazakhstan, translation and cultural adaptation will be prepared in two languages: the official language (Kazakh) and the official language (Russian). After the translation and adaptation procedures, pilot studies will be conducted, followed by the main research. Participants in the research will be selected according to the guidelines applicable to convenient sample selection. The study will involve 600 teachers (300 from Poland and 300 from Kazakhstan), divided as follows: up to 10 years of teaching experience - 100 teachers from each country, 11-20 years of teaching experience - 100 teachers from each country, and 21 or more years of teaching experience - 100 teachers from each country. The type of school where the participating teachers work will also be taken into account: primary schools in Poland (grades 6-8) and secondary schools in Kazakhstan (grades 6-8) since destructive and risky behaviors tend to increase with students' developmental processes, becoming more prominent from the age of 12. The anticipated research outcomes can contribute to the development of effective practices in teaching, upbringing, and supporting students displaying destructive behavior in both countries. Identifying strengths and areas for improvement in both educational systems will enable the exchange of good practices and the adaptation of teaching methods to students' needs. Comparing the actions of teachers from Poland and Kazakhstan (considered as a socio-pedagogical case study) will provide valuable guidance for educational practitioners, decision-makers, and researchers. Referring to the scientific and practical merits of the project, it is worth emphasizing that the conclusions drawn from its implementation can have a wide range of applications. As a result of the research work (after analyzing and interpreting the research results), a training module will be developed concerning working with students displaying destructive behavior. This module will be implemented in the education process in both Poland and Kazakhstan. It can serve as a basis for developing training programs for teachers aimed at developing competencies in the area of addressing students displaying destructive behavior. Furthermore, the research findings can contribute to identifying students' problems, improving and more effectively diagnosing these issues, and, above all, providing professional support to students in school.

Key words: education, destructive behavior, school, children, students, teacher

Bibliography:

Akazhanova A. (2019) Deviantologia. Textbook.

Bell, L., & Stevenson, H. (2006). What is education policy? Leadership for Learning Series: Education Policy. Process, Themes and Impact. (192), 23-40

Ell, F., Simpson, A., Mayer, D., Davies, L. M., Clinton, J., & Dawson, G. (2019). Conceptualising the impact of initial teacher education. Australian Educational Researcher, 46(1), 177-200.
<https://doi.org/0-415-37771-4>

Kluz, J. (2017). The Dynamics of Social Norms. Journal of Social Psychology, 147(3), 217-238.

Smith, J., & Jones, A. (2018). Modern Advances in Psychological Assessments. Journal of Clinical Psychology, 74(3), 285-299

Mgr Monika Sobczak (I psychology)

Academic supervisor: dr hab. prof. ucz. Ewa Gurba (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II)

Podmiotowe i środowiskowe uwarunkowania przemocowych zachowań adolescentów w Internecie

Przemoc adolescentów w Internecie stanowi zjawisko, które wraz z postępującym przenoszeniem się ich funkcjonowania społecznego do przestrzeni wirtualnej, dotyka coraz większej grupy młodych ludzi (Chan, Cheung i Lee, 2021; Lange i in., 2023; Zhu i in., 2021). Adolescenci są zarówno ofiarami, jak i sprawcami różnych form zachowań, które mogą być sklasyfikowane jako agresywne. Jak wynika z raportu Państwowego Instytutu Badawczego NASK „Nastolatki 3.0” z 2023 roku, blisko 18% adolescentów nie jest w stanie określić, czy doświadczyło przemocy internetowej, zaś 25% nie potrafi stwierdzić, czy sytuacje dotyczące innych osób, które obserwują w Internecie, są formą przemocy, czy też nie. Takie statystyki mogą wskazywać na to, że granica pomiędzy przemocą (hejtem) a tym, co dopuszczalne, ale nieprzyjemne (krytyka) nie jest dla nich do końca jasna. Ponad dwie trzecie adolescentów biorących udział w tym badaniu twierdzi jednakże, że mowa nienawiści jest problemem w Internecie. Literatura dostarcza bogatej wiedzy wskazującej na powszechność problemu oraz jego negatywne konsekwencje dla zdrowia psychicznego nastolatków w Polsce (Pyżalski, 2012; Wójcik, 2017), jednakże dotychczas nie został sformułowany model, który w sposób kompleksowy wyjaśniałby przyczyny angażowania się w takie zachowania. Poczucie anonimowości wskazywane często jako przyczyna agresji w sieci (Nowakowska-Kutra, 2010) wydaje się tracić na znaczeniu w obliczu zarówno rosnącej świadomości, że anonimowość ta jest pozorna (Lange i Osiecki, 2014), jak i powszechnego posługiwania się obecnie w świecie wirtualnym własnym nazwiskiem i wizerunkiem. Zidentyfikowanie wpływu różnych zmiennych, a więc zarówno czynników podmiotowych, jak i środowiskowych, które warunkują angażowanie się w zachowania przemocowe w sieci, może mieć bezpośrednie zastosowanie w tworzeniu programów profilaktycznych i interwencyjnych. Podjęcie tego tematu jest więc uzasadnione nie tylko ze względu na jego aktualność i znaczenie społeczne, ale także z uwagi na możliwość wniesienia nowego wkładu w badania nad przemocą internetową oraz rozwój skutecznych interwencji profilaktycznych. Celem rozprawy doktorskiej jest opracowanie modelu opisującego wpływ wybranych podmiotowych i środowiskowych uwarunkowań na angażowanie się w zachowania przemocowe w Internecie przez adolescentów, a także ujmującego wzajemne zależności tych czynników. Ważnym elementem prac nad rozprawą jest również opracowanie autorskiego narzędzia, które będzie pozwalało określić, w

jakim stopniu badana młodzież jest w stanie różnicować hejt i krytykę. W ramach badań kontrolowany będzie szereg zmiennych, których wpływ na zachowania przemocowe znajduje uzasadnienie w literaturze. W ramach uwarunkowań podmiotowych uwzględnione czynniki to: płeć, cechy temperamentu, samoocena, poziom rozwoju moralnego, przyjmowana hierarchia wartości, zdolność do metalizowania, umiejętność różnicowania między krytyką a hejtem, doświadczenie ekspozycji na treści przemocowe i poczucie skrzywdzenia. Wśród uwarunkowań środowiskowych uwzględnione będą takie czynniki, jak: struktura rodziny, status socjoekonomiczny, style rodzicielskie oraz jakość relacji z rówieśnikami.

Słowa kluczowe: hejt internetowy, czynniki osobowościowe, czynniki środowiskowe, adolescencja

Personal and Environmental Factors Associated with Adolescent Online Violence

Adolescent online violence is a phenomenon that, with an increasing shift of social functioning to the virtual space, affects a growing number of young people (Chan, Cheung, & Lee, 2021; Lange et al., 2023; Zhu et al., 2021). Adolescents are both victims and perpetrators of various behaviors that can be classified as aggressive. According to the 2023 report by the Polish National Research Institute NASK "Nastolatki 3.0," nearly 18% of adolescents are unable to determine whether they have experienced online violence, while 25% cannot ascertain whether situations involving others they observe online constitute violence. These statistics may suggest that the difference between violence (hate) and what is acceptable but unpleasant (criticism) is not entirely clear to them. However, more than two-thirds of the adolescents participating in this study assert that hate speech is a problem on the Internet. The literature provides extensive knowledge indicating the prevalence of the problem and its negative consequences for the mental health of teenagers in Poland (Pyżalski, 2012; Wójcik, 2017). However, a comprehensive model that explains the causes of engaging in such behaviors has not yet been formulated. The sense of anonymity, often listed as a cause of online aggression (Nowakowska-Kutra, 2010), seems to be losing significance in light of both the growing awareness that this anonymity is illusory (Lange & Osiecki, 2014) and the widespread use of real names and showcasing faces in the virtual world. Identifying the influence of various variables, including both personal and environmental factors that condition engagement in violent behaviors online, can have direct applications in the development of preventive and intervention programs. Therefore, addressing this topic is justified not only because of its current relevance and social significance, but also due to the potential contribution to research on online violence and the development of effective preventive interventions. The aim of this doctoral dissertation is to develop a model describing the influence of selected personal and environmental factors on adolescents' engagement in violent behaviors online, as well as to capture the interactions of these factors. An important element of the dissertation is to construct a questionnaire that will allow determining the extent to which adolescents can differentiate between hate and criticism. A range of variables whose influence on violent behaviors is discussed in the literature will be controlled in the study. The personal factors considered include: gender, temperamental traits, self-esteem, level of moral development, hierarchy of values, mentalization, ability to differentiate between criticism and hate, previous exposure to violent content, and sense of being wronged. Environmental factors will include family structure, socioeconomic status, parenting styles, and the quality of peer relationships.

Key words: online hate speech, personal factors, environmental factors, adolescence

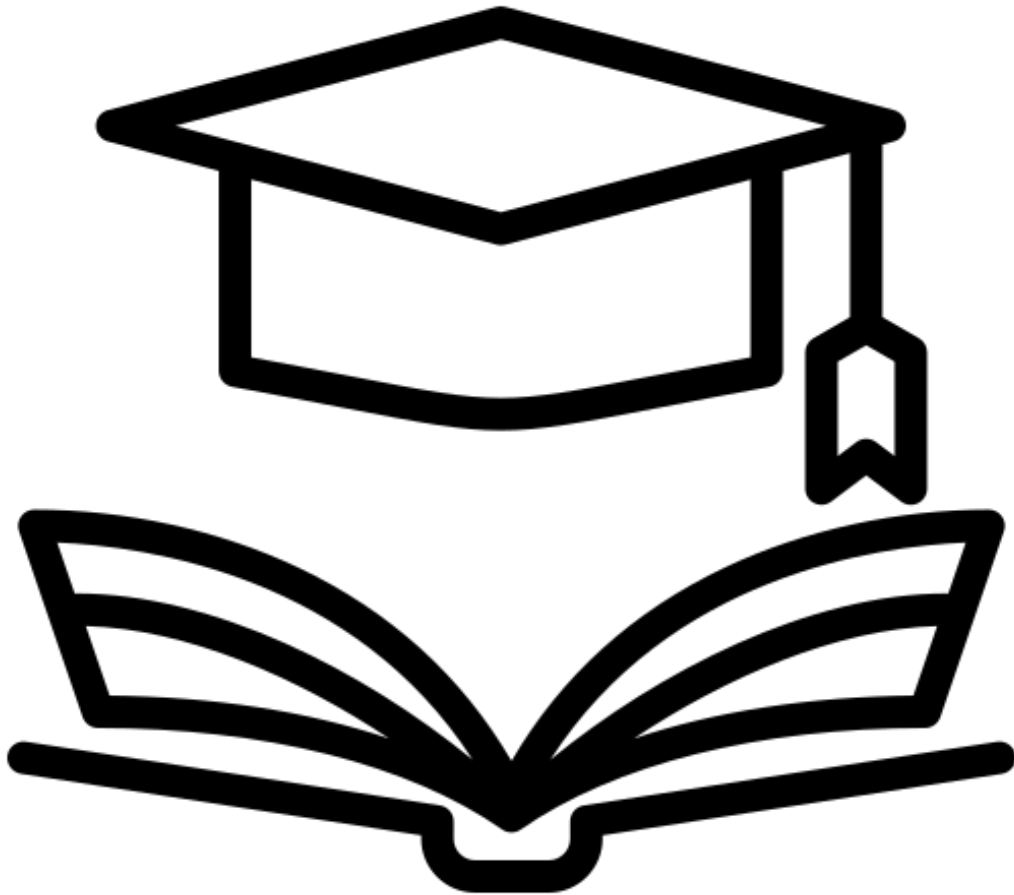
Bibliography:

- Chan, T.K., Cheung, C.M. i Lee, Z.W. (2021). Cyberbullying on social networking sites: A literature review and future research directions. *Information Manager*, 58.
- Lange, R., Wrońska, A., Ładna, A., Kamiński, K., Błazej, M., Jankiewicz, A. i Rosłaniec, K. (2023). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy.
- Nowakowska-Kutra, A. (2010). Cyberprzemoc – przyczyny i konsekwencje użytkowania przez młodzież masowych form komunikowania się. W: T. Sołtysiak, A. Nowakowska (red.) *Młode pokolenie: ofiary czy sprawcy przemocy?* Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Pyżalski, J. (2014). Elektroniczna agresja rówieśnicza – ustalenia empiryczne ostatniej dekady. W: J. Jarczyńska (red.), *Uzależnienia behawioralne i zachowania problemowe młodzieży*. Wydawnictwo UKW.
- Wójcik, S. (2017). Zagrożenia dzieci i młodzieży w internecie. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1), 270-287.
- Zhu, C., Huang, S., Evans, R. i Zhang, W. (2021). Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of the Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures. *Frontiers in Public Health*, 9, 634909.
-

VI

Nauki prawne

Legal Sciences

Unijne prawo pomocy państwa wobec międzynarodowych kryzysów

XXI wiek to czas, w którym obserwujemy jednocześnie wzmocnienie się integracji europejskiej, jak i przejawy jej dezintegracji. Jest to jednak również okres, w którym przyszło nam się mierzyć z międzynarodowymi kryzysami – m.in. z kryzysem finansowym w latach 2007-2009, pandemią COVID-19 czy agresją Rosji wobec Ukrainy. W odpowiedzi na wyzwania spowodowane powyższymi wydarzeniami, Unia Europejska zdecydowała się każdorazowo na wdrożenie pewnych szczególnych regulacji z zakresu pomocy państwa – tymczasowych kryzysowych ram prawnych. Głównym celem projektu badawczego jest ustalenie roli powyższych regulacji w Unii Europejskiej w przypadku wystąpienia międzynarodowych kryzysów. W ramach prowadzonych badań zostanie również podjęta próba określenia, czy krótkoterminowe cele realizowane w ramach pomocy państwa w sytuacjach kryzysowych nie zagrażają spójnej i długoterminowej polityce konkurencji Unii Europejskiej, która stanowi podstawę osiągnięcia jej celu, jakim jest rynek wewnętrzny, o którym mowa w art. 3 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, a także czy regulacje te zapewniają dostateczne przestrzeganie zasad konkurencji na wewnętrznym rynku Unii Europejskiej, a ich wprowadzenie jest zgodne z celami i wartościami Unii Europejskiej. Wnioski w powyższym zakresie zostaną wyciągnięte głównie na podstawie badania właściwych aktów, ale również istniejącej literatury naukowej, orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz praktyki decyzyjnej Komisji Europejskiej. Projekt będzie opierał się na analizie aktów wydawanych głównie przez instytucje unijne, a uzasadnione jest to kluczową rolą działań podejmowanych przez nie w zakresie prawa konkurencji, w tym pomocy państwa. W dyskusjach o zasadności wprowadzania takich szczególnych regulacji w zakresie pomocy państwa w przypadku występowania kryzysów z jednej strony podkreśla się konieczność zapewnienia większej elastyczności prawa pomocy państwa i możliwości jej dostosowywania do zmieniających się warunków zarówno społecznych, jak i gospodarczych, a z drugiej zwraca się uwagę na fakt, że wprowadzanie dodatkowych regulacji w powyższym zakresie może prowadzić do zbyt dużego zakłócenia konkurencji i nieefektywnego wykorzystania środków publicznych. Autorzy badań w zakresie pomocy państwa skupiają się jednak zasadniczo na analizie regulacji indywidualnie w kontekście poszczególnych kryzysów, do tej pory badając jedynie te dotyczące kryzysu finansowego z lat 2007-2009 i pandemii COVID-19. Obecnie nie jest dostępne opracowanie, w którym w kompleksowy sposób przeanalizowano unijne regulacje pomocy państwa w kontekście występujących w ostatnim piętnastoleciu kryzysów. Dzięki przeprowadzonej w ramach realizacji projektu pogłębionej analizie i interpretacji regulacji w zakresie pomocy państwa obowiązujących w czasie kryzysów, takich jak kryzys finansowy, pandemia COVID-19 czy agresja Rosji wobec Ukrainy, możliwe będzie uaktualnienie i dopełnienie dotychczasowych badań w niniejszym zakresie. Kompleksowe badanie odpowiednich regulacji pozwoli również na wykrycie potencjalnych luk lub nieścisłości w dotychczas stosowanych tymczasowych regulacjach kryzysowych w zakresie unijnej pomocy państwa. Na tej podstawie możliwe będzie sformułowanie postulatów *de lege ferenda*, które będą mogły w przyszłości posłużyć decydentom unijnym w kształtowaniu prawa pomocy państwa. Do niniejszych badań zostaną wykorzystane następujące metody badawcze: metoda dogmatyczno-prawna, a w jej ramach językowo-logiczna i aksjologiczna wykładnia prawa oraz metoda historyczno-prawna i prawno-

porównawcza. Projekt ma zatem zasadniczo dwojaki charakter i z jednej strony zmierza do sformułowania teoretycznych odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a z drugiej będzie mógł prowadzić do przedstawienia praktycznych rozwiązań w zakresie kształtowania unijnego prawa pomocy państwa.

Słowa kluczowe: pomoc państwa, prawo konkurencji, prawo unijne, tymczasowe kryzysowe ramy prawne, Unia Europejska, pandemia COVID-19, agresja Rosji wobec Ukrainy, kryzys finansowy

EU state aid law in times of international crises

The 21st century is a time in which we are seeing both the strengthening of European integration and the manifestations of its disintegration. However, it is also a period in which we have faced international crises - including the financial crisis of 2007-2009, the COVID-19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine. In response to the challenges caused by the aforementioned events, the European Union decided each time to implement some specific regulations in the field of state aid - the temporary crisis frameworks. The main objective of the research project is to determine the role of the above regulations in the European Union in the event of international crises. The research will also attempt to determine whether the short-term objectives pursued in the frameworks in crisis situations do not jeopardize the European Union's coherent and long-term competition policy, which is the basis for achieving its goal of an internal market, as stated in Article 3(3) of the Treaty on European Union, and whether these regulations ensure sufficient compliance with the principles of competition in the European Union's internal market, and whether their introduction is consistent with the goals and values of the European Union. Conclusions in the above regard will be drawn mainly on the basis of a study of the relevant acts, but also of the existing academic literature, the case law of the Court of Justice of the European Union and the decision-making practice of the European Commission. The project will be based on the analysis of acts issued mainly by EU institutions, and this is justified by the key role of their activities in the field of competition law, including state aid. In discussions about the legitimacy of introducing such special regulations on state aid in the occurrence of crises, on the one hand, emphasizes the need to ensure greater flexibility of state aid law and the possibility of its adaptation to changing conditions, both social and economic, on the other hand, it is pointed out that the introduction of additional regulations in the above area can lead to too much distortion of competition and inefficient use of public funds. However, the authors of state aid studies have generally focused on analyzing regulations individually in the context of particular crises, so far examining only those related to the 2007-2009 financial crisis and the COVID-19 pandemic. Currently, there is no study available that comprehensively analyzes EU state aid regulations in the context of the crises that have occurred in the last fifteen years. Thanks to the in-depth analysis and interpretation of state aid regulations in effect during crises such as the financial crisis, the COVID-19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine, carried out as part of the project, it will be possible to update and complete the existing research in this area. A comprehensive study of the relevant regulations will also make it possible to detect potential gaps or inaccuracies in the temporary crisis rules for EU state aid applied to date. On this basis, it will be possible to formulate *de lege ferenda* postulates that can serve EU policymakers in shaping state aid law in the future. The following research methods will be used for this study: the dogmatic-legal method, and within its framework, the linguistic-logical and axiological

interpretation of the law, as well as the historical-legal and legal-comparative method. Thus, the project is essentially twofold in nature and, on the one hand, aims to formulate theoretical answers to the research questions posed and, on the other hand, will be able to lead to the presentation of practical solutions for the formation of EU state aid law.

Key words: state aid, competition law, European Union law, temporary crisis frameworks, European Union, COVID-19 pandemic, Russian aggression against Ukraine, financial crisis

Bibliography:

Communication from the Commission – Temporary Crisis Framework for State Aid measures to support the economy following the aggression against Ukraine by Russia (2022/C 426/01).

Communication from the Commission - Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak (2020/C 91 I/01).

Communication from the Commission - Temporary Union framework for State aid measures to support access to finance in the current financial and economic crisis (2011/C 6/05).

Cseres K., Reyna A., EU State Aid Law and Consumer Protection: An Unsettled Relationship in Times of Crisis, *Journal of European Competition Law & Practice*, Volume 12, Issue 8, October 2021, pp. 617–629, <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpab037>, Accessed 10 January 2024.

D'Sa R., "Instant" State Aid Law in a Financial Crisis – A U-Turn?, *European State Aid Law Quarterly*, vol. 8, no. 2, 2009, pp. 139–44, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/26683025>, Accessed 10 January 2024.

Heimler A., Frédéric J., The Limitations of European Union Control of State Aid, *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 28, no. 2, 2012, pp. 347–67, JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/43741300>, Accessed 10 January 2024.

Lopez J. J. P., EU competition law, Volume IV- state aid, *European Law Review*, 2017, vol. 42 no. 6, pp. 921–923, <https://search.informit.org/doi/10.3316/agispt.20230227083893>, Accessed 10 January 2024.

Luja R., State Aid and the Financial Crisis: Overview of the Crisis Framework, *European State Aid Law Quarterly*, vol. 8, no. 2, 2009, pp. 145–60, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/26683026>, Accessed 10 January 2024.

Maczkovics C., How Flexible Should State Aid Control Be in Times of Crisis?, *European State Aid Law Quarterly*, vol. 19, no. 3, 2020, pp. 271–83, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/48685809>, Accessed 10 January 2024.

Riedel P. et al., Learnings from the Commission's Initial State Aid Response to the COVID-19 Outbreak, *European State Aid Law Quarterly*, vol. 19, no. 2, 2020, pp. 115–26, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/48685977>, Accessed 10 January 2024.

Mgr Natan Fischer (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Grzegorz Krawiec (IPEiA UKEN)

Ograniczenia stosowania przepisów RODO w działalności twórczej, jako próba znalezienia równowagi między przetwarzaniem danych osobowych a prawem do wolności wypowiedzi i informacji

Celem dysertacji jest próba przeprowadzenia standaryzacji ograniczeń stosowania przepisów Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. (dalej: „RODO”) w działalności twórczej, przy pomocy poszczególnych celów szczegółowych. Badania

przeprowadzone w niniejszej pracy odnoszą się do wielu aspektów związanych z dziedziną ochrony danych osobowych, których analiza jest niezbędna do właściwego przedstawienia tematu niniejszej pracy. Pierwszy z obranych celów będzie dotyczyć określenia zakresu stosowania prawa do bycia zapomnianym jako ograniczenia pośredniego, w stosunku do wszystkich enumeratywnie wymienionych rodzajów działalności w art. 2 ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (dalej: „UODO”). Wskazanie to ma za zadanie określić specyfikę tego prawa i jego ingerencji w przetwarzane (w szczególności przechowywane) dane. Następnie zostanie przeprowadzona kategoryzacja kolizji praw na przykładach wybranych rodzajów działalności związanych z wolnością wypowiedzi i informacji z perspektywy miejsc, w których dana wypowiedź jest utrwalana i rozpowszechniana. Dysertacja ma również na celu konkretyzację podmiotów uprawnionych do skorzystania z wyłączeń i ograniczeń w stosowaniu przepisów przy działalności związanej z materiałami prasowymi, działalności literackiej, artystycznej oraz wypowiedzi akademickiej. Właściwe wyodrębnienie podmiotów, które mogą skorzystać z odstępstw w stosowaniu przepisów wskazywanych przez UODO jest kluczowe, gdyż pomimo uwzględnienia konkretnych rodzajów działalności, w przepisach szczegółowych widoczny jest brak precyzyjnego określenia podmiotów, które daną działalność mogą wykonywać. Podstawowymi metodami badawczymi w niniejszej pracy będą: (i) metoda dogmatyczno-prawna, przy użyciu której zostaną poddane badaniu prawnemu przepisy poszczególnych aktów prawnych, judykatury, piśmiennictwa w tym komentarzy i glos; (ii) metoda prawnoporównawcza, która pozwoli na określenie relacji z perspektywy postawionych hipotez badawczych, różnych systemów prawnych, orzecznictwa krajowego oraz międzynarodowego, a także poszczególnych instytucji krajowych i zagranicznych; oraz (iii) metoda historyczno-prawna, która pozwoli przanalizować zmiany prawa w kontekście historycznym. Realizacja powyższych celów, przy pomocy przedstawionych metod badawczych umożliwi sformułowanie wskazań do zestandaryzowania ograniczeń stosowania przepisów RODO, a przez to odnalezieniem równowagi między przetwarzaniem danych osobowych a prawem do wolności wypowiedzi i informacji, czego wynikiem będzie zwiększenie pewności obrotu prawnego związanego z przetwarzaniem danych osobowych.

Słowa kluczowe: dane osobowe, RODO, przetwarzanie danych osobowych, prawo do bycia zapomnianym

Limitations on the application of GDPR provisions in creative activities, as an attempt to achieve a balance between the processing of a personal data and the right to freedom of speech and information

The dissertation aims to standardize the restrictions on implementing the provisions of Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and the Council dated 27 April 2016 (hereinafter referred to as "GDPR") in creative activity, using specific detailed objectives. The research conducted in this thesis covers various aspects concerning the realm of personal data protection, the analysis of which is necessary for the proper presentation of the subject of this work. The first of the selected objectives will focus on determining the scope of the right to be forgotten as an indirect limitation, in relation to all exhaustively listed types of activities in Article 2 of the Act of 10 May 2018 on the Protection of Personal Data (hereinafter referred to as "UODO"). This indication aims to specify the nature of this right and its interference with processed (particularly stored) data. Then, using examples of selected types of activities related

to freedom of expression and information, a classification of rights clashes is made from the perspective of the places where a particular expression is recorded and disseminated. Additionally, the dissertation seeks to define the entities eligible to utilize exclusions and limitations concerning the application of regulations in activities related to press materials, literary work, artistic creation, and academic discourse. The proper identification of entities entitled to benefit from exemptions in the application of the regulations identified by UODO is crucial because, despite the consideration of specific types of activities, in the detailed provisions, there is a noticeable lack of precise identification of entities that can engage in a particular activity. The fundamental research methods in this work will include: (i) Dogmatic-legal method: This method examines legal provisions of individual acts, jurisprudence, literature including commentaries and opinions; (ii) Legal-comparative method: This approach makes it possible to identify relationships from the perspective of the research hypotheses, different legal systems, national and international jurisprudence, and individual domestic and foreign institutions; and (iii) Historical-legal method: This method facilitates the analysis of legal changes within a historical context. Achieving the above objectives through the presented research methods will enable the formulation of recommendations for standardizing limitations on the application of GDPR provisions. This will lead to finding a balance between personal data processing and the right to freedom of speech and information. As a result, there will be an increase in legal certainty associated with personal data processing.

Key words: personal data, GDPR, processing of personal data, right to be forgotten

Bibliography:

- Fajgielski P., *Ogólne rozporządzenie o ochronie danych. Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2022.
- Litwiński P., *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)* [w:] P. Litwiński (red.) *Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych. Ustawa o ochronie danych osobowych. Wybrane przepisy sektorowe. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Sakowska –Baryła M., *Ochrona danych osobowych a dostęp do informacji publicznej i ponowne wykorzystywanie informacji sektora publicznego*, Warszawa 2022.
- Zawadzka N. [w:] E. Bielak-Jomaa, D. Lubasz (red.), *RODO. Ogólne rozporządzenie o ochronie danych. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)* (Dz. Urz. UE. L nr 119, s.1).
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Hurbain przeciwko Belgia z dnia 22 czerwca 2021 r., skarga nr 57292/16, LEX nr 3189123.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 9 lutego 2023 r., sygn. akt III OSK 6781/21.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie Google Spain SL, Google Inc. Przeciwko Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD), Mario Costeja Gonzalez, z dnia 13 maja 2014 r., sygn. akt C-131/12.

Mgr Artur Orzeł (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Inga Kawka (IPEiA UKEN)

Struktura kapitałowa banku – regulacje krajowe i międzynarodowe

Głównym problemem badawczym niniejszej pracy jest pytanie o zależność polskiego prawa bankowego od aktów normatywnych wydawanych przez organy międzynarodowe (w tym także przez organy Unii Europejskiej), które odnoszą się do kształtowania struktury kapitałowej banków. Dynamicznie postępujący proces globalizacji sprawia, że podmioty danego sektora (w tym przypadku sektora bankowego), choć prowadzą działalność w różnych państwach, wywierają na siebie wzajemny wpływ. Problemy jednej instytucji finansowej mogą mieć bezpośrednie przełożenie na prawidłowe funkcjonowanie drugiej. Międzynarodowy system finansowy oraz funkcjonujące w jego strukturach sektory bankowe poszczególnych państw, potrzebują więc silnej harmonizacji regulacji prawnych. Z tego powodu instytucje międzynarodowe, np. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, po kryzysie finansowym w roku 2008 wprowadziły szereg wymogów kapitałowych, mających na celu zwiększenie odporności kapitałowej instytucji finansowych. Celem prowadzonych badań jest zatem ustalenie w jakim stopniu regulacje prawa międzynarodowego wpłynęły na normy ostrożnościowe dla banków w Polsce. Analiza ta pozwoli ocenić jak bardzo polskie prawo bankowe jest zależne od regulacji zewnętrznych, a także czy polskie ustawodawstwo jest w stanie samodzielnie przyjąć nowe rozwiązania, dostosowane do specyfiki polskiego rynku. Po przeanalizowaniu obowiązujących w Polsce przepisów prawa bankowego oraz ustaleniu jaki wpływ na jego tworzenie ma prawo międzynarodowe, zostaną wskazane postulaty *de lege ferenda*, które mogłyby rozwiązać problemy, z którymi mierzą się banki, a które byłyby zgodne z prawem Unii Europejskiej oraz rekomendacjami organów nadzoru. Metodologia badań oparta będzie przede wszystkim na wykładni norm prawa oraz metodzie prawnoporównawczej, która pozwoli ustalić sposoby implementacji poszczególnych aktów prawnych zarówno w Polsce, jak i innych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: bank, struktura kapitałowa, prawo Unii Europejskiej, Bazylea III, prawo bankowe, prawo międzynarodowe

Bank capital structure – national and international regulations

The main research problem of this thesis is the question of the dependence of Polish banking law on normative acts issued by international entities (including European Union authorities) that relate to shaping the capital structure of banks. The dynamically progressing process of globalization means that entities in a given sector (in this case, the banking sector), although they operate in different countries, exert mutual influence on each other. Problems of one financial institution may have a direct impact on the proper functioning of another. The international financial system and the banking sectors of individual countries functioning within its structures therefore need strong harmonization of legal regulations. For this reason, international institutions, such as the Basel Committee on Banking Supervision, introduced a number of capital requirements after the 2008 financial crisis, aimed at increasing the capital resilience of financial institutions. The aim of the research is therefore to determine the extent to which international law regulations have influenced prudential standards for banks in Poland. This analysis will allow

us to assess how dependent Polish banking law is on external regulations, as well as whether Polish legislation is able to independently adopt new solutions, adapted to the specificity of the Polish market. After analyzing the banking law provisions in force in Poland and determining the impact of international law on its creation, de lege ferenda postulates will be identified that could solve the problems faced by banks and which would be consistent with European Union law and the recommendations of supervisory authorities. Therefore, the research methodology will be based primarily on the interpretation of legal norms and the comparative law method, which will allow determining the methods of implementing individual legal acts both in Poland and other European Union member states.

Key words: bank, capital structure, European Union law, Basel III, banking law, international law

Bibliography:

Act of 29 August 1997 – the Banking Law (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2324 z późn. zm.).

Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012 Text with EEA relevance.

Regulation (EU) 2019/876 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 amending Regulation (EU) No 575/2013 as regards the leverage ratio, the net stable funding ratio, requirements for own funds and eligible liabilities, counterparty credit risk, market risk, exposures to central counterparties, exposures to collective investment undertakings, large exposures, reporting and disclosure requirements, and Regulation (EU) No 648/2012 (Text with EEA relevance).

Braun T., Unormowania compliance w korporacjach, Wolters Kluwer Polska, Warsaw 2017.

Koleśnik J., Adekwatność kapitałowa banków. Standardy regulacyjne, Wydawnictwo Difin, Warsaw 2014.

Kruszka M., Strukturalne zmiany sektora bankowego Unii Europejskiej w latach 2004-2019, „Społeczeństwo i Polityka” 2021, nr 4(69).

Marcinkowska M., Standardy kapitałowe banków. Bazylejska Nowa Umowa Kapitałowa w polskich regulacjach nadzorczych, Regan Press, Warsaw 2010.

Marcinkowska M. (red.), Wdowiński P. (red.), Wpływ regulacji kapitałowych i płynnościowych sektora bankowego na wzrost gospodarczy Polski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.

Nieborak T., Realizacja zaleceń Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego dotyczących procesu powstawania i funkcjonowania banku w polskim prawie bankowym, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 1-2.

Mgr Krzysztof Szastok (I)

Academic supervisor: prof. dr hab. Włodzimierz Wróbel (Uniwersytet Jagielloński)

Rola i działalność Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego Komisji ds. Reformy Prawa Karnego w latach 1989-1994

Pomimo że obecnie obowiązujący Kodeks Karny został uchwalony ponad 25 lat temu, nie pojawiło się żadne kompleksowe opracowanie naukowe dotyczące prac nad stworzeniem jego projektu. Zasadniczym celem badawczym pracy jest przedstawienie roli i działalności Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego Komisji ds. Reformy Prawa Karnego w tworzeniu Kodeksu Karnego z dnia 6 czerwca 1997 roku. Początki Zespołu wiążą się z powstaniem Komisji

ds. Reformy Prawa Karnego we wrześniu 1987 roku. Początkowo w wyniku podziału Komisji w październiku 1987 roku, powstały dwa odrębne Zespoły: Zespół Prawa Karnego Materialnego i Zespół Prawa Karnego Wojskowego. Ich pierwotnym celem było przedstawienie projektu reformy Kodeksu Karnego z dnia 19 kwietnia 1969 roku. Reforma ta miała dostosować prawo karne do nadchodzących zmian polityczno-społecznych, zmierzających do demokratyzacji w funkcjonowaniu państwa polskiego. Dopiero w październiku 1989 roku, gdy skład personalny Komisji uległ radykalnej zmianie, zdecydowano o połączeniu Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Zespołu Prawa Karnego Wojskowego w jeden - Zespół Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego. Dodatkowo postanowiono, że nowo utworzony Zespół będzie pracował nad całkowicie nową kodyfikacją karną, a nie tylko nad reformą obowiązującego kodeksu karnego. Stąd październik 1989 roku stanowi punkt wyjścia dla analizy działalności Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego. Badania obejmować będą okres do momentu przedstawienia przez Zespół ostatecznego projektu kodeksu karnego wraz z jego uzasadnieniem w 1994 roku. Praca skoncentruje się głównie na działalności Zespołu w latach 1989-1991, ponieważ ten okres był najbardziej intensywny i twórczy w procesie tworzenia nowej kodyfikacji karnej. Dowodem na to są dwa projekty kodeksów karnych wraz z ich uzasadnieniami, które powstały w tym okresie. Ostateczny projekt kodeksu karnego i jego uzasadnienie z 1994 roku w dużej mierze były powtórzeniem założeń i projektów z lat 1990 i 1991. Celem niniejszej pracy jest nie tylko dogłębne zbadanie procesu wczesnych prac nad obecnie obowiązującym kodeksem karnym, lecz także identyfikacja trudności, z jakimi zmagali się jego twórcy. Praca ta ma na celu ukazanie roli poszczególnych członków Zespołu w toku prac nad kodeksem, w tym analizę akceptowanych i odrzuconych koncepcji oraz wskazanie, czyje opinie cieszyły się największym uznaniem. Będzie ona także miała na celu zbadanie stopnia niezależności Zespołu oraz ewentualnego wpływu władzy wykonawczej na jego działalność, a także ustalenie czy sytuacja społeczna w kraju oddziaływała na jego działania. W ramach pracy zostanie przedstawiony proces formułowania poszczególnych norm karnych, co pozwoli na zrozumienie podstaw, na jakich się one opierały. Analiza ta obejmie również możliwe alternatywne rozwiązania oraz ewolucję norm w wyniku debat i dyskusji wśród członków Zespołu. Praca uwzględni także wykorzystanie rozwiązań prawnych z innych kodyfikacji karnych, które mogły być wykorzystane w procesie tworzenia projektu kodeksu. Istotnym elementem będzie również porównanie sposobu prac Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego z Sekcją Prawa Karnego Komisji Kodyfikacyjnej w tworzeniu od podstaw nowej kodyfikacji karnej. Ważnym aspektem pracy będzie zachowanie i opracowanie istniejących materiałów źródłowych, zwłaszcza tych przechowywanych w archiwach prywatnych, które z biegiem czasu mogą ulec zniszczeniu. Dodatkowym celem pracy jest ukazanie różnic pomiędzy pierwotnym rozumieniem tworzonych norm przez jej twórców, a ich obecną interpretacją. Czynniki stanowiącymi o wadze znaczenia proponowanych badań są: 1. Nowatorskość tematu - praca zamierza poruszyć temat, który jest prawie całkowicie nieznaną dotychczasowej nauce prawa karnego jak i historii prawa. Do tej pory nie powstało, żadne kompleksowe opracowanie naukowe dotyczące proponowanego zagadnienia. Obecnie głównym źródłem świadczącym o działalności Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego, są sporządzone projekty kodeksu karnego i jego uzasadnienia, które są wyłącznie efektem końcowym prac. Dlatego też realizacja projektu uczyni możliwym pokazanie, jak naprawdę funkcjonował ten Zespół i jaka była rola poszczególnych członków w jego pracach. Co więcej badania te pokażą drogę powstawania projektu nowej kodyfikacji karnej wraz ze zmianami, które w nim zachodziły z postępowaniem prac. 2. Materiały, które mają zostać

wykorzystane w przeprowadzeniu badań – podstawowym źródłem, który posłuży w opracowaniu projektu badawczego, będą niepublikowane nigdy wcześniej nagrania z taśm magnetofonowych, z posiedzeń Zespołu Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego, a także inne zachowane materiały dotyczące prac Zespołu (w szczególności protokoły z posiedzeń Zespołu) znajdujące się w posiadaniu jego członków i sekretarzy oraz Archiwum Zakładowym Ministerstwa Sprawiedliwości i Archiwum Akt Nowych. Nagrania te stanowią nie tylko źródło o znaczeniu historycznym dla prawa karnego, które może zostać po raz pierwszy wykorzystane, ale również najlepsze możliwe świadectwo działalności Zespołu. Dają one możliwość poznania pełnego obrazu prac, czego nie są w stanie zapewnić sporządzone protokoły czy notatki. Dzięki nim możemy się dowiedzieć m.in. o: charakterze prowadzonych rozmów, sporach jakie pojawiły się w czasie dyskusji nad danym zagadnieniem oraz o tym którzy członkowie Zespołu mieli największy wpływ na przebieg prac. 3. Poznanie jak członkowie Zespołu rozumeli i interpretowali tworzone przez nich normy prawa karnego - badania dadzą możliwość dowiedzenia się czy albo jak bardzo uległo zmianie rozumienie poszczególnych norm z kodeksu karnego, między tym jak autorzy projektu pierwotnie je rozumeli oraz jakie mieli intencje przy ich tworzeniu, a obecną ich wykładnią. Pozwoli to na stworzenia podstawy dalszych badań nad znaczeniem wykładni autentycznej i adaptacyjnej w prawie karnym oraz wpływów zmian kulturowych i technologicznych na zmianę rozumienia przepisów prawa karnego.

Słowa kluczowe: prawo karne, historia prawa, kodeks karny, reforma prawa karnego, kodyfikacja prawa karnego

The role and activities of the Substantive and Military Criminal Law Team of the Criminal Law Reform Commission in 1989-1994

Despite the fact that the current Criminal Code was enacted more than 25 years ago, no comprehensive scholarly study of the work of creating its draft has appeared. The primary research objective of the work is to present the role and activities of the Substantive and Military Criminal Law Team of the Criminal Law Reform Commission, in the creation of the Criminal Code of June 6, 1997. The origins of the Team are associated with the establishment of the Commission on Criminal Law Reform in September 1987. Initially, as a result of the split of the Commission in October 1987, two separate Teams were formed: the Substantive Criminal Law Team and the Military Criminal Law Team. Their original purpose was to present a draft reform of the Criminal Code of April 19, 1969. The reform was intended to adapt criminal law to the upcoming political and social changes aimed at democratization in the functioning of the Polish state. It was not until October 1989, when the personnel composition of the Commission changed radically, that it was decided to merge the Substantive Criminal Law Team and the Military Criminal Law Team into one - the Substantive and Military Criminal Law Team. In addition, it was decided that the newly formed Team would work on an entirely new criminal codification, and not just on reforming the existing Criminal Code. Hence, October 1989 is the starting point for the analysis of the activities of the Substantive and Military Criminal Law Team. The research will cover the period up to the Team's presentation of the final draft of the Criminal Code with its justification in 1994. The work will focus mainly on the activities of the Team in 1989-1991, since this period was the most intense and creative in the process of creating a new criminal codification. This is evidenced by the two draft criminal codes with their justifications that were created during this period. The final draft of the criminal code and its 1994 justification were largely a repetition of

the 1990 and 1991 assumptions and drafts. The purpose of this work is not only to examine in depth the process of early work on the current criminal code, but also to identify the difficulties faced by its creators. The work will aim to show the role of the various members of the Team in the course of work on the code, including an analysis of the accepted and rejected concepts and an indication of whose opinions were most respected. It will also seek to examine the degree of the Team's independence and the possible influence of the executive branch on its activities, as well as whether the social situation in the country influenced its actions. The work will outline the process of formulating the various criminal norms, which will allow an understanding of the basis on which they were based. The analysis will also include possible alternative solutions and the evolution of norms as a result of debates and discussions among Team members. The work will also take into account the use of legal solutions from other criminal codifications that could have been used in the process of creating the draft code. It will also be important to compare the way the Substantive and Military Criminal Law Team worked with the Criminal Law Section of the Codification Commission in creating a new criminal codification from scratch. An important aspect of the work will be the preservation and elaboration of existing source materials, especially those stored in private archives, which may be destroyed over time. An additional purpose of the work is to show the differences between the original understanding of the created norms by its creators and their current interpretation. The factors constituting the importance of the significance of the proposed research are: 1. The novelty of the topic - the work intends to address a topic that is almost completely unknown to the hitherto science of criminal law as well as legal history. To date, no comprehensive scientific study of the proposed topic has been produced. At present, the main sources testifying to the activities of the Team of Substantive and Military Criminal Law are the drafts of the Criminal Code and their justifications, which are the exclusive end result of the work. Therefore, the implementation of the project will make it possible to show how this Team really functioned and what was the role of individual members in its work. Moreover, this research will show the way in which the draft of the new penal codification was created, together with the changes that occurred in it as the work progressed. 2. Materials to be used in the research - the basic source to be used in the development of the research project will be never-before-published tape recordings of the meetings of the Team of Substantive and Military Criminal Law, as well as other surviving materials concerning the Team's work (in particular the minutes of the Team's meetings) in the possession of its members and secretaries as well as the Archive of the Ministry of Justice and the Archive of New Files. These recordings are not only a source of historical importance for criminal law that can be used for the first time, but also the best possible testimony to the activities of the Team. They provide an opportunity to learn about the full picture of the work, which cannot be provided by prepared minutes or notes. Thanks to them, we can find out, among other things, about the nature of the discussions, disagreements which arose during discussions on a given issue and which members of the Team had the greatest impact on the course of work. 3. Finding out how the members of the Team understood and interpreted the criminal law norms they were creating - the research will provide an opportunity to find out whether or how much the understanding of particular norms from the criminal code has changed, between how the authors of the project originally understood them and what their intentions were when creating them, and their current interpretation. This will provide a basis for further research into the meaning of authentic and adaptive interpretation in criminal law and the effects of cultural and technological change on changing understandings of criminal law provisions.

Key words: criminal law, legal history, criminal code, criminal law reform, criminal law codification

Bibliography:

Bartoszewski J., Nowelizacja kodeksu karnego, *Nowe Prawo* 6/1981, s. 124-132

Buchała K., O co w gruncie rzeczy toczy się spór?, *Państwo i Prawo* 8/1990, s. 83-92

Buchała K., Prace nad nowym kodeksem karnym - próba podsumowania, *Państwo i Prawo* 10/1998, s. 3-9

Cieślak M., Zagadnienie reformy prawa karnego, *Palestra* 5/1988, s. 42-64

Gardocki L., O zakresie reformy prawa karnego, *Państwo i Prawo* 8/1981, s. 102-107 Gardocki L.,
Uszanować tradycję, *Palestra* 3-4/1993, s. 33-38

VII

Nauki o polityce i administracji

Political Science and Public Administration

Mgr Aleksandra Dudzik (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Marek Klimek (IZiSS UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Krzysztof Chaczko (IZiSS UKEN)

Od nurtu osłonowego do nurtu usługowego. Przeobrażenia w systemie pomocy społecznej w Polsce po roku 1989

Głównym założeniem projektu jest identyfikacja i opis nurtów ideowych pojawiających się w polskiej pomocy społecznej od roku 1989 do chwili obecnej. Praca doktorska posłuży do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania badawcze: 1. Czym charakteryzowały się nurty ideowe dominujące w systemie pomocy społecznej w okresie III Rzeczypospolitej Polskiej? 2. Jakie czynniki doprowadziły do powstania nurtów ideowych w polskiej pomocy społecznej? 3. Jakie były konsekwencje społeczne wynikające z pojawiających się nurtów ideowych w systemie pomocowym? 4. Jakie są potencjalne kierunki rozwoju systemu pomocy społecznej w Polsce w przyszłości? Praca doktorska zostanie podzielona na siedem części. Pierwszą z nich stanowić będzie wstęp, w którym opisane zostaną główne ustalenia metodologiczne i założenia pracy. W rozdziale pierwszym pt. „Polska pomoc społeczna” scharakteryzowane będą zagadnienia dotyczące systemu pomocowego oraz jego struktura organizacyjna. Przedmiotem analizy stanie się miejsce pomocy społecznej w systemie polityki społecznej państwa. W kolejnym rozdziale omówiony zostanie nurt osłonowy w systemie pomocowym. Przedstawione będą ustalenia dotyczące pomocy społecznej podczas obrad Okrągłego Stołu, a także, jakie zmiany wniosła ustawa o pomocy społecznej z 29 listopada 1990 r. Niezwykle istotnym elementem stanie się wskazanie przeobrażeń wynikających z reformy administracyjnej. Wyznaczone zostaną wady i zalety występowania nurtu osłonowego w systemie pomocowym Polski. W czwartej części określone będzie znaczenie nurtu aktywizacyjnego w pomocy społecznej. Ukazana zostanie rola Unii Europejskiej w rozwoju tego nurtu ideowego w Polsce oraz jak wprowadzone rozwiązania sprawdziły się w wydobywaniu człowieka z trudnej sytuacji życiowej. Przedmiotem analizy kolejnego rozdziału będzie nurt usługowy. Zbadane zostaną nowe zjawiska w realizowaniu polskiej polityki społecznej, m. in. usługi społeczne oraz deinstytucjonalizacja. Wskazane zostaną szanse i zagrożenia w rozwoju pomocy społecznej w omawianym nurcie. Szósta część pracy to zakończenie, w którym zweryfikowane zostaną hipotezy oraz sformułowane wnioski wynikające z badań. W podsumowaniu znajdą się także rekomendacje pomocne w tworzeniu polskiego systemu pomocowego. Ostatnią część stanowić będzie bibliografia, w której zostaną uwzględnione materiały źródłowe wykorzystane na potrzeby pracy doktorskiej. W ramach projektu badawczego przewiduje się wykorzystanie metod: analizy instytucjonalno-prawnej (analiza aktów prawnych), badania dokumentów (badanie materiałów archiwalnych), analizy treści (analiza literatury) oraz metody komparatystycznej (porównanie nurtów ideowych występujących w pomocy społecznej). Metody badawcze posłużą do pomiaru zachodzących zjawisk w pomocy społecznej od 1989 do dziś. Tak szeroki zakres badań będzie wymagał wykorzystania obszernego materiału źródłowego oraz literatury z dziedziny polityki społecznej w szczególności z obszaru pomocy społecznej. Projekt badawczy prowadzić będzie do poznania i ukazania nowych wyników na temat koncepcji przemian po obradach Okrągłego Stołu (1989) w polityce społecznej, przede wszystkim od nurtu osłonowego przez aktywizujący do nurtu usługowego. Wnioski i postulaty mają za zadanie posłużyć dalszemu rozwojowi polityki społecznej, przede wszystkim w obszarze pomocy społecznej.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, pomoc społeczna, praca socjalna

From the shielding trend to the service trend. Transformations in the social assistance system in Poland after 1989

The main aim of the project is to identify and describe ideological trends appearing in Polish social assistance from 1989 to the present. The doctoral thesis will be used to answer the following research questions: 1. What were the characteristics of the ideological trends dominating in the social assistance system in the period of III Republic of Poland? 2. What factors led to the emergence of ideological trends in Polish social assistance? 3. What were the social consequences resulting from emerging ideological trends in the aid system? 4. What are the potential directions of development of the social assistance system in Poland in the future? The doctoral thesis will be divided into seven parts. The first part will be an introduction, describing the main methodological findings and assumptions of the study. The first chapter, titled "Polish Social Assistance," will characterize issues related to the aid system and its organizational structure. The analysis will focus on the place of social assistance within the state's social policy system. The next chapter will discuss the shielding trend in the aid system. It will present findings on social assistance during the Round Table discussions and the changes introduced by the Social Assistance Act of 29 November 1990. An important element will be identifying the transformations resulting from administrative reform. The advantages and disadvantages of the shielding trend in the Polish aid system will be assessed. In the fourth part, the significance of the activation trend in social assistance will be defined. This section will show the role of the European Union in the development of this ideological trend in Poland and evaluate how the implemented solutions have succeeded in helping individuals out of difficult life situations. The subject of analysis in the next chapter will be the service trend. This will include examining new phenomena in the implementation of Polish social policy, such as social services and deinstitutionalization. Opportunities and threats for the development of social assistance within this trend will be identified. The sixth part of the work is the conclusion, where the hypotheses and conclusions drawn from the research will be verified. The summary will also include recommendations helpful in shaping the Polish aid system. The final part will be a bibliography, accounting for the source materials used in the doctoral thesis. As part of the research project, the following methods will be used: institutional and legal analysis (analysis of legal acts), document research (study of archival materials), content analysis (literature review), and comparative methods (comparison of ideological trends in social assistance). These research methods will measure the phenomena occurring in social assistance from 1989 to today. Such a wide range of research will require extensive source material and literature in the field of social policy, particularly in the area of social assistance. The research project aims to provide new insights into the concept of changes in social policy after the Round Table (1989), focusing on the transition from the shielding trend through the activation trend to the service trend. The conclusions and recommendations are intended to support the further development of social policy, particularly in the area of social assistance.

Key words: social policy, social assistance, social work

Bibliography:

- Auleytner J. (1994). *Polityka społeczna pomiędzy ideą a działaniem*. Warszawa; Radom: UW: Instytut Technologii Eksploatacji.
- Balcerzak-Paradowska B., Golinowska S. (red.). (2009). *Polityka dochodowa, rodzinna i pomocy społecznej w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego. Tendencje i ocena skuteczności*. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.
- Bojanowska E., Chaczko K., Krzyszkowski J., Zdebska E. (red.). (2022). *Pomoc społeczna: idea – rozwój – instytucje*. Warszawa: PWN.
- Bojanowska E., Grewiński M., Rymśa M., Uścińska G. (red.). (2018). *Stulecie polskiej polityki społecznej 1918-2018*. Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: Narodowe Centrum Kultury.
- Brenk M., Chaczko K., Płask R. (2018). *Organizacja pomocy społecznej w Polsce 1918-2018*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Ciura G., Kłos B. (red.). (2017). *Polityka społeczna w Polsce*. Warszawa: Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu.
- Głąbicka-Auleytner K. (red.). (2016). *Znaczenie usług społecznych dla lokalnej polityki społecznej*. Radom: Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego.
- Golinowska S. (red.). (2000). *Dekada polskiej polityki społecznej*, Warszawa: Wydawnictwo IPIŚ.
- Grata P. (red.). (2013). *Od kwestii robotniczej do nowoczesnej kwestii socjalnej. Studia z polskiej polityki społecznej XX i XXI wieku*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Grewiński M. (red.). (2009). *Wielosektorowa polityka społeczna: o przeobrażeniach państwa opiekuńczego*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP.
- Grewiński M. (red.). (2021). *Usługi społeczne we współczesnej polityce społecznej: przegląd problemów i wizja przyszłości*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Hryniewicz J. (red.). (2001). *Decentralizacja funkcji społecznych państwa*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Kazimierczak T., Rymśa M. (2003). *W stronę aktywnej polityki społecznej*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Leś E. (red.). (2003). *Pomoc społeczna od klientyzmu do partycypacji*. Warszawa: ASPRA JR.
- Nitecki S. (2008). *Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Rymśa M. (2013). *Aktywizacja w polityce społecznej. W stronę rekonstrukcji europejskich welfare states*, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Sierpowska I. (2023). *Pomoc społeczna. Komentarz, wyd. VI*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Szarfenberg R. (red.). (2008). *Krytyka i afirmacja polityki społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Uścińska G., Bojanowska E. (red.). (2021). *Wybrane zagadnienia współczesnej polityki społecznej – między nauką a praktyką*. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.
- Zalewski D. (2005). *Opieka i pomoc społeczna. Dynamika instytucji*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Mgr Piotr Fołta (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Piotr Długosz (IDiSM UKEN)

Funkcjonowanie partii antysystemowych w Polsce od 1989 roku

Na polskiej scenie politycznej coraz częściej mówi się o partiach, ugrupowaniach politycznych, które nazywane są jako antysystemowe czy również mające cechy antysystemowe. Dysertacja ma na celu analizować zjawisko partii antysystemowych w Polsce oraz pomóc zrozumieć fenomen tych partii w kontekście politycznym. Analiza ma również na celu uporządkować dotychczasowy stan wiedzy dotyczący zagadnienia antysystemowości na polskiej scenie politycznej. Celami szczegółowymi są: Wyjaśnienie genezy partii antysystemowych w Polsce, charakterystyka partii antysystemowych, badanie wpływu partii antysystemowych na procesy polityczne, w tym dyskurs polityczny, jak i analiza relacji między partiami antysystemowymi a instytucjami politycznymi, analiza wyników wyborczych danych partii antysystemowych, ich udziału w parlamentach (polski i europejskim) i sejmikach wojewódzkich, prognoza dalszego rozwoju partii antysystemowych w Polsce, potencjalne wyzwania i zagrożenia. Według Andrzeja Antoszewskiego oraz Ryszarda Herbuta to ugrupowania, które prezentują postulaty programowo-ideologiczne stanowiącą antytezę dla demokratycznego procesu ewolucji systemu politycznego. Są dysfunkcjonalne wobec demokratycznych układów politycznych, kwestionując m.in. ich legitymację społeczną, zasady gry politycznej czy nawet zdolności do zaspokojenia enigmatycznie rozumianych oczekiwań społecznych. Nad problematyką antysystemowości skupiał uwagę również politolog Giovanni Sartori. Według niego podstawową cechą antysystemowości politycznych ugrupowań jest to, że kwestionują obowiązujące obecnie reguły. Ujmuje on antysystemowość w dwojaki sposób: szeroki i wąski. Także badacz Bartłomiej Michalak twierdzi, że nie wszystkie partie antysystemowe wyróżniają się taką samą antysystemowością. Mimo że różnice pomiędzy nimi mogą być duże, powodują podobne skutki polityczne. Michalak ze względu na siłę antysystemowości dzieli dodatkowo ugrupowania na mocne i słabe. Głównymi pytaniami badawczymi są: Jakie czynniki społeczne, ekonomiczne i polityczne przyczyniły się do obecności i popularności antysystemowych partii w Polsce po 1989 roku? Jakie były sposoby organizacji i działania tych partii, jakie rodzaje struktur organizacyjnych były wykorzystywane, jakie metody mobilizacji były stosowane? Jakie były główne cele i priorytety programowe partii antysystemowych w Polsce, a jakie środki proponowały w celu ich osiągnięcia? Jakie są skutki i konsekwencje funkcjonowania partii antysystemowych w Polsce? Jakie wyzwania i zagrożenia stoją przed tymi partiami? Jakie były relacje partii antysystemowych z innymi partiami politycznymi? Czy partie antysystemowe w Polsce mają szansę na długofalowe wpływanie na politykę kraju? W ramach badania przewiduje się wykorzystanie metody analizy systemowej, porównawczej, oraz case study. Zastosowane techniki badawcze: to analiza dokumentów, źródeł (na przykład programów ugrupowań), raportów oraz indywidualne wywiady pogłębione. Analizowane zostaną wybrane partie antysystemowe. Do opracowania wyników zostanie zastosowany program MAXQDA, który analizuje dane mieszane oraz jakościowe. Praca ma szansę wyróżnić się, jak i wnieść coś nowatorskiego, między innymi poprzez zastosowanie i połączenie różnych metod badawczych, a także dzięki temu, że analizie zostanie poddane więcej niż jedno ugrupowanie.

Słowa kluczowe: antysystemowość, ugrupowania, partie polityczne, system polityczny, scena polityczna

Functioning of anti-system parties in Poland since 1989

In the Polish political scene, more and more talk about parties and political groupings that are anti-system or anti-system features. The dissertation aims to analyse the phenomenon of anti-system parties in Poland and help understand the phenomenon of these parties in the political context. The analysis also seeks to organise the current state of knowledge regarding the issue of anti-systems on the Polish political scene. The specific objectives are: Explaining the origins of anti-system parties in Poland, characterising anti-system parties, examining the impact of anti-system parties on political processes, including political discourse, as well as analysing the relationship between anti-system parties and political institutions, analysing the electoral results of given anti-system parties, their participation in parliaments (Polish and European) and provincial assemblies, forecast of further development of anti-system parties in Poland, potential challenges and threats. According to Andrzej Antoszewski and Ryszard Herbut, these groups present programmatic and ideological postulates that constitute an antithesis to the democratic process of evolution of the political system. They are dysfunctional towards democratic political systems, questioning, among others, their social legitimacy, the rules of the political game or even their ability to satisfy enigmatically understood social expectations. Political scientist Giovanni Sartori also focused attention on the issue of anti-systemism. According to him, the essential feature of anti-systemic political groups is that they question the currently applicable rules. He approaches anti-systemism in two ways: broad and narrow. Researcher Bartłomiej Michalak also claims that not all anti-system parties are characterised by the same anti-system approach. Although their differences may be significant, they produce similar political effects. Michalak additionally divides groups into strong and weak groups based on the strength of anti-systemism. The main research questions are: What social, economic and political factors contributed to the presence and popularity of anti-system parties in Poland after 1989? How were these parties organised and operated, what organisational structures were used, and what mobilisation methods were used? What were the main goals and program priorities of anti-system parties in Poland, and what measures did they propose to achieve them? What are the effects and consequences of the functioning of anti-system parties in Poland? What challenges and threats do these parties face? What were the relations of anti-system parties with other political parties? Do anti-system parties in Poland have a chance to influence the country's politics long-term? The study envisages systemic, comparative, quantitative (statistical), and historical analysis methods. Research techniques used: analysis of documents, sources (e.g. group programs), reports and individual in-depth interviews. It selected anti-system parties will be analyzed. The MAXQDA program, which analyzes mixed and qualitative data, will be used to develop the results. The work has a chance to stand out and contribute something innovative, among others, by using and combining various research methods and analyzing more than one grouping.

Key words: anti-systemism, groups, political parties, political system, political scene

Bibliography:

Cappocia, Giovanni (2002). Anti-system Parties. A Conceptual Reassessment, *Journal of Theoretical Politics*, 14(1).

- Helnarska, K, J (2009). Podstawowe metody badawcze w politologicznych pracach doktorskich, Zeszyty Naukowe AON3, (76).
- Lewandowski, A, (2017). Antysystemowość ruchu Kukiz'15 w okresie kampanii wyborczej 2015 roku, [in]: Katarzyna Walecka, Kinga Wojtas (red). Nowe partie i ruchy polityczne. Praktyka i idee współczesnej demokracji, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW, pp. 179-190.
- Michalak, B, (2014). Antysystemowość partii protestu, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK, <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1576/Antysystemowo%C5%9B%C4%87%20partii%20protestu.pdf>
- Piskorski, M. (2010). Samoobrona RP w polskim systemie partyjnym, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.
- Rafałowski, W, (2014). Fragmentacja i polaryzacja systemów partyjnych w krajach pokomunistycznych, Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział Filozofii i Socjologii.
- Rajczyk, R, Tyrała, M i in. (2018). Współczesne partie i systemy partyjne państw grupy wyszehradzkiej w procesie demokratyzacji, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Sartori, Giovanni (1976). Parties and Party Systems. A Framework for Analysis. Cambridge.

Mgr Francis Salawu (I)

Academic supervisor #1: prof. dr hab. Jacek Sroka (IDiSM UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. prof. UKEN Beata Ziębińska (IZiSS UKEN)

Skuteczność pomocy humanitarnej Organizacji Narodów Zjednoczonych w promowaniu rozwoju społecznego w Nigerii w latach 2011-2021: analiza roli wyspecjalizowanych agencji w Organizacjach Narodów Zjednoczonych

Przez dziesięciolecia Nigeria była domem dla różnego rodzaju konfliktów, począwszy od konfliktów plemiennych, łamania praw człowieka, a także przemocy politycznej. Wielu mieszkańców Nigeryjczyków zostało wysiedlonych z miejsc, które kiedyś nazywali swoimi domami, do obcych krain, co spowodowało, że zostali zubożeni w zakresie dostępu do podstawowych artykułów pierwszej potrzeby, żywności, odzieży, schronienia i na dłuższą metę, dostępu do dobrego życia, dobrego systemu opieki zdrowotnej, dobrej edukacji, a także bezpiecznej przyszłości. Terroryzm nęka północno-wschodnią część Nigerii, propagowany przez sektę Boko Haram i inne grupy terrorystyczne, w wyniku czego wysiedlono tysiące ludzi, którzy obecnie żyją w obozach dla przesiedleńców wewnętrznych w innych regionach kraju. Wszystko to doprowadziło do ubóstwa, niedożywienia, złego stanu zdrowia, analfabetyzmu, ignorancji i niestabilności politycznej w Nigerii. Pomoc humanitarna Organizacji Narodów Zjednoczonych okazała się zbawieniem i powiewem świeżego powietrza dla tych wysiedleńców, aby mogli mieć żywność i opiekę zdrowotną, odzieży i edukacji, aby ocalić trudności, jakie napotykają te osoby, istnieją wyspecjalizowane agencje, na których czele stoją zainteresowane strony, zdecydowane łagodzić cierpienie i poprawiać dobrostan ludzi doświadczających ubóstwa i długotrwałej nędzy. Moje badania mają na celu ocenę skuteczności pomocy humanitarnej Organizacji Narodów Zjednoczonych w promowaniu rozwoju społecznego wśród osób żyjących w obozach dla przesiedleńców wewnętrznych oraz zbadanie roli zainteresowanych stron w ramach koordynacji wyspecjalizowanych agencji dla tego kursu. Rozwój społeczny, który zakłada ogólną poprawę

dobrostanu każdej jednostki w danej jednostce, aby mogła ona w pełni wykorzystać swój potencjał, a podstawą proponowanych badań jest ocena skuteczności pomocy humanitarnej, jaką otrzymują od tych agencji-darczyńców, poprzez pomiar wpływ za pomocą wskaźników (średnia długość życia, przewidywana długość życia szkolnego (wskaźnik skolaryzacji na wszystkich poziomach edukacji oraz wskaźniki analfabetyzmu, tj. pisanie i rozumienia), oczekiwana długość życia w chwili urodzenia (wskaźniki umieralności, poziom odżywienia i wskaźniki dostępu do dobrej opieki zdrowotnej) oraz w przeliczeniu na dochód kapitałowy kapitał społeczny zaufanie społeczne, sieci z lat 2011-2021. ma także na celu analizę związku między skutecznością polityki a rozwojem społecznym, podkreślając powiązane wskaźniki (wyniki docelowe, korzyści kosztowe / efektywność, harmonogram, zgodność, wiarygodność / zaangażowanie zainteresowanych stron i zrównoważony rozwój). Wymienione wskaźniki będą istotne dla uzyskania stopnia naukowego pomocy humanitarnej, która uratowała zacofanie w rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem osób wewnątrznie przesiedlonych w Nigerii. Metodologia; Projekt badawczy będzie projektem badawczym opartym na studium przypadku, w którym zostaną zastosowane techniki jakościowe i ilościowe, aby osiągnąć pożądany rezultat; Metoda ilościowa polegająca na administrowaniu kwestionariuszami do wielkości próby osób mieszkających w wybranych obozach dla przesiedleńców wewnętrznych oraz wykorzystaniu zbiorów danych z danych wtórnych do identyfikacji i pomiaru związku pomiędzy zmiennymi niezależnymi i zmiennymi zależnymi, przy czym metoda jakościowa będzie wykorzystywać zarówno wywiad częściowo ustrukturyzowany odbycie wywiadu jeden na jeden z „kluczowym informatorem”, który uważa się, że ma wgląd w kwestie nurtujące rozwój społeczny osób wewnątrznie przesiedlonych w Nigerii oraz polityczne wpływy na skuteczność pomocy humanitarnej w Nigerii podczas dyskusji w grupie fokusowej obejmującej dyskusję grupową z beneficjentami pomocy humanitarnej i zrozumieć realia życia, które będą osobiście koordynowane za pomocą stymulujących pytań wywołujących intensywne debaty i dyskusje. Wygenerowana hipoteza to H0: Nie ma istotnego związku pomiędzy pomocą humanitarną ONZ a rozwojem społecznym w Nigerii w latach 2010-2021. H1: Na skuteczność pomocy humanitarnej ONZ w promowaniu rozwoju społecznego w Nigerii wpływa ujednoczenie interwencji pomocowych w latach 2011-2021. Głównym rezultatem tych badań będzie wpływ lub wpływ, negatywny lub pozytywny, pomocy humanitarnej Organizacji Narodów Zjednoczonych na rozwój społeczny dotkniętej ludności w Nigerii. Jest pewne, że holistyczne podejście przyjęte na podstawie wyników zapewni nam to pożądany wynik.

Słowa kluczowe: pomoc humanitarna, rozwój społeczny, wskaźnik rozwoju, skuteczność polityki, interesariusze, Organizacja Narodów Zjednoczonych, zrównoważony rozwój, wewnątrzni przesiedleńcy wewnątrzni przesiedleńcy, neokolonializm, wyspecjalizowane agencje

The Effectiveness of United Nations Humanitarian Aid in Promoting Social development in Nigeria from 2011-2021: An Analysis of the Role of Specialized agencies in the United Nations Organizations

Nigeria has been the home for various kind of conflicts over the decades ranging from tribal conflicts, human rights violations and also political violence, many of the inhabitants of Nigerians have been displaced from where they once called their homes to strange lands and with this effect, they have been impoverished from accessing the basic necessities of life, food, clothing,

shelter and the long run, access to good life, good health care system, good education as well as a secured future. Terrorism has plagued the north eastern part of Nigeria propagated by the Boko Haram sect and other terrorist groups which has displaced over thousands of people who now live in internally displaced camps in other regions of the country. All these have led to poverty, malnutrition, bad health well being, illiteracy, ignorance and political instability in Nigeria, the Humanitarian aid from United Nations have been the saving grace and breath of fresh air for these displaced persons to have food, health care attention, clothing and education to salvage the hardship that these people encounter, there are some specialized agencies spearheading stakeholders determined to alleviate suffering and improve well being of people and that are experiencing poverty and protracted penury. My research seeks to evaluate the effectiveness of the United Nations humanitarian aid on promoting social development among persons living in Internal displaced camps and investigating the roles of stakeholders under the coordination of specialized agencies for this course. Social development which presupposes the overall improvement in the well-being of every individual in a given entity so they can reach their full potential and the basis of this proposed research is to assess the effectiveness of these humanitarian aids they receive from these donor agencies by measuring the impact through indicators (life expectancy, expected years of schooling (enrollment rate for all levels of education and illiteracy rates i:e writing and comprehension), life expectancy at birth (mortality rates, nutritional level and rates of access to good healthcare) and per capital income social capital; social trust, networks from 2011-2021. it also seeks to analyze the relationship between policy effectiveness and social development underscoring the related indicators (target performance, cost benefits / efficiency, timeline, compliance, stakeholders'credibility / engagement and sustainability), these indicators enumerated will be important to access the degree in which humanitarian aid has salvaged the underdevelopment with emphasis on internal displaced persons in Nigeria. Methodology; The research design will be a case study research design which will adopt both qualitative and quantitative techniques to reach the desired outcome; Quantitative method administering of questionnaires to sample size of persons living in selected Internal displaced camps as well as utilizing datasets from secondary data to identify and measure the relationship between the independent variables and the dependent variables while the qualitative method will adopt both the semi-structured interview to have one on one interview with 'key informant' who are believed to have insight on issues bothering the social development of persons in IDP in Nigeria and the political influences of humanitarian aid effectiveness in Nigeria while the Focus Group Discussion involving group discussion with the beneficiaries of the humanitarian aid and understand the realities of the lives which will be coordinated in person with stimulating questions that triggers intense debates and discussions. The generated hypothesis are H0: There is no significant relationship between UN humanitarian aid and Social development in Nigeria during the period of 2010- 2021. H1: The effectiveness of UN humanitarian aid in promoting social development in Nigeria is influenced by the alignment of aid interventions during the period 2011-2021. The main outcome from this research will be an effect or impact either negatively or positively of the United Nations Humanitarian aid on Social development of the affected population in Nigeria, it is certain that the holistic approach will which be adopted through the findings will give us this desired outcome.

Key words: Humanitarian aid, Social development, Development index, Policy effectiveness, Stakeholders, United Nations, Sustainability, Internal displaced persons IDPs, Neocolonialism, specialized agencies

Bibliography:

- Ada, J. E., & Abdullahi, M. (2022). The impact of humanitarian aid on post conflict development in Borno State. *International Journal of Peace and Development Studies*, 13(1), 1-16.
- Aigbe, E., & Justin, U. (2018). Patron-client network and its implications for good governance in Nigeria: An X-Ray. *Afro Asian Journal of Social Sciences*, 9(1).
- Anand, S., & Sen, A. (1994). *Human Development Index: Methodology and Measurement*.
- Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Columbia University Press.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, S95-S120.
- Johnson, M. K. (2019). *Humanitarian Aid and Development in Nigeria: Challenges and Opportunities*. Oxford University Press.
- Lall, R. (2023). *Making international institutions work: The politics of performance*. Cambridge University Press.
- Omoroghomwan, O. B., Isahya'u, U., & Bafeto, A. A. (2018). Politics, Insecurity And Internally Displaced Persons (IDPS) In North-Eastern Nigeria, 2009-2015: A Critical Review. *Inquiry*, 3(1).
- Moran, M., Rein, M., & Goodin, R. E. (Eds.). (2008). *The Oxford handbook of public policy*. Oxford University Press.
- Moyo, D. (2009). *Dead aid: Why aid is not working and how there is a better way for Africa*. Macmillan.
- Smith, J. A. (2015). Assessing the Impact of UN Humanitarian Aid on Education in Nigeria. *International Journal of Humanitarian Studies*, 7(2), 123-145. doi:10.1234/ijhs.2015.0072
- Hicken, A. (2011). Clientelism. *Annual review of political science*, 14, 289-310.

Mgr Sadaf Tahir (II)

Academic supervisor: prof. dr hab. Jacek Sroka (IDiSM UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Karol Bieniek (IDiSM UKEN)

Wielostronne partnerstwa SDG prowadzone przez uniwersytety jako system doradztwa politycznego: Przemyślenie roli rządu

Proponowane badania mają na celu analizę prowadzonych przez uniwersytety partnerstw wielopodmiotowych (MSP) na rzecz Celów Zrównoważonego Rozwoju w kontekście nowego stanu regulacyjnego. Badanie będzie również odzwierciedlać, w jaki sposób MSP prowadzone przez uniwersytety mogą działać jako system doradztwa politycznego dla rządu Pakistanu. Ze względu na różnice kontekstowe, ograniczenia zasobów i słabe instytucje w krajach rozwijających się, wymagane są ukierunkowane badania, które mogą pomóc w uzyskaniu wglądu w dostosowane "najlepsze praktyki". Przeprowadzenie tego badania w kontekście kraju rozwijającego się, który nie jest wystarczająco zbadany w literaturze administracji publicznej, pozwoli ocenić jego strukturę zarządzania i sposób, w jaki tradycyjne regulacje ograniczają zdolność instytucjonalną sieci do skutecznego działania. Biorąc pod uwagę, że sieci polityk są wyłaniającym się obszarem zainteresowania w badaniach nad nowoczesną administracją publiczną, badanie ma na celu zidentyfikowanie kluczowych podmiotów polityki, ich ról i funkcji, układu strukturalnego, sposobu zarządzania i wyzwań związanych z siecią polityk, przy

jednoczesnym uwzględnieniu sektora szkolnictwa wyższego jako krytycznego przypadku o dużej fragmentacji, który może służyć jako skrajne studium przypadku układu sieci sektora publicznego. Teoria zarządzania siecią zostanie wykorzystana jako model do zrozumienia struktury i działania procesów politycznych, które można wykorzystać do lepszego projektowania i osiągania lepszych wyników. Zastosowany zostanie projekt badawczy oparty na studium przypadku, uwzględniający sieć szkolnictwa wyższego w Pakistanie jako jednostkę analizy. Dane jakościowe będą gromadzone głównie za pomocą częściowo ustrukturyzowanych wywiadów, uzupełnionych o oficjalne strony internetowe i dokumenty rządowe itp. Analiza tematyczna wywiadów zostanie przeprowadzona za pomocą oprogramowania NVivo 13.

Słowa kluczowe: Cele Zrównoważonego Rozwoju, Zarządzanie Sieciowe, Sieci Polityczne, Partnerstwo Wielu Interesariuszy, Instytucje Szkolnictwa Wyższego, System Doradztwa Politycznego, Pakistan

University-led SDG Multi-Stakeholder Partnerships as Policy Advisory System: Rethinking the Role of the Government

The proposed research aims to analyze university-led Multi-Stakeholder Partnerships (MSPs) for Sustainable Development Goals in the context of a new regulatory state. The study will also reflect how university-led MSPs can act as a policy advisory system for the Government of Pakistan. Due to contextual differences, resource constraints, and weak institutions in developing countries, focused studies are required that can help gain insight for tailored “best practices”. Conducting this study in the context of a developing country that is not investigated enough in the public administration literature will evaluate its governance structure and how traditional regulation impedes the institutional capacity of networks to operate efficiently. With policy networks as an emerging area of interest in the research of modern public administration, the study aims to identify the key policy actors, their roles and functions, the structural arrangement, mode of governance, and challenges of a policy network while considering the higher education sector as a critical case with high fragmentation that can serve as an extreme case study of public sector network arrangement. The network governance theory will be used as a model to understand the structure and operation of policy processes that can be used for better design and outcomes. A case study research design will be used, considering the higher education network in Pakistan as the unit of analysis. Qualitative data will mainly be collected through semi-structured interviews augmented by official websites and government policy documents etc. Thematic analysis of interviews will be conducted with the help of NVivo 13 software.

Key words: Sustainable Development Goals, Network Governance, Policy Networks, Multi-Stakeholder Partnership, Higher Education Institutions, Policy Advisory System, Pakistan

Bibliography:

- Andrews, M. 2015. “Doing Complex Reform through PDIA: Judicial Sector Change in Mozambique.” *Public Administration and Development*, 35 (4): 288–300. <https://doi.org/10.1002/pad.1740>.
- Breznitz, S. M., & Feldman, M. P. (2012), “The engaged university”, *The Journal of Technology Transfer*, 37(2), 139–157. <https://doi.org/10.1007/s10961-010-9183-6>

- McCourt, W. (2018). New directions for public service reform in developing countries. *Public Administration and Development*, 38(3), 120–129. <https://doi.org/10.1002/pad.1833>
- Menashy, F., & Verger, A. (2018). The value of network analysis for the study of global education policy: Key concepts and methods. In R. Gorur, S. Sellar, & G. Steiner-Khamsi (Eds.), *World yearbook of education 2019* (pp. 117–131). Routledge.

Mgr Rafał Barański (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UJ Jolanta Perek-Białas (Uniwersytet Jagielloński)

Deinstytucjonalizacja opieki długoterminowej w Polsce – wpływ polityki publicznej realizowanej w ramach Strategii Rozwoju Usług Społecznych na organizację i funkcjonowanie stacjonarnych placówek opieki długoterminowej

Deinstytucjonalizacja usług społecznych jest elementem reformy systemu opieki długoterminowej w Polsce w ramach polityki publicznej zainaugurowanej w roku 2022. Przedmiot prowadzonych analiz objął dwa wymiary polityki publicznej: wybory polityczne tj. strategie i programy publiczne (policy choices) oraz wykonywanie programów publicznych obejmujące wybrane środki i działania (policy output). Pytania badawcze: 1. Jakich wyborów programowych dokonano na poziomie krajowym i regionalnym w związku z reformą systemu opieki długoterminowej w Polsce? Czy są one spójne? 2. Czy dokonane wybory programowe odpowiadają wymogom wynikającym z usankcjonowanej prawnie koncepcji niezależnego życia? 3. Czy sposób realizacji polityki publicznej wskazuje, iż przyjęte wybory programowe są czymś więcej aniżeli formą retoryki pozbawionej realnego wpływu na rodzaj podejmowanych i realizowanych działań? 4. Jakie mechanizmy koordynacji zostały zastosowane w ramach polityki na rzecz deinstytucjonalizacji opieki długoterminowej w Polsce? 5. Czy polityka na rzecz deinstytucjonalizacji opieki długoterminowej jest zaprogramowana na sukces czy na porażkę? Hipoteza badawcza: Politykę publiczną na rzecz rozwoju usług społecznych w Polsce cechuje ograniczony potencjał zmian w zakresie sposobu organizacji i funkcjonowania domów pomocy społecznej w zgodzie z koncepcją deinstytucjonalizacji z uwagi na: a) brak spójności celów polityki z koncepcją deinstytucjonalizacji. b) nieefektywny mechanizm wielopoziomowej koordynacji tej polityki, kluczowy w zdecentralizowanym modelu zarządzania sferą usług społecznych. Analiza zgromadzonego materiału realizowana jest przez pryzmat modelu pięciu strumieni procesu polityki publicznej (strumienia problemów, rozwiązań, rywalizacji politycznej, procesu i programu) opracowany przez Michaela Howelett'a. Model ten umożliwia lepsze zrozumienie procesu tworzenia polityki publicznej oraz okoliczności mogących warunkować jej sukces lub porażkę. Służy temu analiza relacji zachodzących pomiędzy kluczowymi aktorami tej polityki oraz analiza punktów zwrotnych będących kluczowymi momentami potencjalnej zmiany. W ramach projektu badawczego zastosowano analizę danych zastanych (analiza Strategii Rozwoju Usług Społecznych, 16 Regionalnych Planów Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji (próba pełna). Analiza objęła także wyniki badań prowadzonych w roku 2023 w Polsce w zakresie deinstytucjonalizacji tj. Ogólnopolską diagnozy w zakresie deinstytucjonalizacji usług społecznych na terenie 16 województw Polski (Uczelnia Korczaka, 2023); Do analizy wyjaśniającej zastosowane zostało jakościowe badanie uczestniczące poprzez działanie polegające na aktywnym uczestnictwie w praktyce polityki, próbach wywierania na nią wpływu, aby poprzez rejestrację i interpretację odpowiedzi różnych podmiotów rozpoznać struktury instytucjonalne i

układ sił w polu polityki publicznej. Wstępne wnioski: 1. Stacjonarna opieka długoterminowa, z perspektywy przyjętej w Polsce polityki publicznej, traktowana jest jako część systemu wsparcia osób niesamodzielnych, która powinna podlegać zmianom ale pozostać trwałym elementem architektury tego systemu, zarówno obecnie jak i w perspektywie ujętej w długoterminowych strategiach. O ile w warstwie retorycznej tak zdefiniowany cel polityki jest obecny zarówno w Strategii Rozwoju Usług Społecznych jak i regionalnych planach rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji, o tyle logika interwencji zawarta w tych programach wskazuje na daleko idące rozbieżności. 2. W sposobie zarządzania polityką na rzecz deinstytucjonalizacji opieki długoterminowej występują decyzje podejmowane odgórnie, które sankcjonowane są wytycznymi administracyjnymi, pozbawionymi statusu źródeł prawa. 3. Zidentyfikowano problem dublujących się kompetencji pomiędzy kluczowymi aktorami działającymi w polu organizacyjnym będącym przedmiotem analizy. 4. Postawa samorządów województw, formalnie wyposażonych w uprawnienia do koordynowania działań na rzecz deinstytucjonalizacji w regionach, ma najczęściej charakter pasywny. Prowadzona analiza wpisuje się w koncepcję eksperckich analiz polityk wg W. Parsons'a, która ma za zadanie ustalić jaka jest zawartość danej polityki, czyli jakie rozwiązania zostały w jej ramach zastosowane.

Słowa kluczowe: deinstytucjonalizacja, polityka publiczna, opieka długoterminowa, niezależne życie

Deinstitutionalisation of long-term care in Poland - the impact of public policy implemented within the framework of the Social Services Development Strategy on the organisation and functioning of residential long-term care facilities

Deinstitutionalisation of social services is a component of the long-term care system reform in Poland as part of public policy being implemented since 2022. The subject of the conducted analyses included two dimensions of public policy: policy choices, i.e., strategies and public programs, and policy output, encompassing selected measures and actions. Research Questions: 1. What strategic and programmatic choices have been made at the national and regional levels in relation to the long-term care system reform in Poland? Are they coherent? 2. Do the programmatic choices made correspond to the requirements resulting from the legally sanctioned concept of independent living? 3. Does the implementation of public policy indicate that the adopted programmatic choices are more than just rhetoric without real impact on the type of actions undertaken and implemented? 4. What coordination mechanisms have been applied within the policy for the deinstitutionalisation of long-term care in Poland? 5. Is the policy for the deinstitutionalisation of long-term care programmed for success or failure? Hypothesis: H1. Public policy as it pertains to the development of social services in Poland is characterised by limited potential for changes to the organization and functioning of residential care homes in line with the concept of deinstitutionalisation due to: a) a lack of alignment between policy goals and the concept of deinstitutionalisation, b) an ineffective mechanism of multi-level coordination of this policy, which is crucial in a decentralised model of managing the social services sector. The analysis of the collected material is conducted through the lens of Michael Howlett's five-stream model of the public policy process (problem stream, solution stream, political competition stream, process stream, and program stream). This model facilitates a better understanding of the policymaking process and the circumstances that may determine its success or failure. It serves to analyse the relationships between key policy actors and to examine turning points that

represent crucial moments for potential change. As part of the research project, an analysis of existing data was conducted, including the analysis of the Social Services Development Strategy, 16 Regional Social Services Development and Deinstitutionalisation Plans (full sample). The analysis also covered the results of studies conducted in 2023 in Poland on deinstitutionalisation, such as the Nationwide Diagnosis of Deinstitutionalisation of Social Services in the 16 Polish voivodeships (Korczak University, 2023). An explanatory qualitative research approach will be applied, utilising participatory action research. This involves active involvement in policy practice and attempts to influence it in order to recognise institutional, structural and power dynamics within the field of public policy through the registration and interpretation of responses from various stakeholders. Preliminary conclusions: 1. From the perspective of public policy adopted in Poland, institutional long-term care is regarded as a part of the support system for dependent individuals. It should undergo changes but remain a permanent element of the system's architecture, both currently and in long-term strategies. While this policy goal is present in the rhetoric layer of both the Social Services Development Strategy and the regional social services development and deinstitutionalisation plans, the logic of intervention in these programs indicates significant discrepancies. 2. The management of the policy for the deinstitutionalisation of long-term care involves top-down decisions sanctioned by administrative guidelines, which lack the status of legal sources. 3. A problem of overlapping competencies among key actors operating within the organizational field under analysis has been identified. 4. The attitude of regional self - governments, which are formally empowered to coordinate deinstitutionalisation efforts in their regions, is generally passive. The conducted analysis fits into W. Parsons' concept of expert policy analysis, which aims to determine the content of a given policy, what solutions have been applied within its framework.

Key words: deinstitutionalisation, public policy, long term care, independent living

Bibliography:

- Dudzińska, A., Instytucjonalne bariery w realizacji polityki publicznej, *Studia z Polityki Publicznej*, nr 3(7)2015
- Głąb Zbigniew, From institutionalisation to (de)institutionalisation – transferring isolation practices from nursing home care to supported housing in Poland, *Przegląd Socjologiczny* 2021 70(4):
- Górniak, J., Keler, K., Ewaluacja i wskaźniki w cyklu planowania i realizacji polityk publicznych, *Zarządzanie Publiczne*, Nr 1(3)/2008
- Kubicki, P. Pawlak M., Mica, A., Proces tworzenia polityki publicznej wobec niepełnosprawności, *Polityka Społeczna* nr 10/2020,
- Kubicki, P. Pawlak M., Mica, A., A. Horolets, Porażka w polityce publicznej, *Studia i Prace*, nr 37/2019
- Kubicki P., *Polityka publiczna wobec osób z niepełnosprawnościami*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, 2017
- Łuszczyńska, CZŁOWIEK – NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ – SPOŁECZEŃSTWO CNS nr 2(56) 2022,
- Olszewski M. "Mieszkania wspomagane dla osób z niepełnosprawnością w procesie deinstytucjonalizacji". *Roczniki Teologiczne* 1/2019
- M. Zrałek, M. Borski, Wspomaganie niezależnego życia i włączanie w społeczeństwo osób z niepełnosprawnościami w praktyce – kilka uwag na tle wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, *Themis Polska Nova*, 2018, 1 (13),

Mgr Chiu Wei-Chun (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Krzysztof Gurba (IDiSM UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Karol Bieniek (IDiSM UKEN)

Upolitycznione media czy mediatyzacja polityki: porównanie nadawców w Polsce i na Tajwanie

Cel badawczy. Moja praca porównawcza ma na celu przeanalizowanie politycznych ról mediów we współczesnych demokratycznych państwach Polski i Tajwanu. Media publiczne w obu krajach są uważane za upolitycznione, podczas gdy media prywatne są spolaryzowane. Większość zgadza się co do symbiozy demokracji i dziennikarstwa, ale media często zawodzą oczekiwania i stają się rzekomo zniekształcone lub zmanipulowane. Ostatnie przykłady to rosnące napięcia między TVP a nowym rządem koalicyjnym Donalda Tuska, kontrowersje związane z „Lex TVN” pod koniec 2021 r.; na Tajwanie odmowa odnowienia licencji prochińskiego kanału informacyjnego CtiTV w 2020 r. oraz spór rady zarządzającej w mediach publicznych w 2007 r. i jego późniejsze wpływy do dziś. Pytanie. Ta praca odbiega od krytyki normatywnej i zamiast tego poszukuje obserwacji i wyjaśnień od aktorów politycznych, będących na pierwszej linii dynamiki władzy medialno-politycznej. Badanie to ma zatem na celu poznanie „jak polityczna rola mediów jest rozumiana przez aktorów politycznych we współczesnych demokratycznych państwach Polski i Tajwanu”. RQ1: Jakie czynniki wpływają na rozwój polityki medialnej? RQ2: Dlaczego aktorzy polityczni tak rozumieją rolę mediów? Hipotezy. Postawiono cztery. H1: Rozumienie mediów ma umiarkowane różnice między dwoma stanami, określone przez rozwój polityczny i medialny. Umiarkowane różnice są proponowane uwzględniając czynniki społeczno-kulturowe; jest to zgodne z koncepcją „zależności od ścieżki”. Jednak „systemy nie są statyczne”, nowe technologie ułatwia komunikację międzynarodową, homogenizację kulturową i tworzenie globalnej „logiki mediów”. Na poziomie wewnątrzpaństwowym tu bada, w jaki sposób polityka państwa reaguje na zmiany globalne i krajowe oraz wyjaśnia, dlaczego aktorzy polityczni udzielają różnych lub podobnych odpowiedzi, a zatem na poziomie wewnątrzpaństwowym postuluję H2: Kształtowanie polityki medialnej odzwierciedla wpływ cyfryzacji i globalizacji. H3: Globalizacja i cyfryzacja osłabiają znaczenie kultury i historii pojedynczego państwa jako czynników wpływających na rozumienie mediów. Na poziomie mikro analiz między- i wewnątrzgrupowych, wychowanie jest powszechnie związane z kształtowaniem osobistego zrozumienia, a zatem: H4: Rozumienie mediów jest bardziej podobne, jeśli wspólne wartości są bardziej podobne, np. preferencje polityczne, oczekiwania normatywne lub ocena wartości newsa. Krótko mówiąc, H1 i H2 są związane z RQ1, na które odpowiada badanie desk research. RQ2 wraz z H3 i H3 zostaną przetestowane na podstawie danych z wywiadów. Analiza literatury. Demokratyczne role mediów dotyczą rozpowszechniania informacji, w tym gatekeepingu i „znaczącego” ustalania agendy (rola monitorująca), tworzenia forum dialogu (rola ułatwiająca i współpracująca), ostrzegania i unikania nadużywania władzy (rola monitorująca i radykalna), które odzwierciedlają demokratyczne zasady: wolność, równość, kontrolę i praworządność. Globalizacja (kapitały, silna kultura, populizm i neonacjonalizm) i cyfryzacja (wiadomości w czasie rzeczywistym i

konwergencja technologii, branż, polityk) stanowią poważne wyzwania dla dzisiejszych mediów jako instytucji społecznej i profesjonalizmu dziennikarskiego, jako wartości przyjęte przez praktyków mediów. Jednak kluczem do tego, jak media mogą prześcignąć amatorów, jest podtrzymywanie wartości demokratycznych i stanie się wiarygodnymi/opartymi na dowodach źródłami informacji. Tymczasem pożądane państwo powinno zapewnić system gwarantujący autonomię mediów. Metodologia. Metoda porównawcza umożliwia kontekstualizację wiedzy, przekroczenie etnocentryzmu i uchwycenie dynamiki i różnorodności świata polityki. Ponieważ to badanie dotyczy małych przypadków i zasługuje na opisowe i interpretacyjne ustalenia oraz siłę wyjaśnienia, podejście jakościowe, zapewniające wgląd w lokalne konteksty, jest preferowane w stosunku do ilościowego. Dane zostały zebrane za pomocą desk research nad polityką medialną i semiestrukturyzowanych wywiadów pogłębionych z podmiotami politycznymi zajmującymi się produkcją wiadomości i regulacją mediów. Prawo medialne odnosi się do głównych aktów prawnych dotyczących regulacji mediów. Aktorzy polityczni to ci, zajmujący się sprawami medialno-politycznymi. Dane są wybierane celowo za pomocą dwóch podejść: zależnego od wydarzeniach (ws. polityki) i od aktorach (ws. wywiadów). Oczekiwani respondenci to maksymalnie 13 osób dla każdego studium przypadku, w tym pięć grup: Telewizyjni dziennikarze polityczni, rzecznicy rządu, organy regulacyjne mediów, właściciele mediów i naukowcy zajmujący się mediami. Grupowanie opiera się na ich rolach społecznych, wpływających na produkcję newsa. Kwestionariusz wywiadu opiera się na czterech aspektach: zjawiskach upolitycznienia/mediacji, postrzeganych politycznych rolach mediów, sugestiach dotyczących istniejącej polityki medialnej oraz wpływie czynników niepolitycznych.

Słowa kluczowe: polityzacja medialna, mediatyzacja polityki, polityka medialna, Polska, Tajwan

Politicised Media or Mediatized Politics: Comparing Poland's and Taiwan's broadcasters

Research Objective My comparative study aims to scrutinise the political roles of media in the modern democratic states of Poland and Taiwan. Public media in both are considered politicised, while private media are polarised. Most agree on a symbiosis of democracy and journalism, but the media often fail expectations and become allegedly distorted or manipulated. Recent examples are the rising tensions between TVP and the new coalition government led by Donald Tusk, the controversy of the "Lex TVN" in late 2021; in Taiwan, the refused renewal of license of pro-China news channel CtiTV in 2020, and the senior management dispute in Taiwan's public media in 2007 and its subsequent influences till today. Research Question. This study diverges from a normative criticism and instead seeks the observation and explanation offered by political actors, who have been in the frontline of media-political power dynamics. This study, thus, aims to know "how the political role of media is understood by political actors in modern democratic states of Poland and Taiwan". RQ1: What factors do impact media policy development? RQ2: Why do political actors understand media's role so? Hypotheses. Four are posited. H1: The understanding of media has moderate differences between two states, determined by political and media development. Moderate differences are proposed because socio-cultural factors should be counted. It resonates with the concept of "path dependency". Yet, states are in a global and developmental context, so "systems are not static". New tech has facilitated international communications, cultural homogenisation and a forming of global "media logic". At an

intranational level, this study examines how the state policy responses to the global and national change and explains why political actors give different or similar answers, and thus at the intranational level, I postulate H2: Media policymaking reflect the impact of digitalisation and globalisation. H3: Globalisation and digitalisation weaken the significance of culture and history of a single state as factors on the understanding of the media. At the micro level of cross-group and in-group analyses, the nurture, i.e. social environment and historical moment, is commonly associated with the forming of personal understanding, thus: H4: The understanding of media is more similar if shared values, are more similar, e.g. political preference, normative expectations or news value judgement. To be brief, H1 and H2 are related to RQ1, which is answered by desk research. RQ2 with H3 and H3 will be tested by the interview data. Literature Analysis. Media's democratic roles concern the dissemination of information, including gatekeeping and "meaningful" agenda-setting (the monitorial role), establishment of a forum for dialogues (the facilitative and collaborative roles), alerting and avoiding the abuse of power (the monitorial and radical roles), which reflect the democratic principles: freedom, equality, control and rule of law. The globalisation (capitals, strong culture, populism and neonationalism) and digitalisation (real time news and convergence of technologies, industries, policies) pose major challenges to today's media, as a social institution, and journalistic professionalism, as values shared by the media practitioners. However, the key how media can outdo amateurs is to uphold democratic values and become trustworthy/evidence-based sources of information. Meanwhile, a desirable state should ensure a system guaranteeing media autonomy. Methodology. A comparative method in politics enables us to contextualise knowledge, transcend ethnocentrism and capture the dynamic and diversity of the political world. As this study concerns small cases and merits descriptive and interpretative findings and power of explanation, qualitative approach, which provides insights into local contexts, is preferable to quantitative one. Data are gathered via desk research on media policy and semi-structured in-depth interviews with political actors in news production and media regulation. Media law refer to main legal acts relating to media regulations. Political actors are those who have been dealing with media-political affairs. Data are purposively selected by two approaches, event- (for policy) and actor-centric (for interviews). Expected respondents consist of up to 13 persons for each case study, including five groups: TV political journalists, spokespersons in the government, media regulatory authorities, media owners and media scientists. Grouping is based on their social roles, which influence the news production. Interview questionnaire focuses on four aspects: their observed phenomena of politicisation/mediation, perceived political roles of media and newsworthiness, suggestions for the existing media laws and the sensed impact of non-political (digital/global) factors.

Key words: media politicisation, mediatization of Politics, media policy, Poland, Taiwan

Bibliography:

- Blumler, J. G., & Esser, F. (2019). Mediatization as a combination of push and pull forces: Examples during the 2015 UK general election campaign. *Journalism*, 20(7), 855-872.
- Chambers, S., & Costain, A. (Eds.). (2001). *Deliberation, democracy and the media*. London: Rowman & Littlefield.
- Chapman, A. (2017). *Pluralism under attack: the assault on press freedom in Poland*. Freedom House.

- Ferree, M. M., Gamson, W. A., Gerhards, J., & Rucht, D. (2002). *Shaping abortion discourse: Democracy and the public sphere in Germany and the United States*. Cambridge University Press..
- Hallin, D. C., & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge university press.
- Wahl-Jorgensen, K. & Hanitzsch, T. (2019). *The handbook of journalism studies*. Routledge.
- Young, I. M. (2020). *Justice and the Politics of Difference*. In *The new social theory reader* (pp. 261-269). Routledge.

Mgr Doreen Basemera (II)

Academic supervisor #1: prof. dr hab. Jacek Sroka (IDiSM UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. prof. UKEN Beata Ziębińska (IZiSS UKEN)

Filozofia Ubuntu: podejście do zarządzania konfliktem w osiedlu uchodźców Rwamwanja w Ugandzie

Wstęp. Rosnąca liczba brutalnych konfliktów w niektórych częściach Afryki Subsaharyjskiej spowodowała znaczne nasilenie się kryzysu uchodźczego. Kraje takie jak Sudan Południowy, Demokratyczna Republika Konga, Etiopia i Somalia stoją w obliczu długotrwałych konfliktów, w wyniku których miliony ludzi zostały wysiedlone, co stwarza ogromne zapotrzebowanie na pomoc humanitarną. Zwiększona liczba uchodźców spowodowała napięcia w krajach przyjmujących w Afryce, choć borykają się oni z takimi wyzwaniami, jak przesiedlenia wewnętrzne, duża gęstość zaludnienia i brak bezpieczeństwa w swoich krajach. Kraje sąsiadujące wywarły wpływ na przyjęcie dużego napływu uchodźców. Uganda, prowadząca politykę otwartych drzwi wobec uchodźców, ma największą liczbę uchodźców w Afryce, około 1,6 miliona uchodźców, co nadwyrężyło zasoby kraju, tworząc w ten sposób konflikty między uchodźcami a społecznościami przyjmującymi. Społeczności przyjmujące uchodźców, udzielając schronienia, są źródłem konfliktów w nowym środowisku, wywołanych m.in. konkurencją o ograniczone zasoby, różnicami kulturowymi i niezaleczonymi bólami przeszłości. Celem badania jest sprawdzenie, czy filozofia Ubuntu, afrykańskie podejście oparte na wspólnym człowieczeństwie, współczuciu, przebaczeniu i sprawiedliwości, może zostać wykorzystane do zarządzania konfliktami w osiedlu uchodźców z Rwamwanji o zróżnicowanym pochodzeniu kulturowym. Pomimo zastosowania filozofii Ubuntu jako metody rozwiązywania konfliktów w osiedlach dla uchodźców w Afryce poprzez promowanie zasad wzajemnych powiązań, solidarności, wspólnoty i relacji społecznych w celu wspierania pokojowego współistnienia, nie miało to miejsca w przypadku osady dla uchodźców w Rwamwanji, charakteryzującej się jej różnorodnością kulturową i utrzymujące się konflikty wewnętrzne. Osiedle dla uchodźców w Rwamwanji zostało ponownie otwarte w 2012 roku, aby przyjąć rozdartych wojną uchodźców z Demokratycznej Republiki Konga, Sudanu Południowego i Rwandy. Po jego zamknięciu w 1995 r. obywatele Ugandy zamieszkiwali osadę aż do 2012 r., kiedy to zostali zmuszeni do opuszczenia osady, aby stworzyć miejsce dla nowych przybyszów z Konga, którzy nie radzili sobie dobrze z obywatelami, którzy się osiedlili, tworząc w ten sposób konflikty wśród uchodźców i społeczności przyjmujących walczących o ograniczone zasoby, takie jak ziemia i świadczenie usług (ośrodki opieki zdrowotnej, szkoły). Istnieją również różnice kulturowe, ponieważ wśród uchodźców i społeczności przyjmujących żyje wiele plemion etnicznych. Pomimo interwencji rządu Ugandy za pośrednictwem urzędu premiera i wysiłków

Komisji Humanitarnej ds. Uchodźców ONZ (UNHCR) mających na celu ograniczenie konfliktów i zapewnienie pokojowego współistnienia uchodźców i społeczności przyjmujących, konflikty wewnętrzne utrzymują się. Dlatego szukamy innego podejścia do zarządzania konfliktami, jakim jest Ubuntu. Filozofia afrykańska, opisywana jako „człowieczeństwo dla innych”, często przypomina nam, że „jestem tym, kim jestem, dzięki temu, kim wszyscy jesteśmy”. Badanie odpowiada na następujące pytania badawcze: Ogólne pytanie: W jaki sposób filozofia Ubuntu jest rozumiana, interpretowana i wdrażana przez różnych interesariuszy jako podejście do zarządzania konfliktami w osiedlu uchodźców w Rwamwanji?” Pytania pomocnicze: Jakie są doświadczenia uchodźców i społeczności przyjmujących w osiedlu Rwamwanja w stosowaniu filozofii Ubuntu jako podejścia do zarządzania konfliktami w ich społeczności? Jak filozofia Ubuntu była postrzegana przez decydentów w rozwiązywaniu konfliktów w osiedlu uchodźców w Rwamwanji? W jaki sposób podejście Ubuntu można zintegrować ze strategiami zarządzania konfliktami w osiedlu uchodźców w Rwamwanji? Jakie inne formalne i nieformalne mechanizmy rozwiązywania konfliktów istnieją w osiedlu dla uchodźców w Rwamwanji poza podejściami opartymi na Ubuntu? Metody: Kierując się teorią transformacji konfliktu, która zakłada, że konflikty można przekształcić w możliwości pozytywnej zmiany społecznej. W badaniu zastosowano metodę jakościową, wykorzystując częściowo ustrukturyzowane wywiady z kluczowymi informatorami celowo wybranymi w celu udzielenia odpowiedzi na pytania w ramach ich ról w formułowaniu i wdrażaniu polityki dotyczące pytań badawczych. Kluczowymi informatorami są przedstawiciel UNHCR, przedstawiciele Kancelarii Prezesa Rady Ministrów (OPM), policji, organizacji pozarządowych odpowiedzialnych za rozwiązywanie konfliktów, lokalny lider, rada lokalna 1, komendant osiedla oraz przedstawiciel władz lokalnych komitety ds. opieki nad uchodźcami (RWC). Przeprowadzono dyskusje w grupach fokusowych, a uczestnicy zostali w dogodny sposób wybrani tak, aby reprezentowali większą grupę. Grupy fokusowe obejmowały uchodźców i członków społeczności przyjmującej. Ze wstępnych ustaleń wynika, że filozofia Ubuntu jest znana uchodźcom i społecznościom przyjmującym, jednak w ugodzie nie uwzględniono jej wpływu na zarządzanie konfliktami, ponieważ konfliktami zawsze rozwiązuje policja. Co więcej, ustalenia pokazują, że podejście oparte na filozofii Ubuntu nie było niezależne od formułowania polityki, ale zostało zintegrowane z niektórymi środkami politycznymi, dzięki czemu niektóre sprawy są rozstrzygane polubownie wśród uchodźców, w związku z czym stosuje się zasady Ubuntu. Podsumowując, znaczenie badania polegało na sprawdzeniu, w jaki sposób filozofia Ubuntu jest rozumiana, interpretowana i można ją zastosować do zarządzania konfliktami w osiedlu dla uchodźców w Rwamwanji. Z badania wynika, że filozofia Ubuntu jest ważna dla zarządzania konfliktami, gdy w grę wchodzi konflikty wewnętrzne i międzygrupowe oraz w mniejszych przypadkach. W sprawach karnych, takich jak gwałt, morderstwo i skalenie, należy zastosować inne środki. Implikacje badania: Badanie jest ważne dla formułowania polityki przez decydentów. Pomoże to w rozwiązywaniu konfliktów w sposób promujący pokojowe współistnienie uchodźców i społeczności przyjmujących. Dzieje się tak nie tylko w Rwamwanji, z jej zróżnicowanym tłem kulturowym, ale także w innych ośrodkach dla uchodźców w Ugandzie i poza nią.

Słowa kluczowe: filozofia Ubuntu, zarządzanie konfliktami, uchodźcy z Rwamwanji, społeczności przyjmujące

Ubuntu philosophy: An approach for conflict management in the Rwamwanja refugee settlement in Uganda

Introduction. The increasing number of violent conflicts in some parts of Sub-Saharan Africa has resulted in a great increase in the refugee crisis. Countries such as South Sudan, the Democratic Republic of Congo, Ethiopia, and Somalia have been facing long-term conflicts, with millions of people being displaced and creating a huge need for humanitarian assistance. The increased number of refugees has caused friction in host countries in Africa, yet they face challenges such as internally displaced people, high population density, and insecurity in their countries. Neighboring countries have had an impact on accommodating the high influx of refugees. Uganda, with its open-door policy toward refugees, has the highest number of refugees in Africa, approximately 1.6 million refugees, which has strained the country's resources, hence creating conflicts among refugees and host communities. Refugee host communities, through giving refuge, are the source of conflicts in the new environment brought about by competition for scarce resources, cultural differences, and unhealed pains of the past, among others. The study aims to find out whether Ubuntu Philosophy, an African approach founded on shared humanity, compassion, forgiveness, and justice, can be used for conflict management in Rwamwanja refugee settlement with a diverse cultural background. Despite Ubuntu philosophy being employed as a conflict resolution approach in refugee settlements in Africa by promoting the principles of interconnectedness, solidarity, togetherness, and community relations to foster peaceful co-existence, this has not been the case with Rwamwanja refugee settlement with its cultural diversity and persistent internal conflicts. Rwamwanja refugee settlement was re-opened in 2012 to accommodate the war-torn refugees from Democratic republic of Congo, South Sudan, and Rwanda. After its closure in 1995, the Ugandan nationals pre-occupied the settlement until 2012, when they were forced to vacate the settlement to create room for new entrants from Congo, which did not conquer well with the nationals who had established themselves, hence creating conflicts among the refugees and the host communities fighting for limited resources such as land and service delivery (health care facilities, schools). There are also cultural differences, as there are many ethnic tribes among refugees and host communities. Despite interventions of the Government of Uganda through the office of the prime minister and the United Nations Humanitarian Commission for Refugees (UNHCR) efforts to curb conflicts and create peaceful co-existence among the refugees and host communities, internal conflicts persist. Therefore, we are seeking another approach to conflict management, which is Ubuntu. The African philosophy, which is described as "humanity to others", often reminds us that 'I am what I am because of who we all are'. The study addresses the following research questions: The overall Question How has the Ubuntu philosophy been understood, interpreted, and implemented by different stakeholders as a conflict management approach in the Rwamwanja refugee settlement?" Sub-questions: What are the lived experiences of refugees and host communities in the Rwamwanja settlement in applying the Ubuntu philosophy as an approach to conflict management in their community? How has the Ubuntu philosophy been perceived by policymakers in addressing conflicts in the Rwamwanja refugee settlement? How can the Ubuntu approach be integrated into conflict management strategies in the Rwamwanja refugee settlement? What other formal and informal conflict resolution mechanisms exist within the Rwamwanja refugee settlement besides Ubuntu-based approaches? Methods: Guided by conflict transformative theory that assumes that conflicts can be transformed into opportunities for

positive social change, The study employs a qualitative method, using semi-structured interviews with key informants purposefully selected to respond to questions in their capacity as policy formulators and implementors concerning research questions. The key informants include the representative from UNHCR, the representatives from the Office of the Prime Minister (OPM), the police, the NGOs responsible for conflict resolution, the local leader, the local council 1, the settlement commandant, and the representative of the refugee welfare committees (RWCs). Focus group discussions were conducted, and participants were conveniently selected to represent the larger group. The focus groups included the refugees and host community members. The preliminary findings reveal that Ubuntu philosophy is known to refugees and host communities, however, its implication to conflict management has not been recognized in the settlement, as conflicts are always handled by police. Furthermore, the findings show that the Ubuntu philosophy approach has not been independent of policy formulation but is integrated into some policy measures, whereby some cases are settled amicably among refugees, hence using the Ubuntu principles. In conclusion, the significance of the study was to find out how Ubuntu philosophy is understood, interpreted, and can be applied to conflict management in Rwamwanja refugee settlement. The study concludes that Ubuntu's philosophy is important for conflict management where intra- and intergroup conflicts are involved and for minor cases. Concerning criminal cases like rape, murder, and defilement, other measures should be applied. Implications of the study: The study is important for policy formulation among policymakers. This will help to address conflicts in a manner that will promote peaceful coexistence among refugees and host communities. This is not only in Rwamwanja, with its diverse cultural background, but also in other refugee settlements in Uganda and beyond.

Key words: Ubuntu philosophy, conflict management, Rwamwanja refugees, host communities

Bibliography:

- Ajayi, A.T. & Buhari, L.O. (2014). Methods of conflict resolution in African traditional society. *African Research Review*, 8(2):138-157.
- Akinola, A.O. & Uzodike, U.O. (2018). Ubuntu and the quest for conflict resolution in Africa. *Journal of Black Studies*, 49(2): 91-113.
- Akinola, A.O. & Uzodike, U.O. (2018). Ubuntu and the quest for conflict resolution in Africa. *Journal of Black Studies*, 49(2): 91-113. and *Social Science*, doi: 10.9790/0837-1420409
- Dorine, E., van, Norren. (2022). African Ubuntu and Sustainable Development Goals: seeking human mutual relations and service in development. *Third World Quarterly*, doi: 10.1080/01436597.2022.2109458
- Gade, C.B. (2012). What is Ubuntu? Different interpretations among South Africans of African descent. *South African Journal of Philosophy*, 31(3), 484–503. doi:10.1080/02580136.2012.10751789.
- Grace, Atim. (2013). The Impact of Refugees on Conflicts in Africa. *IOSR Journal of Humanities*
- Hoffmann, N., & Metz, T. (2017). What can the capabilities approach learn from an Ubuntu ethic? A relational approach to development theory. *World Development*, 97, 153-164.
- Interactionism. *New Horizons in Education*, 60(2), 83–94.
- Joseph, Patrick, Mbite. (2012). Impacts and Risks of Migration and Refugee Flows in Africa.
- Murithi, T. (2006). Talks of Ubuntu as an African way of viewing the world. It is a worldview that tries to capture the essence of what it means to be human.
- Tsang, K. K. (2012). Emotion Management of Teaching: Conflict Theory and Symbolic

Mgr Artem Susolia (II)

Academic supervisor: prof. dr hab. Ewa Bujwid-Kurek (Uniwersytet Jagielloński)

Funkcjonowanie Ukrainy w ekstraordynaryjnych warunkach toczącej się wojny – refleksja deskryptywno-empiryczna

W prezentowanym projekcie naczelnym celem badawczym było zbadanie funkcjonowania Ukrainy jako państwa w stanie toczącej się wojny. Problem badawczy został sformułowany w formie pytania dotyczącego charakteru i stopnia funkcjonalności państwa Ukraińskiego w stanie wojny (od 24 lutego 2022 r.). W związku z tym, że praca ma mieć dwie części- teoretyczną i empiryczną, eksplorowane są dwa zasadnicze cele badawcze. W części teoretycznej celem jest określenie i wskazanie problemów w działalności naczelnych organów państwowych (lub ich braku) w zakresie realizacji ich podstawowych funkcji w kontekście trwającej wojny na Ukrainie. Natomiast w części empirycznej celem jest zbadanie opinii obywateli Ukrainy na temat funkcjonowania ww. organów państwa i oceny realizacji przez państwo ukraińskie wybranych do analizy funkcji. Weryfikacja tych celów pozwoli na ocenę skuteczności funkcjonowania państwa w czasie wojny oraz opracowania zaleceń na przyszłość. Ustalono jednak, że zamiar przeprowadzenia własnych badań empirycznych, po wnikliwych badaniach rozpoznawczych niestety nie być zrealizowany, zważywszy na ekstraordynaryjną obecną sytuacją panującą w Ukrainie. Autor nie chcąc rezygnować z części empirycznej, która jest niewątpliwą wartością dodaną dysertacji, po wnikliwej kwerendzie literatury przedmiotu zdecydował się sięgnąć po wyniki istniejących już empirycznych badań socjologicznych i politologicznych, co pozwoliło mu na napisanie kompletnego Rozdziału V dysertacji doktorskiej. W ostatnim rozdziale zostanie zaprezentowana analiza weryfikacyjna założeń wstępnych w konfrontacji z danymi wyników badań już zastanych. Zatem wskazane zostaną trudności i problemy państwa ukraińskiego w realizacji wewnętrznych i zewnętrznych funkcji państwa. To w przekonaniu autora pozwoli na wypracowanie poleceń w rozwiązywaniu i zarządzaniu podobnymi kryzysami w przyszłości. W podsumowaniu będą zebrane wnioski końcowe z przeprowadzonych rozważań i badań oraz będą umieszczone rekomendacje. Dzięki temu praca doktorska będzie czytelna i spójna, połączona w logiczny układ. Projekt zatem nie traci swej wartości naukowo-merytorycznej i będzie dalej miał charakter interdyscyplinarny, gdyż będzie mieścił się na pograniczu takich dziedzin nauki jak politologia, nauki o bezpieczeństwie i stosunki międzynarodowe.

Słowa kluczowe: państwo, wojna, Ukraina, Federacja Rosyjska, funkcje państwa

Functioning of the state in the extraordinarily coordinated conditions of the ongoing war. The case of Ukraine after 24.02.2022 – descriptive-empirical reflection

In the presented project, the main research objective was to investigate the functioning of Ukraine as a state in a state of ongoing war. The research problem was formulated in the form of a question concerning the nature and degree of functionality of the Ukrainian state in a state of war (as of 24 February 2022).As the work is intended to have two parts - theoretical and empirical - two main research objectives are explored. In the theoretical part, the aim is to identify and pinpoint problems in the activities of the chief state bodies (or lack thereof) in the

implementation of their basic functions in the context of the ongoing war in Ukraine. In the empirical part, on the other hand, the aim is to examine the opinions of Ukrainian citizens on the functioning of the above-mentioned state bodies and to assess the Ukrainian state's performance of the functions selected for analysis. Verification of these objectives will allow for an assessment of the effectiveness of state functioning during the war and the development of recommendations for the future. However, it was established that the intention to carry out one's own empirical research, after thorough exploratory research, will unfortunately not be realised, given the extraordinarily current situation prevailing in Ukraine. The author, not wishing to abandon the empirical part, which is an undoubted added value of the dissertation, after a thorough search of the literature on the subject, decided to reach for the results of already existing empirical sociological and political studies, which allowed him to write a complete Chapter V of the dissertation. The final chapter will present a verification analysis of the initial assumptions in confrontation with the data of the results of already existing research. Thus, the difficulties and problems of the Ukrainian state in the implementation of internal and external state functions will be indicated. This, in the author's belief, will allow to develop recommendations in solving and managing similar crises in the future. In the conclusion, the final conclusions of the considerations and research carried out will be collected and recommendations will be included. In this way, the dissertation will be clear and coherent, connected in a logical arrangement. Thus, the project will not lose its scientific and substantive value and will continue to have an interdisciplinary character, as it will fall on the borderline of such scientific fields as political science, security science and international relations.

Key words: state, war, Ukraine, Russian Federation, state functions

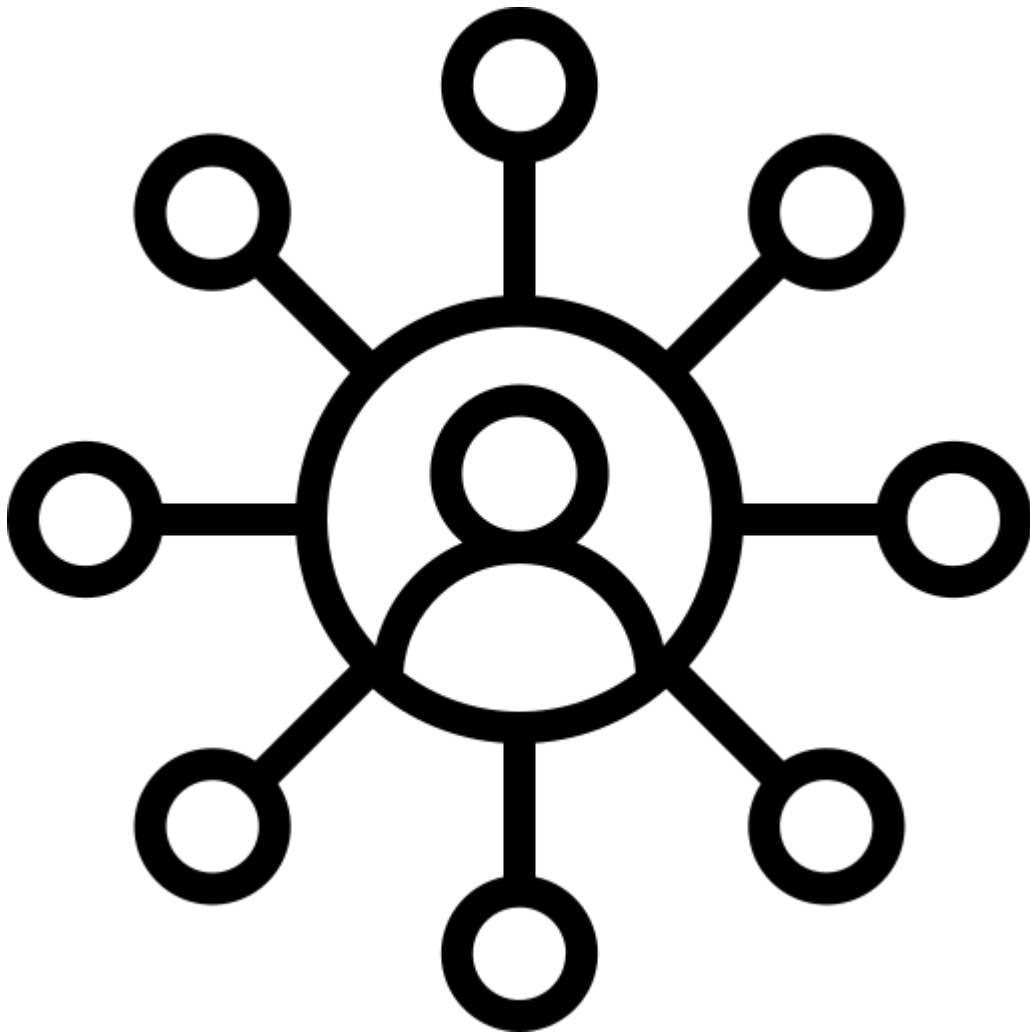
Bibliography:

- Konstytucja Ukrainy z dnia 28.06.1996r. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/ukraina.html>
- Kowalski J., *Typy, formy i funkcje państwa* [w:] J. Kowalski, W. Lamentowicz, P. Winczorek, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1981, s. 271.
- Krukowski J., *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Lublin 2004;
- Kustra E., *Wstęp do nauk o państwie i prawie*, Toruń 2000, s. 83.
- Marszałek-Kawa J., Danuta Plecka (red.) *Leksykon wiedzy politologicznej*, Toruń 2018.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2008.
- Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>
- Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Чинна редакція 13.12.2022. Діє з 31.03.2023. https://zakononline.com.ua/documents/show/166137__599613
- Закон України від 5 березня 1998 р. Про Раду національної безпеки і оборони України. // *Відомості Верховної Ради України*. –1998. – No 35. – Ст. 237
- Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
-

VIII

Sztuki plastyczne

Fine Arts

Mgr Kinga Burek-Domżalska (I)

Academic supervisor: dr hab. Michał Zawada (Akademia Sztuki Pięknych w Krakowie)

Auxiliary supervisor: dr Weronika Plińska (ISiD UKEN)

Dziennik rysunkowy jako narzędzie do poszerzania wyobrażeń na temat niesamowitości w I ćwierci XXI wieku

Teza: W społeczeństwie pierwszej ćwierci XXI wieku (społeczeństwie zmęczenia) niesamowitość wyraża się inaczej, niż w społeczeństwie II połowy XX wieku (społeczeństwie dyscyplinarnym), widoczna jest bowiem przemiana w źródłach ją wywołujących. Jeszcze w latach 30. XX w. Andre Breton uznał, że źródła niesamowitości zmieniają się z każdą epoką. Szukając nowych źródeł niesamowitości można przeanalizować stopień w jakim uległa przemianie. Autorem terminu niesamowitość (niem. das Unheimliche) był psychiatra E. Jentsch w 1906 roku. Unheimliche jest czynnikiem wywołującym specyficzne uczucie niepokoju, a zarazem zaciekawienia. Powodują go znajome przedmioty występujące w nieznanym kontekście. Przyczyny zaistniałego wrażenia wymykają się racjonalnemu wyjaśnieniu. Wśród tego typu odczuć pojawiają się dziecięce fantazje i lęki, często nieracjonalne dla dorosłego człowieka. Koncepcja ta została pogłębiona przez S. Freuda, który podkreślił jej wizualny charakter i nadał nadrzędną wartość, mówiącą o zjawiskach szerszych społecznie. Koncepcja niesamowitości była badana i przez cały XX w. a także początek XXI w. w obszarze dziedzin takich jak literatura, film, technologia („uncanny valley”) i sztuki wizualne. Na gruncie fenomenologii szczególnie wpływowe jest ujęcie M. Heideggera dotyczące Unheimlichkeit jako wyróżnionego, właściwego nastroju. W kontekście sztuk wizualnych nie udało mi się dotrzeć do badań dotyczących artystów pokolenia Y, zarówno tych wczesnych, urodzonych w latach 80., jak i późniejszych z lat 90. Dotychczas badano występowanie źródeł niesamowitości u artystów wkraczających w dorosłość w XX w. Uważam, że w poszukiwaniu odpowiedzi na moje pytania badawcze, analiza twórczości milenialsów będzie kluczowa, dlatego przeprowadzę ją w ramach mojej dysertacji. W części artystycznej projektu zrealizuję ponad 1250 prac, które powstawać będą w ramach codziennego szkicowania przeżytych dni, cienkopisem kreślarskim na papierze 9 x 9 cm. Prace zebrane zostaną w formie artbooków. W oparciu o dziennik i zauważone niesamowitości w życiu społecznym, stworzę kolejne prace. Moja diagnoza będzie kompilacją własnych przeżyć oraz doświadczeń innych rozmówczyń i ich sztuki. Pracom wizualnym i pracy teoretycznej towarzyszyć będą literackie opisy stworzone na podstawie dziennika rysunkowego. Stosowana przeze mnie metoda badawcza opiera się na metodzie auto-etnografii. Powstałe teksty literackie lokować się będą na pograniczu: dziennika, opowiadania i terenowej notatki etnograficznej. Główną koncepcją, na której chcę budować swoje rozpoznania jest zdefiniowane przez B. Hana społeczeństwo zmęczenia. W badaniach zamierzam zawęzić grono swoich rozmówców do kobiet artystek, debiutujących w I ćw. XXI w. zarówno tych dostrzeżonych przez szeroko pojęty świat sztuki, jak i tych jeszcze nieodkrytych. Podejrzewam, że takie aspekty jak nowy wizerunek kobiety, depresja ekonomiczna i psychiczna, nowe technologie, AI, cybernetyzacja, nowe tryby pracy, przemiany w kulturze wizualnej a także społeczne: wzmagające się podejścia ksenofobiczne, rasistowskie i homofobiczne muszą wywoływać powstawanie nowych źródeł niesamowitości, które chciałabym zbadać.

Słowa kluczowe: niesamowitość, dziennik, auto-etnografia, rysunek, antropologia sztuki, społeczeństwo zmęczenia, społeczeństwo dyscyplinarne, pokolenie Y, cybernetyzacja, fenomenologia

A drawing journal as a tool to expand the ideas about the uncanny in the 1st quarter of the 21st century

Thesis: In the society of the 1st quarter of the 21st century (the Burnout Society), the uncanny is represented in a way other than in the society of the 2nd half of the 20th century (the disciplinary society). The change in the sources causing the uncanny can be seen. The sources of uncanny have changed within the times. We can analyse the changes that occurred by searching for new sources of the uncanny. The psychiatrist E. Jentsch described, in 1906, the term uncanny (das Unheimliche in German) as a factor causing a peculiar feeling of anxiety while arousing interest at the same time. This is caused by familiar objects occurring in an unknown context. The causes of an aroused impression do not have a rational explanation. These impressions constitute a child's fantasies and fears, often irrational for an adult. S. Freud broadened this conception. He stressed its visual character and gave it a superior value with a broader social sense. The term will be examined in the 20th and at the beginning of the 21st century in literature, film, the Uncanny Valley technology, and visual arts. Unfortunately, I have not found any research focusing on the "millennial" artists born in the 1980s and 90s. This generation will be crucial for my research. So far, the artists entering adulthood have been examined within the 21st century. The artistic component of the project will consist of my 1250 drawings. They will contain events from a particular day and be made with a fine liner on 9 × 9 cm paper. The 2024–2026 drawings will come in the form of art books. Further works will be prepared based on the journal noticing the uncanny in the social context. My diagnosis is a compilation of my and other female artists' experiences and the art we create. Literary descriptions of the drawing journal accompany the theoretical and visual works. The method used is based on autoethnography. The texts were created to combine literary styles such as journals, storytelling and anthropological notes. The scope of the research focuses on aspects of twenty-first century philosophy – the main concept of my research in B. Han's theory of Burnout Society. I plan to narrow the group of my interlocutors to female artists debuting in the 1st quarter of the 21st century, both individuals well-known in the art world and unappreciated talents. I assume that aspects such as the new image of a woman, economic and psychological depression, new technologies, AI, cybernetisation, new modes of work, transformations within visual culture, social transformations, and increasing xenophobic, racist, and homophobic approaches must have resulted in the appearance of new sources of the uncanny.

Key words: uncanny, journal, auto-ethnography, drawing, society, Anthropology of art, the Burnout Society, the disciplinary society, generation Y, cybernetisation, phenomenology

Bibliography:

- Balanzategui J., *The Uncanny Child in Transnational Cinema. Ghosts of Futurity at the Turn of the Twenty-first Century*, Amsterdam 2017.
- Berardi B. B., *The Age of Impotence and the Horizon of Possibility*, New York 2019.
- Bielecka-Prus J., Po co nam autoetnografia? Krytyczna analiza autoetnografii jako metody badawczej, „Przegląd socjologii jakościowej” Nr. 10/3/2014 s. 76-95.

Brach Czaina J., Rzeczywistość komponowana, Warszawa 2023.
Brach-Czaina J., Błony umysłu, Warszawa 2022.
Brach-Czaina J., Szczeliny istnienia, Warszawa 2022.
Fisher M., Dziwaczne i osobliwe, tłum. Andrzej Karalus, Tymon Adamczewski, Gdańsk 2023.
Han B-Ch., Kryzys narracji i inne eseje, tłum. Rafał Pokrywka, Warszawa 2024.
Han B-Ch., Psychopolitics: Neoliberalism and New Technologies of Power, New York 2017.
Han, B-Ch., Społeczeństwo zmęczenia i inne eseje, tłum. Rafał Pokrywka, Michał Sutowski, Warszawa 2022.
Heidegger M., Bycie i czas, tłum. Bogdan Baran, Warszawa 1994.
Kokoli A. M., The Feminist Uncanny in Theory and Art Practice, London 2017.
Ligotti T., Spisek przeciwko ludzkiej rasie, tłum. Mateusz Kopacz, Warszawa 2015.
May S., Cute and the Uncanny, Princeton 2019.

Mgr Karol Patoła (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Małgorzata Niespodziewana-Rados (ISiD UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Bartosz Zaskórski (ISiD UKEN)

Gra fabularna jako transmedialne narzędzie do kreowania autorskiej narracji powieści graficznej

Podstawowym celem mojego projektu badawczego jest zdefiniowanie specyfiki gry fabularnej jako artystycznego intermedium. Gry RPG (ang. role-playing games) są nowym zjawiskiem transmedialnym, które w dużym stopniu wpłynęło na różne dziedziny współczesnej kultury, w tym literaturę, film oraz gry wideo. Postaram się odpowiedzieć na pytanie, czy gry fabularne mogą być narzędziem do tworzenia narracji o innym charakterze, np. w powieści graficznej? W jaki sposób doświadczenie uczestniczenia w grach fabularnych może wpłynąć na kwestie narracyjne lub dobór środków przekazu? Możemy zaobserwować, jak wirtualna przestrzeń gier komputerowych może stać się alternatywnym narzędziem dla artystów, umożliwiającą im zaprezentowanie swojej twórczości w cyfrowej przestrzeni. Czy gry fabularne również mogą być potraktowane w podobny sposób np. w kontekście twórczości artystycznej wystawianej w instytucjach kultury? Zakres moich poszukiwań kreatywnych obejmuje zbadanie relacji między fandomem gier RPG, a polem sztuk wizualnych. Zamierzam przebadać projekty oraz formy przekazu w obecnie istniejących na rynku gier fabularnych, które zostaną również podane ocenie w kontekście spójności z tematyką gatunkową. Interesują mnie także wpływy sztuki komiksowej na projektowanie gier fabularnych we wszystkich ich aspektach (narracyjnych i projektowych), jak również nowatorskie rozwiązania projektowe stosowane w niezależnych wydawnictwach gier fabularnych. Celem podjętych badań będzie również określenie funkcji, jaką może pełnić artysta/artystka w uniwersum gier fabularnych oraz zbadanie statusu autora/autorki gry jako odbiorcy. Gdzie należy wyznaczyć granicę pomiędzy odbiorcą a twórcą, np. w kontekście tworzenia autorskiej narracji między graczami lub w przypadkach twórczości fanowskiej. W swoim projekcie badawczym chciałbym skupić się na grach stworzonych za granicą, jak również zwrócić uwagę na polskich twórców, projektantów i wydawnictwa niezależne. Projektem artystycznym będzie zaprojektowanie autorskiej gry fabularnej w formie artystycznej książki oraz fizycznych komponentów do gry. Projekt będzie próbą znalezienia sposobów na intencjonalne przełamanie granic konwencji projektowania gry fabularnej, poprzez dobór elementów np.

komiksowych lub narracyjnych oraz będzie stanowić narzędzie do kreowania dalszej, autorskiej narracji, np. w charakterze powieści graficznej.

Słowa kluczowe: projektowanie gier, sztuka komiksowa, powieść graficzna, gry fabularne

A role-playing game as a transmedia tool for creating an original graphic novel narrative

The primary goal of my research project is to define the specificity of a role-playing game as an artistic medium. Role-playing games (RPGs) are a new trans medium phenomenon that have largely influenced various areas of contemporary culture, including literature, film and video games. I will try to answer whether role-playing games can be a tool for creating a different narrative, e.g. in a graphic novel? How can participating in role-playing games influence narrative issues, and how can an experience of this type influence the choice of media? We can see how the virtual space of computer games can become an alternative tool for artists, enabling them to present their work. Can role-playing games also be treated similarly, e.g. in the context of artistic works exhibited in cultural institutions? The scope of my creative exploration includes examining the relationship between the RPG fandom and the field of visual arts. I intend to examine the designs and forms of communication in role-playing games currently available on the market, which will also be assessed in the context of consistency with the genre theme. I am also interested in the influence of comic book art on the design of role-playing games in all their aspects (narrative and design), as well as innovative design solutions used in independent role-playing game publishing houses. The aim of the research will also be to determine the function that an artist can perform in the universe of role-playing games, and to examine the status of the game's author as a recipient. Where should the line be drawn between the recipient and the creator, e.g. in the context of creating an original narrative between players or in cases of fan art. In my research project, I would like to focus on games created abroad, as well as pay attention to Polish creators, designers and independent publishers. The artistic project will be to design an original role-playing game in the form of an artistic book and physical game components. The project will be an attempt to find ways to intentionally break the boundaries of role-playing game design conventions, through the selection of elements, e.g. comics or narrative ones, and will be a tool for creating further, original narrative, e.g. in the form of a graphic novel.

Key words: game studies, visual novels, role-playing games, game design

Bibliography:

- Bal M., Narratologia. Wprowadzenie do teorii narracji, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2012
- Barthes R, Wstęp do analizy strukturalnej opowiadań, W. Błońska: Narratologia, pod red. M. Głowińskiego, słowo/obraz terytoria, 2004
- Caillois R., Man, Play and Games, University of Illinois Press, 2001
- Candy L., Practice Based Research: A Guide Creativity & Cognition Studios, Sydney, 2006
- Gadamer H.G., Aktualność piękna. Sztuka jako gra, symbol i święto, tł. Krystyna Krzemieniowa, Oficyna Naukowa, Warszawa, 1993
- Higgins D., Statement on Intermedia, Something Else Newsletter 1, Something Else Press, New York, 1966

Huizinga J., Homo ludens: a study of the play-element in culture, Angelico Press, 2016
Kosińska M., Między autonomią a epifanią, Art based research, Badania jakościowe i teoria sztuki, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Kulturoznawstwa, 2016
Kulawik A., Poetyka. Wstęp do teorii dzieła literackiego, Antykwa, 1997
Leavy P., Method Meets Art, The Guilford Press, New York, 2008
Łotman J., Kultura i eksplozja, tłum. B. Żyłko, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1999
McCloud S., Understanding Comics, The Invisible Art, HarperCollins, 2006
Nilsson P., Nohr J., MÖRK BORG, Stockholm Kartell, Free League Publishing, 2021
Nycz R., Odkrywanie Modernizmu, Universitas, 2024
Propp W., Morfologia bajki magicznej, Nomos, 2011
Royle N., The Uncanny: An Introduction, Manchester University Press, 2003
Shaughnessy T., Thron D., Elliott C., HOL - Human Occupied Landfill, Dirt Merchant Games, 1994
Szeja J.Z., Gry fabularne - nowe zjawisko kultury współczesnej, Wydawnictwo Rabid, 2004
Szyłak J., Coś Więcej, Czegoś Mniej. Poszukiwania Formuły Powieści Graficznej w Komiksie, 1832-2015, Instytut Kultury Popularnej, 2016
Traczyk M., Wójcik R., Komiks. Wokół warstwy wizualnej, Instytut Kultury Popularnej/Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, 2016
Tuszyńska K., Narracja w powieści graficznej, Wydawnictwo PWN, 2014
Witer M., Newman K., Art & Arcana - a visual history of Dungeons&Dragons, Wizard of the Coast, 2018

Mgr Sebastian Segura Espinel (I)

Academic supervisor: prof. dr hab. Alicja Panasiewicz (ISiD UKEN)

Zabawki i introspekcja kulturowa

To oparte na praktyce badanie zagłębia się w głębokie znaczenie zabawek w krajobrazie współczesnej kultury materialnej. Celem jest stworzenie serii zabawek, które ucieleśniają haptyczność, kreatywność i instynkt zabawy. Obiekty te będą w stanie udowodnić, że starannie wykonane zabawki mogą służyć jako ważne medium ekspresji artystycznej, komunikacji złożonych pomysłów oraz naczynia dla namacalnych doświadczeń i więzi, co jest niezbędne w coraz bardziej zdigitalizowanym świecie. Niniejsze badania mają na celu zdefiniowanie zabawek, które choć tradycyjnie kojarzone są z dziećmi, rezonują z szerszą, uniwersalną grupą demograficzną. W związku z tym, w oryginalnym języku rozprawy - angielskim, preferowany jest termin "playthings", aby podkreślić ich materialność i głęboki związek z zabawą. W tym względzie prace takich badaczy jak Johan Huizinga, Brian Sutton-Smith i Miguel Sicart służą jako podstawa. Krytycznym aspektem tych badań jest eksploracja mojej tożsamości i pochodzenia. Jako artysta z Ameryki Łacińskiej pracujący w Polsce, staram się zrozumieć, w jaki sposób moje dziedzictwo wpływa na moją twórczość i relacje z lokalną publicznością. Poprzez „Introspekcję kulturową” staram się rozwinąć charakterystyczny styl i ikonografię zakorzenioną w kulturze metyskiej Ameryki Łacińskiej. Prace chilijskiego intelektualisty Miguela Rojas-Mixa, a zwłaszcza jego książka „Imaginary America”, są przewodnikiem w tej podróży. Materialny rezultat tego projektu został opracowany poprzez wdrożenie metodologii praktyki studyjnej, w szczególności „Myślenia” (Thinking + Tinkering), połączenia eksperymentów plastycznych i myślenia konceptualnego. Powstałe eksperymenty wyrażają badania teoretyczne i pracę praktyczną. Projekt ten krytycznie analizuje również kulturowe, społeczne i artystyczne implikacje zabawek,

analizując istniejącą literaturę i przeprowadzając studia przypadków zarówno w dziedzinie zabawek, jak i w szerszej dziedzinie sztuk wizualnych. Ma to na celu zidentyfikowanie tematów, języków wizualnych i kreatywnych strategii, które można włączyć do produkcji zabawek. Ostatecznie badania te mają na celu wyrażenie krytycznej perspektywy, odniesienie się do złożonych niuansów kulturowych i spekulowanie na temat przyszłej roli zabawek we współczesnej kulturze materialnej poprzez pisanie o nich i tworzenie obiektów / dzieł sztuki zdolnych do przekraczania granic zabawek jako medium i jego tradycyjnej publiczności.

Słowa kluczowe: Zabawki, Kultura materialna, Sztuki wizualne, Introspekcja kulturowa, Tożsamość i dziedzictwo, Badania oparte na praktyce, Ameryka Łacińska, Kulturowe znaczenie zabawek, Zabawki jako sztuka

Playthings and Cultural Introspection

This practice-based research delves into the profound significance of playthings within the landscape of contemporary material culture. The aim is to produce a series of playthings that embody hapticity, creativity, and the instinct to play. These objects shall be capable of proving that when crafted with care, toys can serve as a valid medium for artistic expression, communication of complex ideas, and vessels for tangible experiences and connection, something essential in an increasingly digitized world. While toys are traditionally associated with children, this research seeks to redefine them as objects that resonate with a broader, universal demographic, favoring the term "Playthings" to emphasize their materiality and profound connection with playfulness. In this regard, the work of scholars such as Johan Huizinga, Brian Sutton-Smith, and Miguel Sicart serves as the foundation. A critical aspect of this research is the exploration of my identity and background. As a Latin American artist working in Poland, I am driven to understand how my heritage influences my creative practice and my relationship with the local audience. Through "Cultural Introspection," I seek to develop a distinctive style and iconography rooted in the mestizo culture of Latin America. The work of the Chilean intellectual Miguel Rojas-Mix, particularly his book "Imaginary America," guides this journey. The material outcome of this project is developed by implementing studio-practice methodologies, particularly "Thinkering" (Thinking + Tinkering), a blend of plastic experimentation and conceptual thinking. The resulting experiments articulate the theoretical research and hands-on work. This project also critically examines the cultural, social, and artistic implications of playthings by analyzing existing literature and conducting case studies both in the field of toys and in the broader field of visual arts. This aims to identify themes, visual languages, and creative strategies that could be incorporated into the production of playthings. Ultimately, this research aspires to express a critical perspective, address complex cultural nuances, and speculate on the future role of playthings in contemporary material culture by writing about them and producing objects/artworks capable of pushing the boundaries of playthings as a medium and its traditional audience.

Key words: Playthings, Toys, Material Culture, Visual Arts, Cultural Introspection, Identity and Heritage, Practice-Based Research, Latin America, Cultural Significance of Toys, Toys as Art

Bibliography:

Birks, Kimberlie. Design for Children. London: Phaidon Press Limited, 2018.

- Bordes, Juan. Toys of the Avant-garde. Málaga: Fundación Museo Picasso Málaga, 2010.
- Heljakka, Katriina. From Wow to Flow to Glow: Principles of adult play(fulness) in contemporary toy cultures. Doctoral dissertation, University of Turku, 2013.
- Huizinga, Johan. Homo Ludens: A Study of the Play Element in Culture. Beacon Press, Boston, 1955 (originally published in 1938).
- Kinchin, Juliet. Century of the Child. New York: Museum of Modern Art, 2012.
- Norman, Donald A. Emotional Design: Why We Love (or Hate) Everyday Things. New York: Basic Books, 2004.
- Rojas-Mix, Miguel. América Imaginaria. Barcelona: Editorial Lumen, 1992.
- Rojas-Mix, Miguel. Los Cien nombres de América. Barcelona, España: Editorial Lumen, 1991.
- Sicart, Miguel. Play Matters. Cambridge, MA: MIT Press, 2014.
- Sutton-Smith, Brian. Toys as Culture. New York: Gardner Press, 1986.

Mgr Grzegorz Bugaj (I)

Academic supervisor: prof. dr hab. Małgorzata Wielek (IMiEA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Radosław Strzelecki (Uniwersytet Jagielloński)

Freeride MTB i sztuka – somaestetyka

Wiek XX przynosi teoretyczny przełom w filozofii, polegający na przełamaniu pokartezjańskiej ontologii dualistycznej. Paradygmat podmiotu i przedmiotu, subiektywności i obiektywności, bytu i nie-bytu zostaje zastąpiony nową myślą, którą odnajdujemy m. in. u Martina Heideggera, Hansa-Georga Gadamera czy Johna Deweya. Znajduje to również odbicie w działaniach sztuki neoawangardowej. Zatarciu ulegają granice pomiędzy artystą a odbiorcą, jak też granice dzieła sztuki i sztuki w ogóle, czego przykładem może być np. kultura konwergencji. W obliczu tych zjawisk filozofia sztuki Deweya jest coraz bardziej aktualna. Współczesny człowiek oddalił się od doświadczenia natury, a przedmiotom go otaczającym nadał miano sztucznych. Sztuka, która była połączona z życiem codziennym, oderwała się od niego, przez co stała się niepraktyczna. W ten sposób człowiek czuje się wyobcowany ze swojego środowiska. Koniecznym jest doznawanie doświadczeń pełnych, spajających ze środowiskiem, doświadczeń o wyraźnym piętnie estetycznym. Takie doświadczenie rzeczywiste może być źródłem sztuki, sztuki tkwiącej w rytmie życia. Sztuka tak uprawiana może przynieść odpowiedź na podstawowe pytanie etyczne – „Jak żyć?” Jak również – „Czym jawi się sztuka?” We współczesnym kryzysie egzystencjonalnym człowieka, w obliczu przewartościowywania się sztuki „wysokiej”, sport przeżywa swój renesans. Wśród wielu nowych dziedzin, na szczególną uwagę zasługują sporty ekstremalne. Na ich popularność wpływa zacieśnianie relacji międzyludzkich, brak ograniczeń, rola kreatywności, aspekt przygody, myślenie proekologiczne i aktywne przebywanie w naturze. Wspólną przestrzeń sportu i sztuki jest radzenie sobie za pomocą różnych mediów z wyzwaniem filozoficznymi. Dziedziny te z pomocą tzw. somatoestetyki, mogą odpowiedzieć na problemy egzystencjalne współczesnego człowieka. Somaestetykę Richard Shusterman definiuje jako „krytyczne, ulepszające badanie doświadczenia i użycia ciała człowieka jako ośrodka percepcji sensoryczno-estetycznej (aesthesis) i kreatywnego kształtowania siebie”. W projekcie nawiązującym do tej idei zamierzam połączyć trzy ważne elementy dotyczące mojego rytmu życia tj. Freeride MTB, sztukę wizualną i literaturę. Swoje badania oprę na metodologii Art Based Research. Będą to badania autoetnograficzne, w których skupię się na twórczości, podejmowanej

względem lub zaraz po aktywności związanej z Freeride MTB takiej jak np. zjazd czy wytyczanie nowej trasy. Głównym motywem badań są zadane wyżej pytania – „Jak żyć?” Oraz – „Czym jawi się sztuka?” Ekstremalna jazda na rowerze wywołuje przemianę świadomości. Ujawniającą się zwłaszcza jako ekstaza z gr. ekstasis czyli „bycie na zewnątrz”. Kategorie estetyczne, które ujawniają się z Freeride MTB, to m. in. polisensoryczność, synestetyczność, intensywność. Bliskie stanowi ekstatycznemu jest pojęcie flow z pogranicza psychologii pozytywnej i psychologii motywacji. Prace wizualne i literackie pragnę zestawić z pracami innych artystów i myślicieli, którzy łączyli twórczość ze sportem ekstremalnym lub po prostu z ruchem w naturze. Są to np. Stanisław Ignacy Witkiewicz, Andrzej Wróblewski, Jan Długosz, Jacek Filek, Leon Wyczółkowski, Konstanty Idefons Gauczyński, Adam Dziadek, Richard Shusterman, Artur Rimbaud czy Friedrich Nietzsche. Jako że twórczość jest dla mnie ciągłym procesem scalania świadomości z nieświadomym. Z tego powodu w projekcie celowo nie określam na tym etapie konkretnych tez czy granic efektu końcowego. Zebrane materiały posłużą zorganizowaniu wystawy indywidualnej.

Słowa kluczowe: freeride mtb, sztuka, somaestetyka, paradygmat, ontologia, filozofia, sport, ekstremalność, etyka, pragmatyzm, egzystencja, ekstaza, świadomość, byt, estetyka, polisensoryczność, synestetyczność, intensywność, flow, twórczość, natura, nieświadomość, autoetnografia

Freeride MTB and art – somaesthetics

The 20th century bring a theoretical breakthrough in philosophy, involving a break with post-Cartesian dualistic ontology. The paradigm of subject and object, subjectivity and objectivity, being and non-being is being replaced by a new thought, which we find in Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer and John Dewey, among others. This is also reflected in the activities of neo-avant-garde art. The boundaries between artist and viewer are blurred, as well as the boundaries of the artwork and art in general, an example of which is, for example, the culture of convergence. In the face of these developments, Dewey's philosophy of art is increasingly relevant. Modern human beings have distanced themselves from the experience of nature, and have given the objects around them an artificial name. Art, which was connected to everyday life, has become detached from it, making it impractical. This makes a person feel alienated from his environment. It is necessary to experience full, bonding experiences with the environment, experiences with a clear aesthetic stigma. Such real-life experience can be the source of art, art that is embedded in the rhythm of life. Art practiced in this way can bring an answer to the fundamental ethical question - "How to live?" As well as - "What does art appear to be?" In the modern human existential crisis, in the face of the reevaluation of "high" art, sports are experiencing a renaissance. Among the many new fields, extreme sports deserve special attention. Their popularity is influenced by the enhancement of interpersonal relationships, the lack of restrictions, the role of creativity, the adventure aspect, eco-friendly thinking and active being in nature. The common space of sports and art is dealing with philosophical challenges through various media. These fields, with the help of so-called somaesthetics, can answer the existential problems of modern man. Somaesthetics is defined by Richard Shusterman as "the critical, improving study of the experience and use of the human body as a center of sensory-aesthetic perception (aesthesis) and creative self-formation." In a project related to this idea, I

intend to combine three important elements pertaining to my rhythm of life, i.e. Freeride MTB, visual art and literature. I will base my research on Art Based Research methodology. This will be an autoethnographic study, in which I will focus on creativity, undertaken in relation to or immediately after a Freeride MTB activity such as downhill riding or making a new trail. The main theme of the research is the questions asked above - "How to live?" And - "What does art appear to be?" Extreme cycling triggers a transformation of consciousness. It reveals itself especially as ecstasy from the Greek extasis meaning "being outside." Aesthetic categories that reveal themselves with Freeride MTB include polysensory, synesthetic, intensity. Close to the ecstatic state is the concept of flow from the intersection of positive psychology and motivational psychology. I want to juxtapose visual and literary works with those of other artists and thinkers who have combined creativity with extreme sports or simply with movement in nature. These include, for example, Stanisław Ignacy Witkiewicz, Andrzej Wróblewski, Jan Długosz, Jacek Filek, Leon Wyczółkowski, Konstanty Idefons Gauczyński, Adam Dziadek, Richard Shusterman, Artur Rimbaud and Friedrich Nietzsche. As creativity for me is a continuous process of merging the conscious with the unconscious. For this reason, in the project I deliberately do not specify at the type stage specific theses or limits of the final result. The collected materials will be used to organize a solo exhibition.

Key words: freeride mtb, art, somaesthetics, paradigm, ontology, philosophy, sport, extreme, ethics, pragmatism, existence, extensiveness, consciousness, being, aesthetics, polysensory, synesthesia, instances, flow, creativity, nature, unconscious, autoethnography

Bibliopgraphy:

- Shusterman R., Myślenie ciała: eseje z zakresu somaestetyki. Instytut Wydawniczy Książka i Prasa. Warszawa 2016
- Shusterman R., Estetyka pragmatyczna. Żywe piękno i refleksja nad sztuką. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław 1998
- Witkiewicz S., Na przełęcz. Wrażenia i obrazy z Tatr. Wydawnictwo LTW. Dziekanow Lesny 2021
- Długosz J., Flirt z Czarną Panią. Tom II Utworów Zebranych. Wydawnictwo ATI. Kraków 1995.
- Csikszentmihalyi M., Flow. Stan przepływu. Wydawnictwo Feeria. Łódź 2022
- Filek J., Etyka, reinterpretacja. Wydawnictwo Homini. Kraków 2014
- Nietzsche F., Narodziny tragedii czyli hellenizm i pesymizm. Wydawnictwo Vis-a-Vis Etiuda. Kraków 2019
- Nietzsche F., Ecce homo. Wydawnictwo Vis-a-Vis Etiuda. Kraków 2002
- Baran B., Filozofia dialogu. Wydawnictwo Znak. Kraków 1991
- Edgar A., Sport and Art: An Essay in the Hermeneutics of Sport. Routledge. London 2013.

Mgr inż. Barbara Nawrocka (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Maria Wasilewska (IMiEA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Małgorzata Markiewicz (ISiD UKEN)

Plantstoria. O pamięci roślin i o historii opowiedanej z perspektywy aktorów nie-ludzkich

W mojej pracy doktorskiej zamierzam podjąć analizę koncepcji miasta-ogrodu (E. Howard, 1898), koncentrując się przede wszystkim na roślinności i ogrodach. Przeanalizuję historię tej urbanistycznej utopii oraz jej implementację, uwzględniając aspekty z zakresu historii architektury, urbanistyki i botaniki, wysuwając na pierwszy plan aktorów nie-ludzkich (B. Latour,

1999) poprzez język sztuki. Projekt ma na celu zbadanie wzajemnych relacji przyrody, historii, terytorium. Tytuł "plantstoria" został wybrany w opozycji do terminów takich jak "historia" czy "herstoria", aby podkreślić rolę roślin jako głównych bohaterów opowieści. Inspiruję się tu nowym materializmem (R. Braidotti, 2000) i ideą wielogatunkowości (D. Haraway, 2016). Skupiając się na urbanistycznej utopii miasta-ogrodu Ebenezera Howarda, opowiedanej dotąd głównie w kontekście architektonicznym i społecznym, podejmę próbę przekształcenia tej narracji na alternatywną historię (plantstorię). Na poziomie teoretycznym skoncentruję się nie tylko na samej idei i wzorcowym projekcie Howarda, lecz także na wybranych realizacjach tej koncepcji w XX wieku. W praktycznej części badań, analizując konkretne przypadki i realizując projekt artystyczny, skupię się na jednej z dzielnic w moim rodzinnym mieście, Ciechanowie, której projekt powstał z inspiracji utopijną ideą Howarda i został zrealizowany w czasie okupacji na berlińskich planach dla notabli III Rzeszy. Interesującym aspektem jest tu zakładanie idyllicznej, zielonej dzielnicy jako aktu przejęcia i adaptacji podbitych ziem oraz uwikłanie przyrody w procesy polityczne, relacje władzy i kolonizację. Kluczowe pytania badawcze dotyczą tego, jak mogłaby wyglądać lub brzmieć historia miast-ogrodów z perspektywy ogrodów i wielogatunkowości. Jaką historię można odkryć, analizując narracje z punktu widzenia aktorów nie-ludzkich? Jakie formy przestrzenne mogą przybierać sposoby upamiętniania historii roślin? W odpowiedzi na te pytania, oprę się na badaniach naukowych, archiwaliach oraz spekulacji, aby wypełnić luki w pamięci. W mojej pracy artystycznej zamierzam połączyć warsztat architektoniczny z artystycznym, tworząc serię dzieł opartych na narzędziu spekulacji. Będą to między innymi działania performatywne w przestrzeni, instalacje, grafiki i mapy. Do opowiadania plantstории planuję wykorzystać narzędzia takie jak słowo, światło czy dźwięk, a także technologie cyfrowe z obszaru AR i VR.

Słowa kluczowe: miasto-ogród, nowy materializm, ekologia polityczna, historia roślin

Plantstory. On the Memory of Plants and History Narrated from the Perspective of Non-Human Actors

In my doctoral dissertation, I intend to analyze the concept of the garden city (E. Howard, 1898), focusing primarily on vegetation and gardens. I will examine the history of this urban utopia and its implementations, incorporating aspects from the history of architecture, urban planning, and botany, foregrounding non-human actors (B. Latour, 1999) through the language of art. The project aims to explore the interrelations between nature, history, and territory. The title "plantstory" was chosen in opposition to terms such as "history" or "herstory," to emphasize the role of plants as the main protagonists of the narrative. This approach is inspired by new materialism (R. Braidotti, 2000) and the concept of multispecies (D. Haraway, 2016). Focusing on Ebenezer Howard's urban utopia of the garden city, which has so far been predominantly narrated in architectural and social contexts, I will attempt to transform this narrative into an alternative history (plantstory). On a theoretical level, I will concentrate not only on Howard's idea and prototypical design but also on selected implementations of this concept in the 20th century. In the practical part of my research, by analyzing specific cases and realizing an artistic project, I will focus on one of the districts in my hometown, Ciechanów, which was designed inspired by Howard's utopian idea and was realized during the occupation based on Berlin plans for Nazi dignitaries. An interesting aspect here is the establishment of an idyllic, green district as

an act of takeover and adaptation of conquered lands, and the entanglement of nature in political processes, power relations, and colonization. The key research questions pertain to how the history of garden cities might look or sound from the perspective of gardens and multispecies. What kind of history can be uncovered by analyzing narratives from the viewpoint of non-human actors? What spatial forms can the methods of commemorating plant history take? In response to these questions, I will rely on scientific research, archival materials, and speculation to fill in the gaps in memory. In my artistic work, I intend to combine architectural and artistic practices, creating a series of works based on speculative tools. These will include performative actions in space, installations, graphics, and maps. To narrate the plantstory, I plan to use tools such as words, light, and sound, as well as digital technologies in the realms of AR and VR.

Key words: garden city, new materialism, political ecology, plant history

Bibliography:

- Braidotti, R., Po człowieku, przeł. J. Bednarek, A Kowalczyk, wstęp J. Bednarek, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2014
- Haraway, D. (2016). Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene. Durham: Duke University Press.
- Howard, E., Miasta-ogrody jutra, przeł. M. Trykozko, wstęp D. Leśniak-Rychlak, Warszawa, Fundacja Centrum Architektury, 2015
- Latour, B., Polityka natury, przeł. A. Czarnacka, wstęp M. Gdula, Warszawa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2009.

Mgr Magdalena Hueckel-Śliwińska (II)

Academic supervisor #1: dr hab. prof. UKEN Małgorzata Wielek (IMiEA UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. prof. UJ Marzenna Jakubczak (Uniwersytet Jagielloński)

Madonny – święte kobiety oraz osoby niebinarne ukształtowane na obrzeżach katolicyzmu

Tematem mojej pracy są wybrane postaci świętych kobiet i osób niebinarnych ukształtowane na obrzeżach katolicyzmu. Pod pojęciem “obrzeży” rozumiem nurty synkretyczne i wernakularne, które obejmują katolickie święte wchłonięte przez inne systemy religijne (tj. voodoo, santeria, candomble, umbanda); katolickie święte, których wizerunki ukształtowane zostały w wyniku fuzji katolicyzmu i miejscowych wierzeń oraz “folkowe” święte, powstałe w obrębie kultury katolickiej, które nie zostały zaakceptowane lub zostały usunięte przez oficjalną doktrynę Watykanu. Dla rolniczych kultur neolitycznych najwyższym bóstwem była Bogini - nieśmiertelna, niezmienna i wszechmocna. Pani życia, śmierci, odrodzenia, opiekunka ziemi i jej płodów, karmicielka, uzdrowicielka, kreatywna siła kosmiczna. W społeczeństwach, w których jej kult był znaczący, kobiety pełniły ważne role społeczną oraz zajmowały istotne stanowiska. Służyły jako kapłanki, uzdrowicielki, wyrocznie i odgrywały także znaczącą rolę w ceremoniach religijnych. Tradycyjny język współczesnych religii monoteistycznych określa Boga za pomocą męskich zaimków i opisuje w kategoriach ojcowskich. Geneza patriarchy to złożony proces, który zaowocował kulturową i społeczną zmianą oraz stworzeniem zdominowanej przez mężczyzn hierarchii. Patriarchalny charakter dotyczy języka, teologii, symboliki, struktur instytucji, a w konsekwencji ustanowionych

ról społecznych. Przykładem tego jest katolicyzm. Obecnie wielu teologów i uczonych aktywnie debatuje nad koniecznością bardziej inkluzywnego rozumienia boskości, wraz z włączeniem kobiecych i androgynicznych obrazów i metafor do reprezentowania absolutu. Podczas gdy Bóg jest przedstawiany jako mężczyzna, kobiety przedstawiane w katolicyzmie przylegają do odrębnych archetypów charakteryzujących się czystością, pobożnością, posłuszeństwem i poświęceniem dla innych. Święte są zazwyczaj męczennicami, zakonnicami lub wdowami, czasami pojawiają się jako władczynie lub mistyczki. W niektórych zdominowanych przez katolicyzm regionach świata przetrwały formy dawnych praktyk związanych z boginicznym kultem. Święte te są niezależne, potężne, nieskrępowane. Posiadają magiczne moce, władzę nad seksualnością, transformacją i śmiercią. Wzmacniają swoich wyznawców, oferując im akceptację i bezwarunkową opiekę. Przejawiają się one w czczeniu lokalnych świętych, asymilacji rdzennych symboli, rytuałów i tradycji do oficjalnych praktyk katolickich. W części teoretycznej badaniom poddam wybrane wizerunki świętych kobiet i osób niebinarnych, związaną z nimi symbolikę, wierzenia, mity, obrzędy i praktyki religijne. Wybrane przeze mnie święte to Yemanjá (candomblé, umbanda), Erzulie Dantor (voodoo), Santa Muerte (folkowy katolicyzm meksykański), św. Wilgefortis (w 1969 jej wizerunek Wilgefortis uznany został za obraźliwy i usunięty z listy świętych kościoła katolickiego), Sarah la Kali (tradycja romska) oraz Pachamama – „Matka Ziemia” - centralna postać rdzennej kosmologii andyjskiej, obecnie czczona również w ramach świąt chrześcijańskich. Szczególnie ważną rolę odgrywa dla mnie Maria z Nazaretu, która pojawiła się jako synkretyczna postać w różnych społeczeństwach i przestrzeniach geograficznych i ucieleśnia przedchrześcijańskie boginie. Dokonana przeze mnie analiza toposów kulturowych wpisze pracę w problematykę szeroko pojętych zagadnień związanych z kulturową tożsamością płci. Szczególnie istotny jest dla mnie kontekst współczesności: symultanicznie zachodzących procesów gwałtownej sekularyzacji, przy jednoczesnym odrodzeniu fundamentalizmów oraz dynamicznie rozwijających się odłamach religijnych o charakterze synkretycznym oraz co raz bardziej powszechnych poszukiwaniach zaginionej duchowości z dala od instytucji (SBNR - spiritual but not religious). W dysertacji podejmę próbę odpowiedzi na następujące pytania: kim są współcześnie czczone boginie i święte? Jakie cechy uosabiają? Jakie archetypy reprezentują? Czy są postaciami autonomicznymi czy tylko pośredniczkami w kontakcie z Absolutem? Nad kim sprawują opiekę? Kto ma prawo korzystać z ich kurateli? Kto ma prawo kreować ich wizerunki i się nimi posługiwać? Komu i czy boskie przewodniczki są ciągle pogrzebne? Interesuje mnie również system tworzenia kategorii, które czynią obrazy czy obiekty świętymi, religijnymi, kulturowymi (płaczące obrazy) dewocyjnymi i tzw. „obrażającymi uczucia religijne”. Kto i jak może posługiwać się symboliką i ikonografią religijną i czy istnieje w tym zakresie monopol interpretacyjny (czy takie dylematy zawsze mają charakter polityczny?). Pracę opierać się będą na badaniach w terenie (Polska, Francja, Panama, Meksyk, Stany Zjednoczone, Peru, Brazylia, Benin, Indie) oraz analizie materiałów źródłowych. Praca praktyczna polegać będzie na stworzeniu własnych wizerunków synkretycznych świętych. W swoim dziele bazować będę na przeprowadzonych wcześniej badaniach i zebranej ikonografii, jednak stworzone przeze mnie eksponaty będą miały autorski charakter i cechować je będzie kulturowa i interpretacyjna niejednoznaczność. Formalnie nawiązywać będę do tradycyjnych metod tworzenia obiektów sakralnych tj. rzeźba, kapliczka, chorągiew, ołtarz, czy też obiekt przyrodniczy. Istotnym elementem projektu będzie znalezienie i umiejscowienie prac w odpowiednich lokacjach i kontekstach przestrzeni publicznej, tworząc tym samym pole do międzykulturowego dialogu.

Słowa kluczowe: religia, mitologia, synkretyzm, katolicyzm, teorie feministyczne, boginie, gender studies ikonografia religijna, postkolonializm, feministyczna rewizja mitologiczna

Madonnas - holy women and non-binary persons formed on the peripheries of Catholicism

The focus of my research is an examination of female saints and non-binary individuals who have emerged on the periphery of Catholicism. By "periphery," I refer to syncretic and vernacular movements, which encompass Catholic saints integrated into other religious traditions (e.g., Vodou, Santería, Candomblé, Umbanda); Catholic saints whose representations have been influenced by the amalgamation of Catholic and indigenous beliefs; and "folk" saints that have originated within Catholic culture but have not been officially recognized or have been repudiated by Vatican doctrine. In the context of agricultural Neolithic societies, the principal deity was conceptualized as the Goddess - an entity perceived as immortal, immutable, and omnipotent. She assumed multifaceted roles, governing life, death, and rebirth, while acting as a custodian of the earth and its agricultural yields. Additionally, she was venerated as a nurturing presence, a healer, and a symbol of the creative cosmic force. Within cultures where her cult held significance, women wielded considerable influence, assuming pivotal social roles and functions. These included serving as priestesses, healers, oracles, and participating prominently in various religious rites and ceremonies. Today, the traditional language of contemporary monotheistic religions defines God using male pronouns and portrays Him in paternal terms. The genesis of patriarchy is a multifaceted process that has led to cultural and social transformations, resulting in the establishment of a male-dominated hierarchy. Patriarchy encompasses language, theology, symbolism, institutional structures, and subsequently, established social roles. Catholicism exemplifies these dynamics. Presently, theologians and scholars are actively engaged in dialogues regarding the imperative for a more inclusive comprehension of divinity. This entails advocating for the incorporation of feminine and androgynous iconography and metaphorical representations to encapsulate the concept of the absolute. While the deity is typically portrayed in male terms within Catholicism, women within this religious framework are often epitomized by specific archetypes, characterized by attributes such as chastity, piety, obedience, and altruistic sacrifice. These female figures are frequently depicted as saints, assuming roles ranging from martyrs and nuns to widows, with occasional depictions of female rulers or mystics. In certain Catholic-dominated regions around the world, vestiges of ancient goddess worship persist. These saints are depicted as independent, powerful, and unrestrained. They are attributed with magical abilities, authority over sexuality, transformation, and death. They empower their devotees, offering both acceptance and unconditional care. These manifestations are evident in the veneration of local saints, as well as the assimilation of indigenous symbols, rituals, and traditions into official Catholic practices. In the theoretical component of my study, I will examine selected depictions of holy women and non-binary individuals, alongside associated symbolism, beliefs, myths, rituals, and religious practices. The saints I have chosen include Yemanjá (from Candomblé and Umbanda), Erzulie Dantor (from Voodoo), Santa Muerte (from Mexican folk Catholicism), St. Wilgefortis (whose image was removed from the Catholic Church's list of saints in 1969 due to controversy), Sarah la Kali (from Romani tradition), and Pachamama - "Mother Earth" - a central figure in indigenous Andean cosmology, now also venerated within Christian holidays. Of particular importance here is Mary of Nazareth, who has appeared as a

syncretic figure in various societies and geographical regions, embodying aspects of pre-Christian goddesses. My analysis of cultural topoi situates the work within the broader framework of issues related to cultural gender identity. Of particular significance is the context of modernity, encompassing concurrent processes of rapid secularization, the resurgence of fundamentalisms, the dynamic development of syncretic religious factions, and the increasingly prevalent quest for spirituality outside institutional frameworks (SBNR - Spiritual But Not Religious). In this dissertation, I aim to address the following questions: Who are the contemporary worshipped goddesses and saints? What qualities do they embody? What archetypes do they represent? Are they autonomous figures or intermediaries in contact with the Absolute? Over whom do they exert guardianship, and who has the authority to claim guardianship over them? Who has the right to create their images and use them, and to whom are these divine guides accessible? I am also interested in exploring the framework for categorizing images or objects as sacred, religious, cultic (such as weeping images), or devotional, as well as the notion of "offending religious feelings." I will investigate who can use religious symbolism and iconography, and whether there exists a monopoly on interpretation in such matters (with consideration of the inherently political nature of these dilemmas). The study will be grounded in field research conducted across diverse locations including Poland, France, Panama, Mexico, the United States, Peru, Brazil, Benin, and India, supplemented by extensive analysis of primary source materials. The practical component of this research will involve the creation of original images of syncretic saints. Drawing on prior research and collected iconography, these exhibits will possess an authorial quality marked by cultural and interpretative ambiguity. Formally, I will adhere to traditional methods of crafting sacred objects, such as sculpture, shrines, flags, altars, or natural objects. An integral aspect of the project will involve locating and situating these works within appropriate public spaces and contexts, thereby fostering a platform for cross-cultural dialogue.

Key words: religion, mythology, syncretism, Catholicism, feminist theories, goddesses, gender studies religious iconography, postcolonialism, feminist mythological revisionism

Bibliography:

- Diane Apostolos-Cappadona: *Encyclopedia of Women in Religious Art*, New York, 1996
Matilde Battistini, Karolina Dyjas: *Symbole i alegorie*, Warszawa, 2011
Neela Bhattacharya Saxena: *Absent Mother God of the West: A Kali Lover's Journey into Christianity and Judaism*, Lanham 2019
David A. Brading: *Mexican Fenix: Our Lady of Guadalupe: Image and Tradition Across Five Centuries*, Cambridge University Press 2013
Judith Butler: *Uwikłani w płęć*, Warszawa, 2008
Michael P. Carroll: *The Cult of the Virgin Mary: Psychological Origins*, London, 2000
R. Andrew Chesnut: *Devoted to Death: Santa Muerte, the Skeleton Saint*, Oxford, 2012
Belinda Crerar: *Feminine Power: The Divine to the Demonic*, London, 2022
Philip G. Davis: *Goddess unmasked*, Dallas, 1998
Maya Deren, *Divine Horsemen: The Living Gods of Haiti*, London – New York: Thames & Hudson, 1953
Maya Deren: *Taniec nieba i ziemi. Bogowie haitańskiego wudu*, Kraków: Wydawnictwo A, 2000.
Maya Deren: *Jak opętała mnie Ezyli, przeł. Leszek Kolankiewicz, Maciej Tański, „Dialog” 1989, nr 9, s. 115-125.*
Jakub Dobrowolski, Mateusz Wrona: *Mitologia Słowiańska*, Olszanica, 2021

Rudolf Drössler: Wenus z epoki lodowej, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1983
Jack David Eller: Introducing Anthropology of Religion, Oxon, 2020
Anna Fedele and Kim Knibbe: Gender and Power in Contemporary Spirituality: Ethnographic Approaches, London, 2014
Carol and Angela Fisher Beckwith: African ceremonies, New York, 2002
Claudio Lomnitz: Death and the Idea of Mexico, New York, 2008
Ilse E. Friesen, The Female Crucifix: Images of St. Wilgefortis Since the Middle Ages, Wilfrid Laurier University Press, 2006
Joseph R. Gibson: When God Was a Black Woman: And Why She Isn't Now, 2019
Marija Gimbutas: The living goddess, University of California Press, University of California, 2006
Migene Gonzalez-Wippler: The Santeria Experience: A Journey into the Miraculous, London, 1982
Oakley E. Gordon: The Andean Cosmivision, 2014
Barbara Grabowska: Świat węzowej bogini, Warszawa, 2015
Robert Graves: Biała bogini, Warszawa, 2008
Andreas Goessling: Voodoo, bogowie, czary i rytuały, WAM 2010
Władysław Hozakowski, Piotr Skarga: Żywoty Świętych Pańskich, Sandomierz, 2019
Suzanna Ivanic, Catholica: The Visual Culture of Catholicism, London 2022
Marzenna Jakubczak: Boginie, prządki, wiedźmy i tancerki. Wizerunki kobiety w kulturze Indii, Kraków 2005
Elizabeth A. Johnson: She Who Is: The Mystery of God in Feminist Theological Discourse, New York, 2018
Carl Gustav Jung: Archetypy i nieświadomość, Warszawa, 2016
Karen L. King: Images of the Feminine in Gnosticism, Philadelphia, 1993
Tony Kail: Santa Muerte: Mexico's Mysterious Saint of Death, Fringe Research Press, 2010
Leszek Kolankiewicz: Samba z Bogami: Opowieść antropologiczna, Wrocław, 2016
Carolyn Korsmeyer: Gender w estetyce, Kraków, 2008

Mgr Tokarz-Paulina Mazurek (II)

Academic supervisor #1: dr hab. prof. UKEN Maria Wasilewska (IMiEA UKEN)

Academic supervisor #2: dr hab. Wojciech Sternak (Uniwersytet Warszawski)

XYZ - Intermedialne reminiscencje wzorców międzypokoleniowych

Pokolenie Y przejmuje aktualnie rynek pracy, żyje w tzw. płynnej nowoczesności i czasach globalnej anomii, doświadcza nowych wyzwań (np. pandemia, wzmożone migracje) i rozpoczyna wychowanie kolejnych pokoleń. Dyskurs publiczny koncentruje się głównie na postawach Y jako obywateli, konsumentów, pracowników czy wobec poprzedzającego je pokolenia X. Obszarem niedoeksplorowanym, aktualnie się klarującym, jest badanie generacji Y jako (potencjalnych) wychowawców, a jednocześnie osób coraz bardziej świadomych otrzymanych przez siebie wzorców wychowawczych. Za polskich reprezentantów pokolenia Y uznaję członków dwóch bliskich generacji: Europejskich poszukiwaczy, urodzonych w latach 1983-1989, i Pochłaniaczy bodźców, którzy przyszli na świat w latach 1990-1997. Przedstawiciele każdego pokolenia oprócz własnej osobowości i tożsamości kształtują także tożsamość społeczną pokolenia. Okres największej pokoleniotwórczej aktywności przypada na czas pomiędzy 19 a 26 rokiem życia, więc w 2024 roku tożsamość społeczna pokolenia Y powinna uzyskać ostateczny kształt. Głównym założeniem doktoratu jest przełożenie na język intermedialnych realizacji refleksji na temat

powtarzających się postaw i przekonań obecnych od lat w "sztafecie międzypokoleniowej" (w rodzinie, grupie rówieśniczej, środowisku lokalnym, placówkach edukacyjno-wychowawczych), znaczących także w wychowaniu pokolenia Y, którego jestem przedstawicielką. Przykładem jest unieważnianie uczuć (nie płacz, nie boli), kształtowanie ról płciowych, czy stygmatyzacja zaburzeń psychicznych (wylądujesz w Kobierzynie). Istotne jest dla mnie dostrzeżenie ich wpływu na Y jako młodych dorosłych i aktualnych lub potencjalnych wychowawców. Problemem przewodnim pracy jest poszukiwanie strategii artystycznych, które pozwolą najlepiej o nich opowiedzieć. Finalny projekt będzie wieloelementowym, intermedialnym dziełem/wystawą. Poszczególne jego części będą ilustrowały wybrane postawy. Celem jest również zaproponowanie odbiorcy osobistego doświadczenia elementów dzieła poprzez wejście z nimi w relację i interakcję, a także stworzenie pola (auto)refleksji i dyskusji nad ukazanymi postawami. Materiał wyjściowy do tworzenia dzieła, m.in. instalacji, fotografii, wideo, kolażu, będą stanowić przedmioty, archiwalia, wizerunki zaczerpnięte z kultury materialnej obecnej w wychowaniu pokolenia Y. Przedmiotem mojej prezentacji podczas sesji sprawozdawczej są podjęte w ramach wstępnych badań artystycznych próby znalezienia strategii artystycznych, które zostawiają odbiorcy najwięcej przestrzeni do dialogu i autorefleksji, wywołują reminiscencje, są najskuteczniejsze w komunikacji z odbiorcą, szczególnie należącym do pokolenia Y. Za przykłady posłużą wystawy zrealizowane przeze mnie w bieżącym roku akademickim. Omówię je pod kątem estetyki relacyjnej i potencjału intermedialnych reminiscencji. Będą to następujące ekspozycje: 1) Tyle dobrego zawdzięczam Tobie, Panie, Lublin, Galeria Labirynt, 2023; 2) Przedśionek dorosłości, Lublin, Chatka Żaka, 2023; 3) Elsewherland, Lublin, Galeria Labirynt, 2023; 4) Jak płakać, Lublin, Teatr im. J. Osterwy, Lublin, 2024; 5) DS010803N, 803, 8.3. - interwencja artystyczno-badawcza, Kraków, Biblioteka Nauk Społecznych UKEN, 2023 // Rzeszów, Czytelnia Nauk Humanistycznych i Prawnych w Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2024.

Słowa kluczowe: intermedialność; estetyka relacyjna; intermedia; kultura wizualna; tożsamość społeczna pokolenia; pokoleniowość; aktywność pokoleniotwórcza; wizualna teoria ugruntowana przekazy międzypokoleniowe.

XYZ - Intermedia reminiscences of intergenerational patterns

Generation Y is currently taking over the labor market, living in so-called liquid modernity and times of global anomie, experiencing new challenges (e.g., pandemic, increased migration) and beginning to raise the next generation. Public discourse mainly focuses on the attitudes of Y as citizens, consumers, workers or towards the generation X that preceded them. An underexplored area, currently clarifying, is the study of Generation Y as (potential) educators and, at the same time, people who are increasingly aware of the upbringing patterns they have received. I consider members of two close generations to be Polish representatives of Generation Y: European Seekers, born in 1983-1989, and Stimulus Absorbers, who were born in 1990-1997. Representatives of each generation, in addition to their own personality and identity, shape the social identity of the generation. The period of greatest generational activity is between the ages of 19 and 26, so in 2023 the social identity of Generation Y is close to obtaining its final shape. The main idea of the doctoral dissertation is to translate into the language of intermedia realizations reflections on recurring attitudes and beliefs present for years in the "intergenerational relay" (in the family, peer group, local environment, educational institutions),

significant also in the upbringing of Generation Y, of which I am a representative. Examples include invalidating feelings (don't cry, it doesn't hurt), shaping gender roles, or stigmatizing mental disorders (you'll end up in Kobierzyn). It is important for me to see their impact on Y as young adults and actual or potential educators, and to be attentive to their reactions to these attitudes: distinguishing those they overwork, ignore or deny; adopt involuntarily or consciously. The main problem of the work is the search for artistic strategies to best tell about them. The final project will be a multi-element intermedia work/exhibition. Its individual parts will illustrate selected attitudes. The goal is also to offer the viewer a personal experience of the elements of the work by entering into a relationship and interaction with them, as well as to create a field for (self-)reflection and discussion of the attitudes shown, to show the viewer that it is up to him to apply these patterns, to be influenced by them. The starting material for the creation of the work, including installation, photography, video, collage, will be objects, archives, images taken from the material culture present in the upbringing of Generation Y. The subject of my presentation during the reporting session is the attempts I made in my preliminary artistic research to find artistic strategies that leave the viewer the most space for dialogue and self-reflection, evoke reminiscences, and are the most effective in communicating with the viewer, especially those belonging to generation Y. The exhibitions I have realised this academic year will serve as examples. I will discuss them in terms of relational aesthetics and the potential of intermedia reminiscences. These will include the following exhibitions: 1) The vestibule to adulthood, Lublin, Chatka Żaka, 2023; 2) Elsewhereland, Lublin, Galeria Labirynt, 2023; 3) How to cry, Lublin, Teatr im. J. Osterwy, 2024; 4) DS010803N, 803, 8.3. - Arts and research intervention, Kraków, Biblioteka Nauk Społecznych UKEN, 2023 // Rzeszów, Czytelnia Nauk Humanistycznych i Prawnych w Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2024.

Key words: intermediality; relational aesthetics; intermedia; visual culture; generational social identity; generationality; generation forming activity; intergenerational transmission; visual grounded theory

Bibliography:

- Bauman Zygmunt, Leoncini Thomas, Płynne pokolenie, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2018
- Bendyk Edwin, Sztuka i nauka: konflikt czy symbioza?, [w:] Skuteczność sztuki, Muzeum Sztuki, Łódź 2014
- Bourriaud Nicolas, Estetyka relacyjna, MOCAK, Kraków 2012
- Charmaz Kathy, Teoria ugruntowana, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009
- Domańska Ewa, Jakiej metodologii potrzebuje współczesna humanistyka?, [w:] "Teksty Drugie", Warszawa 2010
- Konecki Krzysztof, Wizualne wyobrażenia. Główne strategie badawcze w socjologii wizualnej a metodologia teorii ugruntowanej, Przegląd Socjologii Jakościowej, 1/2005
- Konecki Krzysztof, Wizualna teoria ugruntowana: podstawowe zasady i procedury, Przegląd Socjologii Jakościowej, 8/1 2012
- Leavy Patricia, Metoda spotyka sztukę. Praktyki badawcze oparte na sztuce, Wydawnictwo NCK, Warszawa 2018
- Przybył Iwona, Wrzesień Witold, Żurek Aldona, Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005
- Sztompka Piotr, Socjologia wizualna. Fotografia jako metoda badawcza., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005

- Sztop-Rutkowska Katarzyna, Czy jesteśmy dobrymi przodkami?, Fundacja Batorego, Warszawa 2021
- Wrzesień Witold, Pokoleniowość w świecie smartfonów, algorytmizacji i sztucznej inteligencji, [w:] Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 2021, nr 83(3)
- Wrzesień Witold, Zmiana pokoleń w czasach globalnej anomii, Societas/Communitas, 2017, vol. 2, nr 24
- Wrzesień Witold, Czy pokoleniowość nam się nie przydarzy?, [w:] "Nauka" 3/2007, Polska Akademia Nauk, Warszawa 2007
- Zamorska Magdalena, SPLOTY, ZGRZYTY, OSOBNOŚCI: Czy badania artystyczne robią tylko artystki i artyści? O lęku kompetencyjnym i uldze dyskursywnej, [w:] "Czas Kultury" 7/2021
-

IX

Nauki o sztuce

Arts studies

Mgr Magdalena Furmaniuk (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. ucz. Izabela Kowalczyk (Uniwersytet Artystyczny im.

Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu)

Auxiliary supervisor: dr Małgorzata Kaźmierczak (ISiD UKEN)

Ciało tkaniny. Analiza obiektów tekstylnych powstałych po 2000 roku w Polsce

Przedmiotem badań są obiekty tekstylne powstałe po 2000 roku w Polsce w perspektywie feministycznych teorii nowego materializmu. Termin „obiekty tekstylne” definiuję jako działania artystyczne w medium tkaniny (uwzględniając zarówno gotowe tworzywa tekstylne, tkaninę artystyczną operującą splotem włókien, jak i tzw. „rękodzieło” – m.in. haft, wyszywanie, szydełkowanie, patchwork) oraz działania performatywne wykorzystujące materiał tekstylny. Zakres tematyczny współczesnych obiektów tkackich jest obszerny, jednak możliwa jest jego typologia zorganizowana wokół następujących problemów związanych z cielesnością i tożsamością: spektra płciowości i tożsamości, ciała naruszone, wspólnota oraz podejście fenomenologiczne. Głównym celem badań jest rozpoznanie tkaniny jako medium, które posiada potencjał wyrażania kwestii związanych z ciałem, cielesnością oraz tożsamością / podmiotowością. Hipoteza badawcza brzmi: medium tkaniny, ze względu na swoją procesualność i materialność, znacznie celniej, niż inne media, odnosi się do kwestii cielesności oraz tożsamości. Realizacja projektu pozwoli na rozpoznanie współczesnej tkaniny jako medium zakorzenionego w problematyce ciała zarówno ze względu na swoją procesualność, jak i materialność i korporalność. Jednocześnie pozwoli na ukazanie potencjału stymulowania współpracy tkwiącego w medium tkaniny, bowiem obiekty tekstylne, ponownie ze względu na specyfikę wytwarzania, a więc materialność, pozwalają podejmować działania współtwórcze i wspólnototwórcze. Kluczowymi narzędziami, które posłużą dogłębnemu opracowaniu problemu badawczego, jakim jest cielesność sztuki tekstylnej powstałej od 2000 roku, są współczesna teoria feministyczna (R. Braidotti 2021; J. Butler, 1993; S. Buck-Morss, 2024; A. Derra, 2022) oraz koncepcja nowego materializmu (K. Barad, 2007; R. Dolphijn, I. van der Tuin, 2015; O. Cielemecka, M. Rogowska-Stangret, 2018; T. Nail 2023; V. Kirby 1997; J. Bennet 2010). Teorie te pozwolą na rozpoznanie problemu cielesności medium (M. Smolińska, 2020), jak i potencjału krytycznego, zarówno w kontekście ich lokalnej (polskiej, wschodnioeuropejskiej) specyfiki, jak i w odniesieniu do problemów opisanych w zagranicznych opracowaniach (J. Bryan-Wilson, 2017; A. Fisk, 2019). Stawiam hipotezę badawczą, iż sztuka tekstylna jest medium służącym pogłębieniu myśli nowego materializmu, a jednocześnie narzędzia dostarczane przez tę metodę są odpowiednio sprofilowane do badania sztuki tekstylnej. Pomimo istnienia prac poświęconych zagadnieniu współczesnej sztuki tekstylnej, bazują one na zagranicznych dziełach lub stanowią jedynie przegląd części prac artystycznych bez ich pogłębionej analizy. Jest to zatem problem nieopracowany na gruncie polskim, a jego analiza oraz upowszechnienie badań pozwoli na zaistnienie w dyskursie naukowym nie tylko samych rozważań na temat cielesności i interwencyjności miękkiej rzeźby, ale i nowatorskiej metodologii oraz teoretycznych narzędzi badawczych nowego materializmu. Efektem badań będzie opisanie tkwiącego w medium tkaniny (z różnorodnymi technikami opracowania) potencjału w pochwytywaniu współczesnych problemów (m.in. tworzenia sztuki w dobie katastrofy klimatycznej, fast fashion, ale także aktualnych nastrojów społecznych, koncepcji teoretycznych, stanów indywidualnych osób artystycznych). W pracy zostanie poddana analizie twórczość między innymi: Iwony Demko,

Małgorzaty Kalinowskiej, Małgorzaty Markiewicz, Pawła Matyszewskiego, Elwiry Sztetner, Anny Zajdel, Agnieszki Basak-Wysoty, Małgorzaty Niespodziewanej, Pauliny Poczęty, Marka Wodzisławskiego.

Słowa kluczowe: nowy materializm, obiekty tekstylne, miękka rzeźba, sztuka po 2000 roku

The Body of Textiles. An analysis of textile objects created after 2000 in Poland

The subject of this research is textile objects created after 2000's in Poland in the perspective of feminist theories of new materialism. I define the term "textile objects" as artistic activities in the medium of fabric (taking into account both ready-made textile materials, artistic fabric operating with fiber weave, as well as the so-called "handicraft" - including embroidery, crochet, patchwork) and performative activities using textile material. The thematic scope of contemporary weaving objects is extensive, but it is possible to distinguish following problems of corporeality and identity: spectra of sexuality and identity, violated bodies, community and phenomenological approaches. The main aim of the research is to identify fabric as a medium that has the potential to express issues related to the body, corporeality and identity/subjectivity. The research hypothesis is that the medium of fabric, due to its processuality and materiality, addresses issues of corporeality and identity much more accurately than other media. The realization of the project will make it possible to recognize contemporary fabric as a medium rooted in the issues of the body both because of its processuality, materiality and corporality. At the same time, it will make it possible to show the potential for stimulating cooperation inherent in the medium of fabric, since textile objects, again due to the specifics of manufacturing, and therefore materiality, allow for co-creative and community-forming activities. The key tools for an in-depth study of the research problem of the corporeality of textile art created since 2000's are contemporary feminist theory (R. Braidotti 2021; J. Butler, 1993; S. Buck-Morss, 2024; A. Derra, 2022) and the concept of new materialism (K. Barad, 2007; R. Dolphijn, I. van der Tuin, 2015; O. Cielemecka, M. Rogowska-Stangret, 2018; T. Nail 2023; V. Kirby 1997; J. Bennet 2010). These theories will allow to recognize the problem of the corporeality of the medium (M. Smolińska, 2020), as well as the critical potential, both in the context of their local specificity (Polish, Eastern European), and in relation to the problems described in foreign studies (J. Bryan-Wilson, 2017; A. Fisk, 2019). I put forward a research hypothesis that textile art is a medium for furthering the thought of new materialism, while at the same time the tools provided by this method are appropriately profiled for the study of textile art. Despite the existence of works devoted to the issue of contemporary textile art, they are based on foreign works or are only a review of some art works without their in-depth analysis. Therefore, this is an undeveloped problem on the Polish ground, and its analysis and dissemination of research will allow not only the consideration of corporeality and interventionism of soft sculpture itself, but also the innovative methodology and theoretical research tools of new materialism to appear in the scientific discourse. The research will result in the description of the potential inherent in the medium of fabric (with a variety of techniques) in grasping contemporary issues (including the creation of art in the era of climate catastrophe, fast fashion, but also current social moods, theoretical concepts, states of individual artistic persons). The work will analyze the works of, among others: Iwona Demko, Małgorzata Kalinowska, Małgorzata Markiewicz, Paweł

Matyszewski, Elwira Sztetner, Anna Zajdel, Agnieszka Basak-Wysota, Małgorzata Niespodziewana, Pauliny Poczęta, Marek Wodzisławski.

Key words: new materialism, textile art, soft sculpture, contemporary art since 2000s

Bibliography:

- Buck-Morss S., McCaughey K., Seeing <—> Making: Room for Thought, Cambridge 2024.
- Barad K., Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning, Durham 2007.
- Barad K., Posthuman Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter, "Signs: Journal of Women in Culture and Society" 28, s. 801-831.
- Braidotti R., Posthuman Feminism, Cambridge 2021.
- Bryan-Wilson J., Fray, Chicago 2017.
- Crossing Boundries: Feminism and the Critic of Knowledge, red. Caire B., Grosz E., de Lerevansche M., Sydney, 1988.
- Esquivel J. C., Feminist Subjectivities in Fiber Art and Craft. Shadows of Affect, New York London 2019.
- Feministyczne nowe materializmy, red. Cielemeńska O., Rogowska-Stangret M., Lublin 2018.
- Nail T., What Is New Materialist Aesthetics?, [w:] Diffracting New Materialisms. Emerging Methods in Artistic Research and Higher Education, red. Bayley A. Chan J., 2023, s. 109-137.

Mgr Monika Koziół (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Beata Cyboran (ISiD UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Bernadeta Stano (IMiEA UKEN)

Przemiany środowiska artystów plastyków Nowej Huty w II połowie XX wieku w perspektywie rozwoju urbanistycznego i transformacji społeczno-kulturowej dzielnicy

Przedmiotem projektu badawczego jest przygotowanie opracowania monograficznego dotyczącego rozwoju od lat 50. do końca lat 80. XX wieku środowiska artystów plastyków w Nowej Hucie, wraz z omówieniem dorobku najważniejszych przedstawicieli i reprezentowanych przez nich kierunków artystycznych. Przedmiotem rekonstrukcji będą również wydarzenia artystyczne, w tym przede wszystkim wystawy, interpretowane w kontekście kształtujących te zjawiska czynników społeczno-kulturowych. Przemiany nowohuckiego środowiska plastyków zostaną ukazane także w perspektywie zmian przestrzenno-urbanistycznych dzielnicy: rozbudowy dzielnic mieszkaniowych i kreowania w przestrzeni adresowanej promocji kultury i rekreacji. Dodatkowo, w kontekście badań dziedzictwa kulturowego Nowej Huty, zostanie ukazany rozwój innych środowisk artystycznych w miastach o rodowodzie industrialnym w Polsce. Pośrednie cele tego projektu badawczego to pokazanie mechanizmów wspierania środowisk artystycznych w PRL przez władze na stopniu centralnym i lokalnym oraz powiązań środowiska nowohuckiego z krakowskim. Zakres czasowy opracowania z jednej strony wyznaczają daty pierwszej fali osiedlania się w dzielnicy twórców kultury (koniec lat 50.), z drugiej przemiany ustrojowe w Polsce (rok 1989). „Geografia” projektu obejmuje obszar Nowej Huty, rozumiany jako pięć tzw. dzielnic nowohuckich Miasta Krakowa: XIV Czyżyny, XV Mistrzejowice,

XVI Bieńczyce, XVII Wzgórza Krzesławickie, XVIII Nowa Huta. Opracowanie monograficzne dotyczące nowohuckiego środowiska artystycznego zostanie oparte przede wszystkim na analizie materiałów źródłowych z Archiwum Centrum Kultury Norwida, Archiwum Narodowego w Krakowie, Archiwum Urzędu Miasta Krakowa, Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, kwerendzie w prasie codziennej przede wszystkim: i czasopismach o kulturze, wywiadach ze świadkami (artystami, organizatorami i uczestnikami wydarzeń kulturalnych w Nowej Hucie) i na desk research'u.

Słowa kluczowe: Nowa Huta, sztuka współczesna, środowisko artystyczne

The transformation of the artists' community in Nowa Huta in the second half of the 20th century in the perspective of the urban development and socio-cultural transformation of the district

The subject of this research project is the preparation of a monograph on the development of the artists' community (visual arts) in Nowa Huta between the 1950s and the end of the 1980s, with a discussion of the achievements of the most important representatives and their artistic directions. The subject of the reconstruction will also include artistic events, including primarily exhibitions, interpreted in the context of socio-cultural factors shaping these phenomena. The transformation of Nowa Huta's artists' community will also be shown in the perspective of the district's spatial and urban changes: the expansion of residential districts and the creation of addressed spaces for the promotion of culture and recreation. In addition, in the context of research on the cultural heritage of Nowa Huta, the development of other artists' communities in industrial cities in Poland will be presented. The indirect objectives of this research project are to showcase the mechanisms of supporting artistic circles in the People's Republic of Poland by the authorities at the central and local levels, and explore the links between the Nowa Huta community and that of Kraków. The time range of the project is determined by two main factors - the dates of the first wave of culture creators settling in the area (i.e. the late 1950s), and also the political changes in Poland (1989). The "geography" of the project covers the area of Nowa Huta, understood as the five so-called districts of Nowa Huta in the City of Kraków: XIV Czyżyny, XV Mistrzejowice, XVI Bieńczyce, XVII Wzgórza Krzesławickie, XVIII Nowa Huta. The monograph on the Nowa Huta artists' community will be based primarily on the analysis of source materials from the Archive of the Norwid Culture Centre, the National Archive in Kraków, the Archive of the City of Krakow, Kraków Society of Friends of Fine Arts, daily press sources (primarily: culture magazines, interviews with witnesses, such as artists as well as organisers and participants of cultural events in Nowa Huta) and desk research.

Key words: Nowa Huta, contemporary art, artists' community

Bibliopgraphy:

- Grochowska A., Kultura w nowym mieście. O rozwoju życia kulturalnego w Nowej Hucie w latach 1949–1956, „Rocznik Bibliotek Kraków” 2019, R. III.
- Jagło P., Kultura w Nowej Hucie na przestrzeni 70 lat (teatry, kina, muzea, domy kultury), „Renowacje i Zabytki” 2019, nr 1 (69).
- Klaś J. (red.), Nowa Huta. Architektoniczny portret miasta drugiej połowy XX wieku, Kraków 2018.

- Klaś J., Skindzier-Wąchała M. (red.), Nowa Huta w kulturze – kultura w Nowej Hucie, Kraków 2019.
- Siatkowska A., Życie kulturalne Nowej Huty w latach 1949-1980, Dziedzictwo kulturowe Nowej Huty w rozwoju obszaru strategicznego Kraków-Wschód. Materiały konferencyjne, Kraków 1997.
- Stano B., Wystawy zapamiętane, wystawy zapomniane: życie artystyczne Krakowa, Nowej Huty, Rzeszowa i Zakopanego w okresie Odwilży, Kraków 2007.
- Stano B., Nowocześni w Nowej Hucie? Wielka budowa socjalizmu w obrazach (1949-1959) [w:] Socrealizmy i modernizacje, Sumorok A., Załuski T. (red.), Łódź, 2017, s. 178-208.
- Stano B., Artysta w FABRYCE. Dwa oblicza mecenatu przemysłowego w PRL, Kraków 2019.
- Malarstwo materii 1958–1963. Grupa Nowohucka, red. M. Tarabuła M., Kraków 2000.
- Zieliński P., Powstanie i rozwój systemu społecznego i instytucjonalnego Nowej Huty (1949-1966), Toruń 2009.
- Zientara M., Sztuka krakowska 1945-2000 Tom 1. Socrealizm i czas "odwilży" (1945-1959/1960), Kraków 2020
- Zientara M., Sztuka krakowska 1945-2000, Tom 2, Mała stabilizacja i dekada złudzeń (1960-1980), Kraków 2022.

Mgr Piotr Sikora (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Beata Cyboran (ISiD UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Łukasz Białkowski (ISiD UKEN)

Wspieranie przemian w obszarze sztuk wizualnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej po transformacji ustrojowej przez podmioty pozarządowe na przykładzie działalności Fundacji Georga Sorosa (Soros Foundations Network). Przypadek Polski, Czech i Słowacji

Moja dysertacja ma na celu odpowiedzieć na pytanie o charakter zależności między organizacjami pozarządowymi działającymi na polu sztuk wizualnych a oficjalną polityką kulturalną danego kraju. Planuję kompleksowe porównanie trzech fundacji Georga Sorosa w Słowacji, Polsce i Czechach oraz analizę ich działalności na tle przemian politycznych i społecznych w Europie Środkowo-Wschodniej. Celem jest ustalenie, na ile organizacjom zainicjowanym przez Sorosa udało się wypełnić misję wsparcia i promocji sztuki współczesnej jako przestrzeni sprzyjającej rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego w krajach postkomunistycznych. Po transformacjach roku 1989, euforia z odzyskanej wolności szybko ustąpiła miejsca nowym wyzwaniom dla artystów Europy Środkowo-Wschodniej. Zakończenie pewnego etapu historycznego i przejście do demokracji liberalnej wymusiło redefinicję niezależnych obiegów artystycznych. Postkomunistyczna nieufność wobec państwa i dynamicznie zmieniająca się sytuacja ekonomiczno-gospodarcza wpłynęły na relacje między artystami a instytucjami kultury. W latach 90. Centra i Fundacje Georga Sorosa odegrały kluczową rolę w zmianach w reprezentacji środowisk artystycznych krajów byłego Bloku Wschodniego. Dzięki ich działalności doszło do instytucjonalizacji niezależnych obiegów twórczych, czerpiących inspirację z kontrkultury i ruchów demokratycznych lat 80. Sposób funkcjonowania fundacji różnił się w zależności od kraju, co wynikało m.in. z polityki zmieniających się rządów i procesów takich jak akcesja do Unii Europejskiej. Analiza wpływu organizacji pozarządowych, jakimi były Centra i Fundacje Georga

Sorosa, na przemiany niezależnych obiegów sztuk wizualnych nie została dotąd dostatecznie zbadana. Wstępna analiza wskazuje na brak opracowań dotyczących zależności między rozwojem Fundacji Sorosa a polityką kulturalną w Polsce, Czechach i Słowacji. Pomimo podobieństw na polu sztuki współczesnej, każdy z tych krajów ma odmienne priorytety w strategii polityki kulturalnej, co wpływa na funkcjonowanie instytucji kultury i niezależnych obiegów artystycznych. Głównym celem mojej pracy doktorskiej jest zbadanie roli, jaką odegrały organizacje pozarządowe w przemianach w obszarze sztuk wizualnych w Europie Środkowo-Wschodniej po transformacji ustrojowej, na przykładzie działalności Fundacji Sorosa w Polsce, Czechach i Słowacji. Wybór tych krajów wynika z podobieństw historycznych i ustrojowych, które wpłynęły na funkcjonowanie Centrów Sorosa w Warszawie, Bratysławie i Pradze. Znajomość języka czeskiego i słowackiego pozwoli mi na dogłębną analizę porównawczą przemian w niezależnych obiegach artystycznych sztuk wizualnych w tych krajach. Moja rozprawa opierać się będzie na analizie działalności fundacji w kontekście niezależnych obiegów artystycznych sztuk wizualnych na tle polityki kulturalnej danego kraju. Opracowanie będzie oparte na analizie dokumentów, materiałów archiwalnych, wywiadach oraz analizie treści czasopism branżowych. Przeprowadzę również badania desk research, obejmujące opracowania strategiczne i raporty. Materiały źródłowe pochodzą z archiwów Nadácia - Centrum súčasného umenia w Bratysławie, Fundacji Stefana Batorego w Warszawie oraz Nadace a Centrum pro současné umění w Pradze. Podczas wizyt studyjnych przeprowadzę wywiady z twórcami, osobami aktywnymi w zarządach fundacji oraz zaangażowanymi w organizację wydarzeń przez fundacje. W toku pracy nad rozprawą doktorską zastosuję metody charakterystyczne dla nauki o sztuce, skupiające się na analizie krytyki artystycznej, która wyraża recepcję działań podejmowanych przez badane organizacje.

Słowa kluczowe: organizacje pozarządowe, sztuki wizualne, Fundacja Georga Sorosa, niezależna scena artystyczna, grupa wyszehradzka, Europa Środkowo Wschodnia, polityka kulturalna

Supporting transformations in the field of visual arts in Central and Eastern European countries after the systemic transition by non-governmental organizations, using the example of the activities of the George Soros Foundation (Soros Foundations Network). The case of Poland, the Czech Republic, and Slovakia

My dissertation aims to answer the question of the nature of the relationship between non-governmental organizations operating in the field of visual arts and the official cultural policy of a given country. I plan to conduct a comprehensive comparison of three George Soros foundations in Slovakia, Poland, and the Czech Republic and analyze their activities against the backdrop of political and social changes in Central and Eastern Europe. The goal is to determine to what extent the organizations initiated by Soros have succeeded in fulfilling their mission of supporting and promoting contemporary art as a space conducive to the development of civil society in post-communist countries. After the transformations of 1989, the euphoria of regained freedom quickly gave way to new challenges for artists in Central and Eastern Europe. The end of a historical era and the transition to liberal democracy necessitated a redefinition of independent artistic circles. Post-communist distrust of the state and the dynamically changing economic situation influenced the relationship between artists and cultural institutions. In the 1990s, George Soros's Centers and Foundations played a crucial role in changing the

representation of artistic communities in former Eastern Bloc countries. Thanks to their activities, independent creative scenes, drawing inspiration from the counterculture and democratic movements of the 1980s, became institutionalized. The way these foundations operated differed by country, influenced by factors such as the policies of changing governments and broader processes like accession to the European Union. The analysis of the impact of non-governmental organizations, such as the George Soros Centers and Foundations, on the transformation of independent visual arts scenes has not been sufficiently studied. Preliminary analysis indicates a lack of studies on the relationship between the development of the Soros Foundations and cultural policy in Poland, the Czech Republic, and Slovakia. Despite similarities in contemporary art, each of these countries has different priorities in cultural policy strategy, affecting the functioning of cultural institutions and independent artistic circuits. The primary goal of my doctoral dissertation is to examine the role played by non-governmental organizations in the transformation of visual arts in Central and Eastern Europe after the systemic transformation, using the example of Soros Foundation activities in Poland, the Czech Republic, and Slovakia. The selection of these countries is based on historical and systemic similarities that influenced the functioning of the Soros Centers in Warsaw, Bratislava, and Prague. My knowledge of Czech and Slovak will enable an in-depth comparative analysis of changes in independent visual arts circuits in these countries. My dissertation will be based on the analysis of the activities of the foundations in the context of independent visual arts scenes against the backdrop of the cultural policy of each country. The study will be based on document analysis, archival material analysis, interviews, and content analysis of artistic journals. I will also conduct desk research, including strategic and report studies. Source materials will come from the archives of the Nadácia - Centrum súčasného umenia in Bratislava, the Stefan Batory Foundation in Warsaw, and the Nadace a Centrum pro současné umění in Prague. During study visits to these institutions, I will conduct interviews with the founders, current board members, and those involved in organizing major events by the foundations. In my doctoral research, I will also apply methods characteristic of art studies, focusing on the analysis of artistic criticism as a reflection of the reception of the activities undertaken by the organizations under study.

Key words: visual arts, Central Eastern Europe, Visegrad Group, cultural policies, George Soros Foundaton, NGOs

Bibliopgraphy:

- András E., (2023) Kulturní převlékání. Umění na troskách socialismu a na vrcholcích nacionalismu, Galerie moderního umění v Hradci Králové
- Bakuła B., (2007), Transformacja kultury i literatury polskiej na tle zmian w kulturze Europy Środkowej i Wschodniej po roku 1989, W: Transformacja w kulturze i literaturze polskiej 1989-2004, B. Bakuła (red.), Wyd. „Bonami”, Poznań, s. 173-216
- Banasiak J., (2020) Proteuszowe czasy. Rozpad państwowego systemu sztuki 1982-1993, Muzeum Sztuki Nowoczesnej, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Warszawa
- Barša P., Slačálek O., Hesová Z (eds.), (2020) Central European Culture Wars: Beyond Post-Communism and Populism, Faculty of Arts, Charles University
- Blomgren R., (2012), Autonomy or democratic cultural policy: that is the question, „International Journal of Cultural Policy”, t. 18, nr 5, s. 519-529
- Bozóki A., (2017), Mainstreaming the Far Right: Cultural Politics in Hungary, t. 10 nr 1, s. 83–89

- Dzioniczek-Kozłowska J., (2015), Zróżnicowanie ścieżek transformacji krajów Europy Środkowo-Wschodniej z perspektywy współczesnych teorii ekonomicznych, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 1 (73), s. 14-26
- Ekiert G., (2011), Prawidłowości transformacji w Europie Wschodniej, „Studia Socjologiczne”, nr 1 (200), s. 501-526
- Esanu O., (2021) The postsocialist contemporary. The institutionalization of artistic practice in Eastern Europe after 1989, Manchester University Press, Manchester
- Gierat-Bieroń B., (2016), Kierunki rozwoju polityki kulturalnej w Polsce po 1989 roku. Koncepcje ministerialne (II), „Zarządzanie w Kulturze” 2016, t. 17, nr 2, s. 91–105
- Gierat-Bieroń B., (2018), Polityka kulturalna Unii Europejskiej, Wydawnictwo UJ, Kraków
- Härm A., (2018) On the Genealogy of ‘Soros Realism’. The ‘Making of ’ International Eastern European Art
- Jaurova Z., (2008), Kultura bez polityki, polityka bez kultury..., W: Modele mecenatu państwa wobec integracji europejskiej. Doświadczenia Polski i Słowacji, J. Purchla, M. Vasaryova (red.), Wyd. MCK, Kraków, s. 31-40
- Jagodzińska K., (2019), Nowe miejsca nowej sztuki w Europie Środkowej, Wyd. TAIWPN Universitas, Kraków-Warszawa
- Kottová K., (2020) InSTITUTE a divák, Display
- Lind M., Minichbauer R. (red.), (2009), Europejskie polityki kulturalne 2015. Raport ze scenariuszami przyszłości publicznego finansowania sztuki współczesnej w Europie, , wersja polska ze wstępem K. Szredera i tekstem J. Sowy, Wyd. Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa
- Łabowicz-Dymanus K., (2016), Synchronizacja w Sieci. Centra Sztuki Współczesnej Sorosa – cztery modele: Budapeszt, Kijów, Tallinn, Wyd. Instytut Sztuki PAN, Warszawa
- Macháčková M., (2014), Kulturní politika ČR, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- Nagy K., (2018), From Fringe Interest to Hegemony: The Emergence of the Soros Network in Eastern Europe, W: Globalizing Eastern European Art Histories: Past and Present, B. Hock, A. Allas (red.), Routledge, New York–London, s. 53–63
- Ratzenböck W., Okulski K., Kopf X., (2012), Cultural policy landscapes. A guide to eighteen Central and South Eastern European countries, Wyd. ERSTE Stiftung Studies, Vienna
- Szreder K., (2010), Kultura się z wami policzy, W: Ekonomia kultury. Przewodnik Krytyki Politycznej, Zespół KP (red.), Wyd. Krytyki Politycznej, Warszawa, s. 31-43
- Vestheim G., (2012), Cultural policy and democracy: an introduction, „International Journal of Cultural Policy”, t. 18, nr 5, s. 493-504
- Wąsowska-Pawlik A., (2013), Polityka kulturalna Polski 1989–2012, W: Kultura a rozwój, J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.), Wyd. NCK, Warszawa, s. 107-125
-

X

Geografia

Geography

Mgr Agnieszka Wolska (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Danuta Piróg (IPEiA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Agnieszka Świątek (IPEiA UKEN)

Modele funkcjonowania ukraińskich uczniów z doświadczeniem migracyjnym w polskim systemie edukacji

Współczesne dynamiczne przemiany geopolityczne, demograficzne i kulturowe zarówno w skali Europy, jak i Polski stawiają przed geografami nowe wyzwania badawcze dotyczące relacji społecznych, zachodzących pomiędzy przedstawicielami różnych narodów. Szczególnie ważne jest zwrócenie naukowej uwagi na funkcjonowanie w środowisku społecznym migrantów prezentujących odmienne wzorce kulturowe, które ujawniają się niemal w każdej sferze życia, także w edukacji. Migracja nie dotyczy wyłącznie zmiany miejsca zamieszkania, ale również determinuje sposób działania jednostek na płaszczyznach kulturowych i społecznych. Polska w ostatnich latach stała się głównym państwem przyjmującym migrantów z Ukrainy. Przyczyny emigracji obywateli Ukrainy do naszego kraju w poprzednich latach miały najczęściej charakter ekonomiczny, a w ostatnim okresie związane są przede wszystkim z agresją Federacji Rosyjskiej. Tempo i skala wzrostu liczby uczniów ukraińskich w polskich szkołach, będące efektem tej migracji, ma charakter wyjątkowy. Uczniowie z Ukrainy już w 2010 roku stanowili największy odsetek cudzoziemców w polskim systemie edukacyjnym (Bleszyńska, 2010). Przyczyny ich przyjazdu do Polski miały wówczas głównie podłoże ekonomiczne (Szapakowska i.in., 2016, Michalak, 2021). Ponad dekadę później, w roku szkolnym 2022/23, w polskich szkołach było ich już 286 tysięcy (pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/edukacja>, dnia: 15.11.23.), a nowy rok szkolny 2023/2024 rozpoczęło o 6,5 tysiąca uczniów ukraińskich więcej niż poprzedni. Wzrastająca liczba dzieci i młodzieży odmiennej kulturowo to zjawisko całkowicie nowe dla polskiego systemu szkolnictwa. Proces ten generuje różnorodne problemy badawcze i czyni populację uczniów z Ukrainy kluczowym podmiotem badań. Nagły i niespodziewany napływ obywateli ukraińskich do Polski wywołany wojną, spowodował wiele wyzwań dla polskiej edukacji włączającej. Najczęstsze trudności pojawiające się na drodze inkluzji to m.in.: a) brak znajomości języka polskiego, który uniemożliwia prawidłową komunikację na linii: nauczyciel-uczeń, nauczyciel-rodzic, uczeń-uczeń (Kasprzyk, 2024); b) różnice kulturowe wynikające z posiadania różnego kodu kulturowego uczniów migrantów i uczniów przyjmujących (Młynarczuk-Sokołowska, 2016); c) trudności w adaptowaniu się do nowego środowiska społecznego i szkolnego (Kovalenko, 2023); d) różnice programowe i koncepcyjne w realizacji procesu kształcenia obowiązujące w Polsce i na Ukrainie (Tomczewska-Popowycz, 2014, Uliasz 2023); e) problemy emocjonalne uczniów oraz obniżona zdolność koncentracji (Bobryk, Kochan, 2023) wynikające z przeprowadzki do nowego kraju, rozłąki z częścią rodziny oraz niepewności co do własnej przyszłości; f) brak odpowiedniego instytucjonalnego wsparcia uczniów w zakresie ich adaptacji oraz zaspokajania potrzeb edukacyjnych (językowych, emocjonalnych i pedagogicznych)(Majcher-Legawiec 2016). Aby sprostać opisanym wyzwaniom, konieczne jest odwołanie się do praktyk wypracowanych przez państwa posiadające doświadczenie w działaniach na rzecz inkluzji w środowisku szkolnym. Aktualnie w Polsce brakuje konkretnej koncepcji, która pozwoliłaby na systemowe działanie w obszarze edukacji wielokulturowej. Studia literatury wskazują, że dotychczasowe badania dotyczące funkcjonowania uczniów ukraińskich w polskim systemie oświaty mają charakter raportowo-sprawozdawczy i nakreślają

istnienie problemu, bez jego pogłębionej, naukowej eksploracji oraz nie przynoszą wniosków o charakterze aplikacyjnym. W ostatnich dwóch latach dotyczyły one przygotowania polskiego systemu edukacji i nauczycieli do pracy z uczniami z Ukrainy (np. „Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach” Fundacji Szkoła z Klasą, „Jesteśmy tutaj razem” organizacji Amnesty International Polska). Opracowania te miały charakter opisowy, skupiały się wyłącznie na przedstawieniu doświadczeń szkolnych, bez wnioskowania o ewentualnych rozwiązaniach. Przeprowadzenie badań empirycznych dotyczących funkcjonowania uczniów ukraińskich w polskiej szkole, a także transfer „dobrych praktyk” z innych państw, będą dla autorki podstawą do wypracowania autorskiego modelu inkluzji. Wymienione problemy i wyzwania, związane z praktycznym realizowaniem i skutecznością edukacji inkluzyjnej, mieszczą się w obszarze założeń koncepcji „geografii spotkania” oraz „geografii ciszy”. Stanowią one ramę teoretyczną dla planowanych badań. Geografia spotkania obejmuje badania wpływu interakcji między ludźmi i środowiskiem na kształtowanie się przestrzeni oraz różnorodność kulturową i społeczną. Koncepcja ta podkreśla znaczenie miejsc dla kształtowania relacji międzyludzkich (Valentine, 2008). Zakłada się w niej, że spotkania w miejscach publicznych mogą sprzyjać tworzeniu znaczących relacji społecznych, pomimo istniejących różnic między ludźmi (Valentine, Harris, 2016). Wobec powyższego, koncepcja ta będzie służyć jako rama teoretyczno-metodologiczna do analizy interakcji między uczniami polskimi i ukraińskimi. Koncepcja geografii „ciszy” wskazuje natomiast na znaczenie celowego pominięcia lub marginalizacji pewnych obszarów wiedzy w różnorodnych formach prezentacji informacji geograficznej, w szczególności tych publikowanych przez organy państwowe (Świątek., Brusik, 2022). Dlatego też w jej ramach prowadzone będą badania nad uwarunkowaniami prawnymi i politycznymi funkcjonowania uczniów-cudzoziemców w polskim systemie edukacji. Podmiotem badań będą doświadczenia migracyjne dzieci i młodzieży ukraińskiej, reprezentujące dwie subpopulacje, tj. osoby, które wyemigrowały do Polski w ramach migracji dobrowolnej oraz tych dla których powodem do opuszczenia kraju była agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 roku, czyli migrantów przymusowych. Elementem aplikacyjnym dysertacji będzie wypracowanie autorskiej propozycji modelu inkluzji szkolnej ukraińskich uczniów z doświadczeniem migracyjnym w warunkach polskiego systemu edukacyjnego. Do osiągnięcia tego celu zostaną wykorzystane następujące metody gromadzenia danych i ich analizy: kwerenda literatury, sondaż diagnostyczny, wywiady eksperckie, wywiady autobiograficzno-narracyjne, metody socjometryczne, klasyczna analiza wyników literatury, analiza danych jakościowych oraz wyników badań sondażowych, analiza sieci społecznych, analiza geoprzestrzenna, opracowania graficzne i statystyczne wyników przeprowadzonych badań.

Słowa kluczowe: migracje, geografia społeczna, geografia „ciszy”, geografia spotkania, różnice kulturowe, modele edukacji inkluzyjnej

Models of functioning of Ukrainian students with migration experience in the Polish education system

Contemporary dynamic geopolitical, demographic and cultural changes both on the scale of Europe and Polish pose new research challenges for geographers concerning social relations between representatives of different nations. It is particularly important to pay scientific attention to the functioning of migrants in the social environment, who present different cultural

patterns that are revealed in almost every sphere of life, including education. Migration is not only about changing the place of residence, but also determines the way individuals act on the cultural and social levels. In recent years, Poland has become the main country accepting migrants from Ukraine. The reasons for the emigration of Ukrainian citizens to our country in previous years were most often of an economic nature, and in the recent period they have been related primarily to the aggression of the Russian Federation. The pace and scale of the increase in the number of Ukrainian students in Polish schools, which is the result of this migration, is exceptional. Already in 2010, students from Ukraine constituted the largest percentage of foreigners in the Polish educational system (Bleszyńska, 2010). At that time, the reasons for their arrival in Poland were mainly economic (Szpakowska i.in., 2016, Michalak, 2021). More than a decade later, in the 2022/23 school year, there were already 286 thousand of them in Polish schools (obtained from: <https://www.gov.pl/web/edukacja>, date: 15.11.23.), and the new school year 2023/2024 began with 6.5 thousand more Ukrainian students than the previous one. The growing number of culturally different children and young people is a completely new phenomenon for the Polish school system. This process generates a variety of research problems and makes the student population from Ukraine a key subject of research. The sudden and unexpected influx of Ukrainian citizens to Poland caused by the war has caused many challenges for Polish inclusive education. The most common difficulties that arise on the path of inclusion are, m.in: a) lack of knowledge of the Polish language, which prevents proper communication on the line: teacher-student, teacher-parent, student-student (Kasprzyk, 2024); b) cultural differences resulting from having different cultural codes of migrant and host students (Młynarczuk -Sokołowska, 2016); c) difficulties in adapting to a new social and school environment (Kovalenko, 2023); d) curriculum and conceptual differences in the implementation of the education process in Poland and Ukraine (Tomczewska-Popowycz, 2014, Uliasz 2023); e) students' emotional problems and reduced ability to concentrate (Bobryk, Kochan, 2023) resulting from moving to a new country, separation from part of the family and uncertainty about their own future; f) lack of adequate institutional support for pupils in terms of their adaptation and meeting their educational needs (linguistic, emotional and pedagogical) (Majcher-Legawiec 2016). In order to meet the described challenges, it is necessary to refer to the practices developed by countries with experience in activities for inclusion in the school environment. Currently, Poland lacks a specific concept that would allow for systemic action in the field of multicultural education. Literature studies indicate that the research conducted so far on the functioning of Ukrainian students in the Polish education system is of a reporting nature and outlines the existence of the problem, without its in-depth, scientific exploration, and does not bring conclusions of an application nature. In the last two years, they concerned the preparation of the Polish education system and teachers for work with students from Ukraine (e.g. "Together in the classroom. Children from Ukraine in Polish schools" by the School with Class Foundation, "We are here together" by Amnesty International Poland). These studies were descriptive in nature, focusing only on the presentation of school experiences, without inferring possible solutions. Empirical research on the functioning of Ukrainian students in Polish schools, as well as the transfer of "good practices" from other countries, will be the basis for the author to develop her own model of inclusion. The above-mentioned problems and challenges related to the practical implementation and effectiveness of inclusive education fall within the area of the assumptions of the concepts of "geography of encounter" and "geography of silence". They provide a theoretical framework for the planned research. The geography of the meeting

includes research on the impact of interactions between people and the environment on the formation of space and cultural and social diversity. This concept emphasizes the importance of places for shaping interpersonal relationships (Valentine, 2008). It is assumed that meetings in public places can foster the formation of meaningful social relationships, despite the existing differences between people (Valentine, Harris, 2016). In view of the above, this concept will serve as a theoretical and methodological framework for the analysis of interactions between Polish and Ukrainian students. The concept of "silence" geography, on the other hand, indicates the importance of deliberately omitting or marginalizing certain areas of knowledge in various forms of presentation of geographic information, in particular those published by state authorities (Świątek., Brusik, 2022). Therefore, it will conduct research on the legal and political conditions of the functioning of foreign students in the Polish education system. The subject of the research will be the migration experiences of Ukrainian children and youth, representing two subpopulations, i.e. people who emigrated to Poland as part of voluntary migration and those for whom the reason to leave the country was the aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2022, i.e. forced migrants. The application element of the dissertation will be the development of an original proposal for a model of school inclusion of Ukrainian students with migration experience in the conditions of the Polish educational system. To achieve this goal, the following methods of data collection and analysis will be used: literature query, diagnostic survey, expert interviews, autobiographical-narrative interviews, sociometric methods, classic analysis of literature results, analysis of qualitative data and survey results, analysis of social networks, geospatial analysis, graphic and statistical studies of the results of the conducted research.

Key words: migrations, social geography, geography of "silence", geography of encounter, cultural differences, models of inclusive education

Bibliography:

- Błeszyńska, K. (2010). Dzieci obcokrajowców w polskich placówkach oświatowych- perspektywa szkoły. Ośrodek Rozwoju Edukacji, pp. 149 ss., Warszawa.
- Bobryk, A., Kochan, I. (2023). Między integracją i asymilacją. Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach. Czykwin, E., Kochan, I. Człowiek w przestrzeni życia społecznego. Wydawnictwo Chrześcijańska Akademia Teologiczna, pp. 71-84. Warszawa.
- Kasprzyk, Z. (2024). Cudzoziemcy w polskich szkołach. Prawnoadministracyjne wyzwania i problemy systemu oświaty w obliczu wojny w Ukrainie. Przegląd Prawa Publicznego, (2), 38-51.
- Kovalenko, O. (2023) Psychologia migrantów przymusowych z Ukrainy i ich wsparcie w Polsce. (red). Ziębińska, B., Młyński, J., Zdebska, E. Wydawnictwo scriptum. 94-110 ss., Kraków.
- Majcher-Legawiec, U. (2016). Edukacja wobec migracji. W stronę modelu szkoły włączającej. МІЖНАРОДНІ ЧЕЛПАНІВСЬКІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ, 18, 55-61.
- Młynarczuk-Sokołowska, A., Szostak-Król, K. (2019). Różnorodność i inkluzja w edukacji-wybrane aspekty wspierania uczniów z doświadczeniem migracji. In Różnorodność i inkluzja w edukacji-wybrane aspekty wspierania uczniów z doświadczeniem migracji (pp. 278-287). Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
- Piróg, D. (2008). Rola edukacji międzykulturowej w przygotowaniu dzieci i młodzieży polskiej do funkcjonowania w przestrzeni Unii Europejskiej, [w:] A. Zduniak, T. Smal (red.), Edukacja XXI wieku. Edukacja bez granic – mimo barier. Wydawnictwo WSB, pp. 62–73. Poznań.
- Strzemecka, S. (2015). School integration in the eyes of migrant children. Based on the Polish migration to Norway. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, pp. 1-21. Łódź.

- Szpakowska, J., Buchwald, T., Romanowski, R. (2016). Atrakcyjność polskiego rynku pracy dla obywateli Ukrainy–przyczyny, mechanizmy, konsekwencje migracji zarobkowych. *Optimum. Studia Ekonomiczne*, (2 (80)), 163-184.
- Świątek, A., Brusik, K. (2022). Kultura islamu w kształceniu geograficznym w Polsce jako egzemplifikacja koncepcji „geografii ciszy” *Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis Studia Geographica* 18, pp. 37-57.
- Tomczewska-Popowycz, N. (2014). Geografia jako przedmiot nauczania w systemie oświaty na Ukrainie. *Prace Komisji Geograficznej t.3*, pp. 87-104.
- Uliasz, J. (2023). Realizacja prawa do nauki przez dzieci ukraińskie w Polsce – uwagi krytyczne. *Ius et Administratio*, 51(2), 169-181.
- Valentine, G. (2008). Living with difference: reflections on geographies of encounter. *Progress in Human Geography*, lecture 32, pp. 323-337.
- Valentine, G., Harris, C. (2016). Encounters and (in) tolerance: perceptions of legality and the regulation of space. *Social & Cultural Geography*, 17(7), 913-932.

Mgr Michał Jabłoński (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Sławomir Kurek (IPEiA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Wioletta Kilar (IPEiA UKEN)

Wpływ czynników lokalizacji i kapitału ludzkiego na rozwój przedsiębiorstw i stopnia ich innowacyjności w Polsce w okresie 2000-2022

Współcześnie zmieniający się świat oraz postępująca globalizacja, wpływają na gospodarki krajowe, a co za tym idzie na rozwój i funkcjonowanie przedsiębiorstw. Coraz większe znaczenie, odgrywają przedsiębiorstwa, które wyróżnia innowacyjność w swoich działaniach. Innowacyjność odgrywa ważną rolę w kształtowaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw w XXI wieku. Czynnikiem budującym przewagę konkurencyjną przedsiębiorstwa są: posiadanie odpowiednich zasobów pozwalających odnieść sukces, a także posiadanie i umiejętność ciągłego tworzenia zdolności wyróżniających biznes, w tym generowania wiedzy i wprowadzania innowacyjnych rozwiązań. Na innowacyjność przedsiębiorstwa wpływają m.in.: wiedza, umiejętności i zdolności osób zaangażowanych w przedsiębiorstwo a także żywotność przedsiębiorstwa, postawy, motywacje i wartości, czyli kapitał ludzki przedsiębiorstw. Innowacje postrzegane są jako motor rozwoju gospodarczego, dlatego cieszą się zainteresowaniem praktyków i badaczy. Złożoność tego zjawiska stanowi wyzwanie dla tych, którzy próbują je zmierzyć. Silna korelacja pomiędzy innowacyjnością a wynikami gospodarczymi potwierdza duże znaczenie innowacji w rozwoju gospodarczym, a także rozwoju przedsiębiorstw. Z kolei innowacyjność przedsiębiorstwa to cecha podmiotów gospodarczych, których założenia obejmują wprowadzanie innowacji. W dzisiejszym szybko rozwijającym się otoczeniu gospodarczym, przedsiębiorstwa, które chcą odnieść sukces, ale także nie wypaść z rynku, muszą być innowacyjne. Podział innowacji na trzy kategorie: innowacje produktowe, innowacje procesowe oraz innowacje organizacyjne, które były wyróżnione w pracach m.in. Podręcznik Oslo 2005; Rachwał 2009,2011; Świtalski 2005, został zastąpiony poprzez podział na innowacje produktowe oraz innowacje procesów biznesowych w 2018 roku według czwartego wydania: „Podręcznik Oslo 2018 Zalecenia Dotyczące Pozyskiwania, Prezentowania i Wykorzystywania Danych z Zakresu Innowacji”. W XXI wieku, ważnym zasobem innowacyjnym przedsiębiorstwa, staje się człowiek oraz zespoły

pracowników, które mają bezpośredni wpływ na rozwój działalności. Ponadto, lokalizacja przedsiębiorstwa wpływa na jego konkurencyjność, dostęp do rynków zbytu oraz zdolność do przyciągania i utrzymania wysoko wykwalifikowanych pracowników. Celem projektu badawczego jest zbadanie wpływu kapitału ludzkiego i czynników lokalizacji na proces rozwoju przedsiębiorstw oraz stopień ich innowacyjności w Polsce w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. W pracy zmierzać się będzie do określenia w jaki sposób kapitał ludzki w organizacjach (przedsiębiorstwach, instytucjach) wpływa na innowacyjność poszczególnych działów przemysłu i usług, rozpatrując wybrane przykłady. Autor projektu dążyć będzie do określenia jaki wpływ mają poszczególne czynniki lokalizacji na tworzenie i funkcjonowanie przedsiębiorstw, w tym ich innowacyjność. Przeprowadzone zostanie także badanie wpływu czynników lokalizacji i kapitału ludzkiego na rozpatrywane lokalizacje. W celu osiągnięcia założonych celów badawczych, autor projektu zastosuje różnorodne metody badawcze. W ramach triangulacji badawczej zmierzać się będzie do zaprezentowania badanych zjawisk z wielu perspektyw. Przeprowadzona zostanie analiza literatury obejmującej zagadnienia dotyczące roli innowacyjności w przedsiębiorstwach, zasobów ludzkich w organizacjach, psychologicznego dobrostanu w środowisku pracy, geografii ekonomicznej, zarządzania oraz ekonomii. Ponadto, autor pracy przeprowadzi analizę porównawczą modeli narodowych systemów innowacji. W badaniach zastosowane będą zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe. Metody ilościowe obejmują wykorzystanie wybranych mierników potencjału przedsiębiorstw, w tym ich innowacyjności, obliczanie współczynnika dynamiki oraz metody ekonometryczne, takie jak analiza korelacji i zmienności oraz konstrukcja modeli regresji. Metody jakościowe będą obejmować pogłębione wywiady przeprowadzone za pomocą kwestionariusza badawczego. Wyniki badań będą prezentowane za pomocą graficznych metod, takich jak kartogramy, kartodiagramy, diagramy oraz wykresy, co umożliwi ich przejrzyste i czytelne przedstawienie. Autor pracy dążyć będzie do zidentyfikowania relacji pomiędzy kapitałem ludzkim i lokalizacją, a zdolnością do generowania innowacji w przedsiębiorstwach. Badanie obejmie ocenę skuteczności działań podejmowanych w obszarze zarządzania zasobami ludzkimi, które mają bezpośredni wpływ na kreatywność i innowacyjność pracowników.

Słowa kluczowe: innowacyjność, innowacje, kapitał ludzki, lokalizacja geograficzna, przedsiębiorstwa innowacyjne, konkurencyjność, specjalizacja, cyfryzacja (digital technologies)

The impact of location and human capital factors on the development of enterprises and their degree of innovation in Poland in the period 2000-2022

Today's changing world and increasing globalization, affect national economies, and thus the development and operation of enterprises. Increasingly important, play enterprises that are distinguished by innovation in their operations. Innovation plays an important role in shaping the competitive advantage of enterprises in the 21st century. The factors that build a company's competitive advantage are having the right resources to succeed, as well as having and being able to continuously create capabilities that distinguish the business, including generating knowledge and introducing innovative solutions. The innovativeness of an enterprise is influenced by, among other things: the knowledge, skills and abilities of the people involved in the enterprise and the vitality of the enterprise, attitudes, motivations and values, i.e. the human capital of enterprises. Innovation is seen as an engine of economic development, so it is of

interest to practitioners and researchers. The complexity of this phenomenon poses a challenge to those who try to measure it. The strong correlation between innovation and economic performance confirms the great importance of innovation in economic development, as well as enterprise development. Enterprise innovation, on the other hand, is a characteristic of business entities whose tenets include innovation. In today's fast-paced economic environment, companies that want to succeed, but also not fall out of the market, must be innovative. The division of innovation into three categories: product innovation, process innovation and organizational innovation, which were highlighted in works including Oslo Manual 2005; Rachwal 2009,2011; Świtalski 2005, was replaced by the division into product innovation and business process innovation in 2018 according to the fourth edition: "Oslo Manual 2018 Recommendations for the Acquisition, Presentation and Use of Innovation Data." In the 21st century, an important innovation resource for an enterprise, becomes people and teams of employees, which have a direct impact on business development. In addition, the location of an enterprise affects its competitiveness, access to markets, and ability to attract and retain highly skilled employees. The aim of this research project is to study the impact of human capital and location factors on the process of enterprise development and the degree of innovation in Poland in the first two decades of the 21st century. The work will aim to determine how human capital in organizations (enterprises, institutions) influences the innovativeness of individual industrial and service departments, considering selected examples. The author of the project will seek to determine what impact the various location factors have on the creation and operation of enterprises, including their innovation. A study of the impact of location factors and human capital on the locations under consideration will also be conducted. To achieve the set research goals, the author of the project will use a variety of research methods. Research triangulation will aim to present the studied phenomena from multiple perspectives. An analysis of the literature will be carried out, covering issues relating to the role of innovation in enterprises, human resources in organizations, psychological well-being in the work environment, economic geography, management and economics. In addition, the author of the paper will conduct a comparative analysis of models of national innovation systems. The research will use both quantitative and qualitative methods. Quantitative methods include the use of selected measures of the potential of enterprises, including their innovativeness, the calculation of the dynamic coefficient, and econometric methods such as correlation and variance analysis and the construction of regression models. Qualitative methods will include in-depth interviews conducted using a research questionnaire. The results of the research will be presented through graphical methods such as cartograms, carto-diagrams, diagrams and charts, which will enable them to be presented clearly and legibly. The author of the study will seek to identify the relationship between human capital and location and the ability to generate innovation in enterprises. The study will include an assessment of the effectiveness of measures taken around human resource management, which have a direct impact on employee creativity and innovation.

Key words: innovation, innovation, human capital, geographic location, innovative companies, competitiveness, specialization, digitization (digital technologies)

Bibliography:

- Bagieńska, A. (2010). Rozwój kapitału ludzkiego determinantą innowacyjności i konkurencyjności regionu. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, (27 Rozwój lokalny i regionalny: innowacyjność i rozwój przedsiębiorczości)*, 61-71.
- Beck-Krala, E., Duda, J. (2014). Zarządzanie kapitałem ludzkim a innowacyjność przedsiębiorstw. *Przegląd Organizacji, (5)*, 13-19.
- Bielski, I. (2007). Zasoby ludzkie w kreowaniu zdolności konkurencyjnej przedsiębiorstwa produkcyjnego. *Zarządzanie Zasobami Ludzkimi, (3-4)*, 72-87.
- Borowiec, M., Dorocki, S., & Jenner, B. (2009). Wpływ zasobów kapitału ludzkiego na kształtowanie społeczeństwa informacyjnego i innowacyjności struktur przemysłowych. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, (13)*, 95-109.
- Budner W. (2004). Lokalizacja przedsiębiorstw. Aspekty ekonomiczne, przestrzenne i środowiskowe. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- de Jong, J. P., & Freel, M. (2010). Absorptive capacity and the reach of collaboration in high technology small firms. *research policy, 39(1)*, 47-54.
- Drucker, P. F. (1992). *Innowacja i przedsiębiorczość*. PWE, Warszawa.
- Dzikowski, P. (2014). Efekty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych w sektorze wysokiej techniki w Polsce. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, (1 (24))*, 85-94.
- Harasim, W. (2013). Zarządzanie zasobami ludzkimi i kapitałem ludzkim. Człowiek i organizacja XXI wieku.
- Janasz, W. (2011). Strategie organizacji innowacyjnych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, 21*, 46.
- Jewtuchowicz, A. (2005). Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kilar W. (2008). Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej jako czynnik rozwoju gospodarki opartej o wiedzę, *Przedsiębiorczość – Edukacja, 4*, 60-69.
- Podręcznik Oslo. (2018). ZALECENIA DOTYCZĄCE POZYSKIWANIA, PREZENTOWANIA I WYKORZYSTYWANIA DANYCH Z ZAKRESU INNOWACJI. Pomiar działalności naukowo-technicznej i innowacyjnej, Wydanie 4, Warszawa Szczecin.
- Przybylska, K. (2014). Uwarunkowania innowacyjności polskich przedsiębiorstw, PWN, Warszawa.
- Sopińska, A., Wachowiak, P. (2016). Innowacyjność przedsiębiorstw działających w Polsce. *Przegląd Organizacji, (5)*, 17-23.
- Stawasz, E. (2021). Lokalizacja działalności a innowacyjność przedsiębiorstw z sektora MŚP (na przykładzie regionu łódzkiego). *Problemy rozwoju regionalnego*, 199.
- Szarucki, M. (2011). Orientacja innowacyjna przedsiębiorstwa a jego sukces. *Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, (4/3)*, 189-197.
- Szczepaniec, M., Jurkiewicz, T. (2009). Kapitał ludzki a innowacje w małych i średnich firmach. *Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics, 236(11-12)*, 25-44.
- Szymańska, A. I., Płaziak, M. (2014). Klasyczne czynniki w procesie lokalizacji przedsiębiorstwa na wybranych przykładach. *Przedsiębiorczość-Edukacja, 10*, 71-84.
- Świadek, A. (2013). Lokalizacja konkurenta a aktywność innowacyjna peryferyjnych systemów przemysłowych w Polsce. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law, 12(3)*, 463-474.
- Wallis, A. (2016). Innowacyjność narzędziem kształtowania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa XXI wieku. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych, 1(20)*, 311-325.

Mgr Tomasz Klemensiewicz (I)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Danuta Piróg (IPEiA UKEN)

Wpływ uwarunkowań społeczno-gospodarczych na kształtowanie się przestrzenne oraz strukturalne przemiany rynku niepublicznych usług edukacyjnych w Polsce

Edukacja stanowi najistotniejszy czynnik wzrostu kapitału ludzkiego i jest uznawana za kluczową determinantę rozwoju ekonomicznego regionów, zwłaszcza w gospodarkach opartych na wiedzy (Herbst, 2015; Piróg, 2022). W społeczeństwach wysoko rozwiniętych obywatele mają dużą świadomość konieczności inwestowania w wykształcenie, w związku z czym rosną oczekiwania rodziców, co do jakości i efektywności kształcenia ich dzieci. Przemiany społeczno-gospodarcze, skutkujące podniesieniem majątności gospodarstw domowych, w powiązaniu z, nie zawsze satysfakcjonującym poziomem edukacji publicznej, prowadzą do nasilenia się zainteresowania korzystaniem ze skomercjalizowanych usług edukacyjnych (Świątek, 2022). W Polsce istotnym czynnikiem tego wzrostu są również niedobory kadrowe nauczycieli, potwierdzone m.in. w raporcie Najwyższej Izby Kontroli, dotyczącym organizacji pracy nauczycieli w szkołach publicznych (NIK, 2021). Wskazane czynniki kształtują zmiany w skali, strukturze oraz przestrzennym zróżnicowaniu popytu na świadczenie usług edukacyjnych, w tym indukują zwiększanie się zapotrzebowania na usługi niepubliczne. Procesy te mieszczą się w problematyce z zakresu geografii usług. Ta zajmuje się, m.in. badaniem rozmieszczenia oraz organizacji przestrzennej usług edukacyjnych (publicznych i prywatnych), rozpatrywanych z punktu widzenia ich wpływu na kształtowanie struktury funkcjonalnej sieci osadniczej, zasięgów oddziaływania ośrodków usługowych oraz zaspokojenia potrzeb życiowych ludności (Ilnicki, 2014; Kłosowski, 2021). Wstępne analizy danych oświatowych pozwalają stwierdzić dynamiczny wzrost liczby szkół niepublicznych i ich uczniów w Polsce w ostatnim dwudziestoleciu. W 2005 roku szkoły niepubliczne stanowiły 5,7% wszystkich szkół podstawowych i ponadpodstawowych, a w 2022 roku było ich 13,4%, co oznacza dwukrotny wzrost odsetka takich placówek. W tym samym czasie liczba szkół publicznych zmalała z blisko 29 do 18 tys. (Oświata i wychowanie... 2006, 2023). Przemiany te są względnie nowe, bo dopiero w ostatnich latach odnotowuje się stały i dynamiczny wzrost udziału szkół niepublicznych w ogólnej liczbie placówek szkolnych. Jest to zjawisko dotąd nieobserwowane i nietypowe dla naszego kraju. W sieci szkolnictwa w Polsce wcześniej zawsze dominowały szkoły publiczne. Badania nad uwarunkowaniami kształtowania się sieci szkolnictwa w Polsce, choć nie były dotąd często podejmowane, to mają długą tradycję, stanowiły przedmiot rozważań specjalistów reprezentujących różne dyscypliny naukowe i dotyczyły głównie edukacji publicznej. Tematem zajmowali się m. in. Falski (1925), Tynelski (1929), Walaszek (2016) i Bajerski (2021). Zagadnienie dostępności społeczeństwa do edukacji i jej wpływu na rozwój społeczny i gospodarczy poruszane były m. in. przez Guzika (2003), Piwowarskiego (2005), Czapiewskiego (2012), Stępnik i in. (2017). Dostępność przestrzenna uznawana jest przez badaczy oświaty za bardzo istotny czynnik, który determinuje szanse edukacyjne. Niepubliczny sektor usług edukacyjnych stał się w Polsce przedmiotem badań w latach 90. XX wieku, czyli po transformacji ustrojowej i uwolnieniu rynku, także rynku usług edukacyjnych. Naukowcy, którzy podejmowali się tego tematu, to m. in. Urbańska (1997), Kapiszewska (2011), Zamojski (2015), Pięta-Szawara (2017), Trybka (2018), Blicharz i Raszevska-Skałeczka (2022) oraz Schleicher (2018). Studia literatury wskazują, że występuje luka w wiedzy, o

skali i dynamice kształtowania się oraz przestrzennych i strukturalnych przemianach rynku niepublicznych usług edukacyjnych w Polsce. Nie prowadzono, jak dotąd, szczegółowych badań próbujących wyjaśnić ten proces i zidentyfikować uwarunkowania, które go kształtują. Lukę tę należy uzupełnić w toku badań z zakresu geografii człowieka, a w niej – geografii usług, ponieważ dotyczy ona wiedzy koniecznej do działań na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego, zwłaszcza w zakresie budowania kapitału ludzkiego oraz zaspokajania kluczowych potrzeb ludności. Poznanie i pełniejsze zrozumienie uwarunkowań społeczno-gospodarczych i siły ich wpływu na popyt na usługi edukacyjne oraz organizację przestrzenną szkolnictwa jest jednym z warunków dla prowadzenia racjonalnej polityki oświatowej w różnej skali układów przestrzennych. Wyniki takich badań mają także potencjał aplikacyjny. Pozwalają, jednostkom za to odpowiedzialnym, na podejmowanie racjonalnych działań zmierzających do zapewnienia wszystkim obywatelom dostępu do usług edukacyjnych na możliwie wysokim poziomie. Problem badawczy stanowią następujące kwestie: Na ile problematyka usług edukacyjnych była dotąd przedmiotem badań naukowych? Jak przebiegał proces rozwoju i kształtowania się sieci szkół niepublicznych w Polsce w XXI wieku? Które uwarunkowania społeczno-gospodarcze i w jakim stopniu, miały wpływ na kształtowanie się rynku usług edukacyjnych w Polsce w ostatnim dwudziestolecu? Co skłania interesariuszy do oferowania i korzystania z edukacyjnych usług niepublicznych? Czy, a jeśli tak to na ile, sieć szkolnictwa niepublicznego wpływa na rozwój regionalny w różnych skalach układów przestrzennych, w tym zwłaszcza na równy dostęp społeczeństwa do edukacji? Celem pracy będzie rozpoznanie miejsca usług edukacyjnych w badaniach naukowych z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej oraz nauk pokrewnych, dokonanie analiz strukturalnych i przestrzennych zmian w sieci szkół niepublicznych, które zaszły w Polsce w latach 2005-2025, analiza wpływu uwarunkowań społeczno-gospodarczych na kształtowanie się i przemiany podaży niepublicznych usług edukacyjnych w zaplanowanym okresie badawczym, czyli w ciągu 20 lat, ustalenie czynników popytowych determinujących zmiany w liczbie, strukturze oraz przestrzennym zróżnicowaniu sieci szkolnictwa niepublicznego, kompleksowa analiza wewnętrznych i zewnętrznych motywów, które kierują interesariuszami niepublicznych usług edukacyjnych, określenie wpływu szkół niepublicznych na rozwój lokalny i regionalny, wypracowanie modelu funkcjonowania sieci szkolnictwa niepublicznego, na podstawie syntezy wyników badań obydwu obszarów rynku usług edukacyjnych, tj. popytowego i podażowego. Założone cele badawcze Autor planuje zrealizować, stosując następujące metody gromadzenia oraz analizy danych: kwerenda literatury i kwerenda danych statystycznych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego i Systemu Informacji Oświatowej, badania sondażowe przeprowadzone techniką wywiadu autobiograficzno-narracyjnego, klasyczna analiza wyników kwerendy literatury, analiza danych jakościowych, tj. analiza treści, analiza wyników badań sondażowych z zastosowaniem metody pól semantycznych oraz z wykorzystaniem modułu text mining (Statistica), opracowania kartograficzne (wykonane za pomocą narzędzi GIS) oraz graficzne i statystyczne wyników kwerendy danych ilościowych.

Słowa kluczowe: geografia usług; rynek usług edukacyjnych; struktura przestrzenna szkolnictwa; sieć szkolnictwa niepublicznego; usługi społeczne

The impact of socio-economic conditions on the formation, spatial and structural changes of the market of non-public educational services in Poland

Education is the most important factor in the growth of human capital and is considered a key determinant of the economic development of regions, especially in knowledge-based economies (Herbst, 2015; Piróg, 2022). In highly developed societies, citizens are very aware of the need to invest in education, and therefore parents' expectations regarding the quality and effectiveness of their children's education are growing. Socio-economic changes resulting in an increase in the wealth of households, combined with the not always satisfactory level of public education, lead to an increase in interest in using commercialized educational services (Świątek, 2022). In Poland, an important factor of this growth is also the staff shortage of teachers, confirmed, among others, by: in the report of the Supreme Audit Office on the organization of teachers' work in public schools (NIK, 2021). The above-mentioned factors shape changes in the scale, structure and spatial diversity of demand for the provision of educational services, including an increase in demand for non-public services. These processes fall within the scope of geography of services. It deals with, among others, examining the distribution and spatial organization of educational services (public and private), considered from the point of view of their impact on shaping the functional structure of the settlement network, the range of influence of service centers and meeting the living needs of the population (Ilnicki, 2014; Kłosowski, 2021). Preliminary analyzes of educational data allow us to confirm a dynamic increase in the number of non-public schools and their students in Poland over the last twenty years. In 2005, non-public schools accounted for 5.7% of all primary and secondary schools, and in 2022 they amounted to 13.4%, which means a twofold increase in the percentage of such institutions. At the same time, the number of public schools decreased from nearly 29,000 to 18,000. (Oświata I wychowanie... 2006, 2023). These changes are relatively new, because only in recent years there has been a constant and dynamic increase in the share of non-public schools in the total number of school institutions. This is a phenomenon that has not been observed before and is unusual for our country. The education network in Poland has previously always been dominated by public schools. Research on the conditions for the formation of the education network in Poland, although not frequently undertaken so far, has a long tradition, has been the subject of considerations by specialists representing various scientific disciplines and mainly concerned public education. The issue was discussed by: Falski (1925), Tynelski (1929), Walaszek (2016) and Bajerski (2021). The issue of society's accessibility to education and its impact on social and economic development was discussed, among others, by Guzik (2003), Piwowarski (2005), Czapiewski (2012), Stępnia et al. (2017). Spatial accessibility is considered by educational researchers to be a very important factor that determines educational opportunities. The non-public sector of educational services became the subject of research in Poland in the 1990s, i.e. after the political transformation and the liberalization of the market, including the market of educational services. Scientists who have undertaken this topic include: Urbańska (1997), Kapiszewska (2011), Zamojski (2015), Pięta-Szawara (2017), Trybka (2018), Blicharz and Raszewska-Skałocka (2022) and Schleicher (2018). Literature studies indicate that there is a gap in knowledge about the scale and dynamics of shaping as well as spatial and structural changes in the market of non-public educational services in Poland. So far, no detailed research has been conducted to explain this process and identify the conditions that shape it. This gap should be filled in the course of research in the field of human geography, including geography of services, because it concerns the knowledge necessary

for local and regional development activities, especially in the field of building human capital and meeting the main needs of the population. Knowledge and a more complete understanding of socio-economic conditions, and the strength of their impact on the demand for educational services and the spatial organization of education is one of the conditions for conducting a rational educational policy at various scales of spatial systems. The results of such research also have application potential. They allow the responsible entities to take rational actions aimed at ensuring all citizens have access to educational services at the highest possible level. The research problem is the following: To what extent has the issue of educational services been the subject of scientific research so far? What was the process of development and formation of the network of non-public schools in Poland in the 21st century? Which socio-economic conditions, and to what extent, have influenced the development of the educational services market in Poland over the last twenty years? What encourages stakeholders to offer and use non-public educational services? Does the non-public education network influence regional development at various scales of spatial arrangements, and if so, to what extent, in particular the equal access of society to education? The aim of the work will be to recognize the place of educational services in scientific research in the field of socio-economic geography and related sciences, to analyze structural and spatial changes in the network of non-public schools that took place in Poland in the years 2005-2025, to analyze the impact of socio-economic conditions on the formation of and changes in the supply of non-public educational services during the planned research period, i.e. within 20 years, determining demand factors determining changes in the number, structure and spatial diversity of non-public education networks, comprehensive analysis of internal and external motives that drive stakeholders of non-public educational services, determining the impact of schools non-public funds for local and regional development, developing a model for the functioning of the non-public education network, based on the synthesis of research results in both areas of the educational services market, i.e. demand and supply. The author plans to achieve the assumed research objectives using the following methods of data collection and analysis: literature search and statistical data from the Central Statistical Office and the Educational Information System, survey research conducted using the autobiographical-narrative interview technique, classic analysis of the results of the literature search, analysis of qualitative data, i.e. content analysis, analysis of survey results using the semantic field method and using the text mining module (Statistica), cartographic studies (made using GIS tools) and graphical and statistical results of quantitative data queries.

Key words: geography of services; educational services market; spatial structure of education; non-public school network; social services

Bibliopgraphy:

- Bajerski, A. (2021). Osadniczo-ludnościowe uwarunkowania organizacji przestrzennej szkolnictwa podstawowego w Polsce. Ujęcie ilościowe. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Blicharz, J., Raszevska-Skałeczka, R. (2022). Teoretycznoprawne aspekty edukacji jako dobra publicznego w kontekście tendencji prywatyzacyjnych i urynkowania szkolnictwa. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Guzik, R. (2003). Przestrzenna dostępność szkolnictwa ponadpodstawowego. Kraków: Instytut Geografii Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Ilnicki, D. (2014). Usługi w polskiej literaturze przedmiotu. Ujęcie chronologiczno-tematyczne. W: E. Klima (red.), *Ludność, Mieszkalnictwo, Usługi – w 70. rocznicę urodzin Profesora Jerzego Dzieciuchowicza*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, pp. 203–246.
- Kapiszewska, M. (2011). *Uczelnie niepubliczne—sukces czy niechciany produkt wolnego rynku? Myśl i polityka: księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Jackowi Marii Majchrowskiemu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, pp. 465-480.
- Kłosowski, F. (2021). *Podstawy geografii usług*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kościńska, J. (2019). Społeczne skutki nierównomiernego dostępu do usług publicznych w przestrzeni miejskiej w świetle badań naukowych. *Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa*, 10, pp. 198-209.
- Piróg, D. (2022). Powstawanie niedoborów kadrowych w szkolnictwie. Przegląd stanu badań oraz rekomendacje dla lokalnej polityki w zakresie usług edukacyjnych. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 61, pp. 127–144.
- Piwowarski, R. (2005). Teoretyczne i praktyczne wyznaczniki dostępu do edukacji. *Debata edukacyjna: wolność i równość*, 1, pp. 44-50.
- Pöder, K., Lauri, T. (2022). The legitimacy of private schooling: Education preferences in nine European contexts. *Journal of School Choice*, 16(3), pp. 388-415.
- Schleicher, A. (2018). *Światowej klasy edukacja. Jak kształtować szkolnictwo na miarę XXI wieku*. Warszawa: Evidence Institute–Związek Nauczycielstwa Polskiego.
- Stępiak, M., Wiśniewski, R., Goliszek, S., Marcińczak, S. (2017). Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce, *Prace Geograficzne*, 261. Warszawa: IGI PAN.
- Świętek, A. (2022). Usługi edukacyjne w Polsce w dobie pandemii COVID-19. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 36(2), pp. 91-106.
- Trybka, W. (2018). Gwarancje konstytucyjnego prawa do nauki w szkole niepublicznej. W: R. Balicki, M. Jabłoński (red.), *Dokoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 114, pp. 327-336.
- Tooley, J. (2005). The global education industry. *Londyn: The Institute of Economic Affairs Hobart Paper*, 141.
- Tynelski, S. (1929). *Sieć szkolna szkolnictwa powszechnego: z okazji dziesięciolecia odzyskania niepodległości*. Warszawa: "Nasza Księgarnia" Spółka Akcyjna Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych.
- Urbańska, J. (1997). Szkolnictwo niepubliczne jako składnik systemu oświatowego. *Chowanna*, 2(9), pp. 14-24.

Mgr Aleksandra Bogucka (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Mariusz Szubert (IZiSS UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Anna Winiarczyk-Raźniak (IPEiA UKEN)

Przedmiot i metodologia badań dysertacji pt. Strategie rozwoju turystyki etnicznej w wybranych społecznościach tubylczych na obszarze Meksyku

Głównym celem projektu jest przedstawienie przedmiotu i metodologii w dysertacji pt. Strategie rozwoju turystyki etnicznej w wybranych społecznościach tubylczych na obszarze Meksyku. Przedmiotem badań są społeczności tubylcze na obszarze Meksyku m.in. społeczność Mazahua zamieszkująca centralny Meksyk oraz szeroko pojęta turystyka etniczna i strategie jej rozwoju. Badania będą prowadzone głównie w oparciu o metody jakościowe i metody ilościowe.

Wyszczególniono dziesięć pytań badawczych, do których odpowiedzi zostaną udzielone głównie podczas badań terenowych. Są to następujące pytania badawcze: 1. W jaki sposób rozwija się turystyka etniczna w poszczególnych społecznościach tubylczych na obszarze Meksyku? 2. Jakie są główne produkty oferowane turystom przez wybrane społeczności tubylcze? 3. Czy produkty rdzennych społeczności różnią się regionalnie? Jeżeli tak, to w jaki sposób? 4. Jak wygląda poziom szeroko pojętej infrastruktury turystycznej na badanych obszarach? 5. Na czym opiera się ludność lokalna tworząc ofertę turystyczną? 6. Jakie są główne motywy chęci rozwoju turystyki etnicznej wśród społeczności tubylczych? 7. Jak wygląda promocja turystyki etnicznej w badanych społecznościach? 8. Czy wsparcie instytucji zewnętrznych jest wystarczające, by turystyka mogła się prawidłowo rozwijać? 9. Czy turystyka etniczna jest odpowiednią formą turystyki, która powinna się rozwijać na badanych obszarach? 10. Jakie problemy związane z turystyką etniczną występują w wybranych rdzennych społecznościach? W rozprawie doktorskiej zostaną zastosowane następujące metody badawcze: wywiady pogłębione (metody jakościowe), metody statystyczne (metody ilościowe), analiza dostępnej literatury związanej z wybraną tematyką oraz kwerenda dotychczas wykonanych badań dotyczących rdzennych społeczności w Meksyku. Do każdej z metod zostały odpowiednio dobrane przykłady oraz badania statystyczne w formie wykresów i rycin.

Słowa kluczowe: turystyka etniczna, Meksyk, rdzenne społeczności, wywiady pogłębione, społeczność Mazahua, metody jakościowe, metody ilościowe, metodologia

Subject and research methodology of the dissertation entitled Strategies for the development of ethnic tourism in selected indigenous communities in Mexico

The main objective of the project is to present the subject and methodology in a dissertation entitled Strategies for the development of ethnic tourism in selected indigenous communities in Mexico. The subject of the research is indigenous communities in the Mexican area, among others, the Mazahua community living in central Mexico, and ethnic tourism in its broadest sense and strategies for its development. The research will be conducted mainly based on qualitative methods and quantitative methods. Ten research questions have been listed, which will be answered mainly during the field research. These are the following research questions: 1. How is ethnic tourism developing in the various indigenous communities within Mexico? 2. What are the main products offered to tourists by the selected indigenous communities? 3. Do the products of the indigenous communities differ regionally? If so, in what ways? 4. What is the level of broad tourism infrastructure in the areas studied? 5. What do indigenous peoples rely on to create tourist offerings? 6. What are the main motives for the desire to develop ethnic tourism among indigenous communities? 7. What is the promotion of ethnic tourism in the communities studied? 8. Is the support of external institutions sufficient for tourism to develop properly? 9. Is ethnic tourism a suitable form of tourism to develop in the areas studied? 10. What are the problems associated with ethnic tourism in the selected indigenous communities? The following research methods will be used in the dissertation: in-depth interviews (qualitative methods), statistical methods (quantitative methods), analysis of the available literature related to the selected topic, and a search of existing studies on indigenous communities in Mexico. For each method, examples and statistical studies in the form of charts and figures were appropriately selected.

Key words: ethnic tourism, Mexico, indigenous communities, Mazahua community, qualitative methods, in-depth interviews, quantitative methods, methodology

Bibliography:

Harron S., Weiler B., 1992, Review. Ethnic Tourism. Special Interest Tourism, B. Weiler, C. Hall, Halsted Press.

Szot Z., 1981. Meksyk, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe

Van der Berghe, P. L., 1995, The Quest for the Other, Ethnic Tourism in San Cristobal, Mexico, *Revista Mexicana de Sociología*, nr 2 (57), s. 195 – 199. DOI: 10.2307/3541077.

Winiarczyk-Raźniak, A., Raźniak, P. (2018), El solar and la vivienda vernacula as examples of traditional home construction in Mexico's Yucatan, 4th International Scientific Conference Geobalcanica 2018, 225-236. DOI:10.18509/GBP.2018.26

Mgr Janusz Cerek (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Mariusz Szubert (IPEA UKEN)

Kompleks "Riese" jako przykład trudnego dziedzictwa

Dziedzictwo kulturowe jest jednym z elementów, który warunkuje rozwój turystyki kulturowej. Jednak niektóre wytwory człowieka będące dziedzictwem kulturowym mogą wywoływać dysonans, ponieważ ludzkość wolałaby ich nie odziedziczyć. W zagospodarowaniu i udostępnianiu turystom „trudnego dziedzictwa kulturowego” bardzo duże znaczenie ma interpretacja. Kompleks „Riese” jest obiektem bardzo tajemniczym i wzbudzającym zainteresowanie turystów, ale posiada również swoją mroczną stronę i trudną historię związaną z budową tego obiektu. Sformułowano hipotezę, że Kompleks „Riese” będący trudnym dziedzictwem Dolnego Śląska, w wyniku procesu osvajania krajobrazu kulturowego tego regionu w toku przemian społecznych po II wojnie światowej, stał się elementem tożsamości krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska jako atrakcja turystyczna. Dziedzictwo kulturowe to wytwory człowieka lub człowieka i natury. Mogą one być zarówno materialne jak i niematerialne. Wytworami materialnymi są np. zbiory muzealne, stanowiska archeologiczne, zabytkowe budynki, pałace, obiekty przemysłowe, obiekty militarne. Wytwory niematerialne to np. język tradycja, wartości, wzorce zachowań, zwyczaje, przekazy ustne, legendy, nauka, dzieje historyczne, polityczne, etniczne, społeczno-gospodarcze, relacje wspólnotowe. Są to wartościowe i wielowiekowe wytwory, przekazywane z pokolenia na pokolenie. Dziedzictwo kulturowe łączy przeszłość z teraźniejszością i przyszłością. Na Dolnym Śląsku miały miejsce procesy związane z repolonizacją Ziemi Odzyskanych takie jak destrukcja krajobrazu, przyjęcie obcych elementów kulturowych jako swoich, dyfuzja kulturowa, osvajanie krajobrazu. Szczególnym rodzajem dziedzictwa kulturowego jest „trudne dziedzictwo”, czyli nie tylko te zasoby kulturowego, które jedynie wywołują dysonans, ale także spuścizna, której ludzkość, grupa ludzi, poszczególne jednostki wolałaby nie odziedziczyć i o nich zapomnieć. Nie jest łatwo zastosować interpretacje dziedzictwa właściwie, by w pełni zapewnić harmonijne współbrzmienie trudnemu dziedzictwu. Jest to spuścizna, z którą nikt dobrowolnie się nie identyfikuje, jednak narzuca ona ludziom obowiązek pielęgnacji i zachowania, by stanowić hołd dla ofiar i ostrzeżenie dla następnych pokoleń. Interpretacja trudnego dziedzictwa kulturowego jest stosowana w celu przekazania wiedzy poprzez wytworzenie więzi emocjonalnej z treściami

trudnego dziedzictwa kulturowego, aby dostrzec jego wartość, znaczenie, symbol, ukryty sens. Interpretacja trudnego dziedzictwa kulturowego jest wieloaspektowa i przekazuje informacje w sposób całościowy, biorąc pod uwagę wiedzę z różnych dyscyplin. Głównym celem interpretacji trudnego dziedzictwa kulturowego jest pobudzić do myślenia. Budowę Kompleksu "Riese" ("Olbrzym) rozpoczęto w 1943 r. w Górach Sowich Był to tajny i bardzo kosztowny projekt nazistów, którzy wówczas liczyli jeszcze, że wojna zakończy się na ich korzyść. Kompleks „Riese” składa się z sześciu podziemnych kompleksów: Włodarz, Osówka, Rzeczką, Gontowa/Sokolec, Soboń, Jawornik. Co najmniej dwa poziomy sztolni wybudowano także pod Zamkiem Książ. Do prac przy Kompleksie „Riese” naziści wykorzystali robotników przymusowych, jeńców wojennych oraz więźniów Arbeitslager Riese (AL Riese). Składał się on z 13 obozów i szpitala obozowego. Wiele osób zmuszonych do pracy przy budowie Kompleksu „Riese” zmarło z powodu bardzo trudnych warunków, chorób, niedożywienia i wycieńczenia. Ich pamięć upamiętniają np. tablice informacyjne koło Kompleksu „Rzeczką” i miejsce pamięci w sztolni Kompleksu „Włodarz” z napisami w językach: polskim, angielskim, niemieckim, węgierskim, hebrajskim, rosyjskim. Prace nad Kompleksem „Riese” trwały do ostatnich dni wojny, ale jego budowy nigdy nie ukończono. Nie jest znany dokładny cel budowy Kompleksu „Riese”. Sztolnie mogły służyć budowie podziemnych fabryk zbrojeniowych, produkcji „Wunderwaffe” („cudowna broń”) takich jak V-1, V-2, broni biologicznej lub atomowej lub nawet „Die Glocke” („Dzwon”). Zamek Książ po przebudowie prawdopodobnie miał pełnić funkcję kwatery głównej Adolfa Hitlera. Kompleks Riese” mógł być wykorzystany jako depozyt dla zrabowanego złota i ważnych dokumentów Rzeszy Niemieckiej. Na podstawie badań terenowych przeprowadzono inwentaryzację wybranych obiektów Kompleksu „Riese”: Włodarz, Osówka, Rzeczką, Soboń, Jawornik. Zastosowano 6 cech: 1. stan zachowania, 2. forma ochrony prawnej, 3. wartość kulturowa i krajoznawcza obiektu, 4. dostępność turystyczna, 5. urządzenia turystyczne, 6. dostępność komunikacyjna. Najwyżej oceniono Kompleks „Rzeczką”, którego stan zachowania jest bardzo dobry, a także zyskuje na bardzo dobrej organizacji zwiedzania całego obiektu z przewodnikiem. Najniżej oceniony został Kompleks „Jawornik”. Jest to obiekt niedostępny turystom, a jego zawiedzenie jest zupełnie niemożliwe, ze względu na niebezpieczeństwo zawalenia sztolni i zalegającą wodę. Kompleks „Riese” stanowi przykład „trudnego dziedzictwa” ze względu na uwarunkowania historyczne budowy tego obiektu. Jednak oswojenie oraz zagospodarowanie krajobrazu kulturowego sprawiły, że Kompleks „Riese” wpisuje się w tożsamość krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska będąc ważną atrakcją turystyczną regionu. O atrakcyjności turystycznej Kompleksu „Riese” świadczy jego unikatowość, tajemniczość, wartości historyczne, edukacyjne. W kontekście interpretacji trudnego dziedzictwa ważne jest także znaczenie i symbolika Kompleksu „Riese”. W czasie II wojny światowej był on elementem maszyny wojennej Rzeszy Niemieckiej. Obecnie oprócz atrakcji turystycznej, jest także miejscem pamięci ofiar reżimu nazistowskiego.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, trudne dziedzictwo, interpretacja trudnego dziedzictwa, Kompleks „Riese”

Project 'Riese' as an example of the difficult heritage

The Project "Riese" The cultural heritage is one of the elements which have an impact on the development of the cultural tourism. However some cultural elements may bring the dissonance on, because people would prefer to not inherit them. In management of the difficult heritage

and making it available for the tourists it's important to remember about the proper interpretation. Project Riese" is a very mysterious objects which attracts tourists, but it also has it's dark side linked with the history of the construction of this object. A hypothesis that the Project „Riese” is the difficult heritage object in the Lower Silesia which in the process of adapting of the cultural landscape of this region during the social changes after World War II became an element of the identity of the cultural landscape of the Lower Silesia as a tourist attraction was formulated. The cultural heritage are the elements made by humans or humans and nature. They might be tangible and intangible. Tangible elements are: museum collections, archaeological sites, historic buildings, palaces, industrial objects, military objects. Intangible elements are: language, tradition, values, behavioural patterns, habits, legends, science, history, political, ethnic, social-economic history, community relations. These are centuries-old elements given from generations to generations. The cultural heritage links the past with the present and the future. In the Lower Silesia a processes of repolonization of the Recovered Territories took place. These were: the destruction of the landscape, embracing an alien cultural elements as one's own, cultural diffusion adapting of the landscape. A „difficult heritage” is a very special kind of the cultural heritage, because it's not only the cultural elements which bring the dissonance on, but also a legacy which as a humanity, a group of people or individuals we would prefer to not inherit and forget about them. It's not easy to use an interpretation properly to assure a harmony of the heritage. It's a legacy which no one would voluntarily identify with, but it imposes a duty on humans to care about and keep it to be a tribute to the victims and a warning for the future generations. An interpretation of the difficult heritage is used to pass the knowledge on by making the emotional connection with the difficult cultural heritage to recognize it's value, meaning, symbolism, hidden sense. An interpretation of the difficult heritage is being multiperspective and passes the knowledge on in a holistic way from the perspective of different disciplines. The main of the interpretation of the difficult heritage is incite the thinking. The construction of the Project „Riese” („Giant”) began in 1943 in the Owl Mountains. It was a secret and very expensive Nazi project who at that time still hoped that they could win World War II. It's a complex of six underground adits: Włodarz, Osówka, Rzeczką, Gontowa/Sokolec, Soboń, Jawornik. At least two levels of adits were built under the Książ Castle. Nazis used the forced labourers, prisoners of war and prisoners of Arbeitslager Riese (AL Riese) to work in the underground adits. AL Riese consisted of 13 camps and the hospital. Many people forced to work in the Project „Riese” died because of a very difficult conditions, diseases, malnourishment, exhaustion. Their remembrance is commemorated on the information boards near the Complex „Rzeczką” and the remembrance site in the Complex „Włodarz” with the subtitles in a few languages: Polish, English, German, Hungarian, Hebrew, Russian. The work on the construction of the Project „Riese” continued till the last days of World War II, but it was never finished. The purpose of the Project „Riese” is not known. Underground adits may have been used as a military factories to produce „Wunderwaffe” (a wonder weapon) such as V-1, V-2, biological or nuclear weapon or even „Die Glocke” (The Bell). Probably the Książ Castle could have been rebuilt to be one of Adolf Hitler's headquarters. The Project „Riese” could have been used as deposits for the plundered gold or important Nazi documents. On the ground of field studies an inventory of the chosen objects of the Project Riese: Włodarz, Osówka, Rzeczką, Soboń, Jawornik was done. Six characteristics were used: 1. the state of preservation, 2. a form of a legal protection, 3. the cultural and sightseeing value, 4. the tourist accessibility, 5. tourist devices, 6. transport accessibility. Complex „Rzeczką” gained the highest score. It's state of preservation is very good

and visiting the object with the tourist guide is very well organized. Complex „Jawornik” gained the least score. It’s not accessible for tourists and it’s visiting is not possible due to a danger caused by the possible collapse of the adit and delinquent water. The Project „Riese” is an example of the „difficult heritage”, because of the historical conditions of the construction of this object. However the domestication and management of the cultural landscape of the Lower Silesia made the Project „Riese” an element of the identity of the cultural landscape of the Lower Silesia as the very important tourist attraction. Uniqueness, mysteriousness, historical and educational values indicates about the tourist attractiveness of the Project „Riese”. In the context of the interpretation of the „difficult heritage” the meaning and symbolism of the Project „Riese” are also important. During World War II it was an element of the German Reich war machine. Nowadays, beside a tourist attraction it’s also a remembrance place of the victims of the Nazi regime.

Key words: the cultural heritage, the difficult heritage, an interpretation of the difficult heritage

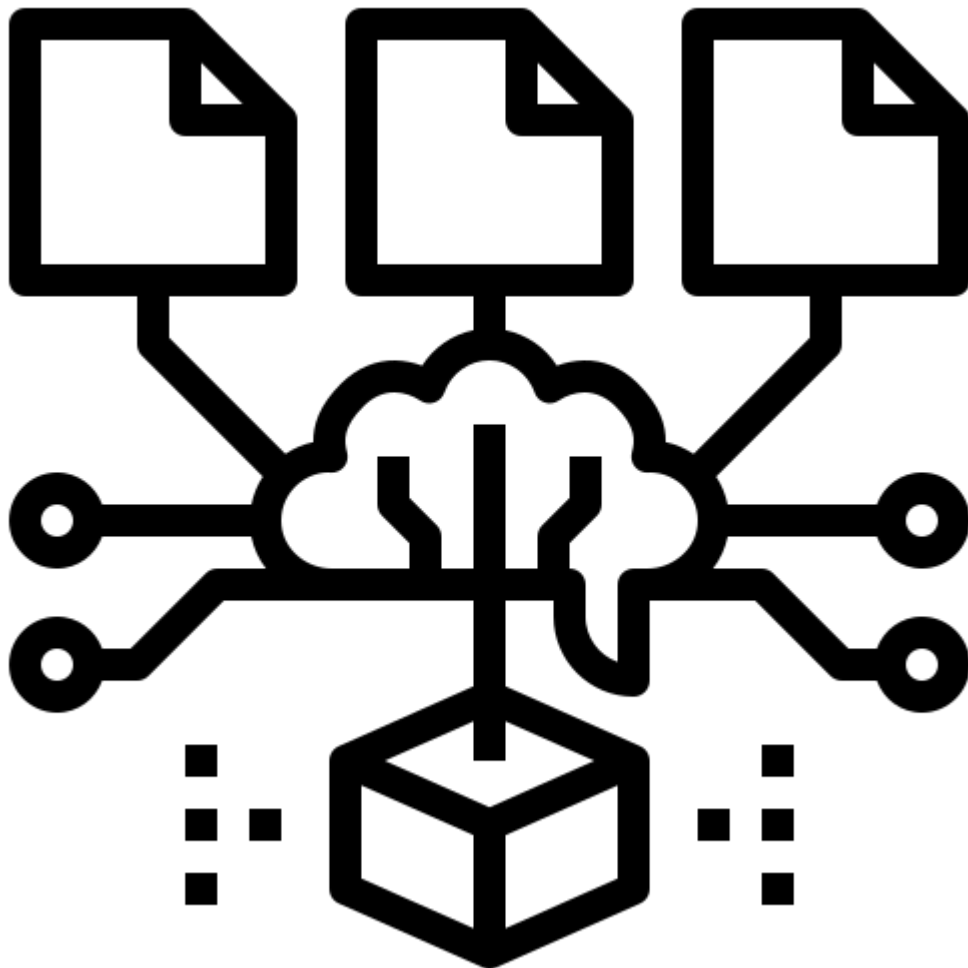
Bibliography:

- Banaszkiewicz M., Owsianowska S. 2015. Trudne dziedzictwo, a turystyka. O dysonansie dziedzictwa kulturowego. *Turystyka Kulturowa*, 11: 6-24.
- Grudzińska K., Kasza D. 2014. „Riese” – geoturystyczna perła Gór Sowich. *Hereditas Minariorum*, 1: 113-123.
- Matoga Ł., Pawłowska A., Stach E. 2014. Rozwój turystyki w obiektach i miejscach militarno-historycznych: studium przypadku kompleksów Projektu Riese w Górach Sowich. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 21 (1): 42-47.
- Mikos von Rohrscheidt A. 2016. *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*. Wydawnictwo KulTour, 672 ss., Poznań.
- Mikos von Rohrscheidt A. 2019. Interpretacja dziedzictwa we współczesnej turystyce kulturowej. Cele i założenia, poziomy i wymiary programów, rodzaje podejmowanych działań. *Turystyka Kulturowa*, 6: 61-102.
- Mikos von Rohrscheidt A. 2020. Konteksty i uwarunkowania zarządzania interpretacją dziedzictwa w turystyce kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, 3 (114): 41-102.
- Murzyn-Kupisz M. 2010. Dziedzictwo kulturowe, a rozwój lokalny. Przykład podkrakowskich Niepołomic. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego*, 835: 67-91.
- Murzyn-Kupisz M. 2013. Dziedzictwo kulturowe w kontekście rozwoju regionalnego. [W:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.) *Kultura, a rozwój*. Narodowe Centrum Kultury, s. 237-264. Warszawa.
- Pawlikowska M. 2008. Zamek Książ – tajemnice przeszłości szansą na ożywienie ruchu turystycznego. [W:] W. Tołoczko (red.) *Dziedzictwo kulturowe - ochrona i adaptacja jako szansa na rozwój*. Pictor, s. 105-114.
- Tilden F. 1957. *Interpretating our Heritage*. University of North Carolina Press, 212 ss., Chapel Hill.
-

XI

Filozofia

Philosophy

Mgr Kamil Rajkowski (I)

Academic supervisor: prof. dr hab. Katarzyna Gruszczynska-Sady (IS UKEN)

Przeoczone, zapomniane i zmarginalizowane: anestetyka antropologiczna

Według twórcy pojęcia anestetyki, niemieckiego filozofa Odo Marquarda, badania anestetyczne w filozofii miałyby polegać na prowadzeniu rozważań dotyczących granic sztuki oraz nazywać proces (anestetyzacja), w którym sztuka uniewrażliwia człowieka na niedoskonałości świata zastanego. W tak dychotomicznym ujęciu zjawisko polegające na ingerencji sztuki w nieartystyczną rzeczywistość (estetyzacja) byłoby zupełnie niepożądane. Z perspektywą Marquarda polemizował Wolfgang Welsch, ceniony niemiecki filozof współczesny, którego prace obejmują szeroki zakres zagadnień związanych z antropologią filozoficzną, historią filozofii, estetyką oraz filozofią nauki. W jego rozważaniach często uwydatnia się silny wpływ myśli postmodernistycznej, dlatego wyróżnia się go również jako jednego z kluczowych przedstawicieli tzw. późnego postmodernizmu. Deklaratywnie Welsch stara się kontynuować tradycję myślową zapoczątkowaną przez Jean-François Lyotarda, dlatego też jego rozumienie anestetyki znacząco poszerza obszar badawczy wskazywany pierwotnie przez Marquarda. Autor *Unsere postmoderne Moderne* zwraca uwagę na potrzebę powrotu do samego źródła estetyki, aby poddać ją rewaloryzacji oraz zastanowić się nad tym, co rzeczywiście było przedmiotem jej zainteresowania, kiedy określana była pojęciem *aisthetikos*. Odnosząc się również do filozofii Ludwiga Wittgensteina, Welsch zwraca uwagę, że szeroko rozumiana „estetyka” nie posiada obecnie jednoznacznej treści, zaś składają się na nią pojęcia, których znaczenia pozostają sobie bliskie za sprawą niesprecyzowanego podobieństwa rodzinnego. W *Estetyce* poza estetyką Welsch proponuje nowego rodzaju odczytanie estetyki, które przestaje być ograniczone do przedmiotów artystycznych oraz klasycznych wartości, które skutecznie – jak stwierdza autor – zasłaniały złożony obraz rzeczywistości. Anestetyka staje się w tym przypadku projektem antropologicznym, a wręcz zaangażowanym społecznie – stawiającym pytania o to, co przeoczone, zapomniane, wyparte i zmarginalizowane. Za swój punkt wyjścia projekt anestetyczny powziął nie tylko samą estetykę, ale również problematyczność warunków i uprzywilejowanych form percepcji. Istotnym punktem odniesienia dla badań będą również dzieła Susan Buck-Morss, która pojęciem anestetyki posłużyła się, aby wskazać przede wszystkim na jej społeczny wymiar, w trakcie analizy eseju *Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit* autorstwa Waltera Benjamina. Autorka nie odnosi się w swoich rozważaniach do Marquarda ani Welscha, jednak odkrywa bardzo istotne ślady anestetyczne w tradycji Szkoły Frankfurckiej, co samo w sobie stanowi o wartości jej dzieła dla niniejszego projektu pracy doktorskiej. Buck-Morss dokonuje również bardzo znaczącej krytyki tradycji estetycznej, która istotnie uzupełnia linię argumentacyjną Welscha. Analiza przeglądu literatury wskazuje na niedostateczną eksplorację tego kluczowego terminu w kontekście tradycji filozoficznej. Pomimo obecności anestetyki we współczesnych pismach, badania skoncentrowane w tym obszarze są wyjątkowo ograniczone. W kontekście istniejących prac brakuje kompleksowej analizy, która uwzględniałaby zarówno jej zastosowanie w kontekście sztuki, jak i jej wpływ na struktury epistemologiczne i antropologiczne. Analizy dostępne do tej pory nie poruszają w pełni potencjału tego pojęcia w kontekście reinterpretacji dziedzictwa filozoficznego ani jego roli jako koncepcji łączącej nowoczesne i postnowoczesne paradygmaty. Niniejsza praca doktorska zamierza zapełnić tę lukę, dostarczając pogłębionej analizy anestetyki jako kluczowego terminu,

który kształtuje odmienne podejście do kultury i poznania. Omówione zostaną poszczególne koncepcje związane z anestetyką, odnoszące się do jej zagadnień bezpośrednio oraz pośrednio. Zrekonstruowane zostaną poszczególne stanowiska istotne dla omawianych zagadnień, przy zachowaniu autonomiczności i wyjątkowości konkretnych perspektyw. Anestetyka antropologiczna zostanie również omówiona w kontekście najnowszych nurtów w filozofii kontynentalnej, które również stanowią będą znaczący wkład merytoryczny. Opracowywanie zagadnień anestetycznych zyska na wartości przy okazji wykazania zbieżności ich z aktualnie rozwijanymi projektami realizmu spekulatywnego oraz tzw. ontologii zorientowanej na przedmioty.

Słowa kluczowe: anestetyka, estetyka, nieobecność, negatywność, Wolfgang Welsch, realizm spekulatywny, ontologia zorientowana na przedmioty, filozofia kontynentalna

Overlooked, Forgotten, and Marginalized: Anthropological Anesthetics

According to the creator of the concept of anaesthetics, the German philosopher Odo Marquard, anaesthetic research in philosophy would involve conducting considerations regarding the boundaries of art and naming the process (anaesthetization) in which art desensitizes humans to the imperfections of the existing world. In such a dichotomous approach, the phenomenon of art intervening in non-artistic reality (aestheticization) would be entirely undesirable. Wolfgang Welsch, a renowned contemporary German philosopher whose works encompass a broad range of issues related to philosophical anthropology, the history of philosophy, aesthetics, and the philosophy of science, contends with Marquard's perspective. In his considerations, the strong influence of postmodernist thought is often highlighted, making him one of the key representatives of so-called late postmodernism. Welsch explicitly aims to continue the intellectual tradition initiated by Jean-François Lyotard, and thus his understanding of anesthetics significantly expands the research area initially indicated by Marquard. The author of "Unsere postmoderne Moderne" emphasizes the need to return to the very source of aesthetics to reevaluate it and consider what its actual concerns were when it was described by the term *aisthetikos*. Referring also to the philosophy of Ludwig Wittgenstein, Welsch points out that broadly understood "aesthetics" currently lacks a definitive content, as it comprises concepts whose meanings remain close due to their indeterminate family resemblance. In "Aesthetics Beyond Aesthetics," Welsch proposes a new interpretation of aesthetics that is no longer limited to artistic objects and classical values, which, as the author states, effectively obscured the complex picture of reality. In this case, anaesthetics becomes an anthropological project, even socially engaged, raising questions about what is overlooked, forgotten, repressed, and marginalized. The anesthetic project takes as its starting point not only aesthetics itself but also the problematic nature of conditions and privileged forms of perception. An important point of reference for this research will also be the works of Susan Buck-Morss, who used the concept of anaesthetics to primarily indicate its social dimension while analyzing Walter Benjamin's essay "Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit." Although Buck-Morss does not refer to Marquard or Welsch in her considerations, she discovers significant anesthetic traces in the tradition of the Frankfurt School, which constitutes the value of her work for this doctoral research project. Buck-Morss also provides a significant critique of the aesthetic tradition, which substantially complements Welsch's line of argumentation. A literature review analysis indicates

insufficient exploration of this crucial term in the context of philosophical tradition. Despite the presence of anesthetics in contemporary writings, research focused on this term is exceptionally limited. In the context of existing works, there is a lack of comprehensive analysis that would consider both its application in the context of art and its impact on epistemological and anthropological structures. Available analyses so far do not fully address the potential of this concept in the context of reinterpreting the philosophical heritage nor its role as a concept bridging modern and postmodern paradigms. This doctoral dissertation intends to fill this gap by providing an in-depth analysis of anesthetics as a key term shaping a different approach to culture and knowledge. Various concepts related to anesthetics, both directly and indirectly, will be discussed. Significant positions relevant to the discussed issues will be reconstructed, maintaining the autonomy and uniqueness of specific perspectives. Anthropological anesthetics will also be discussed in the context of the latest trends in continental philosophy, which will also constitute a significant substantive contribution. The examination of anesthetic issues will gain value by demonstrating their convergence with currently developing projects of speculative realism and the so-called object-oriented ontology.

Key words: anaesthetics, aesthetics, absence, negativity, Wolfgang Welsch, speculative realism, object-oriented ontology, continental philosophy

Bibliography:

- Harman, Graham. (2013). „Traktat o przedmiotach”, tłum. M. Rychter, PWN: Warszawa.
- Heidegger, Martin. (2013). „Bycie i czas”, tłum. B. Baran, PWN, Warszawa.
- Marquard, Odo. (2017). „Aesthetica i anaesthetica”, tłum. K. Krzemieniowa, Oficyna Naukowa: Warszawa.
- Marzec, Andrzej. (2021). „Antropocień: Filozofia i estetyka po końcu świata”, PWN: Warszawa.
- Saito, Yuriko. (2007). „Everyday aesthetics”, Oxford University Press: New York.
- Vattimo, Gianni. (2011). „Poza interpretacją”, tłum. K. Kasia, Universitas: Kraków.
- Welsch, Wolfgang (2017). „Ästhetisches Denken”, Reclam Verlag: Stuttgart.
- Welsch, Wolfgang. (2005). „Estetyka poza estetyką, tłum. K. Guzalska, Universitas: Kraków.
- Wittgenstein, Ludwig. (2000). „Dociekania filozoficzne”, tłum. B. Wolniewicz, PWN, Warszawa.
- Wolfendale, Peter (2019). „Object-Oriented Philosophy”, Urbanomic: UK, Falmouth.

Mgr Katarzyna Żabicka (I)

Academic supervisor: prof. dr hab. Katarzyna Gruszczynska-Sady (IS UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Łukasz Kołoczek (IS UKEN)

Czy mistyk ma płeć? Rola płci w doświadczeniu mistycznym

Celem niniejszej dysertacji jest zdefiniowanie pojęcia mistyki poprzez zbadanie tekstów napisanych przez mistyków płci męskiej i żeńskiej. Dzięki porównaniu i poddaniu analizie pism Mistra Eckharta, św. Jana od Krzyża czy Thomasa Mertona z dziełami napisanymi przez Hildegardę z Bingen, św. Teresę czy Simone Weil, w pracy zbadane zostaną przypisywane płciom doświadczenia związane z przeżyciem mistycznym. Analiza wspomnianych doznań mistycznych zostanie przeprowadzona na podstawie wyróżnionych aspektów, takich jak: drabina oczyszczenia, radykalna bierność, unio mystica, platońska Jednia, koncepcja bóstwa oraz transformacja, której doświadcza dusza po spotkaniu z Absolutem. Celem rozprawy jest

zbadanie, w jaki sposób płeć wpływa na przeżywanie doświadczeń mistycznych oraz sposób ich opisu. Do jakiego stopnia kształtuje obrazy metaforyczne, którymi posługują się mistycy podczas relacjonowania spotkań z transcendencją? W dysertacji zostanie przeanalizowana koncepcja oczyszczenia, która odnosi się do procesu uwalniania duszy od światowych przywiązań. W pracy postawiona została hipoteza, że płeć wpływa na oczyszczenie, jakiego doświadczają mistycy obcujący z Absolutem. Celem niniejszej dysertacji jest ustalenie, do jakiego stopnia owo oddziaływanie uwidacznia się na poszczególnych etapach duchowego oczyszczenia. Wspomniane zagadnienia zostaną zbadane przy wykorzystaniu narzędzi metodologicznych, takich jak: studium przypadku, studium porównawcze oraz ujęcie interdyscyplinarne, dzięki któremu zintegrowane zostaną aspekty filozoficzne, teologiczne, gender studies, psychologiczne czy społeczno-kulturowe. Dzięki szerokiemu spektrum, zagadnienie doświadczania mistycyzmu, zostanie poddane analizie umożliwiającej zbadanie postawionych hipotez z odmiennych perspektyw.

Słowa kluczowe: drabina oczyszczenia, mistycyzm, płeć, radykalna bierność, unio mystica

Does the mystic have a gender? The role of gender in mystical experience

The aim of this dissertation is to define the concept of mysticism by examining texts written by male and female mystics. By comparing and analysing the writings of Master Eckhart, St. John of the Cross or Thomas Merton with works written by Hildegard of Bingen, St. Teresa or Simone Weil, the dissertation will examine the gendered experiences of mystical experience. The analysis of the aforementioned mystical experiences will be carried out on the basis of distinguished aspects such as the ladder of purification, radical passivity, the unio mystica, the Platonic Oneness, the concept of the deity and the transformation experienced by the soul after the encounter with the Absolute. The aim of this thesis is to explore how gender influences the experience of mystical experiences and the way they are described. To what extent does it shape the metaphorical images that mystics use when reporting encounters with transcendence? The dissertation will examine the concept of purification as it relates to the process of freeing the soul from worldly attachments. This paper will hypothesise that gender influences the purification experienced by mystics communing with the Absolute. The aim of this dissertation is to determine to what extent this influence manifests itself in the different stages of spiritual purification. These issues will be explored using methodological tools such as case studies, comparative studies and an interdisciplinary approach that integrates philosophical, theological, gender studies, psychological and socio-cultural aspects. Thanks to the broad spectrum, the issue of experiencing mysticism will be analysed, allowing the hypotheses posed to be examined from different perspectives.

Key words: ladder of purification, mysticism, gender, radical passivity, unio mystica

Bibliography:

- Beer F., *Kobiety i doświadczenie mistyczne w Średniowieczu*, przeł. Branny A., Kraków 1996.
Coreth E., Schöndorf H., *Filozofia XVII i XVIII wieku*, przeł. Gwiazdecki P., Kraków 2005.
Duchowość chrześcijańska. Początki do XII wieku, red. Leclercq J, McGinn B., Meyendorff J., przeł. Blumczyński P., Patlewicz S., Kraków 2010.
Duchowość chrześcijańska. Późne średniowiecze i reformacja, red. Raitt J., McGinn B., Meyendorff J., przeł. Blumczyński P., Kraków 2011.

- Fox M., *Illuminations of Hildegard of Bingen*, Santa Fe, 1985.
- Hardy R. P., *John of the Cross: Man and Mystic*, Boston 2004.
- Jennings S. C. R., *Face to face: the growth of the self in Thomas Merton*, [w:] "Studia nauk teologicznych" Tom 15, 2020 <
https://journals.pan.pl/Content/119344/PDF/09_Jennings.pdf> [Dostęp, 16.05.2024r.].
- Karl A., *Wprowadzenie do filozoficznej mistyki*, przeł. Marzęcki Ji., Kęty 2002.
- Kłoczkowski J. A., *Drogi człowieka mistycznego*, Kraków 2001.
- Kotkowska E., *Simone Weil's Questions about God*, przeł. Wiertelwska M., 2006 <
<https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/d15dc8ed-1088-4dd9-ab5e-88d93ca47aad/content>>, [Dostęp, 16.05.2024r.].
- Louth A., *Początki mistyki chrześcijańskiej*, przeł. Bednarek H., Kraków 1997.
- Sacrum w doświadczeniu kobiet. Kulturowe perspektywy Polska i światowa*, red. Juchniewicz E., Kalinowski D., Słupsk 2019.
- Schürmann R., *Eckhart, Meister Eckhart: Mystic and Philosopher: Translation with commentary*, Indiana 1978.
- Starr M., *Teresa of Avila: Interior Castle*, New York 2003.
- Sudbrack J., *Mistyka*, przeł. Białecki B., Kraków 1996.

Mgr Maciej Czyszczon (II)

Academic supervisor: dr hab. prof. UP Andrzej Dąbrowski (IFiS UP)

Trzy podejścia do tworzenia sztucznych podmiotów moralnych (SPM)

W miarę jak systemy sztucznej inteligencji (SI) stają się integralną częścią różnych obszarów życia, wyposażenie ich w etyczne zdolności decyzyjne ma kluczowe znaczenie. Niniejsza prezentacja omawia trzy podstawowe podejścia do tworzenia sztucznych podmiotów moralnych (SPM): podejście odgórne, oddolne i hybrydowe. Każde z tych podejść ma swoje mocne strony i słabości, a także ograniczenia. Podejście odgórne opiera się na istniejących teoriach etycznych i programuje w systemach sztucznej inteligencji określone zasady moralne lub kalkulacje oparte na wynikach. Metoda ta zapewnia jasne, spójne zasady etyczne, które są odpowiednie dla środowisk wymagających niezawodności i przewidywalności. Jednak rygorystyczność tej metody ogranicza jej skuteczność w dynamicznych, złożonych sytuacjach. Z kolei podejście oddolne bazuje na zachowaniach etycznych opartych na danych empirycznych, wykorzystując uczenie maszynowe do dostosowania rozumowania etycznego w oparciu o interakcje w świecie rzeczywistym. Zdolność adaptacyjna tej metody pozwala SPM skutecznie reagować na nowe sytuacje i zmieniające się zasady. Jednakże wyzwania związane z tą metodą obejmują takie czynniki jak jakość danych i stronniczość, a nieprzejrzysty charakter modeli uczenia maszynowego może powodować niejasności w procesach decyzyjnych. Podejście hybrydowe integruje zasady odgórne z podejściem oddolnym, równoważąc surowość etyczną z wrażliwością kontekstową. Model ten zapewnia zróżnicowany proces decyzyjny, który jest zgodny z uniwersalnymi standardami etycznymi, jednocześnie dostosowując się do konkretnych okoliczności. Projektowanie i wdrażanie systemów hybrydowych jest złożone, ale oferuje znaczny potencjał.

Słowa kluczowe: sztuczne podmioty moralne (SPM), podejmowanie decyzji etycznych, podejścia odgórne, podejścia oddolne, podejścia hybrydowe, uczenie maszynowe, sztuczna inteligencja

(SI), teorie etyczne - deontologia, konsekwencjalizm, systemy oparte na regułach, zdolność adaptacji, przejrzystość, stronniczość, ramy etyczne, implikacje etyczne

Three approaches to developing artificial moral agents (AMA)

As artificial intelligence (AI) systems become integral to various sectors, equipping these systems with ethical decision-making capabilities is crucial. This presentation explores three primary methodologies for developing Artificial Moral Agents (AMAs): top-down, bottom-up, and hybrid approaches. Each of these approaches has unique strengths and challenges, as well as limitations. Top-down approaches are based on established ethical theories and encode specific moral rules or outcome-based calculations into AI systems. This method ensures clear, consistent ethical guidance, which is suitable for environments requiring reliability and predictability. However, its rigidity limits effectiveness in dynamic, complex scenarios. In contrast, bottom-up approaches derive ethical behavior from empirical data, using machine learning to adapt ethical reasoning from real-world interactions. This method's adaptability allows AMAs to respond effectively to new situations and changing norms. However, challenges include data quality and bias, and the opaque nature of machine learning models can obscure decision-making processes. Hybrid approaches integrate top-down principles with bottom-up learning, balancing ethical rigor with contextual sensitivity. These models provide nuanced decision-making that adheres to universal ethical standards while adapting to specific contexts. Designing and implementing hybrid systems is complex but offers significant potential.

Key words: Artificial Moral Agents (AMAs), ethical decision-making, top-down approaches, bottom-up approaches, hybrid approaches, machine learning, artificial intelligence (AI), ethical theories - deontology, consequentialism, rule-based systems, adaptability, transparency, bias, ethical frameworks, ethical implications

Bibliography:

- Allen, C., Smit, I., & Wallach, W. (2006). *Artificial morality: Top-down, bottom-up, and hybrid approaches*. Springer.
- Asimov, I. (1942). *Runaround*. *Astounding Science Fiction*.
- Dehghani, M., Forbus, K., Tomai, E., & Klenk, M. (2011). An integrated reasoning approach to moral decision making. In M. Anderson & S. L. Anderson (Eds.), *Machine ethics* (pp. 422-441). Cambridge University Press.
- Gips, J. (1995). *Towards the ethical robot*. In K. M. Ford, C. Glymour, & P. J. Hayes (Eds.), *Android Epistemology*. MIT Press.
- Greene, J. (2013). *Moral tribes: Emotion, reason, and the gap between us and them*. Penguin Press.
- Leibniz, G. W. (1666). *De Arte Combinatoria*.
- Leibniz, G. W. (1686). *Rozprawa metafizyczna*.
- Leibniz, G. W. (1714). *Monadologia*.
- Thompson, J. S. (2021). *Machine law, ethics, and morality in the age of artificial intelligence*. IGI Global.
- Turing, A. (1950). *Computing machinery and intelligence*. *Mind*, 59(236), 433-460.
- Wiener, N. (1950). *The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society*. Houghton Mifflin.
- Wallach, W., & Allen, C. (2008). *Moral Machines: Teaching Robots Right from Wrong*. Oxford University Press.

Mgr Turgut Garaja (II)

Academic supervisor: prof. Michiel Leezenberg (University of Amsterdam)

Auxiliary supervisor: dr. Paweł Sznajder (IFiS UKEN)

Nieskończoność i niepodzielność

Problem nieskończoności i niepodzielności substancji został omówiony w I księdze Etyki. Nieskończoność i niepodzielność to dwie wyjątkowe właściwości substancji, które wynikają bezpośrednio z jej podstawowej właściwości: *causa sui*. Rzeczywiście, cokolwiek koniecznie istnieje samo z siebie, nie może, bez sprzeczności, zostać pozbawione jakiegokolwiek części swojego istnienia; w konsekwencji jest koniecznie nieskończone i wyklucza jakikolwiek podział. Nieskończoność i niepodzielność są dwiema stronami tej samej właściwości, co prowadzi do radykalnej antynomii między nieskończonym a podzielnym. Trudności związane z nieskończonością wynikają z trzech rodzajów nieporozumień wynikających z naszej niezdolności do rozróżnienia między sześcioma różnymi przypadkami. Te sześć przypadków dzieli się na trzy pary przeciwstawnych terminów: Pierwsza para: 1. Rzecz nieskończona ze swej istoty lub na mocy swej definicji. 2. Rzecz bez granic, nie na mocy jej istoty, ale na mocy jej przyczyny. Druga para: 3. Rzecz nieskończona o tyle, o ile nie ma granic. 4. Rzecz nieskończona o tyle, o ile jej części, choć zawarte w znanym nam maksimum i minimum, nie mogą być wyrażone żadną liczbą. Trzecia para: 5. Rzeczy reprezentowalne jedynie przez zrozumienie, a nie przez wyobraźnię. 6. Rzeczy reprezentowalne jednocześnie przez wyobraźnię i zrozumienie. Zamieszanie między dwoma przypadkami każdej pary sprawiło, że nie jesteśmy w stanie tego zrozumieć: a) Która Nieskończoność nie może być podzielona na części i jest bez części, b) która, przeciwnie, jest podzielna bez sprzeczności, c) Która bez trudu może być pomyślana jako większa od innej, d) Która, z drugiej strony, nie może być tak pomyślana. Wstępnym warunkiem ucieczki od takiego zamieszania jest pamiętanie o tej elementarnej prawdzie, że w Naturze nie istnieje nic innego niż substancja w wieczności i tryby w trwaniu. Rzecz nieskończona ze swej istoty. Istniejąc z konieczności na mocy swojej istoty, substancja nie może być bez sprzeczności pomyślana jako skończona, ponieważ czyniąc to, zaprzeczalibyśmy, że przez swoją istotę substancja z konieczności zakłada swoje istnienie w całej przestrzeni swojego bytu; nie może też być pomyślana jako podzielna, ponieważ podział implikuje skończoność. Tak więc jest ona z natury absolutnie niepodzielna. Musi być tak samo w przypadku wieczności, ponieważ wieczność jest definiowana przez istnienie, konieczne samo w sobie; i dla wielkości, ponieważ jest ona pojmowana jako rozszerzenie ciał. Rzecz bez ograniczeń tylko przez swoją przyczynę. Ten przypadek dotyczy trybu. Tryb nie jest nieskończony ze względu na swoją istotę, ponieważ jego istota niekoniecznie obejmuje jego istnienie. Nie można go zatem rozważać pod pojęciem wieczności. Można go sobie wyobrazić bez sprzeczności jako nieistniejący, zdolny do rozpoczęcia i zaprzestania bycia, jego istnienie jest zgodne ze skończonością, z tego powodu wydaje się podzielne i może być pomyślane tylko pod pojęciem trwania. Ponieważ jednak jest wytwarzany przez Boga, należy powiedzieć, że jest nieskończony ze względu na swoją przyczynę. Jednakże. Ponieważ jego istota niekoniecznie obejmuje jego istnienie, nie powoduje konieczności absolutnej afirmacji. W ten sposób nie obejmuje niezwyknięcia swojej rzeczywistej

nieskończoności i pozostawia otwartą możliwość jej afirmacji tylko częściowo. Nieskończoność siły wewnętrznej jest zatem rozwiązana w prostą nieokreśloną tendencją do istnienia i wytrwania w bycie. W pewnym sensie zbliża się do kartezjańskiej nieokreśloności, która, podobnie jak ona, nie implikuje w sposób konieczny ani postawienia, ani wykluczenia granicy. Ale w innym sensie różni się od kartezjańskiej nieokreśloności, ponieważ jest obiektywnie nieokreślona, będąc taką na mocy nieskończoności jej przyczyny i skończoności jej istoty, podczas gdy kartezjańska nieokreśloność jest wybitnie subiektywna, wynikająca przede wszystkim z naszej niezdolności do decydowania o skończoności lub obiektywnej nieskończoności rzeczy. Jednak oprócz tej nieskończoności, nieskończonej o tyle, o ile bez ograniczeń, reprezentowanej dla nas przez wyobraźnię, a która jest taka tylko dlatego, że najwyraźniej nigdy nie możemy przypisać jej granic, istnieje inna nieskończoność, pomyślana przez rozumienie, którą postrzega jako samą w sobie koniecznie bez ograniczeń i jako istniejącą w akcie poza nami, nieskończoność, która jednak nie jest nieskończonością rzeczy zgodnie z jej istotą: Jest to nieskończoność sposobu, wywodzącego się z absolutnej natury Boga (bezpośrednio lub pośrednio), która obejmuje całość skończonych sposobów, czy to ich istot, czy, jak oblicze całego wszechświata (*facies totius universi*), ich istnienia, nieskończoność, która jest tak samo nieskończona jak ta rzecz inna niż ona sama, która jest substancją; ponieważ nie jest to jej własna natura, ale natura substancji; ponieważ nie jest to jej własna natura, ale natura substancji, która wyklucza z niej ograniczenie. Nieskończoność tego sposobu jest zatem definiowana przede wszystkim przez bycie „bez ograniczeń” lub przez bezmiar. Jednakże, ponieważ nie istnieje on sam w sobie, ale przez innego, jest w rezultacie, jak każdy tryb, nieskończenie podzielny. Jego podział w rzeczywistości nie zaprzecza jego naturze; co więcej, jego podzielność nie jest z niego wykluczona przez naturę substancji. Wręcz przeciwnie, ta ostatnia wymaga, aby sposób był wewnętrznie podzielny do nieskończoności, ale jednocześnie wymaga, aby nigdy nie stał się skończony przez ostateczną granicę, która ograniczałaby bezmiar.

Słowa kluczowe: Nieskończoność, Niepodzielność, Spinoza, Granice, Byt

Infinity and indivisibility

The problem of the infinite and of the indivisibility of substance is treated in Book I of the Ethics. Infinity and indivisibility are two unique properties of substance which derive immediately from its fundamental property: *causa sui*. Indeed, whatever necessarily exists of itself cannot, without contradiction, be deprived of any part whatever of its existence; consequently, it is necessarily infinite and excludes any partitioning. Infinity and indivisibility being two sides of the same property, there results a radical antinomy between the infinite and the divisible. The difficulties relating to the Infinite flow from three kinds of confusions arising from our failure to distinguish between six different cases. These six cases are divided into three pairs of opposing terms: First pair: 1. The thing infinite by its essence or by virtue of its definition. 2. The thing without limits, not by virtue of its essence, but by virtue of its cause. Second pair: 3. The thing infinite insofar as without limits. 4. The thing infinite insofar as its parts, although included within a maximum and a minimum known to us, cannot be expressed by any number. Third pair: 5. The things representable by understanding alone and not by imagination. 6. The things representable at once by imagination and by understanding. The confusion between the two cases of each pair has made us unable to understand: a) Which Infinity cannot be divided into parts and is without parts, b) Which, on the contrary, is divisible without contradiction, c) Which can without

difficulty, be conceived as larger than another, d) Which on the other hand, cannot be so conceived. The preliminary condition for escaping from such confusion is to have in mind this elementary truth, that there exists in Nature nothing other than substance in eternity and modes in duration. The thing infinite by its essence. Existing necessarily by virtue of its essence, substance cannot without contradiction be conceived as finite, because in so doing one would deny that by its essence substance necessarily posited its existence in the entire expanse of its being; nor could it be conceived as divisible, for partitioning implies finitude. Thus, it is by nature absolutely indivisible. It must be the same for eternity, since eternity is defined by existence, necessary in itself; and for magnitude as it is conceived as the extension of bodies. The thing without limits only by its cause. This case is that of the mode. The mode is not infinite by reason of its essence, since its essence does not necessarily envelop its existence. It cannot then be thought under the concept of eternity. Conceivable without contradiction as not existing, able to begin and to cease to be, its existence is compatible with finitude, appears divisible for this reason, and can be thought only under the concept of duration. Yet, as it is produced by God, one must say that it is infinite by reason of its cause. However. Since its essence does not necessarily envelop its existence, it does not make absolute affirmation necessary. Thus, it does not invincibly envelop its actual infinity and leaves open the possibility of its affirmation in part only. The infinity of the internal force is thus resolved into a simple indefinite tendency to exist and to persevere in being. In a sense, it approaches the Cartesian indefinite, which, like it, fails to imply necessarily either the positing or the exclusion of a limit. But, in another sense, it differs from the Cartesian indefinite, for it is objectively indefinite, being such by virtue of the infinity of its cause and the finitude of its essence, while the Cartesian indefinite is eminently subjective, resulting above all from our inability to decide between the finitude or objective infinity of the thing. However, besides this infinite, infinite insofar as without limits, represented for us by the imagination, and which is so only because we evidently can never assign limits to it, there is another infinity, conceived by the understanding, which it posits as being of itself necessarily without limits and as existing in act outside of us, an infinite which, nevertheless, is not that of the thing infinite according to its essence: it is that of the mode, sprung from the absolute nature of God (whether immediately or mediately), which includes the whole of the finite modes, whether of their essences or, like the face of the whole universe (*facies totius universi*), of their existences, an infinity which is just as infinite as that thing other than itself which is substance; for it is not its own nature, but the nature of substance; for it is not its own nature, but the nature of substance which excludes limitation from it. The infinity of this mode is thus primarily defined by being "without limits" or by immensity. However, as it does not exist by itself, but by another, it is as a result, like any mode, infinitely divisible. Its division does not in reality contradict its nature; and, moreover, its divisibility is not excluded from it by the nature of substance. On the contrary, the latter requires that the mode be interiorly divisible to infinity, but at the same time it requires that it never be rendered finite by an ultimate limit which would restrict immensity.

Key words: Infinity, Indivisibility, Spinoza, Limits, Being

Bibliography:

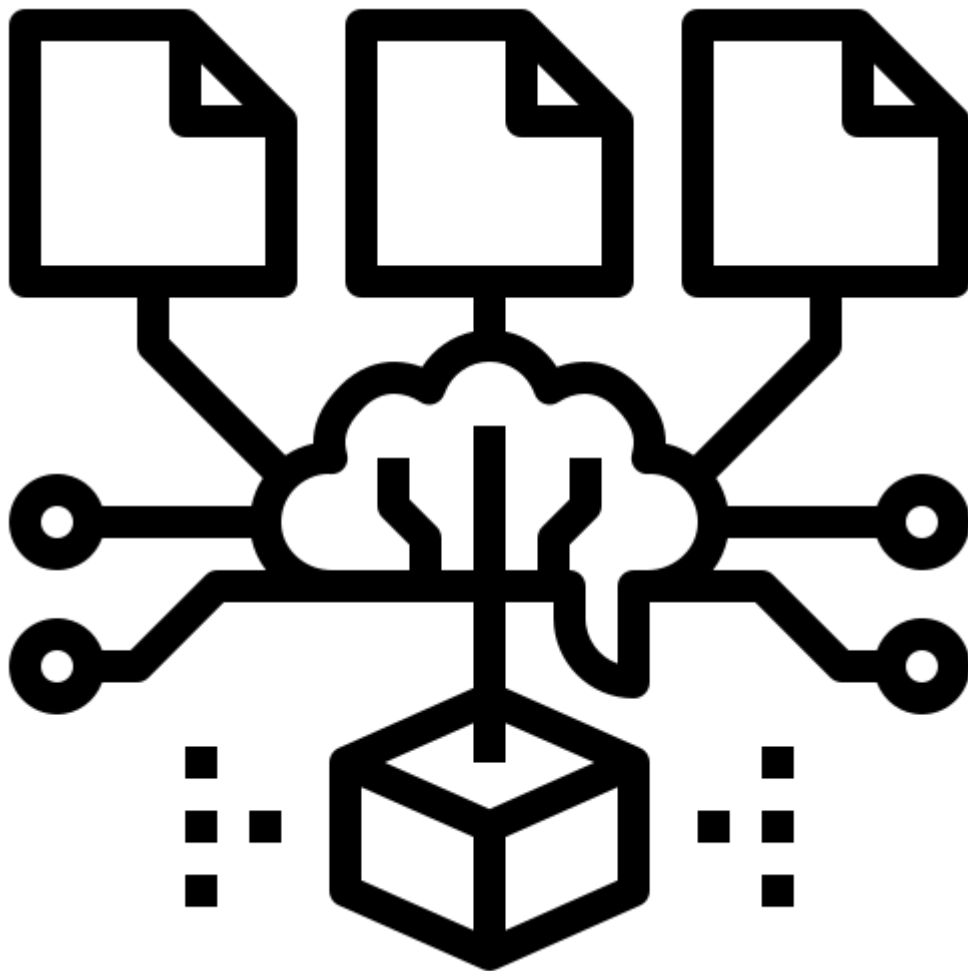
- Deleuze, G. (1988). Spinoza: practical philosophy. City Lights Books.
Gueroult, M. (1968). Spinoza.
Harris, E. E. (1995). The substance of Spinoza.

- Melamed, Y. Y. (2018). "A Substance Consisting of an Infinity of Attributes": Spinoza on the Infinity of Attributes. *Infinity in Early Modern Philosophy*, 63-75.
- Negri, A. (1989). *Between infinity and community: Notes on materialism in Spinoza and Leopardi*.
- Schmaltz, T. M. (2020). Gueroult on Spinoza and the Ethics. *Revue internationale de philosophie*, (1), 51-62.
- SMITH, A. D. (2014). Spinoza, Gueroult, and substance. *Philosophy and Phenomenological Research*, 88(3), 655-688.
- Spinoza, B. (2006). *The essential Spinoza: Ethics and related writings*. Hackett Publishing.
- Spinoza, B. D. (2020). *Spinoza's ethics*. Princeton University Press.
- Wolfson, H. A. (1926). Spinoza on the Infinity of Corporeal Substance. *Chronicon Spinozanum*, 4, 79-103.
-

XII

Multidyscyplinary

Multidisciplinarny

Mgr Mihály Köntös (I linguistics)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Joanna Dybiec-Gajer (IFA UKEN)

Tłumaczenie i translanguaging wśród społeczności węgierskiej w Polsce

Głównym celem tego projektu jest zbadanie kontekstu językowego społeczności węgierskiej mieszkającej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem ich praktyk tłumaczeniowych i translanguagingu. Co więcej, intelektualnym motywem tego przedsięwzięcia jest wzbogacenie słownictwa z zakresu Translation Studies poprzez wykorzystanie niektórych koncepcji i metod socjolingwistyki. Przed postawieniem hipotezy uważam za konieczne zebranie informacji na temat uczestników badania oraz ich relacji z tłumaczeniem i translanguagingiem. W związku z tym stawiam następujące pytania badawcze (1 i 2) oraz wstępne pytania pomocnicze (3-6). 1. Jakie są najczęstsze i najistotniejsze rodzaje i konteksty tłumaczeń wśród badanej społeczności (tłumaczenia uwierzytelnione, profesjonalne tłumaczenia ustne, tłumaczenia maszynowe, tłumaczenia ustne ad hoc lub inne)? 2. Jak powszechne i istotne jest tłumaczenie wśród społeczności węgierskiej i w jakich kontekstach ma ono miejsce? 3. Jakie są postawy użytkowników języka wobec tłumaczenia pisemnego i ustnego? 4. Jaki jest związek między poleganiem na tłumaczeniu a motywacją do nauki języka kraju przyjmującego (polskiego)? 5. Jaka jest rola języka angielskiego jako języka pośredniczącego? 6. Jakie czynniki mogą kształtować repertuar językowy mówców? Po pierwsze, do operacjonalizacji eksploracyjnych pytań badawczych zostaną wykorzystane metody ilościowe. Po przeprowadzeniu odpowiedniego badania pilotażowego, w grupach na Facebooku Węgrów mieszkających w Polsce zostaną rozprawdzone kwestionariusze online. Obejmuje to pięć grup lokalnych (Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań, Katowice) i jedną większą grupę. Szczególny nacisk zostanie położony na rzetelność i trafność kwestionariusza. Ważne jest, aby podkreślić, że kwestionariusz będzie obejmował nieproporcjonalny dobór próby. Chociaż wyniki nie dostarczą ogólnych wniosków, badanie może być wykorzystane do określenia trendów i opracowania hipotezy. Kolejnym krokiem w badaniu będzie opracowanie najczęstszych praktyk tłumaczeniowych i translanguagingu. Aby dowiedzieć się więcej na temat świadomych myśli, motywacji i postaw uczestników, przeprowadzone zostaną częściowo ustrukturyzowane wywiady z dobrze zaprojektowanym harmonogramem i pytaniami otwartymi. Ujawniając złożoność repertuaru poszczególnych osób, wykorzystam portrety językowe w połączeniu z wywiadami częściowo ustrukturyzowanymi. Portrety językowe są rysowane przez mówców, którzy również je komentują. Te metalingwistyczne komentarze stanowią nieocenioną pomoc dla badaczy i mam nadzieję, że pomogą mi lepiej zrozumieć omawiane sytuacje wielojęzyczne. Zgodnie z moją najlepszą wiedzą, istnieje niewiele badań nad tłem językowym społeczności węgierskiej i mówców z perspektywy tłumaczenia/translanguagingu. W związku z tym mam nadzieję, że projekt będzie miał potencjał, aby wnieść znaczący wkład w obecny stan badań nad przekładem, oferując interdyscyplinarne ramy do opisania złożonych sytuacji wielojęzycznych zachodzących zarówno wśród społeczności węgierskiej, jak i na poziomie indywidualnym.

Słowa kluczowe: translanguaging, repertuar językowy, portret językowy, tłumaczenie uwierzytelnione, profesjonalne tłumaczenie ustne, tłumaczenie maszynowe, tłumaczenie ustne ad hoc

Translation and Translanguaging among the Hungarian Community in Poland

The primary aim of this project is to explore the linguistic background of the Hungarian community living in Poland with special emphasis on their translation and translanguaging practices. Furthermore, the intellectual motive of this endeavor is to enrich Translation Studies vocabulary by bringing into play some concepts and methods from Sociolinguistics. Before setting up a hypothesis, I deem it necessary to collect information on the research participants and their relationship with translation and translanguaging. Thus, the following exploratory research questions (1 and 2) and tentative sub-questions (3-6) are raised. 1. What are the most common and relevant types and contexts of translation among the community (certified translations, professional interpreting, machine translation, ad hoc interpreting, or other)? 2. How common and relevant is translanguaging among the Hungarian community and in what contexts does it take place? 3. What are speakers' attitudes towards translation and translanguaging? 4. What is the relationship between speakers' reliance on translation and their motivation to learn the language of the host country (Polish)? 5. What is the role of English as intermediary language? 6. What factors may shape speakers' linguistic repertoire? First, quantitative methods will be used to operationalize the exploratory research questions. Following a proper pilot study, online questionnaires will be distributed in Facebook groups of Hungarians living in Poland. This involves five local groups (Warsaw, Kraków, Wrocław, Poznań, Katowice) and one larger group. Special emphasis will be placed on the reliability and validity of the questionnaire. It is important to emphasize that the questionnaire will involve non-probability sampling. Although the results will not provide general conclusions, the survey may be used to define trends and develop a hypothesis. The next step in the research will be to elaborate on the most common translating and translanguaging practices. To find out more about participants' conscious thoughts, motivation, and attitudes, semi-structured interviews will be conducted with a well-designed interview schedule and open-ended questions. The interviews will be combined with language portraits to reveal the complexities of the repertoire. Language portraits are drawn by speakers, who also comment on them. These metalinguistic commentaries provide invaluable assets to researchers, and I hope they will help my chances of getting a better understanding of the multilingual situations in question. To the best of my knowledge, there is little research into the linguistic background of the Hungarian community and speakers from a translation/translanguaging perspective. Therefore, I hope the project will have the potential for making considerable contributions to the current state of Translation Studies research by offering an interdisciplinary framework to describe the complex multilingual situations happening both among the Hungarian community and on the individual level.

Key words: translanguaging, linguistic repertoire, language portrait, certified translation, professional interpreting, machine translation, ad hoc interpreting

Bibliography:

- Baynham, M., & Lee, T. K. (2019). Translation and translanguaging. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315158877>
- Blommaert, J. (2010). Sociolinguistics of Globalization. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511845307>
- Blommaert, J., & Backus, A. (2012). Superdiverse Repertoires and the Individual. (Tilburg Papers in Culture Studies; No. 24).

- Bogusława, W., & Nataša, P. (2021) Translating languages of low diffusion: current and future avenues. *The Interpreter and Translator Trainer* 15(2), 141-153. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2021.1917172>
- Busch, B. (2012). The Linguistic Repertoire Revisited. *Applied Linguistics*, 33(5), 503–523. <https://doi.org/10.1093/applin/ams056>
- García, O., & Li, W. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Palgrave Macmillan.
- Heltai, J., & Tarsoly, E. (Eds.). (2023). *Translanguaging for Equal Opportunities: Speaking Romani at School*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110769609>
- Maryns, K., Angermeyer, P. S., & Herreweghe, M. V. (2021). Introduction: Flexible multilingual strategies in asylum and migration encounters. *The Translator*, 27(1), 1-11. <https://doi.org/10.1080/13556509.2021.1923974>
- Mazzaferro, G. (Ed.). (2018). *Translanguaging as Everyday Practice*. Springer Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-94851-5>
- Saldanha, G., & O'Brien, S. (2014). *Research Methodologies in Translation Studies*. Routledge.

Mgr Dominika Spyra (II linguistics)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Halina Pawłowska-Jaroń (INoZ UKEN)

Trudności w komunikowaniu się oraz zaburzenia poznawcze pacjentów w przebiegu wybranych chorób neurologicznych

Prowadzone badania dotyczą problematyki trudności w komunikowaniu się oraz zaburzeń poznawczych występujących u pacjentów zmagających się z wybranymi chorobami neurologicznymi – migreną i/lub padaczką. Każde z opisywanych schorzeń w swojej naturze wiąże się z napadowym charakterem oraz różnym przebiegiem każdego z epizodów chorobowych. W trakcie trwania napadów pacjenci mogą doświadczać także zaburzeń mowy i języka, które wymagają szczególnego opisu z perspektywy logopedycznej oraz językoznawczej, dlatego właśnie temu zagadnieniu poświęcona zostanie przygotowywana dysertacja. Badania mają na celu dokonanie charakterystyki zaburzeń poznawczych oraz zaburzeń w komunikowaniu się występujących w opinii pacjentów podczas epizodów aury migrenowej i/lub padaczki w odniesieniu do każdego podsystemu języka. Ocenie poddane będą: podsystem fonetyczno-fonologiczny, morfologiczny, składniowy oraz leksykalno-semantyczny. Procedura badawcza zaprezentowana w niniejszej rozprawie doktorskiej ma mieć charakter diagnostyczny, a same badania mają być badaniami jakościowymi. W związku z tym wyselekcjonowane zostaną dwie grupy badane: grupa pacjentów z diagnozą migreny z aurą, którzy w jej trakcie doświadczają także zaburzeń mowy i komunikowania się oraz grupa pacjentów z diagnozą padaczki, którzy w jej trakcie doświadczają także zaburzeń mowy i komunikowania się. Spełnienie tego kryterium jest warunkiem uczestnictwa w badaniach, które zostaną przeprowadzone w kilku etapach. Pierwszym z nich będzie dokładne zapoznanie się z dokumentacją medyczną pacjenta i poznanie historii jego choroby. Kolejnym krokiem będzie rozpoczęcie badań podłużnych, longitudinalnych. Ocena występujących trudności zostanie przeprowadzona w oparciu o kwestionariusz, który został specjalnie przygotowany na potrzeby opisywanego badania. W kwestionariuszu pacjenci będą mogli zaznaczać objawy, które wystąpiły w przebyłym epizodzie chorobowym, podawać konkretne przykłady, a także bardziej szczegółowo opisać przebieg napadu. Pacjenci będą

wypełnić przygotowany kwestionariusz przez okres kilku miesięcy, co u części z nich pozwoli scharakteryzować nawet kilkanaście ataków, których doświadczyli. Dzięki temu możliwe będzie zaobserwowanie różnic pomiędzy występującymi objawami, ich nasilenia oraz zróżnicowania. Jeżeli pacjent wyrazi zgodę i uda mu się nagrać na dyktafon występujące trudności związane z mową, dokonana zostanie transkrypcja, a następnie dokładna analiza językoznawcza. Ten sam kwestionariusz posłuży także do uzyskania odpowiedzi na pozostałe pytania badawcze. Na obecnym etapie zostało przeprowadzone badanie pilotażowe mające na celu zweryfikowanie przygotowanego narzędzia. Dzięki takiemu badaniu możliwe było dopracowanie kwestionariusza, a także zwrócenie uwagi na dodatkowe kwestie. Po zebraniu odpowiedzi, ostatnim etapem prowadzonych badań będzie bezpośrednia rozmowa z każdym pacjentem (z uwzględnieniem komunikatorów internetowych), która dodatkowo będzie zawierała aspekt diagnostyczny.

Słowa kluczowe: choroby neurologiczne, migrena, padaczka, trudności w komunikowaniu się, zaburzenia poznawcze

Communication difficulties and cognitive disorders of patients in the course of selected neurological diseases

The conducted research concerns the issue of communication difficulties and cognitive disorders occurring in patients struggling with selected neurological diseases - migraine and/or epilepsy. Each of the described conditions in its nature is associated with a paroxysmal nature and a different course of each disease episode. During the course of seizures, patients may also experience speech and language disorders, which require special description from a speech and linguistic perspective, which is why it is to this issue that the prepared dissertation will be devoted. The research aims to characterize the cognitive and communication disorders occurring according to patients during episodes of migraine aura and/or epilepsy in relation to each language subsystem. The phonetic-phonological, morphological, syntactic and lexical-semantic subsystems will be evaluated. The research procedure presented in this dissertation is intended to be diagnostic in nature, and the research itself is intended to be a qualitative study. Accordingly, two study groups will be selected: a group of patients with a diagnosis of migraine with aura who also experience speech and communication disorders in the course of it, and a group of patients with a diagnosis of epilepsy who also experience speech and communication disorders in the course of it. Meeting this criterion is a prerequisite for participation in the study, which will be conducted in several stages. The first will be a thorough review of the patient's medical records and learning about the patient's medical history. The next step will be to begin a longitudinal, longitudinal study. Assessment of the difficulties present will be carried out based on a questionnaire that has been specially prepared for the purposes of the described study. In the questionnaire, patients will be able to mark the symptoms that occurred in the past illness episode, give specific examples, and describe the course of the seizure in more detail. Patients will fill out the prepared questionnaire over a period of several months, which in some of them will make it possible to characterize up to a dozen attacks they have experienced. This will make it possible to observe the differences between the presenting symptoms, their severity and variation. If the patient agrees and manages to record on a voice recorder the speech difficulties that occur, a transcription will be made, followed by a thorough linguistic analysis. The same

questionnaire will also be used to obtain answers to the remaining research questions. At this stage, a pilot study was conducted to verify the prepared tool. Through such a study, it was possible to refine the questionnaire, as well as highlight additional issues. After collecting responses, the final stage of the ongoing research will be a direct interview with each patient (including instant messaging), which will additionally include a diagnostic aspect.

Key words: neurological diseases, migraine, epilepsy, communication difficulties, cognitive disorders

Bibliography:

- Gałkowski T., Jastrzębowska G., Szelaż E., 2005, Podstawy neurologopedii – podręcznik akademicki, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole
- Kozłowska M., 2015, Standard postępowania logopedycznego w przypadku dzieci z padaczką, [w:] Logopedia. Standardy postępowania logopedycznego. Podręcznik akademicki, Redakcja naukowa: Grabias S., Panasiuk J., Woźniak T., Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 327-362
- Panasiuk J., 2015, Postępowanie logopedyczne w przypadkach afazji, [w:] Logopedia. Standardy postępowania logopedycznego. Podręcznik akademicki, Redakcja naukowa: Grabias S., Panasiuk J., Woźniak T., Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 869-918
- Panasiuk J., 2019, Język a komunikacja w afazji, Wydawnictwo UMCS, Lublin
- Prusiński A., 2015, Neurologia praktyczna, Wydanie III, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa
- Tarkowski Z., 2021, Afazjologia: organiczne zaburzenia mowy, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa

Mgr Daria Ślęzak (II linguistics)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Halina Pawłowska-Jaroń (INoZ UKEN)

Proces komunikowania się pacjentów po laryngektomii całkowitej

Celem niniejszych badań jest przeprowadzenie diagnozy logopedycznej pacjentów po laryngektomii całkowitej, ocena poszczególnych elementów wykształconej mowy zastępczej oraz zebranie szczegółowych informacji dotyczących funkcjonowania komunikacyjnego osób po całkowitym usunięciu krtani. Dodatkowo, podczas badań mowa zastępcza pacjentów laryngektomowanych, zostanie poddana ocenie studentów kierunku logopedia na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Diagnoza pacjentów obecnie znajduje się na etapie realizacji. Działania badawcze w głównej mierze opierają się na procedurach postępowania logopedycznego, wypracowanych przez Agnieszkę Hamerlińską oraz zaleceniach zawartych w Postępowaniu logopedycznym w przypadku osób laryngektomowanych. Badania mają charakter ilościowy oraz jakościowy. Do zebrania potrzebnego materiału badawczego wykorzystuje się kwestionariusz diagnozy, wywiadu oraz ankiety. Dodatkowe źródła informacji stanowi dokumentacja medyczna pacjentów. Część badań dotyczących oceny mowy zastępczej przez studentów została już przeprowadzona, dostarczając wstępnych wyników. Dodatkowo zaplanowana jest seria warsztatów dla studentów, mająca na celu zwiększenie ich świadomości i wiedzy na temat komunikacji osób po laryngektomii całkowitej. Warsztaty te będą miały charakter edukacyjny i praktyczny, umożliwiając studentom bezpośredni kontakt z problematyką mowy zastępczej.

Słowa kluczowe: laryngektomia całkowita, diagnoza logopedyczna, mowa zastępcza, komunikacja, rak krtani

Communication process of patients after total laryngectomy

The aim of the present study is to carry out a speech therapy diagnosis of patients after total laryngectomy, to evaluate the individual elements of the developed alternative speech and to collect detailed information on the communicative functioning of people after total laryngectomy. In addition, during the study, the alternative speech of laryngectomy patients will be evaluated by students of speech therapy at the University of the National Education Commission, Krakow. Patients are currently being diagnosed. The research activities are based mainly on the speech therapy procedures developed by Agnieszka Hamerlińska and the recommendations contained in *Postępowanie logopedyczne w przypadku osób laryngektomowanych*. The research is both quantitative and qualitative. Diagnostic, interview and survey questionnaires are used to collect the necessary research material. Additional sources of information are patients' medical records. A part of the research on students' evaluation of alternative language has already been carried out and preliminary results are available. In addition, a series of workshops for students is planned to increase their awareness and knowledge of communication for people with and knowledge of communication in people after total laryngectomy. These workshops will be both educational and practical, allowing students to come into direct contact with the issue of artificial speech.

Key words: Total Laryngectomy, Speech and Language Pathology, Cancer of the Larynx, Auxiliary Speech, Communication

Bibliography:

- Hamerlińska A., 2017, *Metodyka logopedyczna w przypadku osób po laryngektomii całkowitej*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis – Studia Logopaedica*” nr 6, s. 89–100.
- Hamerlińska A., 2019, *Mowa przetykowa. Studium onkologoedyczne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Hamerlińska A., 2021, *Mowa po laryngektomii całkowitej*, [w:] A. Hamerlińska (red.), *Onkologopedia. Teoria i praktyka*, Bielsko-Biała: Wydawnictwo Alfa-medica press, s. 183–198.
- Hamerlińska-Latecka A., 2015, *Onkologopedia – logopedia wobec chorób nowotworowych*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.
- Kozłowska M., 2015, *Standard postępowania logopedycznego w przypadku osób po laryngektomii całkowitej*, [w:] S. Grabias, J. Panasiuk, T. Woźniak (red.), *Logopedia. Standardy postępowania logopedycznego*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 781–794.

Mgr Martyna Jankowska (I communication & media studies)

Academic supervisor: prof. dr hab. Agnieszka Ogonowska (IFP UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Bożena Jankowska (INoI UKEN)

Zewnętrzny employer branding w mediach społecznościowych jako metoda budowania wizerunku pracodawcy w opinii pokolenia Z

Praca doktorancka skupia się na roli mediów społecznościowych w procesie zewnętrznego employer branding oraz jego wpływie na kształtowanie wizerunku pracodawcy wśród przedstawicieli pokolenia Z. Badanie obejmuje analizę preferencji, oczekiwań i reakcji pokolenia Z na komunikację pracodawców w mediach społecznościowych. Przy użyciu metod ilościowych i jakościowych, praca bada skuteczność różnych strategii employer branding oraz identyfikuje kluczowe czynniki wpływające na pozytywną percepcję pracodawcy. Wyniki badania mają na celu dostarczenie praktycznych wskazówek dla firm w zakresie skutecznego wykorzystania mediów społecznościowych do budowania i utrzymywania atrakcyjnego wizerunku pracodawcy wśród pokolenia Z.

Słowa kluczowe: employer branding, media społecznościowe, pokolenie Z, wizerunek pracodawcy

External Employer Branding in Social Media as a Method for Building Employer Image in the Opinion of Generation Z

The doctoral dissertation focuses on the role of social media in the process of external employer branding and its impact on shaping the employer image among Generation Z representatives. The study includes an analysis of preferences, expectations, and reactions of Generation Z to employer communication on social media. Using both quantitative and qualitative methods, the dissertation examines the effectiveness of various employer branding strategies and identifies key factors influencing a positive employer perception. The research aims to provide practical insights for companies on effectively utilizing social media to build and maintain an attractive employer image among Generation Z.

Key words: employer branding, social media, gen Z

Bibliography:

- Barrow, S., & Mosley, R. (2011). *The Employer Brand: Bringing the Best of Brand Management to People at Work*. John Wiley & Sons.
- Berthon, P., Ewing, M., & Hah, L. L. (2005). Captivating company: Dimensions of attractiveness in employer branding. *International Journal of Advertising*.
- Bidziński, M. (2016). *Employer branding as a tool for shaping the employer's image*. Scientific works of the Wrocław University of Economics.
- Doliński, D., Dolińska, B., & Kasprzak, M. (2020). *Shaping generation Z identity in Poland: The impact of values and lifestyle on political and social choices*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

- Domański, H. (2019). Generation Z as beneficiaries of civilization change and the crisis of the competence model. In M. Niewęglowski & J. Ziółkowska (Eds.), *Generation Z: The Polish Report* (pp. 71-93). Difin Publishing House.
- Filiciak, M. (2018). *Generation Z Goes to Work: Shaping the Future of the Workforce*. Routledge.
- Grasz, J. (2020). *The Gen Z Frequency: How Brands Tune In and Build Credibility*. KoganPage.
- Kwiecińska, E. (2017). Building an employer brand as a key factor in attracting and retaining employees. *HR management*.
- Salminen, K., & Rintamäki, T. (2018). Employer branding on social media: Barriers to building an employer brand. *Marketing Intelligence & Planning*, 36(3), 316-328.
- Sartain, L., & Schumann, D. W. (2006). *Brand from the inside: Eight essentials to emotionally connect your employees to your business*. John Wiley & Sons.

Mgr Anna Calik (I economics)

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Dorota Murzyn (IPEiA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Wojciech Maciejewski (IPEiA UKEN)

Koła gospodyń wiejskich jako podmioty ekonomii społecznej oraz kierunki ich wpływu na rozwój lokalny w Małopolsce

Koła gospodyń wiejskich (KGW) to jedna z najstarszych form organizacji społecznych i jedna z najbardziej popularnych form samoorganizacji mieszkańców (głównie kobiet) obszarów wiejskich. Do 2018 r. działały one głównie na podstawie ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, dopiero ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich określiła formy i zasady funkcjonowania kół i zrzeszania się członków. W myśl ustawy, KGW są organizacjami o charakterze dobrowolnym i niezależnym od podmiotów administracji publicznej – rządowych i terytorialnych, wspierającymi rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającymi na rzecz środowisk wiejskich. KGW są zaliczane do podmiotów ekonomii społecznej, gdyż stanowią one samodzielną, samorządną i społeczną organizację mieszkańców wsi, która ma za zadanie wspierać rozwój przedsiębiorczości, a także wpływać na poprawę sytuacji społeczno-zawodowej swoich członków.. Poprzez swoje różnorodne kierunki działalności KGW mogą wpływać na rozwój obszarów wiejskich, który ma charakter rozwoju lokalnego (Kutkowska 2012). Rozwój lokalny rozumiany jest jako „proces zróżnicowania i wzbogacania, przez lokalnych aktorów, działalności ekonomicznej i społecznej na określonym terytorium, polegający na mobilizacji i koordynacji własnych zasobów i energii” (Chądzyński, 2007). Celem projektu badawczego jest identyfikacja i analiza potencjału kół gospodyń wiejskich jako podmiotów ekonomii społecznej, oraz określenie kierunków wpływu KGW na rozwój lokalny na terenie Małopolski. Realizacja celu badawczego będzie wymagała znalezienia odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jak zmieniały się zakres i formy działalności kół gospodyń wiejskich na przestrzeni lat? W jakich obszarach koła gospodyń wiejskich realizują swoją działalność, jaki jest zakres i formy tej działalności? Jakie są źródła finansowania kół gospodyń wiejskich? Czy koła gospodyń wiejskich prowadzą działalność gospodarczą i/lub czy są zainteresowane prowadzeniem takiej działalności? Jaki jest potencjał rozwojowy kół gospodyń wiejskich jako podmiotów ekonomii społecznej? Jakie są czynniki i bariery rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich? Jakie są kierunki wpływu kół gospodyń wiejskich na rozwój lokalny? Jakie są instrumenty wpływu kół gospodyń wiejskich na rozwój lokalny? Na potrzeby realizacji przyjętych

celów i postawionych pytań badawczych przewiduje się wykorzystanie metody analizy prawno-instytucjonalnej, analizy dokumentów, analizy danych zastanych i pierwotnych. Dane pierwotne zostaną pozyskane poprzez badania ankietowe (CAWI), wśród przedstawicieli kół gospodyń wiejskich działających na terenie Małopolski. Koła Gospodyń Wiejskich, pomimo że są jedną z najstarszych form organizacji działających w Polsce, do dziś nie doczekały się zbyt wielu publikacji naukowych. Niewiele jest także badań na temat ich funkcjonowania jako podmiotu ekonomii społecznej i ich wpływu na rozwój lokalny. Planowany projekt badawczy wypełnia tym samym lukę badawczą w tym zakresie, wychodząc z założenia, że KGW są wciąż nie odkrytą przestrzenią, a ich analiza dostarczyć może dużej wartości poznawczej.

Słowa kluczowe: koła gospodyń wiejskich, rozwój lokalny, ekonomia społeczna

Koła gospodyń wiejskich (country housewives' associations) as social economy entities and directions of their impact on local development in Małopolska

Koła gospodyń wiejskich (KGW; eng. country housewives' associations), represent one of the oldest forms of social organizations and are among the most popular forms of self-organization for residents, primarily women, in rural areas. Until 2018, their activities were primarily governed by the law of October 8, 1982, on socio-occupational organizations of farmers. It was only with the law of November 9, 2018, on KGW that the forms and principles of the functioning of the associations and the organisation of members were specified. According to the law, KGW are voluntary organizations independent from public administration entities—both governmental and territorial—supporting the development of entrepreneurship in rural areas and actively working for rural communities. KGW are classified as entities within the social economy, which, in accordance with the law on social economy of August 5, 2022, operate for the benefit of the local community in the areas of social and occupational reintegration, job creation for those at risk of social exclusion, or the provision of social services. Through their diverse directions of activity, KGW can influence the development of rural areas, which has a local character (Kutkowska, 2012). Local development is understood as the "process of diversification and enrichment, by local actors, of economic and social activities in a specified territory, involving the mobilization and coordination of their own resources and energy" (Chądzyński, 2007). The objective of the research project is to identify and analyse the potential of KGW as entities within the social economy, and to determine the directions of their influence on local development in the Małopolska region. The project aims to answer the following research questions: How have the scope and forms of activities of the country housewives' associations changed over the years? In which areas do the country housewives' associations carry out their activities, what is the scope and forms of these activities? What are the sources of funding of the country housewives' associations? Are the country housewives' associations engaged in and/or interested in economic activities? What is the development potential of the country housewives' associations as social economy actors? What are the factors and barriers to local development in rural areas? What are the directions of influence of the country housewives' associations on local development? What are the instruments of influence of the country housewives' associations on local development? The research methodology includes the use of legal-institutional analysis, document analysis, analysis of existing and primary data. Primary data will be obtained through quantitative research in order to characterise and define the specificity of the functioning of

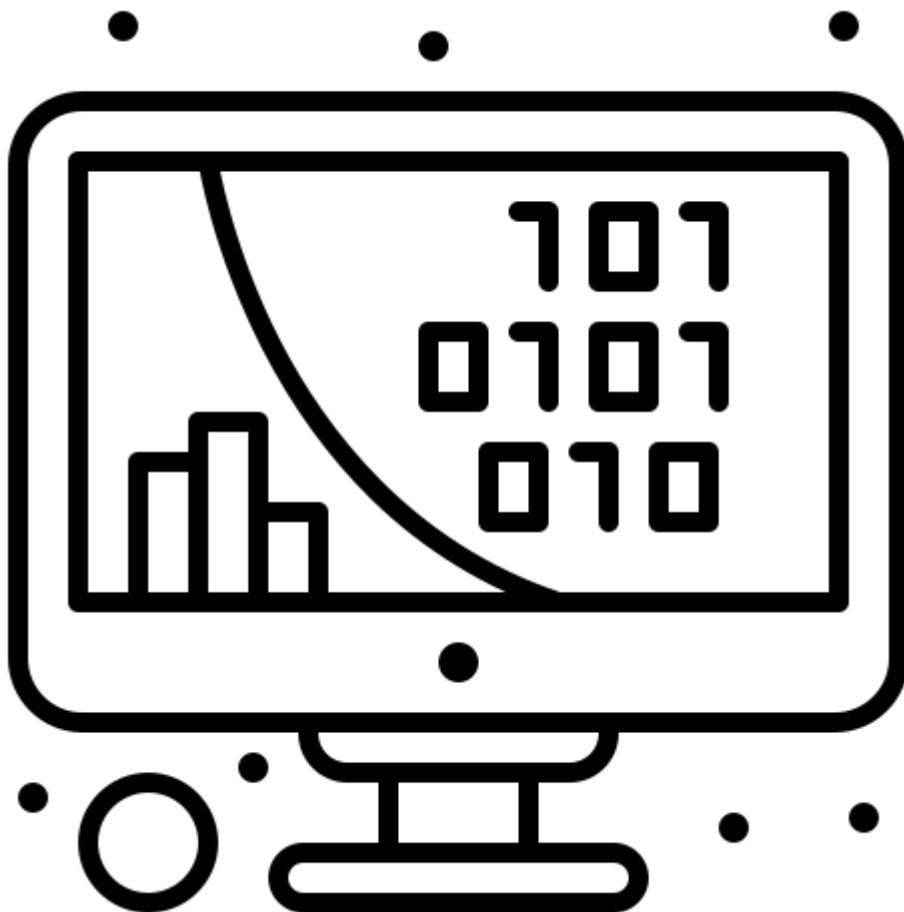
country housewives' associations, by means of a questionnaire survey (CAWI), among representatives of rural housewives' circles operating in the Małopolska region. Despite being one of the oldest forms of organizations in Poland, country housewives' associations have not been the subject of many scientific publications to date. There is also limited research on their functioning as entities within the social economy and their impact on local development. The planned research project thus addresses this research gap, suggesting that they are still an undiscovered area that, and their analysis could provide significant cognitive value.

Key words: country housewives' associations, social economy, local development

Bibliography:

- Chądryński, J. (2007), Nowe koncepcje rozwoju – w kierunku rozwoju lokalnego, [w:] Region i jego rozwój w warunkach globalizacji. Wydawnictwo CeDeWu.
- Hausner, J. (red.) (2008). Przedsiębiorstwo społeczne w Polsce. Teoria i praktyka. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków.
- Hausner, J. (2008). Ekonomia społeczna i rozwój [w:] Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań. FISE, Warszawa.
- Księżyk, M. (Ed.). (2013). Ekonomia podejście historyczne i perspektywne. Oficyna Wydawnicza AFM. Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
- Kutkowska, B.(2012), Przemiany funkcjonalne na obszarach wiejskich w kontekście zróżnicowanego rozwoju (przegląd teorii i piśmiennictwa), [w:] A. Rosner (red.), Rozwój wsi i rolnictwa w Polsce. Aspekty przestrzenne i regionalne, IRWiR PAN.
- Levitt, T. (1973). The third sector: New tactics for a responsive society. AMACOM.
- Murzyn, D., Pach, J. (2018). Ekonomia społeczna. Między rynkiem, państwem a obywatelem. Difin.
- Nagel, K. (2013). Teoretyczne i definicyjne ujęcie ekonomii społecznej. Studia Ekonomiczne, (129), pp. 68-79.
- Płonka, M. (2015). Ekonomia społeczna a koncepcje polityki społecznej państwa. Model polski. Ekonomia Społeczna, (2/2015), pp. 85–100.
- Poławski, P. (2015). Skuteczność i współpraca: o ekonomii społecznej i rozwoju lokalnym. Polityka Społeczna.
- Rogowska, B. (2015). Ekonomia społeczna a współczesna heterodoksja. Studia Ekonomiczne, (210), pp. 209-221.
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej, Ustawa nr Dziennik Ustaw 2022 poz. 1812 (2023) (Polska).
- Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich, Ustawa nr Dziennik Ustaw 2018 poz. 2212 (2024) (Polska).
- Zalewski, A. (2000). Ekonomia rozwoju lokalnego, wybrane zagadnienia. Samorząd terytorialny a rozwój lokalny, Monografie i opracowania, SGH, Warszawa.

PROGRAM PROGRAMME

Szkoła Doktorska UKEN / Doctoral School UNEC / Szkoła Doktorska UKEN / Doctoral School UNEC / Szkoła Doktorska UKEN / Doctoral School UNEC / Szkoła Doktorska UKEN / Doctoral School UNEC / Szkoła Doktorska

<p>Publiczna Sesja Sprawozdawcza Doktorantów I i II roku Szkoły Doktorskiej UKEN</p>		<p>Public Reporting Session of 1st and 2nd year PhD Students of Doctoral School UNEC</p>
<p>Kraków 13-14 czerwca 2024</p>		<p>June 13-14, 2024, Krakow</p>

PROGRAM / PROGRAMME

13 CZERWCA 2024 (CZWARTEK) / JUNE 13, 2023 (THURSDAY) – PLENARY SESSION

Obrady plenarne / Plenary session

12.00-12.10 Przywitanie / Welcome address (prof. Michał Rogoż)

12.10-12.55 Panel A. Multidisciplinary – moderators: prof. Władysław Marek Kolasa, prof. Aleksandra Budrewicz

- Rajkowski Kamil (I Philosophy) - PL
- Kasprzyk Gabriela (I Literary Studies) - PL
- Segura Espinel Sebastian (Fine Arts) - EN

12.55-13.10 Dyskusja / Discussion

13.10-13.15 Przerwa / Break

Obrady w sekcjach / Sections (1/2/3). Schemat obrad / Scheme of the meeting

Teams channel	First day	From 13.15	From 16.00	Break	Second day	From 12.00	From 14.30	From 16.30
Sekcja 1 / Section 1	2024-06-13	Panel B	Panel E		2024-06-14	Panel H	Panel M	Panel Q
Sekcja 2 / Section 2	2024-06-13	Panel C	Panel F		2024-06-14	Panel K	Panel N	Panel R
Sekcja 3 / Section 3	2024-06-13	Panel D	Panel G		2024-06-14	Panel L	Panel P	Panel S

13 CZERWCA 2024 (CZWARTEK) / JUNE 13, 2023 (THURSDAY) – SECTION MEETINGS

Sekcja 1 / Section 1	Sekcja 2 / Section 2	Sekcja 3 / Section 3
Panel B. Literaturoznawstwo / Literary Studies 13.15-15.30	Panel C. Sztuki plastyczne / Fine Arts 13.15-15.15	Panel D. Pedagogika & Psychologia / Pedagogy & Ps. 13.15-15.15
Moderators: prof. Renata Stachura-Lupa	Moderators: prof. Sebastian Wywiórski	Moderators: prof. Barbara Nowak & prof. Olena Kovalenko & dr Łukasz Krzywoszański
13.15-15.00. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Bartłomiej Dudek (I) - PL • Klaudia Klapuch (I) - PL • Bartłomiej Kozioł (I) - PL • Katarzyna Majca-Lipa (I) - PL • Aleksandra Polok (I) - PL • Konrad Sikora (II) - PL • Klaudia Sordyl (II) - PL 15.00-15.30. Dyskusja / Discussion	13.15-14.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Kinga Burek-Domżańska (I) - PL • Patoła Karol (I) - PL • Grzegorz Bugaj (I) - PL • Magdalena Hueckel-Śliwińska (II) - PL • Paulina Tokarz-Mazurek (II) - EN • Barbara Nawrocka (II) - PL 14.45-15.15. Dyskusja / Discussion	13.15-14.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Wiktoria Cieślakiewicz (I) - PL • Karolina Kilar (I) - PL • Julia Małkowska (I) - PL • Krystyna Koszyk (II) - PL • Milana Ospanova (II) - PL • Monika Sobczak (I, psychology) - PL 14.45-15.15. Dyskusja / Discussion
15.30-16.00. Przerwa / Break	15.15-16.00. Przerwa / Break	15.15-16.00. Przerwa / Break
Panel E. Językoznawstwo / Linguistics 16.00-17.00	Panel F. Nauki o sztuce / Arts studies 16.0-17.00	Panel G. Nauki prawne / Legal Sciences 16.00-17.15
Moderators: prof. Marcei Olma	Moderators: prof. Patrycja Włodek	Moderators: prof. Grzegorz Krawiec
16.00-16.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Köntös Mihály (I) - EN • Dominika Spyra (II) - PL • Daria Ślęzak (II) - PL 16.45-17.00. Dyskusja / Discussion	16.00-16.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Magdalena Furmaniuk (I) - PL • Monika Kozioł (I) - PL • Piotr Sikora (I) - PL 16.45-17.00. Dyskusja / Discussion	16.00-17.00. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Nicole Deneka (I) - PL • Krzysztof Szastok (I) - PL • Natan Fischer (I) - PL • Artur Orzeł (I) - PL 17.00-17.15. Dyskusja / Discussion

14 CZERWCA 2024 (PIĄTEK) / JUNE 14, 2024 (FRIDAY) – SECTION MEETINGS

Obrady w sekcjach / Sections (1, 2, 3)

Sekcja 1 / Section 1	Sekcja 2 / Section 2	Sekcja 3 / Section 3
Panel H. Historia #1 / History #1 12.00-14.00	Panel K. Nauki o bezpieczeństwie / Security Sciences 12.00-14.00	Panel L. Biologia & Fizyka / Biology & Physics 12.00-14.00
Moderators: prof. Jerzy Ciecieląg	Moderators: prof. Tomasz Skrzyński	Moderators: prof. Anna Barbasz & prof. Irena Jankowska-Sumara
12.00-13.30. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Kamil Gleń (I) - PL • Angelika Jamka (I) - PL • Artur Karpacz (I) - PL • Karol Kordas (I) - PL • Michał Maciejewski (I) - PL • Krystian Węgrzyniak (I) - PL 13.30-14.00. Dyskusja / Discussion	12.00-13.30. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Grzegorz Bator (I) - PL • Aleksandra Gębacz (I) - PL • Edyta Pytel (I) - PL • Dariusz Zapiór (I) - PL • Małgorzata Cichy (II) - PL • Agnieszka Homoncik (II) - PL 13.30-14.00. Dyskusja / Discussion	12.00-13.30. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Klara Dorożyńska (I) - EN • Konrad Jabłoński (I) - PL • Danuta Kadłub (I) - PL • Zuzanna Mucha (I) - PL • Izabela Wiśniowska (I) - PL • Jerzy Pryga (II) - EN 13.30-14.00. Dyskusja / Discussion
14.00-14.30. Przerwa / Break	14.00-14.30. Przerwa / Break	14.00-14.30. Przerwa / Break
Panel M. Historia #2 / History #2 14.30-16.15	Panel N. Geografia / Geography 14.30-16.15	Panel P. Nauki o polityce #1 / Political Science #1 14.30-16.15
Moderators: prof. Jerzy Ciecieląg	Moderators: prof. Sławomir Kurek	Moderators: prof. Grzegorz Forys
14.30-15.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Jakub Katulski (II) - PL • Monika Łękawaska (II) - PL • Sebastian Filus (II) - PL • Maciej Łyszczarz (II) - PL • Kasper Bednarek (II) - PL 15.45-16.15. Dyskusja / Discussion	14.30-15.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Michał Jabłoński (I) - PL • Tomasz Klemensiewicz (I) - PL • Agnieszka Wolska (I) - PL • Aleksandra Bogucka (II) - PL • Janusz Cerek (II) - PL 15.45-16.15. Dyskusja / Discussion	14.30-15.45. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Rafał Barański (II) - PL • Doreen Basemera (II) - EN • Wei-Chun Chiu (II) - EN • Artem Susolia (II) - PL • Sadaf Tahir (II) - EN 15.45-16.15. Dyskusja / Discussion
16.15-16.30. Przerwa / Break	16.15-16.30. Przerwa / Break	16.15-16.30. Przerwa / Break

Panel Q. Filozofia / Philosophy 16.30-17.30	Panel R. Multidyscyplinarny / Multidisciplinary 16.30-17.00	Panel S. Nauki o polityce #2 / Political Science #2 16.30-17.30
Moderators: prof. Andrzej Dąbrowski	Moderators: prof. Dorota Murzyn & prof. Iwona Pietrzakiewicz	Moderators: prof. Grzegorz Foryś
16.30-17.15. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Katarzyna Żabicka (I) - PL • Maciej Czyszczon (II) - PL • Turgut Garaja (II) - EN 17.15-17.30. Dyskusja / Discussion	16.30-17.00. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Anna Calik (I, economics) - PL • Martyna Jankowska (I, communication) - PL 17.00-17.15. Dyskusja / Discussion	16.30-17.15. Prezentacje / Presentations <ul style="list-style-type: none"> • Aleksandra Dudzik (I) - PL • Piotr Fołta (I) - PL • Francis Salawu (I) - EN 17.15-17.30. Dyskusja / Discussion